

FOLIA HISTORICA

XXV.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM 2007

FOLIA HISTORICA

XXV. kötet

2007

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM TÖRTÉNETI ÉVKÖNYVE

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest 2008

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM TÖRTÉNETI ÉVKÖNYVE

Főszerkesztő:
Kovács Tibor

Szerkesztő:
Szvitek Róbert József

Szerkesztőbizottság:
Gerelyes Ibolya
Ihász István
Körmöczi Katalin
Cs. Lengyel Beatrix
Pallos Lajos
Szikossy Ferenc
Tamás Edit

A kiadvány a Nemzeti Kulturális Alap anyagi támogatásával jelent meg.

© Magyar Nemzeti Múzeum, 2008

ISSN 0133 6622

Felelős kiadó: a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója
Készült az MNM Nyomdájában, 18,75 (A/5) iv terjedelemben, 600 példányban
Felelős vezető: Berkes Miklósné
Szedés-tördelés: Kovács Gy. Lászlóné

TARTALOM

Folia Historica 2007

I. A Magyar Nemzeti Múzeum és az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékére 2006-ban

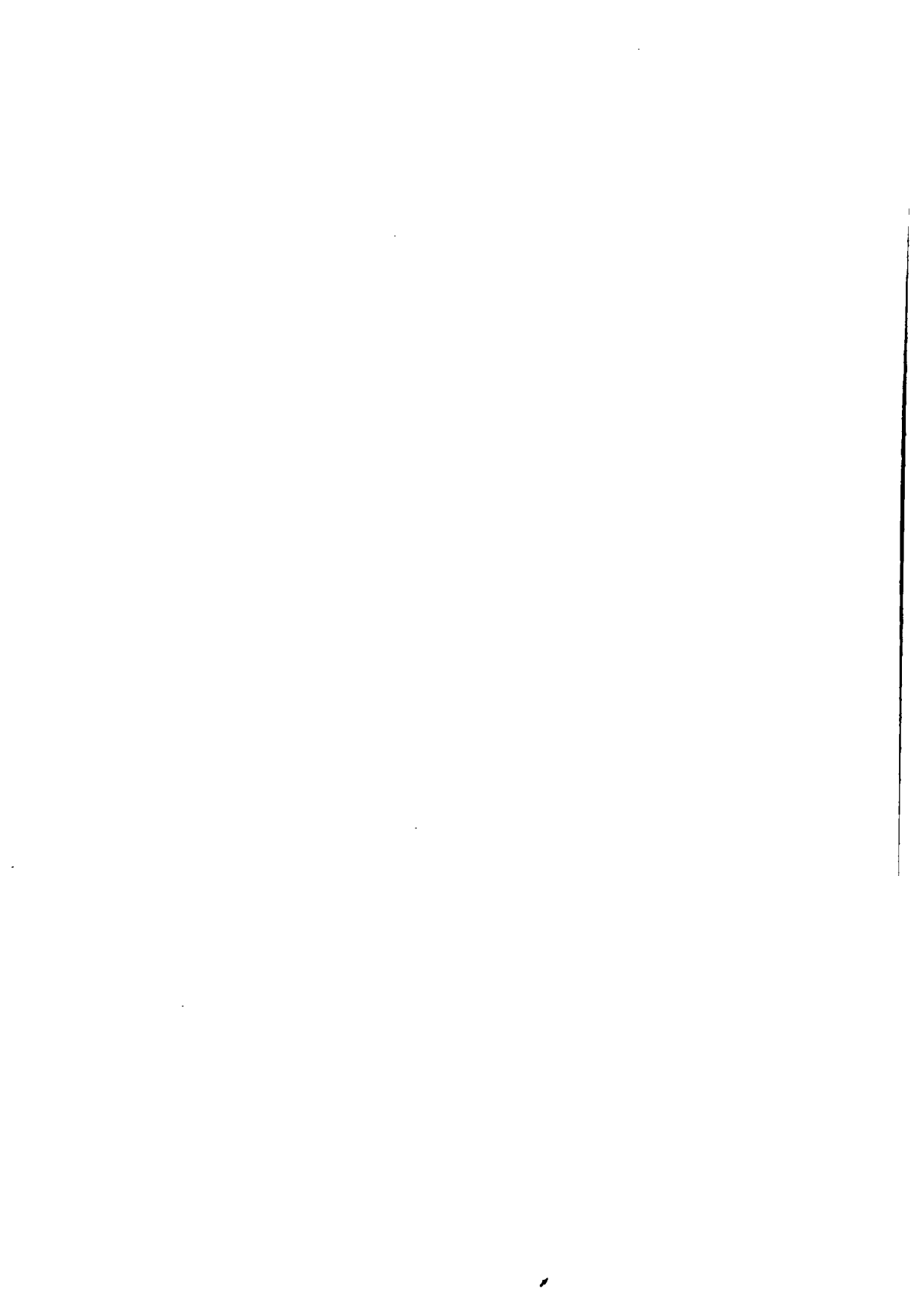
<i>Cs. Lengyel Beatrix</i> : A Magyar Nemzeti Múzeum tevékenyége az 1956-os forradalom emlékévében	5
<i>Cs. Lengyel Beatrix</i> (szerk.): Az 1956-os forradalom emlékei. Újszerzemények a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2004–2006 című kiállításunk és a kiállítást megelőző gyűjtés	19
– Éremtár: Pallos Lajos	21
– Központi Könyvtár: Baják László – Balahó Zoltán	26
– Történeti Fényképtár: Jalsovszky Katalin	28
– Történeti Tár: Baják László – Balahó Zoltán – Sedlmayr Krisztina	56
– A kiállításon szerepelt, de a Nemzeti Múzeum tulajdonába nem került tárgyak: Balahó Zoltán	93
– A Történeti Fényképtárba került fényképek készítőinek életrajzai: Jalsovszky Katalin – Kiscsatári Marianna	94
– A Történeti Tárnak dokumentumot adományozók életrajzai: Balahó Zoltán	102
<i>Kovács Tibor</i> : Elrejtve, elkobozva, bűnjelként mellékelve... című kiállítás megnyitóbeszéde	207
<i>Jalsovszky Katalin</i> : Elrejtve, elkobozva, bűnjelként mellékelve. Az 1956-os magyar forradalom fotográfiái	211
<i>Baják László – Jalsovszky Katalin – Cs. Lengyel Beatrix</i> : A szabadság reménye – 1956 című kiállításunk	243

II. Közlemények

<i>Gál Vilmos</i> : Az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékei a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Tára két gyűjteményében (Bélyegző- és pecsétnyomó gyűjtemény, Egyedi tárgyak gyűjteménye)	269
<i>Gedai István</i> : Svájci gyermeklevelek 1956-ból.	283
<i>Pallos Lajos</i> : A Kossuth-címeres Tűzrendészeti Érem 1956–1957	291

III. Műhely

<i>Baják László</i> : Történeti szempontok egy kiállításához	297
--	-----

Cs. Lengyel Beatrix

A Magyar Nemzeti Múzeum tevékenysége az 1956-os forradalom emlékévében

Az 1956-os forradalom 50. évfordulójának esztendejét, 2006-ot a Magyar Köztársaság Nemzeti Emlékezet Programjáról szóló 1127/2003. (XII. 17.) számú kormányhatározata az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékévé nyilvánította. Az 1956-os Emlékév programjairól az 1103/2005. évi (X. 27.) kormányhatározat rendelkezett. Ennek 2. számú melléklete, az állami ünnepek és kultéri megemlékezések mellett külön pontban említette a beltéri kiállítások készítését, amelynek szakértői között sorolta fel a Magyar Nemzeti Múzeumot is. Ugyanitt kiemelt fontosságúként jelölték meg a külképviseltek és magyar intézetek külföldi megemlékezéseit a forradalom évfordulójáról, továbbá a 2006-ban megrendezésre kerülő németországi magyar évad egyik alappillérenek nyilvánították az ottani 1956-os megemlékezések szervezését. Ez a melléklet ugyancsak kiemelt feladatként jelölte meg a szakkiadványok és brosúrák készítésének támogatását pályázati úton. Alapvetően ezek a kormányhatározatok, valamint a mellékletekben konkrétan megfogalmazott lehetőségek és feladatok határozták meg a Magyar Nemzeti Múzeumnak az évfordulóval kapcsolatos lehetséges és szükséges tevékenységét.

A kereteket megszabó legfelsőbb szintű döntések mellett a hazai kiélezett politikai viszonyok befolyásolták, nehezítették napi munkánkat. Meg kell állapítanunk, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum a korrekt tájékoztatás és információszolgáltatás, a történettudomány által feltárt adatok közvetítésének útjáról nem tért le, s mondhatjuk, hogy továbbra is megőrizte azt a társadalmi bizalmat, amely két évszázada övezi tevékenységét. Ezzel a tapasztalattal a hátunk mögött megtaláltuk azokat az ösvényeket, megoldásokat, amelyek a konszenzus útjai. Emlékévi gyűjtőmunkánk, kutatószolgálati, tájékoztatási tevékenységünk, kiállításaink, kiadványaink elismerést vívtak ki, s az esetleges bíráló megjegyzések leginkább az adott közhangulatot, a körülményeket jellemezték, nem a mi teljesítményünket. Alapvető szakmai írások, kiadványok születtek, fontos előadásokat tartottak kollégáink, s oral history gyűjtéseiken a forradalom eseménytörténetének számos fontos momentumára derítettek fényt. Gyűjteményeink értékes és jól dokumentált műtárgyakkal gyarapodtak. A hol előbb, hol lanyhább társadalmi kapcsolataink a gyűjtés során mind az adományozókkal, eladókkal, mind a sajtó munkatársaival megélénkült.

Mindemellett a Magyar Nemzeti Múzeum a megfelelő intenzitással végezte hagyományos tevékenységét. Több, az emlékévéhez nem kapcsolódó kiállítást is rendeztünk, s a kiemelten kezelt gyűjtésen kívül természetesen más táraink is gyarapodtak, folytattuk a megkezdett ásatásokat: vagyis a múzeum teljesítette szokásos feladatait.

Az alábbiakban a múzeumi alaptevékenységek köré csoportosítva vázoljuk fel azt a sokrétű munkát, amelyet munkatársaink az 1956-os emlékév jegyében végeztek.

Első két alaptevékenységünk: gyűjtés, rendszerezés és feldolgozás

Az 1956-os forradalom idején az Országos Széchényi Könyvtár – amely akkor még Múzeum körüli épületünkben működött – felhívást jelentetett meg, amelyben kérte az ország lakosságát, hogy feljegyzéseiket, fényképeiket, a hozzájuk került nyomtatványokat juttassák el a könyvtárba, hogy azokat megőrizhessék az utókor számára. Tudomásunk szerint ez a fel-

hívás volt az első, amely a forradalom dokumentumainak és fényképes forrásainak, továbbá egészen egyedülálló módon a személyes emlékek összegyűjtésére tett kísérletet közgyűjteményeink részéről. A felhívást több napilap közölte 1956. november 2-án és 3-án.¹ Az egymást rohamléptekkel követő események sodrában a könyvtár munkatársai – mint ezt a felhívás pontosan tükrözte – tudatában voltak annak, hogy ha a dokumentumok, fényképek nem kerülnek azonnal megőrzésre, óhatatlanul elvesznek.² Arról azonban semmilyen forrás sem ad tanúságot ma, hogy bármit is kapott volna e felhívás nyomán a nemzeti könyvtár.

A legnagyobb és minden bizonnyal az egyik legértékesebb dokumentációs anyag a Magyar Távírtai Irodánál keletkezett, hiszen az Iroda fotóriporterei több ezer felvételt készítettek a forradalom ideje alatt. Az MTI-től azonban az eredeti negatívokat és a róluk készült kontaktmásolatokat 1956 végén civil ruhás nyomozók vitték el.³ Nagyon sok privát fénykép is erre a sorsra jutott, hiszen a hatóságok begyűjtötték az OFOTÉRT üzletekbe, fényképező műhelyekbe előhívásra, nagyításra beadott amatőr filmeket is. A forradalom bukását követően mégis számos fénykép és szöveges dokumentum került közgyűjteménybe. Ezek egy része célzatosan a hatalom ellenforradalom-konceptiójának alátámasztását szolgálta. A hírhedt Fehér Könyv szerkesztéséhez összegyűjtött anyagot a Párttörténeti Intézet vette át, innen a fényképek nagyobb része az 1957 elején alapított Legújabbkori Történeti Múzeum Fotótárába került. A LTM 1957 folyamán több mint 900 fényképet leltározott, amelyek nagy része a nyugati lapokban megjelent felvételek reprodukciója volt. Ez az anyag szolgált a Kádár korszak 56-ról szóló egyetlen nagyobb propaganda kiállításának alapjául, melyet a Legújabbkori Történeti Múzeum rendezett 1957 novemberében.

1 Jelenlegi ismereteink szerint november 2-án az *Igazság és az Uj Magyarország* (a Petőfi Párt lapja), majd november 3-án a *Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány Lapja*.

2 A lényegét tekintve azonos felhívás így szólt:

„A magyar forradalom győzelme a világtörténelem egyik legnagyobb eseménye. Hosszú éveken át ad majd reményt és mutat utat azoknak, akik reménytelen nyomorúságukban szabadabb és emberibb életre vágyódnak. De féld, hogy az, amit a forradalom napjaiban átélünk, hogy az, ami ma még az élmény élességével és hitelességével él bennünk, az idők múlásával emlékké halványul, legendákká, mondákká kódósul. Hogy ez ne történhessék meg, hogy a magyar forradalom egyetlen mozzanata se vesszen el az utókor számára, az Országos Széchényi Könyvtár a következő felhívással fordul az ország lakosságához.

1. Kér mindenkit, aki részt vett a forradalom bármely eseményében, vagy szemtanúja volt bármely megmozdulásnak, röviden írja le, foglalja össze az átélteket, a hallottakat. A forradalom napjainak minden mozzanata fontos és értékes: a fegyveres összeütközések leírása éppúgy mint a mentők harca az életért, a pékek küzdelme a kenyérért, egyes emberek nagy hőstettei és szenvedései éppúgy, mint a legkisebb segítő mozdulat.

2. Minden esemény, élmény leírásánál lehetőleg közöljék a pontos időpontot és helyet.

3. A könyvtár kér mindenkit, aki fényképfelvételeket készített a forradalom napjaiban, juttasson el a felvételeiből egy-egy másolatot a könyvtárhoz. Ezek a fényképek teszik majd teljessé az írásbeli közlések anyagát.

4. A könyvtár a forradalom végleges győzelméig bizalmas anyagként kezeli a beérkező dokumentumokat. Világviszonylatban is egyedülálló lesz ez a gyűjtemény. Nem késői történetírók, hanem a történelmet alakító egész nemzet önmaga számol be a küzdelemről, amelyet saját maga és az emberiség jövőjéért vívott.”

Igazság, 1956. november 2.

3 A negatívok máig sem kerültek elő, a kontaktmásolatokat 1987-ben visszakapta az MTI. Lásd: *Jalovszky Katalin*: Az 1956-os forradalom fotográfiái a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában. *Történeti Muzéológiai Szemle* 7. (2007) 135–156.

Emellett annak ellenére, hogy a megtorlás időszakában sokan félelemből megsemmisítettek a birtokukban lévő, forradalommal kapcsolatos dokumentumokat – hiszen nem kívántak sem maguk, sem mások ellen terhelő bizonyítékkal szolgálni –, mégis éppen a Nemzeti Múzeum gyűjteményébe kerültek olyan fényképek 1956–1964 között, amelyek nem az aktuális hatalmi koncepciót szolgálták. 1964-ig, a MNM Történelmi Képcsarnoka fotógyűjteményének és a LTM Fotótárának egysítéséig mintegy 100 kisméretű, jó minőségű amatőr felvétel került Történelmi Képcsarnok gyűjteményébe. Közük 1957-ben egy olyan sorozat, amelynek feliratait nem a hivatalos ellenforradalom felfogás terminológiájával fogalmazódtak meg, s amelyeket nyilvánvalóan a felvételek készítője írt. Ez arra utal, hogy a megtorlás és megfélemlítés legkeményebb időszakában az ajándékozó megbízott a Nemzeti Múzeumban és a fényképeket átvevő muzeológusban. A két gyűjtemény egyesítésekor tehát volt egy nagyszámú, s abban fontos képeket is tartalmazó gyűjtemény, amely azonban a következő évtizedekben már kevésbé gyarapodott.⁴

Az Éremtár gyűjteményébe 1956 vége és 1965 között 27 darab 56-os jelvény került, amelyek között két sorozat volt kiemelkedően fontos. Az egyik 9 darabból álló sorozatot 1957 júniusában leltározták a gyűjteménybe. A másik, 7 darabból álló sorozatot 1961-ben Boczán Károly jelvénykészítő ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak.⁵ A Történelmi Tár különböző gyűjteményeibe is kerültek az évek folyamán a forradalommal kapcsolatos tárgyak.⁶

A megtorlások időszaka után működött „a felejtetés mechanizmusa”, s akinek még volt birtokában bármilyen tárgyi emlék – fénykép, irat, igazolvány, plakát, röpcédula, falragasz, újság, jelvény – pincében, padláson, kertben elásva, szekrények mélyén, komódfiókok alján, csillárok belsejében és ki tudja még hányféle rejtkehelyen őrizte egészen az 1980-as évek közepéig-végéig. A közgyűjteményekbe mégis bekerülő anyagok, egy-egy nyomtatvány, külföldi kiadvány, dokumentum, újságszám azonnal a „zárolt” anyagok csoportjába került.

A nyolcvanas években, majd a rendszerváltást követően lassan megemelkedett a közgyűjteményekbe, így a hozzánk kerülő tárgyak, képek, dokumentumok száma. Sokan ekkor vették elő elrejtett negatívjaikat, röplapjaikat, s hozták haza a külföldre vitt képeket, újságokat, nyomtatványokat.

Az 1956 után eltelt évtizedekben jelentősebb mennyiségű emléktárgy gyűlt tehát össze a Nemzeti Múzeumban, de célzott, szisztematikus gyűjtőmunka e tárgykörben egészen 2004-ig nem folyt. Az ötvenedik évfordulóra készülve, 2004 őszétől kezdtük meg a forradalom muzeális emlékeinek intenzív gyűjtését. Napilapokban, történelmi ismeretterjesztő folyóiratokban, szórólapokon, internetes honlapunkon felhívást tettünk közzé, amelyben kértük, hogy fényképfelvételeket, tárgyakat és mindenféle, a forradalommal kapcsolatos dokumentumot juttassanak el hozzánk, helyezzenek el gyűjteményünkben ajándékként vagy térítés ellenében.

Gyűjtéssel újkoros muzeológus kollégáink közül hatan foglalkoztak folyamatosan, s ha a töredék napi ilyen tevékenységüket összegezzük, mintegy 360 teljes munkanapot kapunk csak 2006-ban. A gyűjtés és rendezés során valamennyi muzeológus gondosan összegyűjtötte, rögzítette az ajándékozók, eladók szóbeli vagy írásbeli visszaemlékezéseit, a tárgyakhoz, a fényképekhez kapcsolódó emlékeit, s életút adataikat is. A gyűjteményeinkbe került fényképek, dokumentumok, tárgyak túlnyomó többségét ajándékként kaptuk meg, a vásárlások száma jóval kevesebb volt.

4 Uo.

5 *Pallos Lajos*: 1956 jelvényei a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában. *Történelmi Muzeológiai Szemle* 7. (2007) 177.

6 I.d. erről Gál Vilmos cikkét a közlemények rovatban.

Meg kell említenünk, hogy mind a Történeti Tár, mind a Történeti Fényképtár munkatársai 1956 muzeális emlékei mellett céltudatosan gyűjtötték a 2006. évi ünnepek, megemlékezések meghívóit, szórólapjait, egyéb nyomtatványait is, s ez a dokumentáció gazdag forrásanyagul szolgálhat az évfordulók történetének későbbi kutatásához.

A gyűjtés során hozzánk került dokumentumok a Történeti Tár Iratgyűjteményébe, a Kis- és aprónyomtatvány gyűjteménybe, a Legújabb kori Igazolvány- és Oklevélgyűjteménybe, a Röplap-gyűjteménybe, a textiliák a Textilgyűjteménybe, a jelvények az Éremtár Jelvénygyűjteményébe, a fotográfiák pedig a Történeti Fényképtár magyar eseménytörténeti gyűjteményébe kerültek, ahol megkezdődött múzeumi feldolgozásuk.

Gyűjtőmunkánk során – a fennmaradt emléktanyag jellegéből fakadóan – a Történeti Fényképtár magyar eseménytörténeti gyűjteménye gyarapodott a legnagyobb mértékben. 2004–2006 között 37 forrásból összesen 1580 felvétel került a gyűjteménybe, ebből 508 darab korabeli papírkép, 10 db diapozitív és 1062 db eredeti negatív. Ez utóbbi tény különösen fontos, hiszen a papírképhez képest a fotónegatív az elsődleges történeti forrás, mivel a nagyításban több lehet a szubjektív elem, s készítőjének szándéka szerint akár le is maradhat róla lényeges motívum. A színes felvételek száma kevés, összesen 73 db, ám ezek annál értékesebbek, hiszen ekkor még igencsak kevesen fényképeztek színes anyagra. Különös szerencse, hogy a fotográfiák többségét még maguktól a felvételek készítőitől kaptuk, s a többnyire idős emberektől egyúttal sokszor értékes információkhoz is jutottunk. A többi esetben a fényképező leszármazottai, rokonai juttatták el hozzánk az addig becsben őrzött fotográfiákat.

Az Éremtár 2004–2006-ban 35 jelvénnel gyarapodott.

A Történeti Tár munkatársainak gyűjtőmunkájával nemcsak a tár, hanem a Központi Könyvtárunk gyűjteménye is számos értékes, a csonkaperiodika gyűjteménybe sorolt nyomtatvánnyal s itthon nehezen, vagy egyáltalán nem hozzáférhető könyvvel, s egyedi irattal (szakdolgozat) is gyarapodott. A tárgyi gyűjtemények hét forrásból 12 műtárggyal gyarapodtak.

Harmadik alaptévékenységünk: a közönség számára hozzáférhetővé tétel

A muzeológus leglátványosabb tevékenységei: kiállítás rendezése a gyűjteményében található tudományosan feldolgozott és rendszerezett történeti dokumentumokból, tárgyakból és ábrázolásokból, tudományos vagy ismeretterjesztő előadás tartása, könyvek, tanulmányok, cikkek publikálása, és nem utolsósorban a gyűjteményi anyag hozzáférhetővé tétele a külső kutatók számára.

2006-ban a munkatársaink a forradalom történetével kapcsolatban számos ismeretterjesztő, tudományos előadást tartottak, részt vettek kerekasztal beszélgetéseken, vitákon, aktív résztvevői voltak a közéleti és tudományos megemlékező, kutató-feltáró programoknak.

A. Kutatószolgálat

A forradalom 13 napja alatt felmérhetetlen mennyiségű fénykép keletkezett, amelyek mint vizuális történeti források kiegészítik, módosítják, egyértelművé teszik a történeti képet, s forrásértéküket lassan, de biztosan történészek is elismerik, ami abban is megmutatkozott, hogy mind több történész keresi fel gyűjteményünket. Az ismeretterjesztő kiadványok, televíziós műsorok, filmek készítői, a különféle megemlékezések szervezői, rendezői is ma már magától értetődőnek tartják a Történeti Fényképtárban történő kutatást munkájuk

Felhívás

A Magyar Nemzeti Múzeum

2006-ban kiállítással kíván megemlékezni

az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójáról.

Kérünk mindenkit, akinek a forradalom időszakához kapcsolódó tárgy, jelvény, fénykép, fényképnegatív, újság, plakát, röplap, igazolvány, irat vagy bármely más dokumentum van a birtokában, és azokat szívesen a múzeum rendelkezésére bocsátaná,

jelentkezzen a (36.1)-327-77-84-es, vagy a (36.1)-327-77-25-ös telefonszámon, hétfőn, szerdán, pénteken 9 és 12 óra között.

Felhívás kiadó a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója

1-2. kép A Nemzeti Múzeum felhívása

előkészítő fázisában. Az emlékévben nemcsak a kutatószolgálat idejében biztosítottuk a fényképek elérhetőségét, hanem a MNM honlapján is megtekinthető volt a gyűjteményünkben őrzött 150 budapesti felvétel, illetve 150 fénykép a vidéki forradalmi eseményekről. E képeket különböző célokra másolatban az interneten keresztül is meg lehetett rendelni.

A fényképtári kutatószolgálatunkhoz 2005-ben 45, 2006-ban véletlenül éppen 56 ízben fordult olyan kutató, aki a forradalom történetével kapcsolatos fényképeinkre volt kíváncsi. Gyűjteményünket külföldről is felkeresték: egy angol, egy svájci, egy egyesült államokbeli, egy finnországi és egy Ausztriából érkezett kutatónk is volt. Nem tudjuk számba venni, hogy hány iskolai, művelődési házi, helyi rendezvényhez adtunk telefonon vagy elektronikus levélben információt és ezekben az esetekben díjmentesen képet. Az 1956-os intézettel megállapodtunk abban, hogy az iskolai, kisközösségi programokhoz bizonyos mennyiségű, válogatott, a forradalom történetét legjobban szemléltető, jogtisztá fényképet biztosítunk. Ezek felkerültek az intézet honlapjára és a digitális másolatokat is ők szolgáltatták.

A Történeti Tárban 2006-ban 12 kutató végzett a forradalommal kapcsolatban kutatásokat, akik közül egy osztrák és egy egyesült államokbeli kutató is volt.

B. Kiállításaink⁷

B.1. Az 1956-os forradalom emlékei. Újszerzemények a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2004–2006 című kiállításunk

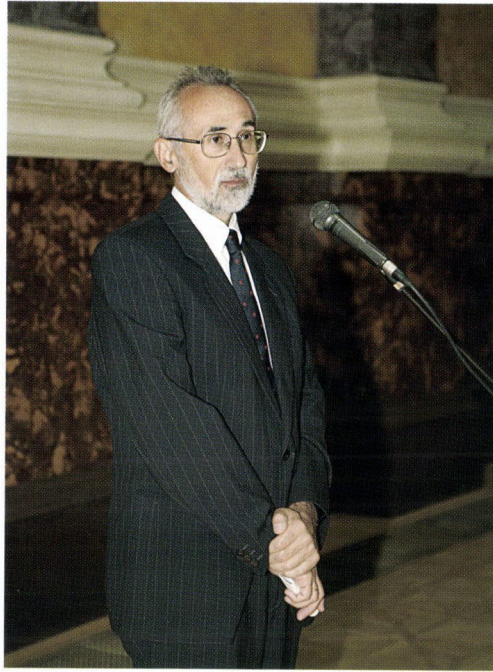
A forradalom 50. évfordulóján 2006. október 5. és december 3. között megrendezett kiállításunk azoknak a fényképeknek, szöveges dokumentumoknak és tárgyaknak a legjavát tártuk a nagyközönség elé, amelyek a kétévi gyűjtés folyamán kerültek a múzeum birtokába, s amelyek a legszemléletesebben őrzik forradalom emlékét. Bár a kiállítás szerényen csupán a gyűjtőmunka eredményének bemutatását tekintette céljának, nem pedig a forradalom eseményeinek kronologikus vagy tematikus ábrázolását, a falakra került gazdag fotóanyag, a vitrinekben látható iratok, dokumentumok, s az egyediségükben különleges történeti értéket hordozó tárgyak sokoldalú, érzelemgazdag képet adtak a történelmi napokról, s az azt követő megtorlásról.

A kiállítás kurátorai Jalsovszky Katalin és Kiscsatári Marianna, a Történeti Fényképtár főmuzeológusai voltak. A munkában jelentős részt vállaltak Baják László, Balahó Zoltán, Ihász István és Sedlmayer Krisztina a Történeti Tár, továbbá Pallos Lajos az Éremtár főmuzeológusai.

A kiállításnak, amelyet Romsics Ignác történész, akadémikus nyitott meg, személyes élményeit is felelevenítve, az akkor frissen átadott, második emeleti új kiállítóterek, a József nádorról elnevezett terem adtak otthont. Az 50 napig nyitva tartó tárlatot több mint 12000 látogató tekintette meg, többen azok közül, akik adományaikkal gazdagították a nemzet múzeumát.

A vendégkönyvben az egykori résztvevők, az adományozók, továbbá mintegy 40 iskolai csoport, s nagyon sok külföldi látogató (akiket részletes angol feliratok segítettek a tájékozódásban), s külföldről ekkor hazalátogató fogalmazta meg benyomásait. A több mint 100 oldalnyi bejegyzés – a vendégkönyvek szokásos változatosságán is túlmenően – sokféle nézőpontot, hangulatot, dühöt, örömet, reményt tükröz, amit magyaráz, hogy szinte minden megnyilatkozó majdhogynem személyes történelemként viszonyult a témához, ki-ki a maga habitusa, ismeretei, emlékei szerint. A látogatók nagy többsége pozitív véleménnyel volt a

⁷ Itt az összefoglalóban a kiállításaink technikai, elvi összefoglalóit közöljük. A kötet további részében részletesen ismertetésre, közlésre kerülnek a kiállítások.

3. kép Romsics Ignác akadémikus megnyitóját mondja „Az 1956-os forradalom emléke. Új szerzemények a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2004–2006” című kiállításunk megnyitásakor a MNM Dísztermében

4. kép A megnyitót követően az Egyesült Államokból haza látogató Szilágyi Zsolt ünnepélyesen nyújtja át a forradalom napjaiban készített felvételeit

5. kép Az 1956-os forradalom emlékei. Újszerzemények a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2004–2006 című kiállításunk

6. kép Az 1956-os forradalom emlékei. Újszerzemények a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2004–2006 című kiállításunk

7. kép Az 1956-os forradalom emlékei. Újszerzemények a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2004–2006 című kiállításunk

8. kép A berlini kiállításunk meghívója

kiállításról, tanulságosnak, érzelmekre hatónak s a történelmi esemény jelentőségéhez méltónak találta. A néhány szélsőségesen megfogalmazott kritikai megjegyzés többsége politikai természetű volt.

B.2. Verseckt, beschlagnahmt, als Beweismaterial beigefügt. Bilder der ungarischen Revolution 1956. (Elrejtve, elkobozva, bűnjelként mellékelve. Az 1956-os magyar forradalom fotográfiái)

A berlini Collegium Hungaricum közreműködésével létrehozott, 63 fotográfiából és hozzá tartozó bőséges kísérőszövegből álló kiállítás a németországi magyar kulturális évad, az Ungarischer Akzent kiemelt programjaként járta be az országot. Elsőként Frankfurt am Main városának legrangosabb történelmi kiállítóhelye, a német demokrácia bölcsőjének tekintett Paulskirche adott otthont a tárlatnak. 2006. szeptember 15-én, a frankfurti városháza reprezentatív dísztermében, a Kaisersaalban tartott különösen ünnepélyes megnyitó volt az első a németországi 1956-os megemlékezések hosszú sorában. Az eseményen megjelent vendégeket Petra Roth asszony, Frankfurt am Main főpolgármestere köszöntötte, majd Hiller István oktatási és kulturális miniszter mondott ünnepi beszédet, s Kovács Tibor, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója nyitotta meg a kiállítást. Az év folyamán még két helyen mutattuk be a tárlatot: október 17-től Berlinben, a Magyar Nagykövetségen, majd november 23-tól Brémában, a Villa Ichonban.

A nagy érdeklődésre való tekintettel az utolsó pillanatban elkészítettük a kiállítás rövidített, 29 fényképből álló változatát is, amelyet Münchenben, Regensburgban, Burgkirchenben, Drezdában, Ingolstadtban, Trautsteinben láthattak a német polgárok. A kiállítás harmadik variációját Bulgáriában – Szófiában, Tirnovóban és Sumenben – mutattuk be a Szófiai Magyar Kulturális Intézet gondozásában.

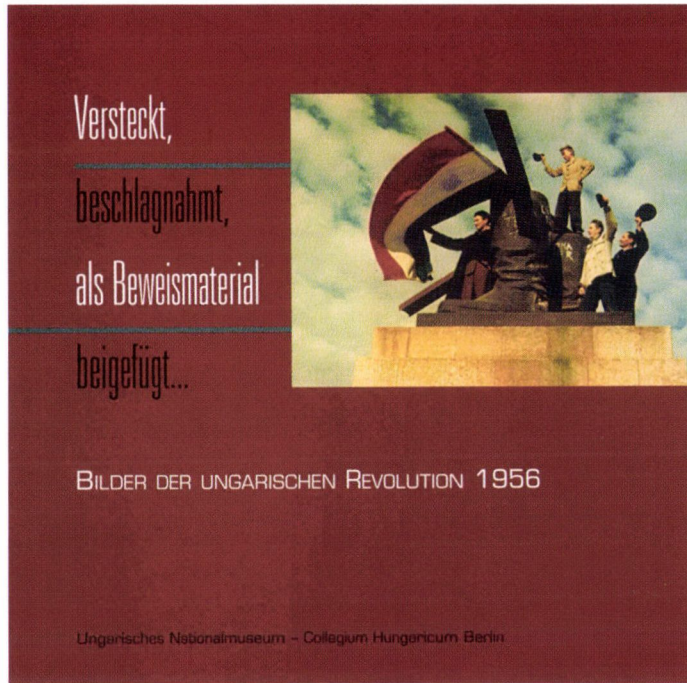
A kiállítás kurátora Jalsovszky Katalin, a Fényképtár munkatársa volt, akit Méhes Márton, a Collegium Hungaricum Berlin igazgatóhelyettese, és Jan Gunnar Franke, a CHB munkatársa segített a szervezési munkában. A felhasznált fényképreprodukciókat Farkas Árpád készítette, a gondos és elegáns kivitelező munkát a Symbolon Kft. végezte. A kiállításához az alábbi intézmények bocsátottak rendelkezésünkre fotókat: Állambiztonsági Szolgálatok Levéltára, Borsod Megyei Levéltár (Miskolc), Budapest Főváros Levéltára, Hadtörténeti Levéltár, Magyar Távíratok Iroda, Politikátörténeti Intézet Levéltára, Thury György Múzeum (Nagykanizsa). A kiállításához a Collegium Hungaricum Berlin és a Magyar Nemzeti Múzeum közös kiadásában katalógus készült, melyet Vári Ágnes, a múzeum grafikusja tervezett.⁸

A kiállításról mind a magyar, mind a német média tudósított, Magyar Rádió, Magyar Televízió, Frankfurte Neue Presse, Kontakt – Frankfurt am Main Presse- und Informationsat, Népszabadság, hogy csak néhányat említsünk.

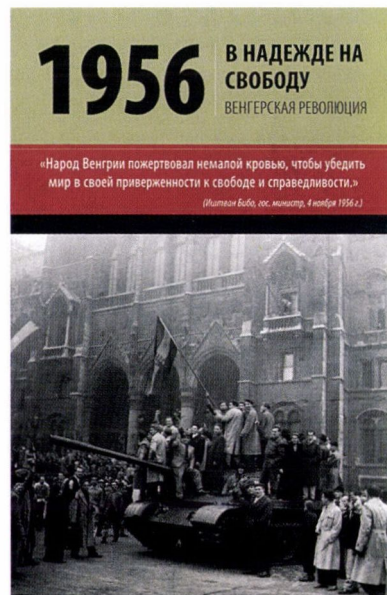
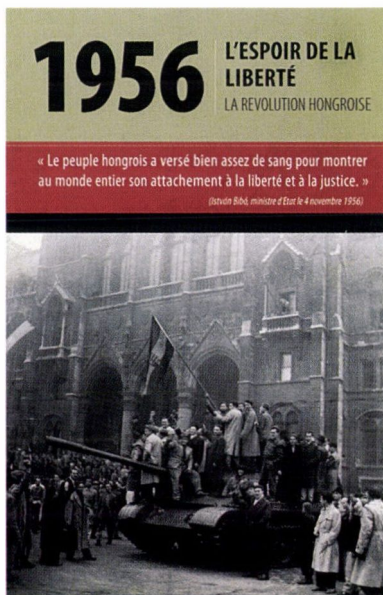
B.3. A „Szabadság reménye – 1956” című kiállításunk

A Magyar Nemzeti Múzeum 2006 tavaszán, a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma felkérésére és a Magyar Távíratok Iroda közreműködésével a forradalom történetét, utóéletét összefoglaló tablókiállítást készített. E kiállítás magyar külképviseleteken, kulturális intézetekben, helyi magyar szervezetekben történő bemutatásával emlékezett meg hazánk világszerte az 1956-os forradalom 50. évfordulójáról.

⁸ A kiállításunk katalógusa nem jelent meg magyar nyelven, ezért a Folia Historica ezen kötetében, alább közöljük a katalógus képeit és magyar szövegét.

9. kép A németországi kiállításunk katalógusának címlapja

10. kép A „Szabadság reménye – 1956” című kiállításunk francia és orosz nyelvű kísérő kiadványainak címlapjai

A kiállítás a külügyminisztérium már előző éveken, más évfordulók kapcsán kipróbált formai követelményei szerint (20 könnyen mozgatható, egységes méretű tabló, amelyeken figyelemfelhívó képek és mintegy 15–20000 n szöveg található) készült el.

A Nemzeti Múzeum munkatársai – Baják László, Jalsovszky Katalin és Cs. Lengyel Beatrix – válogatták a tablóra kerülő képeket, tárgyakat a múzeumi gyűjteményből, illetve az MTI archívumából, s fogalmazták meg a szöveget. A kiállítás tartalmi koncepciójának kialakításánál messzemenően figyelembe vettük, hogy külföldi bemutatásra készülő, tömör megemlékező összefoglalóról van szó, ezért nem kívántuk a forradalom megítélésében jelentkező hazai véleménykülönbségeket megjeleníteni. A forradalom és szabadságharc eseményeinek bemutatásánál arra törekedtünk, hogy nyilvánvalóvá váljék: a magyar forradalom több volt néhány napos utcai zavargásnál; a felkelők a nemzeti függetlenség kivívásáért, a kommunista diktatúra megdöntéséért, a demokratikus alapjogokért fogtak fegyvert. A forradalom a magyar társadalom túlnyomó többségének támogatásával győzött és bukását végül külföldi agresszió okozta. A kiállítás a rendszerváltozás képeivel zárult, mivel a forradalom legfontosabb követelése ekkor realizálódhattak. A tablók képanyaga zömmel amatőr fényképfelvételekből állt, ami önmagában is mutatta, hogy a forradalom az egész magyar társadalmat megmozgatta. Bizonyos fontos történelmi eseményeket – kormányüléseket, a magyar-szovjet tanácskozásokat – csak az MTI fotóriportereinek volt módjuk megörökíteni, ezért az MTI anyagából is válogattunk. A forradalom hírére Magyarországra érkező külföldi fotóriporterek felvételeit – egy-két kivételtől eltekintve – ezúttal nem szerepeltettük a kiállításon, mivel ezek ismertek külföldön, s inkább a magyar képanyag bemutatásával kívántunk újat nyújtani a külföldi közönségnek.

A kiállítás mottójául Bibó István akkori államminiszter 1956. november 4-i, Magyarok! című írásának sorait választottuk: „Magyarország népe elég vérrrel adózott, hogy megmutassa a világnak a szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását.” Címképünk pedig Bojár Sándornak a forradalom egyik legdrámaibb eseményéről készült emblematikus képe lett. A fotó az október 25-i Kossuth téri tüntetés egyik békés jelenetét örökíti meg: a parlamentet őrző szovjet harckocsira felkapaszkodó, a katonákkal összebarátkozó vidám magyar fiatalok nemzeti zászlót lengetnek. E felvétel elkészülte után néhány perccel dördült el a gyilkos sortűz a teret környező házak tetejéről, s a térre nyíló utcákból, amely csaknem 200 halálos áldozatot követelt. A címkép azonos volt az MTI Kor-képek 1956 című reprezentatív képes albumának címlapjával, amely angolul is megjelent, s amely a Külügyminisztérium programjain ugyancsak megtalálható volt.

A reprodukciókat, a tárgyfotókat Dabasi András és Farkas Árpád, a Nemzeti Múzeum fényképészei, a grafikai terveket Virágvölgyi András készítette. A munkát segítette Szalipsz-Endre a külügyminisztérium munkatársa, Dr. Szikossy Ferenc főigazgató-helyettes, Ihász István a Történelmi Tár tárgazgatója, Balahó Zoltán főmuzeológus és Gaskó Jutka technikai munkatárs.

A kiállítást a Kosáry Domokos akadémikus által irányított 56-os Emlékbizottságnak Király Béla nyugalmazott vezérezredes vezette Külföldi Megemlékezések Albizottsága véleményezte, s a Glatz Ferenc akadémikus vezette Történelmi Albizottság lektorálta.

A tablókiállítást a külügyminisztérium a magyaron kívül 10 nyelven (angol, francia, lengyel, német, olasz, orosz, portugál, román, spanyol és szlovák), 104 sorozatban készítette el és mintegy 60 országba küldte el. A tablókat az Európa Tanács strassburgi székházában (ahol a Tanács archívumának anyagából származó fényképek és dokumentumok reprodukcióival egészítették ki), a brüsszeli NATO Központban, az Európai Parlamentben és más nemzetközi szervezetekben, a Magyar Köztársaság külképviseletein, a külföldi magyar in-

tézetekben és helyi magyar szervezetekben mutatták be. Kísérő dokumentumként a tablóból készült kiadvány is megjelent az előbbi nyelveken.

A kiállítást több helyszínen a Magyar Köztársaság legfőbb közjogi méltóságai, Sólyom László köztársasági elnök, Gyurcsány Ferenc miniszterelnök, Szily Katalin az országgyűlés elnöke nyitották meg.

C. Katalógusok, tudományos publikációk

Baják László: Obersovszky Gyula forradalmi sajtója. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 41. (2006. 2. sz.) 456–465.

Baják László: A Magyar Nemzeti Múzeum 1956-ban és ma. Műemlékvédelem 50. (2006. 5. sz.) 186–192.

Balahó Zoltán: Nagy Imre mártír miniszterelnök relikviái a Magyar Nemzeti Múzeumban. Katalógus. Bp., 2006.

Balahó Zoltán: Nagy Imre emlékanyag a Magyar Nemzeti Múzeumban. Történeti Muzeológiai Szemle 7. (2007) 157–170.

Balahó Zoltán: A forradalom emlékei a Magyar Nemzeti Múzeumban. Magyar Múzeumok 12. (2006. 3. sz.) 5–8.

Jalovszky Katalin: Az 1956-os forradalom fotográfiái a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában. Történeti Muzeológiai Szemle 7. (2007) 135–156.

Jalovszky Katalin: Verseckt, beschlagnahmt, als Beweismaterial beigefügt. Bilder der ungarischen Revolution 1956. Bp., Magyar Nemzeti Múzeum – Collegium Hungaricum Berlin, Bp., 2006. (kiállítási katalógus)

Jalovszky Katalin: Az 1956-os forradalom fotográfiái a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában. '56-os fényképek gyűjteményekben. Miskolc, 2007. 28–33.

Jalovszky Katalin: Az 1956-os forradalom képei az 50. évforduló alkalmából megjelent kiadványokban. Fotóművészet 50. (2007. 2.sz.) 103–106.

Demeter Zsuzsanna–Jalovszky Katalin: Egy 1956-os fénykép-együttes különös története. Nagy Gyula fotográfiái. Fotóművészet 49. (2006. 3–4.sz.) 71–80.

Pallos Lajos: 1956 jelvényei a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában. Történeti Muzeológiai Szemle 7. (2007) 177–188.

Sedlmayr Krisztina: A „Pedrazzini-ing”. Történeti Muzeológiai Szemle 7. (2007) 171–176.

D. Előadások

Baják László: Obersovszky Gyula és a forradalom sajtója. Ifjúság és 1956. című konferencia, 2006. Nyíregyháza

Baják László: Milyen forradalom volt 1956-ban? Ismeretterjesztő előadás, 2006.

Balahó Zoltán: Nagy Imre emlékanyag a Magyar Nemzeti Múzeumban. Országos Történeti Muzeológus Konferencia, 2006. Szolnok

Jalovszky Katalin: 1956 képi ábrázolása a Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában. Az '56-os fotók magán- és közgyűjteményekben konferencia, 2006. Miskolc

Jalovszky Katalin: Az 1956-os forradalom fotográfiái a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában. Országos Történeti Muzeológus Konferencia, 2006. Szolnok

Jalovszky Katalin: Az 1956-os forradalom fotográfiái. Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda; Tarisznyás Márton Múzeum, Gyergyószentmiklós; Szlovákiai Magyar Pedagógusok

Szövetsége, Komarno; Fiatal Levéltárosok Egyesülete, Budapest által szervezett konferenciákon

Pallos Lajos: 1956 jelvényei a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában. Országos Történeti Muzeológus Konferencia, 2006. Szolnok

Sedlmayer Krisztina: A „Pedrazzini-ing”. Országos Történeti Muzeológus Konferencia, Szolnok

Activity Report of the Hungarian National Museum in the 1956 Commemorative Year

Summary

A summary report on the activities of the Hungarian National Museum in the fiftieth anniversary year of the 1956 Hungarian Revolution and War of Independence. The article gives a summary of the collecting, systematization, and exhibiting, of the publications and presentations of the museum staff.

Cs. Lengyel Beatrix (szerk.)

Az 1956-os forradalom emlékei.

Újszerzemények a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2004–2006 című kiállításunk és a kiállítást megelőző gyűjtés

Újszerzeményi kiállításunk rendezésekor és most a gyűjtés és a kiállítás bemutatásakor néhány egészen speciális szempontra tekintettel kellett lennünk.

Az összefoglaló cím alatt az egyes gyűjteményeket gondozó kollégáink írásai szerepelnek, amelyek természetesen tükrözik a gyűjteményi sajátosságokat, s amelyeket hiba lett volna egységes leírási formába erőltetni, ami óhatatlanul adatvesztéssel is járt volna. A különböző gyűjteményeket bemutató kollégáink az egyes tárgytipusok bemutatásához összefoglalókat fűztek, hogy bizonyos általános összefüggéseket, szempontokat megvilágítsanak.

Az *Éremtár* jelvénygyűjteményébe a felhívásunk nyomán bekerült valamennyi új jelvényt kiállítottuk, így leírásuk megtalálható a jelvénygyűjteményt kezelő muzeológus, Pallos Lajos írásában.

A *Központi Könyvtár* állományába került könyvek, periodikák bemutatását a Történeti Tár muzeológusai Baják László és Balahó Zoltán készítették el, hiszen a periodikák és könyvek az ő gyűjtőmunkájukhoz kötődnek.

A *Történeti Fényképtár* eseménytörténeti gyűjteményébe került minden fotográfiát, részben technikai okok miatt, részben a nagy mennyiség miatt, természetesen nem mutathattuk be a kiállításon. Az ajándékba kapott, megvásárolt negatívok és kisméretű eredeti pozitívok közül a kiválasztottak a kiállításon nagyítások formájában szerepeltek. Az újszerzeményi kiállítás képeinek válogatásakor első és legfontosabb szempontunk az volt, hogy minden adományozótól kerüljön ki kép a falakra, s lehetőleg a legjobb minőségű, tartalmilag legérdekesebb felvételek. Figyeltünk arra is, hogy a kiválasztott képek a két év gyűjtésének egészét reprezentálják. S bár célunk nem a forradalom történetének bemutatása volt, hanem gyűjtemény gyarapodásunk eredményét kívántuk a látogatók elé tárni, azt is szem előtt tartottuk, hogy a bemutatott fotográfiai összessége tükrözze a forradalmi napok legfontosabb, legjellemzőbb mozzanatait. Jalsovszky Katalin és Kiscsatári Marianna így valamennyi ajándékozóról, eladóról, a képek történetéről írtak, de tételesen csak azokat a képeket ismertetik, amelyek a kiállításon szerepeltek.

A *Történeti Tár* gyűjteményei elsősorban nyomtatott dokumentumokkal: röplapokkal, falragaszokkal, igazolványokkal, különféle iratokkal gyarapodtak felhívásunk nyomán. Ezek zömét kiállítottuk, de az azonos, vagy duplusként bekerült darabokat nem, amelyeket azonban természetesen a gyűjtemények őriznek. A gyűjteményi sajátosságoknak megfelelő tételes tárgylistát, a hozzájuk tartozó, a kollégák által összegyűjtött adatokkal együtt ismerteti Baják László és Balahó Zoltán, szerepeltetve azon dokumentumokat is, amelyek a kiállításon nem voltak láthatóak, de a gyűjteményekbe kerültek. A Tár Textilgyűjteményébe került, ritka tárgyi emlékek bemutatása Sedlmayr Krisztina nevéhez fűződik.

A Bélyegző- és pecsétnyomó gyűjtemény, illetve az Egyedi tárgyak gyűjteményének valamennyi műtárgyát ismerteti (a régebben múzeumba kerülteket és a mostani gyűjtés, ill. átadások eredményeként bekerülteket is) a gyűjtemények kezelője, Gál Vilmos muzeológus e szám Közlemények rovatában megjelenő tanulmányában, ezért ezek itt nem kerülnek bemutatásra. Ezt az indokolja, hogy konkrétan a forradalomhoz köthető tárgy igen kevés van, s ezért fontos a teljes gyűjteményünk közzététele.

A kiállításon látogatóink olyan tárgyakat is láthattak, amelyek nem kerültek a gyűjteményeinkbe, ezek rövid összefoglaló ismertetését a Történeti Tár munkatársa Balahó Zoltán készítette el, amit az egyes gyűjtemények tárgyleírásai után közlünk.

A több mint két éves célzott gyűjtést követő ünnepi, a múzeum történetében különleges újszerzeményi kiállítás céljait a kiállítás bevezető tablója és a kiállítást kísérő leporello fogalmazta meg. Ezért alább – a tárgyismertetések előtt – indokoltnak tartjuk közlését.

A tárgyleírások a fenti, táruk szerinti ABC rendben követik egymást. Az ajándékozók és fényképezők életrajzi adatait Balahó Zoltán és Jalsovszky Katalin állították össze.

A kiállítás bevezető tablójának és a kísérő leporello szövege

Múzeumunk, immár hagyományosan, évente időszaki kiállításon mutatja be az előző esztendő gyarapodásából a legszebb, legértékesebb műtárgyakat. Az 1956-os forradalom félévszázados évfordulója előtt rendhagyó kiállítással tisztelgünk: az utóbbi évek új szerzeményei közül kizárólag legújabb kori történelmünk e kiemelkedő, nemzetközi jelentőségű eseményével kapcsolatos muzeális emlékeket tárunk a látogatók elé. Kiállításunk olyan reprezentatív térben nyílik meg, amely az épületben folyó rekonstrukciós munkálatok miatt, az elmúlt több mint egy évtizedben nem volt látogatható.

A drámai napokban keletkezett óriási mennyiségű kordokumentum a forradalom kegyetlen leverése után eltűnt a nyilvánosság elől. Az emberek a forradalmi eseményekre emlékeztető, birtokukban lévő iratokat, fényképeket, röplapokat, tárgyakat – a megtorlástól tartva – többnyire megsemmisítették. A hatóságok által elkobzott dokumentumok a levéltárak, könyvtárak szigorúan zárt, titkosított gyűjteményeibe kerültek, vagy bűnjelként, bizonyítékként használták fel a terrorpercekben.

A Kádár korszakban a hatalom mindent megtett, hogy a forradalom és szabadságharc igaz történetét eltorzítsa, a nemzet kollektív emlékezetéből kitörölje. Ez azonban nem sikerülhetett maradéktalanul. A magyar nép néhány napos hősieles küzdelmének és az utána következő gyilkos terrornak az emléke a társadalmi tudat mélyrétegeibe visszahúzódva tovább élt, s a lelkek csendes ellenállásának jeleként – pincékbe, padlásokra, szekrények mélyére rejtve – a korabeli rekvizitumokból is sok megmaradt.

A múzeum a sajtóban közzétett felhívásainak nyomán magánszemélyektől két év alatt több mint ezer fénykép, félszáz röpirat, plakát és egyéb nyomtatvány, naplók, gyermekrajzok, Kossuth címeres jelvények, nemzetőr karszalagok került a gyűjteményeinkbe. Kiállításunkon ezekből az évtizedekig féltve őrzött, majd nagylelkűen a Magyar Nemzeti Múzeumnak átadott, eddig ismeretlen történeti emlékekből mutatjuk be a legjellemzőbb darabokat. E most először nyilvánosság elé kerülő dokumentumok hozzásegítenek bennünket, hogy a forradalom elhomályosított képét élesebbé, pontosabbá tegyük, s eddigi ismereteinket sok új részlettel gazdagítsuk.

ÉREMTÁR **Jelvénygyűjtemény** **Pallos Lajos**

Az 1956-os forradalom és szabadságharc napjaiban számtalan különféle formájú és alakú Kossuth-címeres jelvény készült. Az első fémlapkára vert zománcos és festett jelvények többsége a jelvénykészítő műhelyek meglévő koronás címeres verőtöveinek felhasználásával készültek oly módon, hogy a korábbról megőrzött vagy frissiben gyártott jelvényekről leütötték a koronát. Később már új Kossuth-címeres verőtövekkel gyártották a jelvényeket. Ezek mellett nagyszámú, olcsón előállítható műanyag jelvény is készült a legkülönbélebb helyeken, ahol ismerték az ehhez szükséges technikát. A Nemzeti Múzeum Éremtára 1957 óta őrzi a forradalom jelvényeit. A 87 példányból – amely 67 különféle változatot jelent – 35 a rendszerváltás előtt, 52 darab pedig azután került a gyűjteménybe. Ezekről a közelmúltban jelent meg tanulmány.¹ A rendszerváltást követően a jelvénygyűjtemény kiemelkedő feladatának tartotta az '56-os jelvények még fellelhető példányainak megszerzését és megőrzését. Ebben a munkában nagy szerepet játszott Fux Kornél éremgyűjtő, aki a közelmúltban hunyt el. Fux fáradtságot nem kímélve kutatta fel a különféle változatokat az éremgyűjtők körében és a régiségpiacokon. Többek között neki köszönhető, hogy egy műanyagjelvény készítéséhez gyártott bronz öntőforma is gazdagította az Éremtárat. Ez jelenleg a múzeum állandó történeti kiállításán látható. A kiállítás jelvényanyagát javarészt az ő ajándékai alkotják. Ezt néhány egykori emigráns által külföldről haza juttatott jelvény egészítette ki. A kiállítás maga is hozzájárult a további gyarapodáshoz. Hatására Kiss Jenő kispesti okleveles vegyészmérnök ajándékozott egy olyan zománcos jelvényt, ami a forradalom jelvényeinek egy újabb típusát képviseli a gyűjteményben.

1. Kossuth-címer barokkos pajzsban

Lt. sz.: D. 2007.2.1

A pajzsot és a címer elemeit aranszínű csík szegélyezi.

Zománcozott bronz

Méret: 11×13 mm

Fux Kornél ajándéka

2. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.4.1

A pajzsot és a címer elemeit aranszínű csík szegélyezi.

Festett bronz

Méret: 10,5×12 mm

Fux Kornél ajándéka

3. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.5.1

A pajzsot és a címer elemeit aranszínű csík szegélyezi.

Festett bronz

Méret: 12×12,5 mm

Fux Kornél ajándéka

¹ *Pallos Lajos: 1956 jelvényei a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában. Történeti Muzeológiai Szemle 7. (2007) 177–188.*

4. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.6.1

A pajzsot két oldalt aranszínű babérág öleli körül úgy, hogy kicsit fölényülnek a pajzs tetejének. A pajzs a 2. szám alatti jelvényvel megegyezik.

Festett bronz

Méret: 17×16,5 mm

Fux Kornél ajándéka

5. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.3.1

A pajzs két oldalán aranszínű babérág. A pajzsot és a címer elemeit aranszínű csík szegélyezi.

Festett bronz

Méret: 16×15,5 mm

Ez a típus az egyik legtöbb példányban ismert '56-os jelvény. Az Éremtárba már 1957-ben került egy példány (Lt. sz.: 24/1957-9.), majd 1961-ben Boczán Károly jelvénykészítő ajándékozott egy zománcozott példányt, végül 2006-ban külföldről került haza egy festett példány (lásd a 24. tételt).

Fux Kornél ajándéka

6. Kossuth-címer barokkos pajzsban

Lt. sz.: D. 2007.7.1

A pajzsot és a címer elemeit aranszínű csík szegélyezi. A kettős kereszt talpánál korona.

Festett rézlemez

Méret: 17,5×20 mm

Fux Kornél ajándéka

7. Kossuth-címer egyenes tetejű tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.8.1

A pajzs hátlapja fehér. A pajzs alatt aranszínű babérág. A pajzs szegélye, a sávok és a kettős kereszt ezüstszínű.

Festett, műanyag

Méret: 18,5×19,5 mm

Fux Kornél ajándéka

8. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.9.1

A pajzs alapszíne vörös.

Festett, műanyag

Méret: 14×14 mm

Fux Kornél ajándéka

9. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.10.1

A pajzs alapszíne vörös.

Festett, műanyag

Méret: 14×15 mm

Fux Kornél ajándéka

10. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.11.1

A pajzs alapszíne vörös. A kettős kereszt festése hiányos.

Festett, műanyag

Méret: 13×16 mm

Fux Kornél ajándéka

11. Kossuth-címer egyenes tetejű tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.12.1

A pajzs alapszíne vörös.

Festett, műanyag

Méret: 12×13,5 mm

Fux Kornél ajándéka

12. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.13.1

A pajzs alapszíne fehér, az előlapot fehér csík szegélyezi.

Festett, műanyag

Méret: 13,5×14,5 mm

Fux Kornél ajándéka

13. Kossuth-címer egyenes tetejű tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.14.1

A pajzs alapszíne vörös.

Festett, műanyag

Méret: 15,5×21 mm

Fux Kornél ajándéka

14. Kossuth-címer egyenes tetejű tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.15.1

A pajzs alapszíne vörös. A kereszt szára mellett jobbra kifutott a fehér festék.

Festett, műanyag

Méret: 14×17 mm

Fux Kornél ajándéka

15. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.16.1

A pajzs alapszíne vörös. A hármás halom festése sérült.

Festett, műanyag

Méret: 15,5×18 mm

Fux Kornél ajándéka

16. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.17.1

A pajzs alapszíne vörös.

Festett, műanyag

Méret: 11×12,5 mm

Fux Kornél ajándéka

17. Kossuth-címer egyenes tetejű tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.18.1

A pajzs alapszíne fehér, az előlapot fehér csík szegélyezi.

Festett, műanyag

Méret: 14,5×17 mm

Fux Kornél ajándéka

18. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.19.1

A pajzs alapszíne fehér, az előlapot fehér csík szegélyezi. A kettős kereszt talpánál korona.

Festett, műanyag

Méret: 17,5×18 mm

Fux Kornél ajándéka

19. Kossuth-címer barokkos pajzsban

Lt. sz.: D. 2007.20.1

A pajzs alapszíne fehér, szegélye arany színű. A kettős kereszt talpánál korona.

Festett műanyag két tüvel.

Méret: 26×27,5 mm

Fux Kornél ajándéka

20. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.21.1

A pajzs alatt keskeny fekete sávban felirat: 1956. X. 23.

Zománcozott bronz

Méret: 13×15 mm

Fux Kornél ajándéka

21. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.22.1

A pajzs alatt keskeny fekete sávban felirat: 1956. X. 23.

Zománcozott bronz

Méret: 11,5×13 mm

Fux Kornél ajándéka

22. Kossuth-címer ívelt tetejű tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2007.23.1

A pajzs alatt keskeny fekete sávban felirat: 1956. OKT. 23. A felirat felett, a pajzs két oldalán arany színű babérág.

Zománcozott bronz

Méret: 13×13 mm

Fux Kornél ajándéka

23. Ezüstsínű kör alakú lemez közepére vert tárcsapajzs alakú Kossuth-címer

Lt. sz.: D. 2007.24.1

A pajzs két oldalán felirat: 19 - 56. A lemez tetején függesztőkarika.

Alumínium

Átmérő: 18,5 mm

Ennek a típusnak a gyűjteménybe került korábban egy nemzeti színű szalaggal díszített példánya, és egy olyan változata, amelyen a pajzsot piros és zöld színekkel kifestették.
Fux Kornél ajándéka

24. Kossuth-címer tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2006.62.1

Leírását lásd az 5. szám alatt. Ahhoz képest emitt kisebb kopások a pajzsban, a babérágak aranszine lekopott, tije itt-ott elgörbült.

Az ajándékozó a jelvényhez mellékelte levele szerint 1956-ban szerezte a forradalom alatti újságokkal és röplapokkal együtt. Ez utóbbiakat a forradalom leverése után apja elégette. Apját 1945-ben az oroszok hat hónapra internálták, nemzetőr bátyját pedig veszprémi egyetemistákkal együtt a Szovjetunióba szállították és csak 1956 karácsonyára került haza. Ő maga nem tudott azonosulni a Kádár-rendszerrel és 1979-ben emigrált. Jelenleg Bécsben él.
Juhász Károly (Ausztria) ajándéka

25. Kossuth-címer egyenes tetejű tárcsapajzsban

Lt. sz.: D. 2006.61.1

A pajzs alatt zöld színű babérág. A pajzsot fehér csík szegélyezi.

Festett, műanyag

Méret: 18,5×19,5 mm

Ismereteink szerint ez a típus a leggyakoribb műanyagból készült '56-os jelvény. Több példányban ismert mind magán-, mind közgyűjteményből. Az Éremtárba már 1957-ben bekerült az első példánya.

DeRoth László, a Montreali Egyetem nyugalmazott professzora 1956. november 24-én emigrált. Az ajándékozó kanadai nagykövetségünkön keresztül juttatta el a múzeumba a jelvényt. A nagykövet úrhoz intézett levelében így emlékszik vissza: „...ezt a Kossuth-címeres jelvényt 1956 októbere óta őrzöm. A menekülés alatt, egy elemlámpa és ez a jelvény volt amit magammal hoztam; 15 évesen, ez volt a "vagyonom"... Már nem emlékszem pontosan arra, hogy melyik nap vettem, gondolom a „négy nap szabadság” valamelyik napján. Arra viszont pontosan emlékszem, hogy a Rákóczi-út és a Nagykörút sarkán árulták, de az is lehet, hogy ingyen osztották.”

DeRoth László (Kanada) ajándéka

26. Koronás címerből készült Kossuth-címer barokkos pajzsban

Lt. sz.: D. 2007.1.1

A korona eltávolításának nyoma kivehető. A pajzsot és a címer elemeit aranszínű csík szegélyezi. A kettős kereszt talpánál stilizált korona.

Zománcozott bronz

Méret: 11×12 mm

Gyűjtés Berényi Zsuzsanna jelvénykészítő műhelyében.

1956-ban a Berényi-műhely egy meglévő koronás címeres verető felhasználásával gyártott Kossuth-címeres jelvényeket.² Ez a verető megmaradt, a műhely jelenlegi tulajdonosa a rendszerváltás után is ezt használta. Az Éremtárba került példány a rendszerváltás utáni sorozatból való.

2 Pallos L. i. m. 177.

KÖZPONTI KÖNYVTÁR
Baják László

Mihályhegyi András ajándéka³:

Hungary's Fight for Freedom (A Special Report in Pictures) Kiadja: Life Magazin, New York, 1956. 96 p.

Der Volksausstand in Ungarn Berichte und Zeittafel. Köln, 1957. 68 p.

Die Opposition der Jugend. (Kurucz Jenőnek a Saar-vidéki Egyetem filozófiai fakultására benyújtott doktori disszertációja.) Kiadja az Ungarischer Student („Magyar Diák”) Saarbrücken, 1958. 97 p.

Der ungarische Freiheitskampf 1956. Dokumentation. Wege zur Freiheit. Szerk.: Hefty András és György. Kiadja a Magyar Gimnázium, Kastl. (NSZK) 1966. 87 p.

Ungarn 1956: Stalinismus oder Socialismus. Kiadja a Nemzetközi Kommunista Liga. Bécs, 1976. 120 p.

1956 Die ungarische Revolution der Arbeiterrate. Szerk.: J. J. Marie. Kiadja: IAK (für den Aufbau der trotzkistischen Organisation in ganz Deutschland) Dortmund, 1977. 126 p.

Kopácsi Sándor hagyatékából:

Kopácsi Sándor: In the Name of the Working Class. 2. kiadás. Torontó, 1986. (dedikált)
Lt. sz.: B 25.493

Kopácsi Sándor: In the Name of the Working Class. 3. kiadás. New York, 1987.
Lt. sz.: B 25.494

Kopácsi Sándor: „Életfogytiglan” In the Name of the Working Class. 4. kiadás: Kiadja az Az Irodalmi Újság. Párizs, 1989.

Lt. sz.: B 25.495

Kopácsi Judit: A hősök nem sírnak. Budapest, 1992. 148 p.

Lt. sz.: B 25.496

Dr. Farkasházy Vilmos ajándéka:

Dr. Farkasházy Vilmos: Egy sebészorvos forradalmi naplója. 2. kiadás. Budapest, 1992. 160 p.

Lt. sz.: A 11.912

Téglás Csaba ajándéka:

Téglás Csaba: Budapest exit. A Memoir of Fascism, Communism, and Freedom. 2. kiadás. Budapest, 1998. 164 p.

Lt. sz.: B 25.483

Csonkaperiodika gyűjtemény
Baják László – Balahó Zoltán

1. Tiszta Szívvel. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karai irodalmi és tudományos diákköreinek folyóirata I. évf. 1. szám

Gy. 5/2006

21×28,2 cm (44 számozott lap)

Budapest, 1956. október 6.

3 Nyugat-németországi emigrációja idején gyűjtött könyvek.

Az 1950-es évek közepén az ELTE egyik bölcsészkarán, a Történettudományi Kar dékánja, I. Tóth Zoltán (Kossuth-díjas történész, akit halálos lövés ért 1956. október 25-én az Akadémia utcában, ahova az egyetemi ifjúság képviselőitől tárgyalni indult) és helyettese Varga János (a Magyar Országos Levéltár későbbi igazgatója) baráti társaságot szerveztek, a társadalmi fejlődést vizsgáló. Tagjai megbízható tanárokból és főleg történelem-magyar szakos diákokból állt. Erre az „összecsukvés jellegű” baráti társaságra ragadt a „Kolhoz” név, amit egyes volt tagok az egyetemi reformmozgalom népi szárnyának intellektuális magjaként tartanak számon. Ez a társaság szemben állt az urbánusok elképzeléseivel, akik az ELTE lapját az *Egyetemi ifjúság*ot irányították, ezért elhatározták, hogy készítenek egy saját folyóiratot. Megszületett a *Tiszta szívvel* terve, realizálására 1956 szeptemberében került sor: „Szerkeszti az ideiglenes szerkesztőbizottság. Tagjai: Máté Imre főszerkesztő, Román Károly felelős szerkesztő, ifj. Domokos Pál Péter, Kabdebó Loránd⁴, Szakács Sándor, Veres Károly”.

A stenciles gép kezelője ragaszkodott hozzá, hogy a lehúzendó kézirat engedélyezve legyen. Mivel Máté Imre főszerkesztő tudta, hogy ezt-azt kidobatna a cenzor, ezért a lapokat átlukasztotta és színes zsinnyel összekötötte. Miután átnézték a kéziratokat, ráírták a címlapjára, hogy „engedélyezve”. Ekkor Máté Imre kioldotta a zsinnyet és belefűzte a cenzúrázatlan verseket, köztük „A szent tehének” című saját költeményét is:

„Áll a vonat a nyiltpályán kint vesztegel,
az indítóhoz nyúlni senki se mer.
A szíveken vakhit és szent tisztelet ül,
aki morog is, csak a foga közül.
A mozdony rikolt, de még rikoltása se mer
Átbukfencezni a szent teheneken.
Mert senki sem tudja, hogy mik is ezek,
Tehénistenek e, vagy istentehenek.
Csámcsognak, bambán, ravaszul hunyorognak,
s pár lépést tesznek előre holnap.
A tömeg ujjong, és csikordul máris a fék,
rozsdás, nyikorog, de fordul a kerék.
Még el sem indul, a néhány hájas barom
Újra csak ott fekszik a vágányokon.
S van még aki a sínre abrakot szór nekik...!
-- Igaz, mások az ostort emlegetik!”

1956. október 6-án, Rajk László újratemetésekor hozták ki a folyóiratot, amit Máté Imre visszaemlékezése szerint a tüntetőként tovább vonuló egyetemisták és a Képzőművészeti Főiskola hallgatói a Szovjet Nagykövetség, a Batthyány örökmécses és a Petőfi szobor előtt osztogattak. Az egyetlen számot megért folyóirat szinte az utolsó példányig elfogyott (az 1956. évi kiadás reprintje megjelent 2006-ban, a forradalom 50. évfordulójára, a Domokos Pál Péter által megőrzött lappéldány felhasználásával). A gyűjteménybe került példányt tulajdonosai évtizedeken át őrizték, Nyugat-Németországba is kicsempeszték. Máté Imre és felesége ajándéka

2. Új Ember (katolikus hetilap) XII. évf. 44. szám. Budapest, 1956. XI. 4.
Lt. sz.: 42006
42,5×28,5 cm, 2 lap 4 oldal.
Funk Gábor ajándéka

4 Helyesen: Lóránt (A szerk.).

3. **A Szív** (A Jézus Szíve Szövetség hetilapja) XL évf. 1. sz. Budapest, 1956. XI. 3.
 4–7. **Szabad Nép**, 1956. X. 23., 1956. X. 27. (rendkívüli kiadás), 1956. X. 28., 1956. X. 29.
 8. **Jövő Mérnöke**, 1956. X. 23.
 9. **Népszava**, 1956. X. 29.
 10. **Magyar Nemzet**, 1956. XI. 1.
 11. **Irodalmi Újság**, 1956. XI. 2.
 12. **Kis Újság** 1956. XI. 1., 1956. XI. 2.
 13. **Népszabadság**, 1956. XII. 2.⁵
14. **A magyar forradalom és szabadságharc a hazai rádióadások tükrében 1956. október 23–november 9.** Összeállította: Varga László. Free Európa Press kiadása. VIII. évf. 10–11. sz. (dátum nélkül) 376 p.
 Lt. sz. nélkül
 Borza Tibor ajándéka, aki 2000-ben Paul Müllertől (New York) kapta.
15. **Az „Irodalmi Újság” antológiája a forradalom 20. évfordulóján.** Párizs, 1976. 24 p.
 Lt. sz. nélkül
 Borza Tibor ajándéka
16. **Der Monat** (eine internationale Zeitschrift), 9. évf. 99. szám, Berlin, 1956. XII. Szerk.: Melvin J. Lasky és Hellmut Jaerisch. 25, 5×15, 5 cm. 96 p.
 Mihályhegyi András ajándéka

TÖRTÉNETI FÉNYKÉPTÁR

Jalsovsky Katalin

A fotográfiák az 1956-os forradalom történetének az írott és szóbeli szöveges forrásokkal egyenértékű, nélkülözhetetlen dokumentumai. A forradalom leggazdagabb vizuális forrásanyagát Magyarországon ma a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára őrzi. 1956-os fotógyűjteményünk már 2004-ben is mintegy 3 ezer darabot számlált, s a múzeum abban az évben elindított gyűjtési akciója nyomán jelentős mennyiségű, értékes képanyaggal gyarapodott.

Az újonnan bekerült képek túlnyomó többsége ugyanazon a néhány napon, és ugyanazon a topográfiailag jól körülhatárolható, viszonylag kis területen, a főváros VIII. és IX. kerületében, a Corvin közben, a Kilián laktanyánál, az Üllői úton, a József körúton és a Ferenc körúton készült, ott tehát, ahol a leghevesebb harcok dúltak. A fényképezők sokasága készített felvételt ugyanarról az objektumról szinte azonos időben. Mégis minden egyes kép dokumentumértékű, hiszen az egymástól látszólag alig-alig különböző felvételek sok apró, egymást kiegészítő új motívumot tartalmaznak, s így a felvételek együttese alapján kísérelhetünk meg a történetről sokoldalú, valóságos képet alkotni.

Gyűjtési akciónk során hozzájutottunk olyan eseményekről készült fényképekhez is, amelyekről eddig egyáltalán nem volt kép gyűjteményünkben, sőt más közgyűjteményben sem.⁶ Viszonylag kevés vidéken készült felvétellel rendelkezünk, s most a kaposvári forradalmi eseményeket megőrkítő színes fotók is kerültek birtokunkba.⁷ A főváros külső kerületeit ábrázoló, eddig szegényesebb képanyagunk is több kitűnő fotográfiával gazdagodott.⁸

5 3–13. tétel: Mihályhegyi András ajándéka, leltári szám nélkül.

6 4/1-2 sz. képek

7 24/1-4 sz. képek

8 1/5, 15/6-7 sz. képek

Ismertetésünkben a kiállításon szereplő fényképeket szerzők szerint tesszük közzé.

Bár a felvételek készítőitől sok esetben fontos információkat kaphattunk, a képek pontos meghatározása sok aprólékos munkát igényelt. A legnehezebb feladat a képek korrekt datálása volt – s ez nem is sikerült mindig –, hiszen a fényképek készítői a legtöbb esetben ezt nem jegyezték fel, s ötven év távlatából az egymásra torlódó viharos eseményekre lehetetlen a pontos visszaemlékezés. Lényegesnek tartottuk a képek lehető legkonkrétabb topográfiai meghatározását is: ez többnyire a helyszín felkeresésével történt. Nem elégedtünk meg az utca, tér megnevezésével, hanem házsámponossággal azonosítottuk az épületeket. Ahol szükségesnek tartottuk, a kép jelentéstartalmát, történelmi kontextusát feltáró rövid szöveges információt is fűztünk a leíráshoz. Rögzítettük a szövegben a helyszín mai állapotát, az 1956 után történt változásokat. Az 1956-ban készült fényképen látható, és a mai állapot egymásra vetítése a kép szemlélője számára megkönnyíti a helyszín azonosítását, dokumentálja azokat a visszavonhatatlan, gyakran negatív változásokat, amelyeket a harcok pusztításai okoztak a városképben.

A képleírásokban arra törekedtünk, hogy egy-egy felvételtől minél több konkrét adatot tárjunk fel, minél több szállal kössük az egykori történelmi valósághoz, hiszen a látszólag jelentéktelennek tűnő adalékok összessége teheti a fényképet az egyre inkább előtérbe kerülő mikrotörténelmi kutatások megbízható vizuális forrásává, s a laikus szemlélő számára átélhető, érzelmeket ébresztő élménnyé.

1. Almási Zoltán felvételei

1/1 Alkalmi szónok egy kilótt szovjet harckocsin a József körúton (5. kép)

Budapest, 1956. október 29–30. körül

Lt. sz.: 2007.222.1

Kisfilm negatív

A felvétel a József körút és a József utca kereszteződésénél, a József körút 46. számú sarokház előtt készült. A lakóház betört ablakai, összelótt homlokzata a lezajlott harcokról tanúskodnak.

Nagy Imre fordulatot jelentő október 28-i beszédét követő napokban a főváros lakói kiözönlöttek az utcákra. Egymást követték a szovjet csapatok mielőbbi kivonását követelő, s a forradalom közelinek vélt győzelmét ünneplő tüntetések, gyűlések. A harcokban megsérült T-34-es, 070-es hadrendi számú szovjet harckocsi tetején álló férfi feltehetőleg kiáltványt, felhívást olvas fel a tömegnek. A szónok mögött álló férfi nemzeti zászlót tart a magasba, hogy jelentőséget adjon az eseménynek. Ez a tipikus, egyszerű jelenet egyike a forradalom napjaiban kialakult, nemzeti pátoszt sugárzó spontán rituáléknak.

1/2 A Déli pályaudvarról kitolt vasúti kocsik a Széna téren (6. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.221.1

Kisfilm negatív

1/3 A Déli pályaudvarról kitolt vasúti kocsik a Moszkva téren (7. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.217.1

Kisfilm negatív

2–3. képhez:

A Széna tér nyugati oldalán balról, a Lövőház utca sarkán a metróépítkezés felvonójának épületét, majd az egykori a Margit körüti katonai fogházat látjuk. Az épületek helyén ma a Mammot bevásárlóközpont áll.

A Moszkva téri felvétel háttérében a Krisztinavárosi Főposta épülete magasodik. A síneken keresztbe állított vasúti kocsik egyikén hibás oroszszóval írt felszólítás olvasható: „Russzki igyi damoj!” (Orosz menj haza!)

Budán a legjelentősebb fegyveres felkelő csoport a Széna téren szerveződött október 24–26-án. A Déli pályaudvarról a vasúti személykocsikat a vasutasok és a lakosság segítségével a villamosvágányokon tolták ki a két térre október 26-án, hogy eltorlaszolják a szovjet harc-kocsik útját. A felvételek valószínűleg az itt lezajlott október 27–28-i harcok után készültek. A november 4-i szovjet támadás során a vagonok többsége kiégett.⁹

1/4 Szovjet páncéltörő ágyúk a Práter utcában (8. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.230.1

Kisfilm negatív

A Práter utcában előrenyomuló szovjet egységekkel október 25-én vagy 26-án csaptak össze a Práter utcai és Vajdahunyad utcai fegyveres csoportok. A harcban a felkelők több szovjet páncélost, lőszerszállító és lövegvonató tehergépkocsit semmisítettek meg. A Futó utca és a Práter utca kereszteződésében rekedt, csövével a Vajdahunyad utca felé néző, 85 mm-es szovjet páncéltörő ágyúkat a felkelők elvontatták. Egyiket a Práter utcai iskola előtt, a másikat a Corvin közben állították fel. Az ágyúkat és körülöttük a látványos roncsokat több fotós is megörökítette, köztük pl. az olasz *Epoca* című lap neves fotóriportere, Mario De Biasi is. A bal szélén álló, Práter utca 29/A számú lakóházban több órás tüzharc folyt az ide menekült szovjet katonák és a felkelők között. A jobb szélén a Práter utca 28. számú ház ma is eredeti formájában áll. A velük szemközti földszintes házakat azóta lebontották. A kép háttérében a József körutat látjuk.¹⁰

1/5 A szovjet csapatok kivonulását és a gyári vezetők eltávolítását követelő feliratok egy Váci úti gyár kapujában (9. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.233.1

Kisfilm negatív

A Váci út 116. sz. alatti Könnyűipari Gépgyár kapujába kihelyezett táblákon kézírással szerepelnek a munkásság legfontosabb követelései: az orosz csapatok kivonulása az országból, a kommunista vállalatvezetők, művezetők, normások távozása a gyárból.

A gyár helyén ma távolsági autóbuszmegálló van.

2. Balassa Imre felvételei

2/1 Belövések nyomai a József körút és a Csepreghy utca sarkán álló József krt. 63. számú lakóházon (10. kép)

Budapest, 1956. november 6–7.

Lt. sz.: 2007.354.1

Kisfilm negatív

⁹ *Eörsi László*: A Széna tériek 1956. Bp., é. n.; *Horváth Miklós*: 1956 hadikrónikája. Bp., 2003. 112.
¹⁰ *Eörsi László*: Corvinisták 1956. A VIII. kerület fegyveres csoportjai. Bp., 2001. 34–35. és 37.

Balassa Imre, a felvétel készítője így emlékszik vissza: „Őrzök egy képet, amely november 4. délelőttjéhez kötődik. A pékséggel szemközt, a József körút páros oldalán, a Nap utca sarkán egy második emeleti ablakban két egyetemista harcolt. Egy piros micisapkás lány és egy sötét micisapkás fiú. 1956-ban sokan viseltek micisapkát. Nekem is volt, talán meg is van valahol. Mi a pékség oldalán a negyedik emeletről integettünk nekik. Ők meg visszaintegettek. A harc közben egy szovjet tank az Üllői út sarkáról egyetlen lövéssel kilőtte az ablakot a két micisapkással együtt. Ott haltak meg mind a ketten. Ma is elszomorodom, ha a képre nézek. A fotót november 6-án vagy 7-én készítettem, amikor már minden elcsendesült.” (A szerző a helyszínre tévesen emlékszik, az általa lefényképezett lakóház nem a Nap utcában, hanem vele csaknem szemközt, a Csepreghy utca sarkán áll.)¹¹

2/2 A Sztálin-szobor egyik utolsó maradványa az Akácfa utcában (11. kép)

Budapest, 1956. október vége–november eleje

Lt. sz.: 2007.355.1

Kisfilm negatívról készült kisfilm dia

Az október 23-án este, több órás kísérletezés után lángvágók segítségével ledöntött Sztálin szobrot még éjszaka bevontatták a Blaha Lujza térre, ahol a következő napokban a tömeg szétbontotta. Nagyobb darabjai bronzöntő műhelyekbe kerültek nyersanyagok, sokan vittek haza kisebb töredéket forradalmi emlékként. Az október 28-át követő rövidéletű konszolidáció első napjaiban megkezdődött a romok eltakarítása. A Sztálin-szobor fejétől és karjaitól megfosztott, még mindig több mázsás torzóját október 29-én hajnalban páncélos vontatta be a Blaha Lujza térről az Akácfa utca elejére, hogy ne akadályozza a közlekedést. Itt tovább folyt a bontása. A felvételen a telefonfülke előtt három férfi mutatja büszkén a kamerának a szoboralak egyik utolsó töredékét.¹²

2/3 A Rókus kápolna romjai (12. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt. sz.: 2007.326.1

Kisfilm negatívról készült kisfilm dia

A kápolna a november 4-ét követő harcokban több belövést kapott, tornya beomlott, s a lerepült toronysisak roncsai napokig heverték a Rákóczi úton. A renoválás során a tornyot szinte a tetőgerincig visszabontották és az új toronysisak elkészültéig ideiglenes sátor tetővel látták el.

3. Id. Berkó Pál felvételei

3/1 Tüntetés a Bem szobornál. Katonák a Bem József laktanya ablakaiban (13. kép)

Budapest, 1956. október 23.

Lt. sz.: 2008.110.1

Kisfilm negatív

Az október 23-i Bem József téri tüntetést az ugyancsak Bem tábormokról elnevezett laktanya ablakaiból nézték lelkesen a kiskatonák. A nemzeti zászlókat a zászlórúdra félig feltekerve tüzték ki, hogy a népköztársasági címer ne látsszon.

11 1956. Szemtanúk. Németországban élő kortársak és forradalmárok emlékeznek 50 év távlatából. Marosvásárhely, 2006. 64.

12 *Tóth Benedek*: A Sztálin-szobor ledöntése. *Mozgó Világ* 21. (1995. 2. sz.) 84–98.; *Orbán Éva*: Üzenet a barikádokról. Bp., é. n. I. kötet. 20.

A gyűlés egyik résztvevője így ír naplójában: „Aztán ütemesen hangzik a kiáltás: Nemzeti zászlót a laktanyára! A Bem szobor háta mögött ugyanis laktanya van. Ablaka tele van katonákkal, sőt a tetőn is kiszedték a cserepeket itt-ott a bakák, és ott dugták ki a fejüket. A kéményen is többen állnak. (...) vörös zászló sehol. Nemzeti színű annál több. És most már még több, mert a tömeg nagy éljenzése közt a laktanyára kitűzik a zászlót, mégpedig hármat, egyet a tetőn, a cserepeken keresztül. Új tömeg érkezik, egyetemisták, sok magyar zászlóval. A zászlókon a kommunista címer vagy eltakarva, vagy összetűzve, hogy ne lehessen látni, sőt van egy rongyos zászló is. A közepéből kivágták a kommunista címert, a kalászosat a vörös csillaggal.”

A visszaemlékezések és a fényképek tanúsága szerint a Bem rakparton és a Bem téri tüntetésen jelent meg először a címer nélküli lyukas zászló, amely azután a forradalom jelképévé vált.¹³

3/2 Kossuth-címeres nemzeti zászlók alatt tüntető tömeg a Kossuth téren (14. kép)

Budapest, 1956. október 28–30. körül

Lt. sz.: 2008.103.1

Kisfilm negatív

Az október 25-i parlamenti sortűzet követő napokban több kisebb-nagyobb tüntetés is zajlott a Kossuth téren, melyek fő követelése a szovjet csapatok távozása volt.

3/3 Felborított villamos a József körúton, a Szabad Nép székháza előtt (15. kép)

Budapest, október 28. körül

Lt. sz.: 2008.108.1

Kisfilm negatív

Budapest belvárosában a közlekedés már az október 23-i tömegtüntetés alatt megbénult, több villamos elakadt, s vezetőik már nem tudták a szerelvényeket visszavinni a remízbe.

Leginkább a Kálvin téren, a Múzeum körúton, a Nagykörúton és a Rákóczi úton őrizték a súlyos harcok nyomait leszakadt vezetőek és a felborult, úttorlasznak használt, összeroncolt villamoskocsik. A Szabad Nép székház előtt felborított kocsik tetejét kézzel írt jel-szavak borítják, amelyek általános amnesztiát, Gerő Ernő bíróság elé állítását, az ÁVH megszüntetését, szabad választásokat és a szovjet csapatok kivonulását követelik.

A villamosközlekedés a Rákóczi úton, a Nagykörúton és az Úllői úton 1957. január közepéig szünetelt, ekkorra sikerült a felső-vezetőek és a sínek helyreállítása.¹⁴

3/4 Égő teherautó a Népszínház utcában (16. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Lt. sz.: 2008.105.1

Kisfilm negatív

3/5 Fiatalok egy élelmiszerszállító teherautón a Rákóczi úton, az Akácfa utca sarkánál (17. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2008.118.1

Kisfilm negatív

13 Zimándi Pius: A forradalom éve. Krónika 1956-ból. Bp., 1992. 160.; Frivalszky János: Ötvenhat müegyetemistái. Ének a lyukas zászlóról. Pomáz, 2006. 66.

14 Népszabadság, 1957. január 10.; Népszabadság, 1957. január 16.

A főváros élelmiszerellátásának súlyos zavarait a vidék szolidaritása enyhítette. Az október végi–november eleji napokban tömegesen érkeztek az ingyenes élelmiszer-adományokkal megrakodott teherautók Budapestre az ország minden részéből, vidéki városokból és falvakból. Az adományok egy része közvetlenül a rászorulókhhoz került, más részét kezdetben a Fővárosi Tanács Szociális Osztálya, majd Városházán megalakult Fővárosi Forradalmi Bizottság osztotta szét a kerületeknek, oktatási intézményeknek, kórházaknak, gyáraknak.¹⁵

3/6 Romos lakóházak az Üllői úton (18. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt. sz.: 2008.115.1

Kisfilm negatív

A Vajdahunyad utca Üllői úti torkolatánál álló, súlyosan sérült Üllői út 52. számú ház (bal szélén) eredeti formájában állították helyre. A másik sarkon az Üllői út 54. számú házát lebontották, helyére ötemeletes bérház épült.

3/7 A romos Iparművészeti Múzeum az Üllői úton (19. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt. sz.: 2008.111.1

Kisfilm negatív

A múzeum épülete már az október 24-29-i harcokban is súlyos károkat szenvedett, de a jelentősebb sérülések november 4-ét követően érték: a földszinti csarnok tetejének üvegezése és a kupola Zsolnay-mázás cserépfedele szinte teljesen megsemmisült.

3/8 A romos Üllői út az Iparművészeti Múzeummal szemben, háttérben az egyik Corvin-ház (20. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt.sz.: 2008.113.1

Kisfilm negatív

Az Iparművészeti Múzeum felől készített felvétel a november 4-én hajnalban megindított nagy crejű szovjet tüzérségi támadás nyomait rögzíti. Balról az Üllői út 34-es számú házát látjuk, homlokzatán a két emeletnyi beomlást nem az eredeti formában állították helyre. A sarkon álló Üllői út 36. számú ház emeleteiről egy véletlenszerűen összeállt 20–30 tagú fegyveres csoport már október 25-én felvette a harcot a szovjet erőkkel, később a corvinistákhoz tartozó felkelők foglaltak a házban harcálláspontot. Az épület – melynek földszintjén egykor a Valéria kávéház működött – súlyos károkat szenvedett.

Szemben a József körút 86. sz. Corvin-ház romjait látjuk.¹⁶

(Lásd még: 9/3)

4. Boda László felvételei

4/1 A Gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatói elindulnak a budapesti tüntetésre. Háttérben az egyetem épülete (21. kép)

Gödöllő, 1956. október 23.

15 Magyar Nemzet, 1956. október 31. In: 1956 a sajtó tükrében. Összeáll. és szerk.: Izsák Lajos–Szabó József. Bp., 1989. 168.; Új Magyarország, 1956. november 2. In: Uo. 282. Valóság, 1956. november 2. In: Uo. 304.; Népakarat, 1956. november 2., 1956. november 3. In: Uo. 333.

16 *Eörsi László*: Ferencváros 1956. A kerület fegyveres csoportjai. Bp., 1997. 56. *Eörsi L.* Corvinisták 1956. i. m. 32.

Lt. sz.: 2007.657.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 9×12 cm

4/2 A Gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatóinak menete, útban a Március 15-ike tér felé, a Baross térről befordul a Rákóczi útra. Háttérben a Keleti pályaudvar (22. kép)

Budapest, 1956. október 23.

Lt. sz.: 2007.656.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 9×12 cm

1–2. képhez:

Október 22-én délután – mint az ország több egyetemén és felsőoktatási intézményében – a Gödöllői Agrártudományi Egyetem diákjai is nagygyűlést tartottak, amelyen szegedi egyetemi hallgatók ismertették követeléseiket, és felhívták gödöllői társaikat, csatlakozzanak a másnapra tervezett tüntetéshez. Az október 23-án kora délután Budapestre induló egyetemisták és tanáraik egy teljes HÉV szerelvényt megtöltöttek. Minden eshetőségre felkészülve, mintegy álcázásként magukkal vittek néhány Lenin arcképet is, melyeket azután a vasúton hagytak. A felvételek készítője, aki maga is a menet élén haladt, úgy emlékszik, hogy a Rákóczi úton és a Kossuth Lajos utcán hármassorokban, rendezetten haladó diákokhoz Sinkovits Imre színművész is csatlakozott. A Petőfi szoborhoz érkező tüntetők első nagyobb létszámú csoportját a gödöllői diákok alkották.¹⁷

5. Bogyó Rezső felvételei

5/1 A romos Futó utca (23. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt. sz.: 2007.431.1

Kisfilm negatív

A Józsefvárosnak ez a környéke a Práter utcai és a Vajdahunyad utcai fegyveres csoportok harci körzetébe tartozott. A szovjet csapatok november 4-i támadása után a felkelők november 6–7-ig folytatták a küzdelmet, s egy részük a Futó utcában foglalt tüzelőállást.

A felvétel a Nap utca felől készült. A romos épületek helyén ma új, modern lakóházak emelkednek, csupán a házsor végén álló, Futó utca 2. számú ház áll ma is régi formájában. Leghátul a Horváth Mihály téren lévő Józsefvárosi Telefonközpont látszik.

5/2 A romos Bőrgyógyászati Klinika az Üllői út és a Mária utca sarkán (24. kép)

Budapest, november 4. után

Lt. sz.: 2007.434.1

Kisfilm negatív

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem klinikai épületei a november 4-i szovjet támadást követő harcokban szenvedték a legsúlyosabb sérüléseket. Tüzérségi találat érte a II. sz. Bőrgyógyászati Klinika A épületét, a Mária utcai II. sz. Szemklinikát és az Igazságügyi Orvostani Intézet épületét. Ekkor pusztult el az egyetem Üllői úti főépületének jobb szárnya, amelyben a Bőrklinika működött. Az épületet nem eredeti formájában állították helyre.¹⁸

17 1956 Szentanúk. i. m. 64.

18 *Molnár László*: Egyetemünk az 1956-os forradalomban. Semmelweis Egyetem 7. (2006. 10. sz.)

5/3 A romos Üllői út a Nagytemplom utca és a Futó utca között (25. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt.sz.: 2007.409.1

Kisfilm negatív

A november 4-ét követő harcok pusztításait rögzítő kép jobb oldalán, a Nagytemplom utca torkolatánál álló Üllői út 66. és 64. számú, súlyosan megrongálódott lakóházak az eredeti formájukban épültek újjá. A Futó utca felé eső Üllői út 62. és 60. számú házat lebontották. A két telekre az 1960-as években ötemeletes lakóház épült.

5/4 Romos lakóházak a Boráros téren (26. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt. sz.: 2007.432.1

Kisfilm negatív

A felvétel a Boráros térnek a Petőfi híd lejárója felé eső területét és a Ferenc körút elejét örökíti meg. A novemberi eleji romos állapotokat rögzítő kép bal szélén, a Ráday utca sarkán álló súlyosan sérült Boráros tér 4. számú házat, a híd lejárójának túloldalán a Mester utca sarkán álló, ugyancsak sérült lakóházat látjuk.

Az épületeket eredeti formájukban állították helyre.

6. Callmeyer Ferenc felvételei

6/1 Sorban állás a Nagyenyed utcai élelmiszerüzlet előtt (27. kép)

Budapest, 1956. október 30. után

Lt. sz.: 2007.659.1

Színes diapozitív, kisfilm

Október 24-től az általános sztrájk következtében megszűnt a főváros folyamatos élelmiszerellátása, az üzletek készletei kifogytak. Ha néhány élelmiszerboltba áru érkezett, ott hosszú sorok alakultak ki. A sorban állás sem volt veszélytelen, előfordult, hogy egy-egy eltévedt golyó, vagy repeszdarab védtelen várakozót talált el.

A Nagyenyed utca 16. számú lakóház homlokzatán még a II. világháborús lövésnyomokat látjuk. Az első emeleti erkélyre a forradalommal való azonosulás és az elesettekért érzett gyász jeleként – csakúgy, mint a fővárosban csaknem mindenütt – kifüggesztették a lyukas zászlót és a gyászlobogót egyaránt.

6/2 Georgi Dimitrov ledöntött mellszobra egy fára akasztva a Dimitrov (ma: Fővám) téren (28. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.658.1

Színes diapozitív, kisfilm

A Bolgár Kommunista Párt főtítkárnak mellszobrát – melyet Szófia városa ajándékozott Budapestnek – 1954 júliusában állították fel az 1949-óta Dimitrov nevét viselő Fővám tér kis parkjában. A forradalom napjaiban a népharag ezt a szobrot sem kímélte. A talapzatáról ledöntött, közeli fára felakasztott és csúfondáros feliratokkal ellátott büsztöt sok amatőr fényképező megörökítette.

A felvételen jobbra a Fővám tér 6. sz. épületet, az egykori Nádor Szállót látjuk.

7. Dr. Constantinovits Milán felvételei

7/1 Zsákmányolt szovjet ágyú a Corvin közben, a mozi lépcsőjénél (29. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Lt. sz.: 2007.100.1

Papír, zselatinos ezüst, 9×12 cm

A Práter utcai harcokban zsákmányolt, 1942-es mintájú 122 mm-es szovjet páncéltörő ágyút a felkelők a Corvin mozi előtt állították fel. A kép közepe táján, sapkában, felemelt karral Mesz János („Tuskólábú”, vagy „Falábú Jancsi”)¹⁹, az ágyú mögött, vállán puskával Kormos Zoltán áll.²⁰

A fényképet Kormos sógora, dr. Constantinovits Milán szemorvos készítette, aki az Üllői út 42. sz. ház 3. emeletén lévő, Corvin közre néző lakásának ablakából kinézve, váratlanul ismert rá a harcosok között felesége öccsére. A 23 éves fiatalember a második szovjet beavatkozást követő harcokban esett el a Corvin közben. A romok alól kiasott holttestét november 12-én ideiglenes sírba temették a mozi mögötti játszóterén.²¹

7/2 A romos Kilián laktanya (30. kép)

Budapest, 1956. november 8–9. körül

Lt. sz.: 2007.95.2

Papír, zselatinos ezüst, 9×12 cm

A Kilián laktanya körüti sarka a padlástértől a földszintig már az október 25–28-i harcokban leomlott. A felső emeletei a november 4-én meginduló szovjet támadás után égtek ki. A laktanyát szovjet erők négy napon át folyamatosan tűz alatt tartották, s csak november 7-én foglalták el.

A fénykép az épület Üllői úti homlokzatának még füstölgő, beszakadt emeleteiről készült, a szemközti, ugyancsak romos Üllői út 42. számú házból.²²

(Lásd még: 10/3)

7/3 Dr. Constantinovits Milán az Üllői út 42. számú ház szétlőtt padlásán (31. kép)

Budapest, 1956. november vége–december eleje

Önkioldóval készült felvétel

Lt. sz.: 2007.97.2

Papír, zselatinos ezüst, 9×12 cm

A Corvin közt az Üllői út felől határoló ház romos tetején készült fotón a Nagykörút és az Üllői út kereszteződésénél vívott súlyos harcok nyomai tárulnak elénk: balról a Kilián laktanya sérült tetőzetét, utána a Ferenc körút 46. számú, teljesen szétlőtt lakóház romjait, majd az Iparművészeti Múzeum kiégett kupoláját látjuk.

19 Mesz János (1931–1956) Pécsen született, tizenkétgyermekes családban. Valószínűleg menhelyen nevelkedett. Pécsen bányászként dolgozott, majd Budapesten helyezkedett el, a csillaghegyi téglagyárban. Egyik lábát a HÉV vágta le. A Corvin közti felkelők között vett részt a harcokban. A Corvin közben ő irányította a tüzérséget. A november 4-ét követő harcokban megsebesült, és november 19-én meghalt. *Eörsi L. Corvinisták* 1956. i. m. 448

20 Kormos Zoltán (1933–1956) Budapesten született, a budapesti Cisztercita gimnázium tanulója volt. 1951-ben szüleiével együtt kitelepítették Berettyóújfaluba. Itt érettségizett, majd fizikai munkásként helyezkedett el. 1953–1955 között katonai munkaszolgálatot teljesített. Leszerelése után ismét munkásként dolgozott. Október 25-től vett részt a Corvin közti harcokban, feltehetőleg november 7-én esett el. 1991. október 23-án posthumus 1956-os emlékéremmel tüntették ki.

21 *Dr. Constantinovits Milán: Corvin közti történet*. 1956. Kézirat. MNM Ad 9529-2006; *Uő.*: Ablak a Corvin közre. *Élet és Tudomány* 60. (2005. 42. sz.) 1324.

22 *Eörsi L. Corvinisták* 1956. i. m. 161–176.

A fénykép készítője, a többi lakóval együtt, fűtésre használt hulladék fáért járt fel a szétlőtt padlásra.²³

8. Dr. Fekete Ágnes felvétele

8/1 Lyukas nemzeti zászló a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetének Trefort-kerti épületén (32. kép)

Budapest, 1956. október 26.

Lt. sz.: 2007.101.1

Papír, zselatinos ezüst, 9×6 cm

A Trefort-kerti Gólyavárban október 23-án este zajlott a Petőfi Kör utolsó nyilvános vitája A fiatal orvos és a társadalom címmel. A vitának a Rádió ostromáról szóló hírek vetettek véget. A kertet még aznap éjjel bezárták, s a következő napokban, október 24–25-én zárva tartották. Az Élettani Intézet Trefort-kertben álló épületének Puskin utcai homlokzatára az ott lakó intézeti dolgozók október 24-én reggel tűzték ki a lyukas nemzeti zászlót. Október 26-án a környéken elesenededtek a harcok, s ekkor készült a fénykép is.

9. Gara László felvételei

9/1 Égetik a Horizont könyvesbolt könyveit a Kossuth Lajos utca és a Semmelweis utca kereszteződésében (33. kép)

Budapest, 1956. október 26.

Negatív, 4,5×6 cm, Lt. sz.: 2005.191.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 11,5×8,4 mm, Lt. sz.: 2005.188.2

A forradalom napjaiban a tömegek megrohanták a Horizont szovjet könyvesbolthálózat mindhárom üzlethelyiségét: a Váci utcait, a Lenin (ma: Erzsébet) körút és a Kossuth Lajos utcait. Az orosz nyelvű könyveket, a szovjet írók munkáit, Marx, Engels, Lenin és Sztálin műveit és az egyéb a marxista irodalmat, a pártbrosúrákat, a vezetők képeit, a hanglemezeket kidobálták az utcára és elégették. A boltok előtt napokig füstölögtek a könyvmáglyák maradványai.

9/2 A Rákóczi úti Divatsarnok romjai a Luther utca felől (34. kép)

Budapest, 1956. november 10. körül

Negatív, 4,5×6 cm, Lt. sz.: 2005. 184. 1

Papír, zselatinos ezüst, 11,5×8,4 cm, Lt. sz.: 2005.164.2

A Rákóczi úti régi erzsébetvárosi Divatsarnok november elején égett ki. Lebontott romjai helyén évtizedekig gépkocsi parkolónak használt üres telek volt. Ma itt a Rákóczi út 70–72. számú, hatalmas, modern épületkomplexum áll.

9/3 A József körút és az Üllői út sarkán álló Corvin-ház romjai (35. kép)

Budapest, 1956. november 10. körül

Negatív, 4,5×6 cm, Lt. sz.: 2005.110.1

Papír, zselatinos ezüst, 11,5×8,4 cm, Lt. sz.: 2005.110.2

A Corvin közt határoló, a József körút és az Üllői út sarkán álló József körút 86. számú ötemeletes lakóház már az október 24–29-i harcokban súlyosan megsérült, majd a november 4-i szovjet támadásban helyreállíthatatlan károkat szenvedett. Maradványait lebontották, helyére a környezetétől elütő, új ház épült.

23 *Dr. Constantinovits M.* Ablak i. m. 1324.

9/4 Szovjet harckocsi a romos Rákóczi úton (36. kép)

Budapest, 1956. november 10. körül

Negatív, 4,5×6 cm, Lt. sz.: 2005.111.1

Papír, zselatinos ezüst, 11,5×8,4 mm, Lt. sz.: 2005.111.2

A felvétel a november 4-i szovjet támadást követő napokban készült. Az 506-os hadrendi számú T 54-es szovjet harckocsi az Osvát utca torkolatánál áll, mögötte a Rákóczi út. 56. számú ház romjai. A telken napjainkban magyarányú építkezés folyik.

9/5 Az Örökimádás templom romjai az Üllői úton, a Bókay János utca felől (37. kép)

Budapest, november 10. körül

Negatív, 4,5×6 cm, Lt. sz.: 2005.112.1

Papír, zselatinos ezüst, 11,5×8,4 mm, Lt. sz.: 2005.112.2

November 4-e után a Tűzoltó utcai felkelő csoport mintegy 15 tagja az Örökimádás templomból, illetőleg a mellette álló ház tetejéről vette fel a harcot a támadó szovjet erőkkel. Harcálláspontjukról november 7-én reggel vonultak vissza. A templom és környéke ekkor szenvedte a legsúlyosabb károkat.

A templom mellett, a Viola utca sarkán álló Üllői út 79. számú egyemeletes házat lebontották, helyére négyemeletes modern ház épült.²⁴

10. Halász Ottó felvétele

10/1 A Szabad Nép székháza a József körúton (38. kép)

Budapest, 1956. október 26.

Lt. sz.: 2007.109.1

Kisfilm negatív

A Blaha Lujza tér és a József körút sarkán álló Szabad Nép székházat október 23-án éjjel az utca népe megrohanta és elfoglalta. A könyvesboltból kidobálták és elégették a könyveket, újságokat, a szerkesztőségi szobákat szétrombolták, a homlokzatról leverték a vörös csilagot.

Az épületet a Zrínyi Katonai Akadémia kirendelt egysége már másnap visszafoglalta. Október 29-én a Dudás József vezette Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány és mintegy 120–150 fegyveres felkelő rendezte be bázisát a székházban.

A benyomuló szovjet egységekkel szemben november 7-ig folytatták az ellenállást.

Az épületet 2006-ban lebontották.²⁵

11. Hámori Vilmos felvételei

11/1 T-34-es magyar harckocsik a Margit-híd budai hídfőjénél (39. kép)

Budapest, 1956. október 24.

Lt. sz.: 2005.553.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 11,5×8,7 cm

Az október 23-án éjszaka riadóztatott és a fővárosba rendelt magyar katonai alakulatok közül az esztergomi 33. harckocsiezred kapta a feladatot, hogy lezárja az Árpád hidat és a Margit hidat. Október 24-én délelőtt a Margit híd budai hídfőjét megszálló harckocsik legénységével

²⁴ *Eörsi L.* Ferencváros 1956. i. m. 108–109.

²⁵ A forradalom hangja. Bp., 1989. 65.; *Eörsi L.* Corvinisták 1956. i. m. 301.; Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben. Kiadja a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa Tájékoztatási Hivatala. é. n. 113.

az utcára tóduló lakosság összebarátkozott, s ennek eredményeképpen a magyar harcokcsik nem engedték át a Budáról Pestre tartó szovjet páncélosokat. A felvételek a Margit körút 1. számú házból készültek.²⁶

11/2 Fejes József Tibor, Corvin köz felkelő egy kilőtt szovjet harcokcsi előtt a József körúton (40. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Lt. sz.: 2005.443.1

Negatív, 2,5×2,5 cm

A Corvin köz felkelők a fegyverszünet időszakában, október 30. és november 4-e között őrszolgálatot láttak el a környéken, vigyáztak az üzletek árukészletének biztonságára, igazoltatták a gyanús járókelőket, részt vettek a közlekedés irányításában. Fejes József Tibort a József körútra, a József utca torkolatánál álló 070 hadrendi számú T-34-es kilőtt szovjet harcokcsi őrzésére rendelték ki.²⁷

11/3 Fegyveres felkelők a Nagykörút és az Üllői út kereszteződésében, a Kilián laktanya szétlőtt sarkánál (41. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Negatív, 2,5×2,5 cm, Lt. sz.: 2005.398.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 11,5×8,7 cm, Lt. sz.: 2005.398.2

A Corvin közzel szemközti Kilián laktanya épülettömbjének középső traktusában három munkaszolgálatos zászlóalj helyezkedett el, az Üllői úti szárny munkásszállásként szolgált. Október 25-ig a Kiliánban állomásozó katonák és a Corvin köz felkelőcsoport között is történtek fegyveres összecsapások, míg a laktanya Üllői úti részéből a felkelők lötték a szovjet csapatokat. Az épület sarokrésze már az október 26–28-i harcokban leomlott. A november 4-i szovjet támadással szemben a laktanyában tartózkodó katonai egységek november 7-ig védekeztek. Egy aknatámadás nyomán ekkor égtek ki a laktanya felső emeletei. Az útkereszteződésben álló ISZ-3 Jozsif Sztálin nehézharokcsit a felkelők felrobbantották, lövegtornya lerepült.²⁸

11/4 Bontják az ötágú csillagot a Molotov (ma: Vigadó) téri szovjet hősi emlékműről (42. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Negatív, 2,5×2,5 cm, Lt. sz.: 2005.439.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 11,5×8,7 cm, Lt. sz.: 2005.429.2

A megromgált emlékművet 1957-ben állították helyre. Ekkor az obeliszket tetején lévő, a szovjet légierőnek emléket állító kis repülőgépet ötágú csillagra cserélték. Az emlékművet a rendszerváltozás után eltávolították.

26 *Eörsi L.* A Széna tériek 1956. i. m. 24.; *Horváth Miklós:* 1956 hadikronikája. Bp., 2003. 141.

27 Fejes József Tibor (1934–1957) lakatos. Október 24-től a Corvin közben harcolt. A forradalom ideje alatt „Keménykalapos” néven vált ismertté. Jellegetes alakja nyugati fotóriporterek több felvételén is szerepel. A rendőrség valószínűleg sajtóban megjelent képek alapján azonosította. 1957 áprilisában elfogták, gyilkosság vádjával halálra ítélték és kivégezték. *Eörsi L.* Corvinisták 1956. i. m. 398.; Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, V-144/143. BRFK vizsgálati dosszié.

28 *Eörsi L.* Corvinisták 1956. i. m. 161–175.

11/5 A Kossuth-címerrel és nemzeti zászlóval díszített Szent Imre szobor a Móricz Zsigmond körtéren (43. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Negatív, 2,5×2,5 cm, Lt. sz.: 2005.442.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 11,5×8,7 cm, Lt. sz.: 2005.442.2

11/6 Virágokkal borított ideiglenes sír a Bakáts téri templom előtt (44. kép)

Budapest, 1956. november 1.

Negatív, 2,5×2,5 cm, Lt. sz.: 2005.435.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 11,5×8,7 cm, Lt. sz.: 2005.435.2

Az elesett forradalmárok, véletlenül áldozatul esett civilek holttesteit a lakosság a harcok szünetében ideiglenes sírokba temette a közeli parkokban, köztereken, üres telkeken. Sírdombok sokasága emelkedett rögtönzött fejfákkal a Belvárosban, a VII., a VIII, és a IX. kerületben, köztük a Károlyi-kertben, a Ferenciek terén, a Bakáts téren, a Rákóczi téren és a Harminckettesek terén. A halottak napján a lakosság mindenütt kegyelettel vette körül az utcai sírokat.

11/7 Bontják a szovjet címert a Fő utca 2. számú ház Clark Ádám térre néző tűzfalán. Baloldalon a Lánchíd eszpresszó teraszának sarka látszik (45. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Negatív, 2,5×2,5 cm, Lt. sz.: 2005.433.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 11,5×8,7 cm, Lt. sz.: 2005.433.2

A lakosság a forradalom első pillanataiban megkezdte a diktatúra mindenütt jelen lévő jelképeinek megsemmisítését, a szovjet katonai emlékművek lerombolását, az ötágú csillagok, a szovjet, és az arra emlékeztető magyar népköztársasági címerek eltüntetését. Október 29-én a spontán tömegmozgalom hivatalos megerősítést kapott: ezen a napon a Fővárosi Tanács már határozatban hívta fel az „összes budapesti hivatalokat, intézményeket és intézeteket, hogy a néptől idegen, rosszlelkű címereket mindenütt távolítsák el.”²⁹

12. Juricza Tibor felvételei

12/1 Élelmiszerszállító teherautók a Visegrádi utcában (46. kép)

Budapest, 1956. november 3.

Lt. sz.: 2007.163.1

Kisfilm negatív

(Lásd még: 3/5)

12/2 Zsibvásár a Blaha Lujza téren, a Corvin áruház előtt (47. kép)

Budapest, 1956. november 14.

Lt. sz.: 2007.196.1

Kisfilm negatív

A forradalom leverése után a főváros kereskedelme nehezen állt helyre s az áruhiány megeremtette a zsibvásárokat. Az alkalmi árusok csak 1957 tavaszán-nyarán tűntek el a főváros legforgalmasabb teréről.

29 Népszava, 1956. október 30.

13. Kabdebó Tamás felvételei

13/1 A tüntető fiatalok menete a Marx (ma: Nyugati) téren vonul a Szent István körútra (48. kép)

Budapest, 1956. október 23.

Lt. sz.: 2007.292.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 6×7,2 cm

13/2 Az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatóinak tüntető menete a Szent István körúton (49. kép)

Budapest, 1956. október 23.

Lt. sz.: 2007.290.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 6×7,2 cm

Október 23-án délután, a Petőfi szobornál tartott nagygyűlés után a mind hatalmasabbra duzzadó tömeg egy része a Tanács körúton és a Lánchídon át, más része – köztük az Eötvös Loránd Tudományegyetem diákjai – a Bajcsy Zsilinszky út–Szent István körút–Margithíd útvonalon Budára vonult, a Bem József téri gyűlésre. A Marx (ma: Nyugati) téren halad a menet, a háttérben a Nyugati pályaudvar épületének részlete, és az 1960-as években lebontott Westend-ház oldala látszik, amelynek helyén ma a Westend Bevásárlóközpont áll.

13/3 Darabolják a Sztálin-szobor maradványait az Akácfa utcában (50. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007. 289.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 6×7,2 cm

Az Akácfa utca elején egy szovjet páncélozott szállító jármű roncsa áll, a háttérben az 1965-ben lebontott Nemzeti Színház épületét látjuk.

(Lásd még: 2/2)

14. Dr. Kassai Tibor felvételei

14/1 A ledöntött Sztálin-szobor talapzata a Felvonulási téren (51. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Lt. sz.: 2007.399.1

Papír, zselatinos ezüst

A Városliget felől készült felvételen hátulról látjuk a Sztálin-szobor talapzatát, az ott maradt csizmákkal, és a belőlük kiálló meghajlított acélvázzal, amely a szobrot tartotta.

(Lásd még: 2/2)

14/2 Sérült katonai teherautó a Múzeum körúton. A háttérben a Magyar Nemzeti Múzeum épülete (52. kép)

Budapest, 1956. október 25. körül

Lt. sz.: 2007.398.1

Papír, zselatinos ezüst

A Nemzeti Múzeum timpanonja felett még ott látjuk a vörös csillagot, melyet az október 25-ét követő napokban távolított el a múzeum Forradalmi Bizottsága. Barkóczi István így emlékszik vissza az eseményre: „A múzeum előtt, valamint a kapu mellett nagy tömeg követelte, hogy a csillagot távolítsuk el az épület tetejéről. Ott álltunk többen a Sándor utcai kapuban és nyugtattuk az embereket, hogy nem kell bejönni, ebben a nagy épületben úgysem ismernék ki magukat, mi majd azt elintézzük. Nem emlékszem pontosan, négyen vagy öten felmentünk a tetőre, magunkkal vittük Gál bácsit, a múzeum villanyszerelőjét, hogy az ára-

mot kapcsolja ki, a vezetéket távolítsa el. A tömeg azt kiabálta, hogy dobjuk előre a csillagot a lépcsők felé. Megbeszéltük, hogy nem lehet, mert akkor a lezuhanó meglehetősen súlyos csillag összetöri a lépcsőket. Így oldalra dobtuk a földre a tömeg kiabálása közben.”³⁰

14/3 Lyukas nemzeti zászlók és gyászlobogók a Fő utcában (53. kép)

Budapest, 1956. november 1. körül

Lt. sz.: 2007.401.1

Papír, zselatinos ezüst,

A főváros lakóházain már október 24-től megjelentek a forradalom szimbólumává vált lyukas zászlók, majd a harcok áldozatainak emlékére gyakran kitűzték melléjük a gyászlobogót is. A halottak napján szinte mindenütt együtt szerepelt a két jelkép. (Lásd még: 3/1)

15. Kinczler Gyula felvételei

15/1 Tüntetés a Bem József téren (54. kép)

Budapest, 1956. október 23.

Lt. sz.: 2007.450.1

Papír, zselatinos ezüst, mai nagyítás eredeti negatívról

15/2 Tüntetés a Bem József téren (55. kép)

Budapest, 1956. október 23.

Lt. sz.: 2007.252.1

Papír, zselatinos ezüst, mai nagyítás eredeti negatívról

1–2. sz. képhez:

A szobor talapzatán címer nélküli zászlókat lengető diákok állnak, körülöttük sűrű tömeg. A képek a nagygyűlés lelkes hangulatát, a történések spontaneitását tükrözik.

15/3 Kossuth-címert festenek egy magyar harckocsira (56. kép)

Budapest, 1956. október 29.

Lt. sz.: 2007.453.1

Papír, zselatinos ezüst, 18×24 cm, mai nagyítás eredeti negatívról

A Kossuth-címer állami címerként való követelése már a Budapesti Műszaki Egyetem október 22-i nagygyűlésén megfogalmazott pontok között is szerepelt, a Kossuth-címer ettől kezdve a forradalom és szabadságharc mindenütt használt, legfőbb szimbóluma lett.

Miután Nagy Imre miniszterelnök október 28-i rádiónyilatkozatában elhangzott a kormány javaslata arra, hogy ez legyen az ország címere, az addig is előszeretettel alkalmazott jelkép viharos gyorsasággal terjedt el a nyilvánosság terein, s felfestették a magyar honvédség harckocsijaira, járműveire is.³¹

A 827-es számú T-34-es magyar harckocsi – amelynek lövegtornyára egy tiszt festi a Kossuth-címert – a Bródy Sándor utca 12. sz. előtt áll.

15/4 Nézelődők egy szovjet ágyúroncs körül az Üllői úton (57. kép)

Budapest, 1956. október 30.

Lt. sz.: 2007.454.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 18×24 cm, mai nagyítás eredeti negatívról

30 *Barkóczi László*: Emlékeim 1956. október 23–november 4. között a Magyar Nemzeti Múzeumból. Magyar Múzeumok 2. (1996. 3. sz.) 27.

31 Szabad Nép. 1956. október 29.

1938-as mintájú 122-es szovjet tarackágyú roncsa az Üllői úton, a Thaly Kálmán utca betorkollásánál áll. A képen látható Üllői út 87–85. és 83-as számú házak ma eredeti formájukban állnak. A romos Örökimádás templom előtt, a Viola utca sarkán álló földszintes házak helyén azóta modern, öt-, ill. négyemeletes lakóházak épültek.

15/5 A Magyar Rádió székházának szétlőtt homlokzata (58. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.451.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 18×24 cm, mai nagyítás eredeti negatívról

Az október 23–24-i éjszakai ostrom alatt a Magyar Rádió Bródy Sándor utcai székháza súlyosan megsérült, homlokzatán nem maradt ép ablak és falfelület. Az adásokat másnapról a Parlament épületéből sugározták. A Szabad Magyar Rádió feliratú, Kossuth-címeres transzparenst október 28–30-a körül, a forradalom rövid életű konszolidációjának napjaiban helyezték el a bejárat feletti erkély rácsára.

15/6 Kádár ellenes felirat egy házfalon a Vajda Péter utcában (59. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt. sz.: 2007.457.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 18×24 cm, mai nagyítás eredeti negatívról

15/7 MSZMP ellenes felirat egy házfalon a Vajda Péter utcában (60. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt. sz.: 2007.456.1

Papírkép, zselatinos ezüst, 18×24 cm, mai nagyítás eredeti negatívról

6–7. sz. képhez:

A forradalom leverése után, a lakosság szívós ellenállásának jeleként még hónapokig folyt a röplap- és feliratháború a kádárista hatalom ellen. Az illegális röplapok kiragasztói, a falfeliratok készítői súlyos kockázatot vállaltak. „Most az egyszer óvatosan fényképeztem, bár nem állt ott senki és a reggeli órákban történt.” - emlékezet a felvétel készítője.³²

16. Dr. Kiss György felvételei

16/1 A Sztálin-szobor darabolásának fényképezésére készülő fotós az Akácfa utcában (61. kép)

Budapest, 1956. október 29.

Lt. sz.: 2005.218.1

Kisfilm negatív

(Lásd még: 2/2)

16/2 Járókelők egy kilőtt szovjet tarack roncsa körül a Futó utcában (62. kép)

Budapest, 1956. október 29.

Lt. sz.: 2005.90.1

Kisfilm negatív

Az utcákat elborító szovjet fegyver- és hadianyagroncsokat folyamatosan kíváncsiskodók tömege vette körül, köztük nagy számban a fegyvereket játékszernek tekintő gyerekek. Bi-

32 1956 ismeretlen fényképeiből. Kinczler Gyula. In: Naplók, interjúk 1956-ról. Összeáll. és szerk.: Sütögi György. Bp., 153.

zonyára ezért került „A lövedék bent van, vigyáz (sic!)” felirat a Futó utcában ragadt 1938-as mintájú 122-es tarackágyúra.

A jobb szélén álló házat azóta lebontották, helye beleesik az itt épülő Corvin sétány vonalába. A foghíj telek után a Futó utca és a Práter utca sarkán a Práter utca 29/A számú erkélyes ház ma is régi formájában áll.

Háttérben a Horváth Mihály téri katolikus plébániatemplom tornyait látjuk.

(Lásd még: 1/4)

16/3 Megsérült villamoskocsik a József körúton, a Rákóczi térnél (63. kép)

Budapest, 1956. október 29.

Lt. sz.: 2005.89.1.

Kisfilm negatív

(Lásd még: 3/3)

17. Kiss Jenő felvételei

17/1 Megkezdik az ötágú csillag bontását a Kálvin tér Múzeum utca felé eső tűzfaláról (64. kép)

Budapest, 1956. október 26. körül

Lt. sz.: 2007.704.1

Színes kisfilm negatív

A Kálvin téren, a Múzeum utca és a Baross utca között a II. világháborúban elpusztult 12. és 13. számú házak helyén üres, tűzfalakkal határolt foghíjtelkek keletkeztek. A Múzeum utca felé eső tűzfalat az 1950-es évek elején hatalmas ötágú vörös csillaggal díszítették fel. A forradalom napjaiban a több emelet magasságában elhelyezett csillagot alpinisták és tűzoltók bontották le. Helyére az óriás betűkkel felfestett „Ruszkik haza!” felirat került.

Az 1960-as évektől a tűzfalak hatalmas reklámfelületként szolgáltak.

Az üres telkeken épült fel 2001–2003-ban a Kálvin Center, s ezzel a tűzfalak eltűntek a Kálvin téri városképből.

17/2 Kiégett rendőrségi Pobjeda roncsa a Nemzeti Színháznál (65. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.703.1

Színes kisfilm negatív

17/3 Kilőtt szovjet rohamlöveg a Déri Miksa és a Lévai Oszkár (ma: Fecske) utca sarkán (66. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.699.1

Színes kisfilm negatív

17/4 Kilőtt szovjet T-54-es harckocsi az Üllői úton, a Tátra mozi előtt (67. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.735.1

Színes kisfilm negatív

17/5 Az Aszódi páncélos ezred T-34-es harckocsijai a Tolbuhin (ma: Vámház) körúton vonulnak a Szabadság híd felé (68. kép)

Budapest, 1956. november 2.

Lt. sz.: 2007.695.1.

Színes kisfilm negatív

Október 30-a után a Budapestről kivonult szovjet csapatok helyére magyar honvéd alakulatokat vezényeltek. A Kossuth-címerrel díszített, nemzeti zászlók alatt bevonuló egységeket a lakosság mindenütt kitörő szimpátiával fogadta.³³

17/6 Az Ismeretlen Katona sírja virágokkal borítva a Hősök terén az asszonytüntetés után (69. kép)

Budapest, 1956. december 4.

Lt. sz.: 2007.700.1

Színes kisfilm negatív

18. Lajos Ferenc felvételei

18/1 Diákok tüntető menete a Gellért téren halad a Bem tér felé (70. kép)

Budapest, 1956. október 23.

Papír, zselatinos ezüst, 9×12 cm

Lt. sz.: 2005.95.1

18/2 Diákok tüntető menete a Gellért téren halad a Bem tér felé (71. kép)

Budapest, 1956. október 23.

Papír, zselatinos ezüst, 9×12 cm

Lt. sz.: 2005.95.1

1–2. sz. képhez:

Október 23-án délután 3 óra körül indult el a Budapesti Műszaki Egyetem és az Építőipari Műszaki Egyetem diákjainak tüntető menete Bem József tábornok szobrának megkoszorúzására az egyetem Budafoki úti kapujától. A hallgatók tízes sorokban, kart-karba öltve, zárt alakzatban vonultak a Gellért tér–Gellért rakpart–Döbrentei utca–Lánchíd utca–Fő utca–Jégverem utca–Bem rakpart útvonalon a Bem József térre. A második képen a Szabadság híd hidfőjénél haladó diákok az október 22-i egyetemi nagygyűlésen megalakított MEFESZ (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége) transzparensét és címer nélküli nemzeti zászlókat visznek.³⁴

18/3 Fotósok egy megrongált rendőrségi riadóautó tetején a Ferenc körúton (72. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Papír, zselatinos ezüst, 12×9 cm

Lt. sz.: 2005.99.1

Október 25-én vagy 26-án a Mosonyi utcai rendőrkarhatalmi zászlóaljából mintegy 80–100 főnyi legénység érkezett két riadóautóval Ferenc körút Tompa út utca és Angyal utca közötti szakaszához, hogy felszámolják a környéken harcoló fegyveres csoportokat. A felkelők és a tömeg a rendőröket lefegyverezte, a gépkocsikat felborította és felgyújtotta.

33 *Kiss Jenő*: Egy amatőr fotós színes fényképei és élményei 1956-ban. Bp., é. n. 32.

34 *Pőcz Erzsébet*: Kronológiai előtanulmány a Budapesti Műszaki Egyetem 1956-os történetének feldolgozásához. Bp., 1996. 33.; *Frivaldszky J.* i. m. 65.

A következő napokban a Tompa utca és a Körút sarkán álló, megrongálódott kocsik kitűnő magaslati helyként szolgált a fotósok számára, akik innen fényképezték az október 26-án megsemmisített szovjet tüzerűteg roncsait.³⁵

19. Mazzag Imre felvétele

19/1 A megcsontkított Sztálin-szobor a Blaha Lujza téren, az EMKE kávéház előtt (73. kép)

Budapest, 1956. október 28.

Lt. sz.: 2007.617.1

Síkfilm negatív, 6×6 cm

(Lásd még: 2/2)

20. Mészáros László felvétele

20/1 Ledobják az ötágú csillagot az Athenaeum Nyomda épületéről (74. kép)

Budapest, 1956. október 25. körül

Lt. sz.: 2007.649.1

Kisfilm negatív

Az Athenaeum Nyomda Osvát utcai épületét október 24-én, a déli órákban foglalták el a felkelők. A forradalom sok röplapját e nyomdában sokszorosították. Az épület oromzatáról a vörös csillagot valószínűleg már a forradalom első napjaiban eltávolították.³⁶

21. Mórocz Csaba ajándéka

21/1 A Köztársaság tér az MDP budapesti pártbizottságának romos székházával (75. kép)

Budapest, 1956. november 1. körül

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2007.645.1

Papír, zselatinos ezüst, 8×12,5cm

A felvétel néhány nappal a pártszékház október 30-i ostroma után készült. Balra a Népszínház (ma: Erkel Színház) épülete áll. Az ostromlók a párházat a színház tetejéről is lötték.

21/2 Burgonyaosztás a Széna téren (76. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2007.646.1

Papír, zselatinos ezüst, 8×12,5 cm

A vidékről naponta érkező ingyenes élelmiszerszállítmányokról a forradalom sajtója rendszeresen beszámolt. Így október 30-án az Igazság című lap arról ad hírt, hogy Békéscsabáról 15 teherautó burgonya érkezett a II. kerületbe, melyet a vidék ajándékként ingyenesen osztanak szét a lakosságnak.

Az élelmiszeres gépkocsi a Retek utca és a Széna tér sarkán áll, mögötte a metróépítkezés felvonóépülete.

35 Eörsi L. Ferencváros 1956. i. m. 22–23.; Horváth M. i. m. 126.

36 1956 kézikönyve. Kronológia. 1956-os Intézet, Bp., 1996. 85.

21/3 A Verseny Áruház a Rákóczi úton (77. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2007.643.1

Papír, zselatinos ezüst, 8×12,5 cm

A harcokban megsérült áruházat 1957. február közepére helyreállították, s újra megnyitották.³⁷

22. Dr. Pintér György felvételei

22/1 Szendrői László³⁸ a ledöntött Dimitrov-szobor talapzatán a Dimitrov (ma: Fővám) téren (78. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Lt. sz.: 2005.255.1

Kisfilm negatív

22/2 „Nem rablás, a holmi a házfelügyelőnél van.” Felirat egy rövidárú üzlet kirakataiban a Tanács (ma: Károly) körúton (79. kép)

Budapest, 1956. október 26. körül

Lt. sz.: 2005.267.1

Kisfilm negatív

A harcok színhelyein, a Kossuth Lajos utcában, a Rákóczi úton és a Nagykörúton számos üzlet kirakatüvege betört, de az esetek túlnyomó többségében az áru hiánytalanul megmaradt. A felkelők és a lakosság egyaránt igyekezett a rablást, fosztogatást meggátolni; tudatosan vigyáztak arra, hogy a forradalom tisztaságát megőrizték. Az értékesebb árut gyakran a házmestereknél helyezték biztonságba, s aényt a kirakatba helyezett felirattal hozták a járókelők tudomására.³⁹

22/3 A romos Baross utca 46. számú lakóház (80. kép)

Budapest, 1956. november 4. után

Lt. sz.: 2007.691.1

Kisfilm negatív

22/4 A Baross utca 46. számú ház lakói megmaradt holmijukat keresik a romok között (81. kép)

Budapest, október 28. körül

Lt. sz.: 2007. 690.1

Kisfilm negatív

3–4. sz. képhez:

A Baross utcai klinikákkal szemben, a Mária utca sarkán álló ötemeletes lakóház az októberi harcokban október 28–30. között kapott olyan súlyos találatokat, hogy utcai frontja a padlástól a földszintig leomlott. 1957-ben eredeti formájában állították helyre.

37 Népszabadság, 1957. február 17.

38 Szendrői László (1936–) ma nyugdíjas mérnök, Ausztráliában él.

39 Néphadsereg, 1956. október 29. i. m. 168.; Magyar Szabadság, 1956. október 30. i. m. 145.;

Egyetemi Ifjúság, 1956. október 30. i. m. 149.; Népszava, 1956. október 31. i. m. 171.

22/5 Lámpaoszlopra erősített „útjelző” tábla „V Moszkvu” felirattal a Blaha Lujza téren az Éjjel-nappali Csemege Áruház előtt (82. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2005.113.1

Kisfilm negatív

22/6 Kilőtt szovjet páncélozott szállító jármű az Akácfa utca elején (83. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2005.115.1

Kisfilm negatív

22/7 A Ferenc körút 46. számú lakóház romjai (84. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2005.253.1

Kisfilm negatív

A Corvin közzel és a Kilián laktanyával szemben, a Ferenc körút és az Üllői út sarkán álló lakóházban időszakosan foglaltak el harcálláspontot a felkelők. Az októberi harcokban a ház súlyosan megsérült, homlokzata négy emelet magasságában leomlott. A Corvin köz elleni november 4-i támadásban csaknem teljesen elpusztult, így nem építették újjá. A mellette álló Üllői út 39. és 41. számú ház is helyrehozhatatlan károkat szenvedett. A lebontott épületek helyén épült fel az addigi frontvonalnál beljebb az Üllői út 39–43. sz. ún. Lottó-ház.⁴⁰

22/8 A néptelen Tanács (ma: Károly) körút a „néma tüntetés” alatt (85. kép)

Budapest, 1956. november 23.

Lt. sz.: 2007.692.1

Kisfilm negatív

A Központi Munkás Tanács és a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsának felhívására november 23-án délután 2 és 3 óra között Budapest lakossága néma tüntetéssel emlékezett forradalom egy hónappal azelőtti kitérésére és az elesettekre. A tüntetés – melynek során a közlekedés leállt, az üzletek bezártak, az utcák kiürültek –, egyben tiltakozás volt a szovjet megszállás és a Kádár-kormány ellen.⁴¹

23. Rapaich Richárd felvételei

23/1 Nemzeti zászlók alatt vonuló tüntetők a Marx téren (86. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Lt. sz.: 2005.284.1

Papír, zselatinos ezüst, 24×18 cm, mai nagyítás az eredeti negatívról

23/2 Bontják a Sztálin-szobor megmaradt csizmáit (87. kép)

Budapest, 1956. október 28.

Lt. sz.: 2005.275.1

Papír, zselatinos ezüst, 18×24 cm, mai nagyítás az eredeti negatívról

A lebontott Sztálin-szobor maradványa a forradalom napjaiban a pestiek kedvenc látványossága lett. Mindig akadtak, akik felkapaszkodtak a méter magas talapzatra, s igyekeztek

40 Adalékok a Belső Ferencváros történetéhez. Bp., 1986. 175.

41 Zimándi P. i. m. 286.

darabokat levágni a hatalmas csizmákról, melyekre a Csizma tér 1., Csizma tér 2. felirat került.

(Lásd még: 2/2)

23/3 Tömeg a romos József körúton, a Nap utcánál (88. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Lt. sz.: 2005.382.1

Papír, zselatinos ezüst, 13×18 cm, mai nagyítás az eredeti negatívról

A kép bal szélén látható, a Nap utca sarkán álló József körút 70. számú ház már októberi harcokban súlyos belövéseket kapott. A november 4-i szovjet támadás után sarokrésze a tetőtől a földszintig leomlott. Nem az eredeti formájában állították helyre.

24. Röhrig Béla hagyatéka

24/1 Nagygyűlés Kaposváron a Petőfi szobornál. Tordy Géza színművész szaval (89. kép)

Kaposvár, 1956. október 26.

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2007.525.1

Színes papírkép, 9×12 cm

24/2 Nagygyűlés Kaposváron a Petőfi szobornál. Petőcz Sándor újságíró beszédet mond (90. kép)

Kaposvár, 1956. október 26.

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2007.626.1

Színes papírkép, 9×12 cm

24/3 Nagygyűlés Kaposváron a Petőfi szobornál. A Vaskombinát munkásai a nagygyűlésen (91. kép)

Kaposvár, 1956. október 26.

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2007.624.1

Színes papírkép, 9×12 cm

24/4 Nagygyűlés Kaposváron a Petőfi szobornál. Ipari tanulók a nagygyűlésen (92. kép)

Kaposvár, 1956. október 26.

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2007.623.1

Színes papírkép /?/ 9×12

1–4. sz. képhez:

A fővárosi események visszhangjaként Kaposváron az ipari üzemek munkásainak kezdeményezésére, a lakosság és a diákság részvételével október 26-án tömegtüntetés bontakozott ki. A Petőfi téri nagygyűlésen felszólaltak a Vaskombinát képviselői, valamint Petőcz Sándor és Kunszabó Ferenc, a Somogyi Néplap munkatársai. Tordy Géza, a Kaposvári Nemzeti Színház fiatal színésze, a Szózatot szavalta el.⁴²

42 Az 1956-os forradalom Somogyban. Válogatott dokumentumok. Vál. és összeáll.: Szántó Ferenc. Kaposvár, 1995.

25. Sarkadi Zoltán gyűjteményéből

25/1 Tüntető tömeg az Astoriánál, a Kossuth Lajos utca–Rákóczi út–Kiskörút kereszteződését őrző szovjet harcokcsik és páncélautók körül (93. kép)

Budapest, 1956. október 25.

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2005.105.1

Papír, zselatinos ezüst, 8×12 cm

25/2 Fiatalok egy szovjet harcokcsin az Astoria Szálló mellett, a Magyar utca Kossuth Lajos utcai torkolatánál (94. kép)

Budapest, 1956. október 25.

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2005.101.1

Papír, zselatinos ezüst, 8×12 cm

1–2. sz. képhez:

Október 25-én a reggeli órákban a kijárási tilalom ellenére a város több pontján gyülekeztek tüntetők. A Kossuth Lajos utca és a Kiskörút kereszteződésében, az Astoria Szálló közelében is főként diákok csoportosultak. „Az Astoria előtt éljenző tömeg. Páncélosok állnak az útke-reszteződésnél, nyitott toronnyal, magyar zászlókkal az ágyúk csövén. Most olvassák fel az ifjúság újabb négy pontját. Az egyik ezek közül: Gerő Ernő eltávolítása, a másik: általános amnesztia. Az utca népe helyesli, éljenez, tapsol.” – írja a Magyar Nemzet riportere.

Az oroszul tudó diákoknak köszönhetően megkezdődött a barátkozás a tüntetők és az útke-reszteződést őrző szovjet harcokcsik legénysége között. A fiatalok felkapaszkodtak a harcokcsikra, melyek azután elkísérték a tüntető tömeget a Parlamenthez, ahol nem sokkal 11 óra után dördültek el a csaknem kétszáz halálos áldozatot követelő sortűzek.⁴³

25/3 Szovjet katonának öltöztetett madárijesztő a József körút és a Baross utca sarkán (95. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Ismeretlen fényképező felvétele

Lt. sz.: 2005.104.1

Papír, zselatinos ezüst, 12×8 cm

26. Siklós Gábor felvételei

26/1 Nézelődők egy megrongálódott 1938-as mintájú 122 mm-es szovjet tarackágyú körül a Ferenc körúton (96. kép)

Budapest, 1956. október 27. körül

Lt. sz.: 2007.627.1

Papír, zselatinos ezüst, 7,3×10,5 cm

(Lásd még: 28/4)

26/2 Ágyúlovás nyoma az Iparművészeti Múzeum épületének Üllői úti oldalán (97. kép)

Budapest, 1956. október 27. körül

Lt. sz.: 2007.628.1

Papír, zselatinos ezüst, 7,3×10,5 cm

(Lásd még: 3/7)

43 Magyar Nemzet, 1956. október 30. i. m. 128.; *Bill Lomax*: Magyarország, 1956. Bp., 1989. 139.; *Frivalszky J.* i. m. 92–94.

27. Szász Olivér felvételei

27/1 Tűzoltólétra segítségével távolítják el a népköztársasági címert a Szabadság hídról (98. kép)

Budapest, október 30. körül

Lt. sz.: 2007.686.1

Papír, zselatinos ezüst, 5,7×9 cm

(Lásd még: 10/7)

27/2 A Köztársaság tér a párház ostroma után (99. kép)

Budapest, október 30.

Lt. sz.: 27.687.1

Papír, zselatinos ezüst, 5,7×9 cm

Az MDP Köztársaság téri párházának ostroma után a délutáni órákban a helyszínen vezényelt honvédségi alakulatok igyekeztek rendet teremteni. A képen a háttérben a katonák által a térről már kiszorított tömeget látjuk. A bal szélén álló fa tövében a párház egyik védőjének holtteste hever, az előtérben egy elesett felkelő nemzeti zászlóval, virágokkal borított holtteste.

27/3 Keresik a feltételezett titkos földalatti börtönöket a Köztársaság téren (100. kép)

Budapest, november 2. körül

Lt. sz.: 685.1

Papír, zselatinos ezüst, 5,7×9 cm

Az MDP Köztársaság téri párházának október 30-i elfoglalását követően a napokig kutattak az ÁVH feltételezett földalatti börtönei után. A teret honvédségi munkagépek segítségével sok helyen felásták, de a keresés nem vezetett eredményre.

28. Szilágyi Zsolt felvételei

28/1 Eltávolítják a szovjet címert a Szabadság téri szovjet hősi emlékműről (101. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.650.1

Papír, zselatinos ezüst, 7,2×10,2 cm

28/2 Lehull az ötágú csillag a Szabadság téri szovjet hősi emlékműről (102. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.655.1

Papír, zselatinos ezüst, 10,2×7,2 cm

28/3 Tömeg a Szabadság téri szovjet hősi emlékműről levert ötágú csillag körül (103. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.651.1

Papír, zselatinos ezüst, 10,2×7,2 cm

1–3. sz. képhez:

Az 1946-ban emelt szovjet hősi emlékműről tűzoltólétrákon állva bontották le a szovjet címert, majd az obeliszksúcúsról teherautókra crósított drótkötelekkel rántották le az ötágú csillagot.⁴⁴

⁴⁴ Magyar Függetlenség, 1956. november 1.

28/4 Nézelődők egy szovjet teherautóroncs körül a Ferenc körúton (104. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Lt. sz.: 2007.652.1

Papír, zselatinos ezüst, 7,2×10,2 cm

Október 26-án délután a Boráros tér irányából érkező, nyolc lövegből állószovjet tábori tüzéruveget semmisítették meg a Ferenc körút lakóházaiban harcálláspontot elfoglaló felkelők.

A körutat elborító ágyú és teherautóroncsokat a harcok elültével a kíváncsiskodó lakosság tömegei vették körül. A képen az előtérben egy 1938-as mintájú 122 mm-es tábori tarackágyút látunk.

A ma Németországban élő Hellenbart Gyula így emlékszik a körút látványára: „Megindultságomba belejártzott persze az is, ami ezután a Ferenc körút teljes hosszában lépcsőről lépésre elém tárult: egy ütengyi tüzérség, páncélautós gyalogsági kísérettel, teljesen megsemmisítve. Halott katonák, tisztek és legénység, egymás hegyén-hátán a járműveken, ágyúkon és az úttesten.”⁴⁵

28/5 Romos fogorvosi rendelő (105. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.654.1

Papír, zselatinos ezüst, 7,2×10,2 cm

Dr. Szőnyi János fogorvos József körút 44. sz. alatti rendelője az októberi harcokban kapott belővést.

28/6 Építik a barikádot a Móricz Zsigmond körtéren a Bartók Béla út Kelenföld felé vezető szakaszának torkolatánál (106. kép)

Budapest, 1956. október 26.

Lt. sz.: 2007.653.1

Papír, zselatinos ezüst, 7,2×10,2 cm

(Lásd: 32/3–6. sz. kép)

29. Ujfalussy Szabolcs felvételei

29/1 A Kálvin tér a harcok után (107. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.639.1

Kisfilm negatív

A Kálvin tér már október 23-áról 24-ére virradó éjszakán, a Rádió ostromának idején csatatérré vált. A feldúlt, harckocsik által felszántott tér felől a Kecskeméti utcát látjuk, mindkét sarkán a II. világháborúban keletkezett foghíjtelekkel. A baloldali telken a Városkapu eszpresszó kerthelysége működött, a jobboldali parkolóként szolgált. Ma itt állnak a Korona Szálloda épületei.

29/2 Kilőtt szovjet harckocsi a József körúton (108. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.636.1

Kisfilm negatív

45 1956 Szemtanúk. i. m. 76.; Horváth M. i. m. 128–129.

A Corvin köz közelében kilőtt T-34-es szovjet harckocsin elhelyezett „Prolongálva” felirat a Corvin moziból származik, s a filmek vetítési idejének meghosszabbítását jelezte.

A harckocsi mögött a balról a József körút 82. és 84. számú ház áll. Homlokzatukat a forradalom után nem az eredeti állapotban állították helyre.

29/3 Az Üllői út a Nagykörút felől. Bal szélén a romos Corvin-ház, jobbra a Kilián lak-tanya leomlott sarkú épülete (109. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Lt. sz.: 2007.635.1

Kisfilm negatív

29/4 A Déli pályaudvarról kitolt, égő vasúti kocsi az Alkotás utcában (110. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.631.1

Kisfilm negatív

A Déli pályaudvarról a Széna téren és a Moszkva téren kívül a Krisztina körútra és az Alkotás utcába is kitoltak úttorlasznak szánt vasúti kocsikat. A harcok során a kocsik nagy része megrongálódott, vagy kitégett.

(Lásd még: 1/2, 1/3)

29/5 Az Írószövetség pénzgyűjtő ládája a November 7. (ma: Oktogon) tér 1. számú ház kapujában (111. kép)

Budapest, 1956. november 2.

Lt. sz.: 2007.630.2

Kisfilm negatív

A Magyar Írók Szövetsége november 2-án reggel utcai pénzgyűjtést indított a harcokban elesettek családja javára. E célból a főváros több forgalmas pontján, a Kálvin téren, a Kossuth Lajos utcasarkán álló gyógyszertárnál, a Rákóczi úti Éjjel-nappali Csemege Áruháznál, a Nyugati pályaudvarnál és a November 7. téren (ma: Oktogon) üres szovjet löszeres ládákat helyeztek el a felirattal: „Forradalmunk tisztasága megengedi, hogy így gyűjtsünk mártírsajaink családjainak”. A délután összeszedett ládákból – akkor jelentősnek számító összeget – mintegy 110.000 forintot számoltak össze, amelyet eljuttattak a harcokban elesettek hozzátartozóihoz.⁴⁶

30. Varannai István felvételei

30/1 Tömeg vonul a Ferenc körúton a szovjet hadianyag roncsok mellett (112. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Lt. sz.: 2007.689.1

Síkfilm negatív, 4,5×6,8 cm

A kép a Ferenc körút Tüzoltó utca és Tompa utca közötti szakaszán készült a Petőfi híd felé haladó tömegről.

(Lásd még: 28/4)

⁴⁶ A forradalom hangja. Századvég füzetek. A Századvég Kiadó és a Nyilvánosság klub közös kiadása. Bp., 1989. 423.; Magyar Nemzet, 1956. november 3. 3.; Magyar Világ, 1956. november 3. 1.

30/2 Az Üllői út és a Nagykörút kereszteződése, szemben a szétlőtt Kilián laktanya, jobbról a Ferenc körút 46. számú romos lakóház (113. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2007.688.1

Síkfilm negatív, 4,5×6,8 cm

(Lásd még: 3/7)

31. Várhelyi László felvételei

31/1 Barikád az Üllői úton, a lajosmizsei vasúti sorompónál (114. kép)

Budapest, 1956. október 24.

Lt. sz.: 2007.618.1

Papír, zselatinos ezüst, 13×18 cm, eredeti negatívról készült mai nagyítás

31/2 Veszteglő szovjet harcokcsik az Üllői úton, a lajosmizsei vasúti sorompónál (115. kép)

Budapest, 1956. október 24.

Lt. sz.: 2007.619.1

Papír, zselatinos ezüst, 13×18 cm, eredeti negatívról készült mai nagyítás

1–2. sz. képhez:

A város belseje felé tartó szovjet harcokcsik továbbhaladásának megakadályozására az Üllői úton (akkor: Vöröshadsereg útja), az utat Pestszentlőrinc és Kispest határán átszelő lajosmizsei vasút sorompójánál a lakosság hatalmas barikádöt épített. A barikádöt a vasútvonal mellett Tüker-telepről kitölt súlyos vasúti teherkocsikból, és a belölük kiszórt hasábfákból emelték. A torlaszhoz fegyveres őrseget is szerveztek, majd megerősítették még egy, a kissé távolabb álló Kistex gyárból kitölt vasúti kocsiával. A barikád eleinte sikerrel állította meg a szovjet harcokcsikat. Majd amikor mégis áttörték, a lakosság újra felépítette. Végül a szovjet csapatok kivonásának október 28-án bejelentett hírére lebontották.⁴⁷

31/3 Leverik a népköztársasági címert az Magyar Nemzeti Bank kispesti fiókjának homlokzatáról (116. kép)

Budapest, 1956. október 28. körül

Lt. sz.: 2007.621.1

Papír, zselatinos ezüst, 13×18 cm, eredeti negatívról készült mai nagyítás

(Lásd még: 10/7)

31/4 A romos Corvin-ház az Üllői út és a Ferenc körút sarkán (117. kép)

Budapest, 1956. október 30.

Lt. sz.: 2007.622.1

Papír, zselatinos ezüst, 13×18 cm, eredeti negatívról készült mai nagyítás

(Lásd még: 9/3)

31/5 Virágokkal borított ideiglenes utcai sír a Ferencvárosban (118. kép)

Budapest, 1956. november 1.

Lt. sz.: 2007.620.1

⁴⁷ Magyar Nemzet, 1956. október 30. i. m. 128.; *Feitl István*: Barikádtörténet ötvenhatból. In: *Kispesti Krónika* 2007 1. 32.

Papír, zselatinos ezüst, 13×18 cm, eredeti negatívról készült mai nagyítás
(Lásd még: 10/6)

32. Zorkóczy Levente felvételei

32/1 Falragaszok a Móricz Zsigmond körtér és a Villányi út sarkán (119. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Lt. sz.: 2006.154.1

Kisfilm negatív

32/2 A szovjet csapatok kivonulását követelő plakát a Móricz Zsigmond körtér és a Villányi út sarkán (120. kép)

Budapest, 1956. október 31.

Lt. sz.: 2006.153.1

Kisfilm negatív

32/3 Barikád a Móricz Zsigmond körtéren a Fehérvári út torkolatánál (121. kép)

Budapest, október 30. körül

Lt. sz.: 2006.164.1

Kisfilm negatív

32/4 Kilőtt szovjet T-34-es harckocsi roncsai a Móricz Zsigmond körtér és a Himfy utca sarkán (122. kép)

Budapest, 1956. november 10. körül

Lt. sz.: 2006.172.1

Kisfilm negatív

32/5 Ágyú a Móricz Zsigmond körtéren, a Gomba épületében (123. kép)

Budapest, 1956. október 30. körül

Lt. sz.: 2006.171.1

Kisfilm negatív

32/6 A Móricz Zsigmond körtér északi oldalának látképe a téren áthúzódó barikáddal (124. kép)

Budapest, 1956. november

Lt. sz.: 2006.170.1

Kisfilm negatív

1–6. sz. képhez:

Budán a Széna téren kívül Dél-Buda közlekedési csomópontján, a Móricz Zsigmond körtéren és környékén folytak komoly harcok. A lakosság a térre vezető utcák torkolatánál (Villányi út, Bartók Béla út, Fehérvári út, Karinthy Frigyes út) a szovjet harckocsik megállítására barikádokat épített a felszedett utcaövekből.⁴⁸ A spontán megalakuló fegyveres csoportok október 24-én és 25-én a népnyelven Lordok házának becézett Népbüfé tetejéről, valamint a körtér 7., 9–10., és 16. számú lakóházaiból vették fel a harcot a szovjet egységekkel.

48 Horváth M. i. m. 114–115.

A november 4-én bevonuló szovjet csapatok ismét heves ellenállásba ütköztek. A teret és környékét csak november 6-án hajnalban sikerült elfoglalniuk.⁴⁹

A tér északi oldalát ábrázoló 6. sz. kép valószínűleg egy lakóház emeleti ablakából készült. A Himfy utca és a Bartók Béla út torkolata közé eső házak a belövések nyomait őrzik. Balról a második ház a Népbüfé épülete, utána a kiégett Móricz Zsigmond körtér 2. sz. romjait látjuk. A téren végighúzódnak a felszedett kockakövekből épült hatalmas barikád maradványai. A tér közepén álló Gomba épülete (jobbszélen) a felkelők fegyverraktáraként szolgált.

TÖRTÉNETI TÁR **Igazolvány és Oklevél Gyűjtemény*** **Balahó Zoltán**

1. Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Szövetség tagsági igazolványa* (125. kép)

Lt. sz.: 2007.1.1.1.

8,3×11,2 cm

Ajándék, Sándor Imre.

London (Plausworth-Hotel), 1957. július 7.

Sándor Imre '56-os menekült nemzetőr igazolványa. Az előlap jobb felső sarkában nemzeti színű díszítés, középpontban a Kossuth-cimer és „1956. okt. 23.” felirat látható. Az okmány sorszáma: 002629. A tulajdonos neve és aláírása, valamint születésének adatai kézzel beírva. A tagdíjbefizetések rovatban csak az első mező van kitöltve. Nyomdai jelzet: „Printed by TURUL Bureau London”.

Sándor Imre visszaemlékezése szerint ez az angliai magyar szövetség csak nagyon rövid ideig létezett, 1957–58 után már nem fejtett ki tevékenységet.

Iratgyűjtemény **Balahó Zoltán**

2. A ceglédi Gépjavitó Vállalat igazgatótanácsának névsora* (126. kép)

Lt. sz.: 2005.4.1.1.

20,7×15 cm

Ajándék, Taracsák István fiától, Taracsák Gábortól.

Cegléd, 1956. október 26.

A ceglédi Közlekedésépítési Gépjavitó Vállalat igazgatótanácsának tizenkét nevet tartalmazó névsora, amelyet Taracsák István hentes mester, 1956-ban a Gépjavitó Vállalt szakmunkása őrzött meg az utókor számára.

A vékony, megsárgult géppapírra ceruzával és kézzel írták fel az újonnan megválasztott vezetők nevét: „Bálint Mihály, Gábor László, Rosta Pál, Hortobágyi Béla, Molnár Károly, Szepesi Jenő, Csiszár György, Zsótér Bertalan, Osgyáni József, Vas Jánosné, Miklós Imre, Túri Ferenc”.

49 Horváth M. i. m. 115. és 424–425.; *Ludwig Emil: A Körtér színeváltozásai.* Magyar Nemzet, 2003. október 22. 9.; *Csobaji Csaba: Az '56-os körtéri csata.* Magyar Nemzet, 2003. november 4. 4.

* A csillaggal jelölt dokumentumok szerepeltek a kiállításon.

3. A ceglédi Gépjavitó Vállalat dolgozóinak négy pontos követelése* (127. kép)

Lt. sz.: 2005.5.1.

21×15 cm

Ajándék, Taracsák István fiától, Taracsák Gábortól.

Cegléd, 1956. október 26. „1/2 9 órakor”

A ceglédi Közlekedéscépi Gépjavitó Vállalat négy pontos követelését táviratban küldték el Nagy Imrének, a Minisztertanács Elnökének. A géppapírra írógéppel írt üzenet első pontja tartalmazza a szovjet csapatok kivonásának követelését, a második pont felszólítja a kormányt, hogy kezdjen tárgyalásokat a felkelőkkel, a harmadik pont a statárium felfüggesztését és az általános amnesztia megadását követeli, az utolsó pont pedig ezeknek a követeléseknek a rádióban való felolvasását kéri.

4. Osskó Judit naplója* (128. kép)

Lt. sz.: 2006.8.1-2.

16,2×22,8 cm (az első füzet terjedelme 16 oldal, a másodiké 27 oldal)

Ajándék, Kiss Józsefné, dr. Osskó Judit.

Budapest, 1956. október 22.–1956 december

Osskó Judit a Kaffka Margit Gimnázium első éves tanulója a forradalmi hevület és lelkesedés hatására naplóiírásba kezdett. A tizenhét éves lány 1956. október 22-én az alábbi mondatokkal indítja „forradalmi” naplóját: „Ma délután mindenki nagy izgalommal volt, hogy a Petőfi Körben milyen követelésekkel fognak az egyetemi ifjak előállni, s vajon a kiküldött kommunisták milyen válaszokat fognak adni a követelményekre...”. Ettől kezdve minden nap papírra vetette, hogy aznap mi történt és mit látott a városban. Az átélt élmények sora, a rengeteg apró információ leírása keveredik a rádióból és az utcai beszélgetéseken hallott hírekkel, pl. „A Tisza Kálmán téri párház (Köztársaság tér) alatt három emelet mélységben lévő pincében ávosok tartják magukat”.

A kézzel vezetett feljegyzések két iskolai füzetbe, egy kockásba és egy simába íródtak, melyeket a rendszerváltásig elrejtve őrzött tulajdonosuk. Mindkét füzetben ép az eredeti kék papírborító, az egyik „PGY Papíreműgyár” jelzet és a „Több tanulással ötéves tervünk győzelméért.” propaganda szlogen olvasható. A naplóbejegyzések között néhány forradalmi röplap bemásolt szövege is megtalálható.

5. Andreánszky Árpád naplója* (129. kép)

Lt. sz.: 2006.10.1.

16,2×22,9 cm (terjedelem: 20 oldal)

Ajándék, Andreánszky Árpád.

Szob, 1956. október 23.–1956. december 31. (1–9. oldalig)

Svájc, 1958. június 17.; 1964. október 18.–1966. október 23. (10–20. oldalig)

A diáknapló írója 1956 őszén a szobi Állami Fiúintézet 8. osztályos tanulójaként az iskola házi rádiójának volt a felelőse. 1956. október 23-án este a Kossuth adón sugárzott Gerő beszéd végén tűnt fel neki, hogy valami nincs rendben Budapesten. A tizenhárom esztendőes fiú „Két forradalom Magyarországon 1956 októberében” címet adta az ekkor megkezdett naplójának, mert visszaemlékezése szerint „valami párhú nevelő ill. tanárember rögtön a kezdetén a fejünket avval tömte, hogy ami most történik az ellenforradalom, és ez minket nagyon bosszantott, mert link pártumának tartottuk.”

A naplóban a rádióból halott hírek mellett (pl. „A Nemzeti Múzeum kigyulladt... 1956. X. 25.”) szerepelnek a helyi történések és számtalan szóbeszéd is, (pl. „A csehek Vácig, a románok a Tiszaig akarják megszállni az országot és az övékhez csatolni. 1956. XI. 8-9.”).

1956. november 18-án pedig a következőket jegyezte fel: „Ma reggel Szobot megszállták az oroszok, 4 tankkal és gyalogsággal. Hoztak egy hajót is. Azt hiszik a Szezi-csatornát szállták meg.”

November végén menekült el Magyarországról, a füzetet magával vitte, amibe évekkel később már Svájcban hozzáírt, de már német nyelven.

A füzet eredetileg magyar vagy orosz nyelvűfüzet lehetett, a naplót tintával és az akkor használatos iskolai acéltollheggyel írta. Az 1950-es évekből származó szabvány iskolai füzet eredeti borítólapjára később felragasztott, írógéppel írt címke került, valamint egy gumibélyegzővel rányomott „Bibliotheca Familiae Andreánszky” feliratú (pelikánt ábrázoló) címeres ex libris.

6. Kondor Endre vöröskeresztes igazolásai*

6/a. Igazolvány (130/a. kép)

Lt. sz.: 2007.1.1.

21×15 cm

Ajándék, Kondor Endre.

Magyar-orosz nyelvű stencil. Az adatok a magyar nyelvű részben írógéppel, az orosz nyelvűben kézzel kitöltve.

Budapest, 1956. november 21.

A Budapesti Orvostudományi Egyetem rektora igazolja Kondor Endre Pált, hogy a „...Budapesti klinikák és kórházainak dolgozik”.

6/b. Igazolvány (130/b. kép)

Lt. sz.: 2007.1.2.

21×15 cm

Az írógéppel írt szövegbe a név és a dátum kézzel lett beírva. A sebészeti klinika gondnokának az aláírása mellett látható annak bélyegzője is.

Budapest, 1956. december 12.

A Budapesti Orvostudományi Egyetem I. sz. Sebészeti Klinika gondnoka igazolja, hogy Kondor Endre „...vöröskeresztes karszalag viselésére jogosult”.

6/c. Igazolvány (130/c. kép)

Lt. sz.: 2007.1.3.

21×15 cm

Géppel írt, az aláírás mellett a Klinika bélyegzője látható.

Budapest, 1958. január 27.

A Budapesti Orvostudományi Egyetem I. sz. Sebészeti Klinika igazgató helyettese, dr. Pataky Zsigmond igazolja, hogy Kondor Endre 1956. október 24-től 1957. január 20-ig, mint gépkocsivezető, „Az ellenforradalom alatt sebesülteket és gyógyszerert, majd a klinika ellátásával kapcsolatos szállításokat végezte.”

7. Menekült magyar diákok rajzai (131–134. kép)

Lt. sz.: 2006.9.1-30.

29,5×21 cm (13 darab)

42×29,5 cm (16 darab)

Ajándék, Somody Gyöngyi.

Innsbruck, 1957–1958

Azon menekült magyar gyermekek, akiknek a szülei nem szándékoztak Ausztriában maradni, hanem tovább akartak menni, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok felé, nem járhattak osztrák iskolába. Számukra nyitott diákothont az amerikai World Council of Churches, Innsbruckban (Gansbacher gasse 4.), ahol önkéntes nevelők és tanárok is dolgoztak, köztük Ruth D. Anderson amerikai tanárnő is.

Az „Innsbrucker Ungarisches Realgymnasium” diákjainak rajzaiból Török Sándor rajztanár egy kiállítást rendezett 1958-ban, ahol Ruthnak annyira megtetszettek a rajzok, hogy elkérte azokat, hogy azokkal adományokat gyűjtsön a gimnázium javára. Ez végül nem sikerült, de az Amerikába elkerült képeket negyven éven keresztül gondosan megőrizte.

Ennek az iskolának voltak diákjai a Somody testvérek is, Gyöngyi és Kató, akik szüleikkel együtt 1958 végén telepedtek le az USA-ban. A testvérek kis idő múlva felvették a kapcsolatot egykori nevelőtanárjukkal, akivel később is tartották a kapcsolatot. Végül közel négy évtized után Ruth meglepte őket az innsbrucki rajzokkal.

A forradalmat és a menekülést ábrázoló gyerekrajzok (15 darab):

Répay Béla „A forradalom első halottja” 1958. május 24.

Tuczay Edit III. o. „Forradalom” (magyar zászlós tank és Szalay Tivadar 16 éves forradalmár utcai sirja) 1958. április 19.*

Timkó László I. o. „1956. nov. 4. Az orosz csapatok Budapestre érkezése” (szovjet harcosok vonulnak el a magyar zászlóval díszített Sztálin csizma előtt)*

? Andrea IV. o. „Forradalom” (égő épületek, tüzelő tank és egy felirat a házfalon: „üresek a vagonok mehetnek az oroszok”)

Jaczina György III. o. (romos épületek előtt elvonuló Kossuth-címeres, lyukas zászlós tank, az úton holtestek hevernek)

Szalánky Erzsébet I. o. „Forradalom” 1958. május 28. (szovjet tank tüzel egy lyukas zászlót tartó felkelőre)

Smuck Teréz III. o. „Forradalom 1956. S.O.S., Ez a haza magyar haza, minden ruszki menjen haza!!! Sztrájk!!!” (utcakép tankkal és halottal)

Pacsay János III. o. (romos épületek között tüzet nyitó szovjet tank)

Klímek Ottó III. o. 1958. (romos Nagykörút tankokkal és holttestekkel)

Klímek Ottó III. o. (lyukas zászlóval és Kossuth-címerrel feldíszített katonai dzsip, röplapokat, újságokat szóró katonával)

Balázs Márta III. o. 1958. június 21. (utcajelenet fegyveres és hordágyat vivő emberekkel, valamint tankokkal)

Fonyó Péter III. o. „1956. október 23. Forradalom.” 1958. március 26. (égő, romos háztömb „Ruszkik haza” felirattal, halottak, fegyveres felkelők és egy meglincselt ember)

Feldbolyi IV. o. (magyar zászlóval és virágokkal letakart elesett felkelő, akire egy fekete ruhás nő virágokat visz)*

Ökrös Katalin I. o. „Menekülés” 1958. május 31. (egy férfi és egy nő kel át egy kis hídon, feltehetően az andai hídon)

Harcos Kató III. o. „Forradalom” 1958. május 31. (egy nő és egy férfi kel át egy kis hídon – feltehetően az andai hídon –, akiknek egy ember integet egy osztrák zászló mellől)*

Magyaros viseleteket és motívumokat ábrázoló gyerekrajzok (14 darab):

Czakó Barnabás IV. o. 1957. december 2. „Díszítő elemek”

Kovács Gerzson VII. b. „Meghívó”

Nóber Éva IV. o. „Műsor tervezés”

Nóber Éva IV. o. 1958. január 25. „Páradisz tervezése”

Piedl Zoltán VII. b. 1958. január 23. „Miniatűrák”

Ökrös Katalin I. o. 1958. március 28. „Magyar Ruhaterv”

Ökrös Katalin I. o. 1958. május 9. „Díszbetű”
Harcos Éva IV. o. „1956. II. 12” (!) „Páradísz”
Szilágyi Klára 1958. február 22. „Párnaterv”
Hackl István III. o. „Ruhadísz”
Csehi Anna IV. o. 1958. március 29. „Magyar Ruha”
Szabados András V. o. „Magyar Népviselet”
? 1958. július 7. (portré, önarckép?)

8. Magyar Közlöny (135. kép)

Lt. sz.: 2006.5.1.

21×29 cm

Vétel, a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. június 15. 66. szám

A Magyar Népköztársaság Hivatalos Lapja egyebek mellett tartalmazza, „A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1957. évi 34. számú törvényerejű rendelete a népbírói tanácsokról és a bírósági szervezet, valamint a büntető eljárás egyes kérdéseinek szabályozásáról.” című jogszabályt.

Mivel az 1956 decemberében bevezetett statáriális bíraskodás, majd a polgári bíróságok egy részére is kiterjesztett gyorsított büntetőeljárás sem bizonyult elég hatékonynak a pártvezetés számára, ezért új megoldást kerestek az erősebb leszámolás érdekében. Éppen ezért az 1945-ben létrehozott, a háborús bűnösök felelőségre vonásában már bevált gyakorlatot idézték fel újra.

Népbírói tanács működött a Fővárosi Bíróságon, a Pest Megyei Bíróságon, a győri, a miskolci, a pécsi és a szegedi székhelyű megyei bíróságokon. A népbírói tanácsok tanácsvezetőből és két népbíróból álltak. A jogszabály értelmében az eljárásra az a megyei népbírói tanács volt az illetékes, amelynél az ügyész az eljárás lefolytatását indítványozta (nehogy a vádlottal kapcsolatban az ismerős környezetben túl sok szimpátia nyilvánuljon meg).

A népbírói tanács által kiszabható büntetéseket pontosan felsorolta a jogszabály: halálbüntetés, életfogytiglani vagy öt évtől tizenöt évig terjedő börtönbüntetés. A tanácsok 1957. június 15-től egészen 1961. április 16-ig működtek, bár 1958 tavaszától ügyük már alig volt. A Közlöny címlapjára piros tollal ráírták, „Népbírói!”

9. A Tóth Ilona és társai per ítéletéből összeállított kivonat* (136. kép)

Lt. sz.: 2006.5.2.

21×29,5 cm (10 lap)

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

1956–1957

A dokumentum pontokba szedve tartalmazza a tizenegy vádlott ítéletében szereplő vádak, adatokat és időpontokat:

Tóth Ilona I. rendű vádlott (orvostanhallgató, 10 pont) „1. Angyal István-féle röpiratokból egyeseket stencilre írt, sokszorosított és terjesztésükről gondoskodott /XI. 4.-től kezdve/”. „6./ XI. 16–17. Két ízben kihallgatja az előttük gyanús Petruska Erzsébetet, ...”. „9./ XI. 18-án este Tóth Ilona részt vesz Kollár István meggyilkolásában, majd éjfél körül a hulla eltemetésében.”

Az első pont elé piros tollal beírva „1/a Kézigránát dobás a szovj. harcocsira.”

Gyöngyösi Miklós II. rendű vádlott (vízvezeték szerelő, a forradalom napjaiban szabadult, 24 pont) „4./ XI. 9–15. körül vesz magához Gyöngyösi injekció fecskendő, miután Tóth Ilona közölte vele – Turcsányi Józsefné kórház-gondnok gyanús szerepével kapcsolatban – hogy miképp lehet benzines vagy morfiúmos injekcióval embert ölni.” „7./ XI. 18-án éjjel részt vesz Kollár István meggyilkolásában és segít a hulla eltemetésében.”

Gönczi Ferenc III. rendű vádlott (munkás, 19 pont) „2./ XI. 15. körül Tóth Ilonával közösen megállapítják, hogy Fusz Gyula gépkocsivezető gyanús /„kár hogy él!”/.”

Molnár József IV. rendű vádlott (vájár, 4 pont) „4./ XI. 18–19. Kollár István elfogatása után részt vesz annak átvételében, megmotozza, a kihallgatás alatt, majd az áldozatnak a WC-be szállítása, később az eltemetés alkalmából fegyveresen őrt áll.”

Obersovszky Gyula V. rendű vádlott (újságíró, 13 pont) „2./ XI. 18. vezércikket ír az Élünk c. lap 1. számába.” „12./ XII. 4. éjjel a várbeli diákszállóban elkészül az Élünk 7. száma, amely-be vezércikket írt.”

Gáli József VI. rendű vádlott (író és színházi dramaturg, 11 pont) „11./ XII. 5. megírja az Élünk 8. számának egy részét és átadja Gönczinek a kéziratot, de a lap már nem készül el, mert ezen a napon Gönczit letartóztatják.”

Pribelszki István VII. rendű vádlott (a Műszaki Egyetem esti hallgatója, 2 pont) „2./ XII. 4-én reggel a nőüntetésre mozgósító röplapokból kb. 150–300 db-ot leszállít ismeretlen személy-nek terjesztés végett.”

A szövegben pirossal aláhúzások és megjegyzés olvasható: „egyetlen csomag tartalmát sem ismerte”, „Apja: pincér – részeges volt.”

Bagó Gyula VIII. rendű vádlott (a Műgyetem ötödéves hallgatója, 8 pont) „2./ XI. 30–XII. 1-től kezdve segíti az illegális lap és röplapkiadást azzal, hogy gépkocsijával szállítja a szerkesztőket és a terjesztőket.” A szövegben piros tollal aláhúzások láthatók.

Lukács József IX. rendű vádlott (lakatossegéd, 18 pont) „9./ XI. 27-én reggel 5 órakor felkel Mátéffyval együtt és közli Jagiczával, hogy Édre mennek anyjához, majd indulás közben beléll Jagiczába, utána elfut Mátéffyval együtt. Ekkor közölte Mátéffyval, hogy azért kellett lelőnie Jagiczát, mert áruló volt...”. A szövegben aláhúzások vannak.

Kovács Ferenc X. rendű vádlott (segédmunkás, 12 pont) „10./ XI. 26-án megkérdezi Mátéffy Csabát, hogy milyen viszonyban van Jagiczával, mikor ez közli, hogy jó viszonyban van, nem szól neki semmit, de kihívja Lukácsot és megbízza, hogy végezzen Jagiczával, egyben átadja neki a tört azzal, hogy ha pisztollyal nem tudná lelőni Jagiczát, szúrja le. A szöveg egy része pirossal aláhúzva.

Mátéffy Csaba János XI. rendű vádlott (galvanizáló, 16 pont)

A stencil irat összeállítójáról, a készítés helyéről és idejéről, valamint okáról nincsenek információink, viszont a dokumentum több helyütt az ítéletre hivatkozik. Erre 1957. április 8-án került sor, amikor is Tóth Ilonát és két társát (Gyöngyösi Miklóst és Gönczi Ferencet) a Fővárosi Bíróság halálra ítélte, ezt a Legfelsőbb Bíróság 1957. június 20-án megerősítette, majd június 26-án megtörténtek a kivégzések. Az ítéletet 2001. február 19-én nyilvánította semmissé a Fővárosi Bíróság.

10. A Fővárosi Bíróság ítélete Balázs Géza és társai perében* (137. kép)

Lt. sz.: 2006.5.3.

21×30 cm (86 számozott oldal)

Stencil, néhány helyen kék tollal aláhúzások a szövegben, az utolsó oldalon pedig a budapesti Fővárosi Bíróság Kossuth-címeres körbélyegzője látható.

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. május 16.

A Fővárosi Bíróság 1057/1957 lajstromszámú ügyének I. rendű vádlottja az 1935-ben Miskolcon született Balázs Géza segéd munkás volt, akit húsz társával (G. Tóth László, Szász Zoltán, Lengyel László, Laubert Károly, Szobonya István, Komjáti Ferenc, Czece Lajos, Sikó Dezső, Földi Imre, Kovács Sándor, Martoncsik József, Nagy Zoltán, Adorján Gusztáv, Lapsánszky István, Suba György, Mertinkó József, Varga Lajos, Kincses József, Tóth Lajos, Pinczel Ilona) együtt, azzal vádoltak, hogy részt vettek az 1956. október 26-i miskolci rendőrszékház ostromában, annak elfoglalása után bántalmazták Gáti Gyula rendőr alezredest és lőttek a menekülő rendőrökre.

A perben ítélező dr. Tutsek Gusztáv vezette népbírói tanács tizennégy halálos ítéletet szabott ki, ebből másodfokon a Legfelsőbb Bíróság kilenc vádlott halálos ítéletét hagyta helyben. A kivégezéseket 1957. július 20-án hajtották végre.

11. A Fővárosi Bíróság ítélete Sipos Zsigmond és társai perében (138. kép)

Lt. sz.: 2006.5.4.

21×30 cm (40 számozott oldal)

Stencil, az utolsó oldalon a budapesti Fővárosi Bíróság Kossuth-címeres körbélyegzője látható.

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. június 22.

A Fővárosi Bíróság 2378/1957 lajstromszámú ügyének I. rendű vádlottja az 1934-ben Budapesten született Sipos Zsigmond volt, akit és társait – Erdész József, Bakosi Pál, Sipos Borbála Judit, Vass Gézánc, Csigó László, Breja Károly – azzal vádoltak, hogy 1957. január 12-én meggyilkolták Bojti Imre karhatalmi őrnagyot, rablógyilkosságot követtek el, valamint 1957. március 15-re felkelést terveztek, aminek érdekében fegyvereket rejtegettek, röplapokat készítettek és terjesztettek.

A perben ítélező dr. Tutsek Gusztáv vezette népbírói tanács három halálos ítéletet szabott ki.

12. A Fővárosi Bíróság ítélete Balog Tamás és társai perében (139. kép)

Lt. sz.: 2006.5.5.

21×30 cm (32 számozott oldal)

Stencil, az utolsó oldalon „A Budapesti Fővárosi Bíróság” feliratú, már az új népköztársasági (Kádár-címerrel) ellátott körbélyegzője látható.

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. szeptember 28.

A Fővárosi Bíróság 3195/1957 lajstromszámú ügyének I. rendű vádlottja az 1931-ben Budapesten született Balog Tamás volt, akit társaival együtt – Kolompár István, Kőkény Orbán Rezső, Jancsovics János, Vázsonyi Vilmos – betöréses lopással és közveszélyes munkakerüléssel vádoltak.

A dr. Bali László vezette népbírói tanács elé került ügynek nem volt köze a forradalmi eseményekhez, de mivel a Fővárosi Bíróság irattári rendje nem különítette el a köztörvényes bűncselekmények nyomán és a politikai felelősségre vonás alapján indult perek iratait, ezért maradhatott az irategyüttes között.

13. „A Legfelsőbb Bíróság Elnökének beszámolója az Országgyűlés 1957 évi december hó 21. napján tartott ülésén.” (140. kép)

Lt. sz.: 2006.5.6.

21×30 cm (19 számozott oldal)

Stencil, a 19. oldalon kék tollal írt feljegyzések olvashatók.

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. december 27.

„Beszámolómat azokkal a személyi vonatkozású intézkedésekkel kapcsolatos jelentéssel kell kezdenem, amelyeket az ellenforradalom elleni küzdelem során a Legfelsőbb Bíróságon végre kellett hajtani. Mert az ellenforradalom, sajnos, a Legfelsőbb Bíróság falain belül is jelentkezett.”, mondta dr. Domokos József.

Beszámolójából azt is megtudhatjuk, hogy „Az ellenforradalom elleni küzdelmet a statisztika tükrében nálunk, a Legfelsőbb Bíróságon a következő adatok mutatják: a legfelsőbb Bírósághoz 1957. november 30. napjáig összesen 1717 ellenforradalmi tárgyú bűnügy érkezett, amelyből a Legfelsőbb Bíróság november 30-ig 1432 ügyet befejezett és így 285 ügy maradt folyamatban.”

14. A Legfelsőbb Bíróság katonai és büntető kollégium együttes ülésének dokumentumai (141. kép)

Lt. sz.: 2006.5.7.

21×29,5 cm (1 lap + 9 számozott oldal)

Stencil, a véleményeket tartalmazó mellékletben, az első oldal szélén és az utolsó oldalon piros és kék tollal írt megjegyzések olvashatók. A meghívón látható a Legfelsőbb Bíróság elnöki irodájának a körbélyegzője.

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. december 2–3.

Meghívó a Legfelsőbb Bíróság katonai és büntető kollégium együttes ülésére, ahol „Megvitatásra kerülnek az Igazságügyminiszter Elvtárs által felvetett alábbi kérdések: 1./ Van-e helye társadalmi tulajdont sértő büntettek esetében több elkövetési cselekmény jogi egységbe foglalásának folytatólagos elkövetése címén? 2./ Hogyan alakul az egység és a többség kérdése a társadalmi tulajdon hűtlen kezelésénél? 3./ Lehet-e társadalmi tulajdont sértő büntetett a BHÖ. 105. pontjában leírt cselekmény? 4./ Mit kell különösen nagy kár alatt érteni?”

A kiküldött melléklet tartalmazza a kijelölt előadók által elkészített írásbeli véleményeket.

15. Javaslat a munkástanácsok jövőjéről (142. kép)

Lt. sz.: 2006.5.8.

21×29,5 cm (12 + 7 számozott oldal)

Stencil, pirossal aláhúzásokkal a szövegben.

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. március 6.

Az egyik irat címe: „Az üzemi demokratizmus helyzete, továbbfejlesztésének lehetősége és a pártszervezetek feladatai.” Írója ismeretlen. Stencil, a szövegben kiemelésként aláhúzások láthatók, mint pl.: „A munkástanácsokban – különösen az elnökségben – igen kevés a párttag, ugyanakkor sok benne az osztályidegen, karrierista, demagóg elem, akiknek még jelen-

tős befolyásuk van a dolgozókra. Pl. a Csepeli Vas és Fémművek munkástanácsainak 619 tagja közül mindössze 37 fő a párt tagja.”

A másik irat címe: „Javaslat a Népköztársaság Elnöki tanácsának a munkás tanáccsal kapcsolatos 1956. évi 25. számú törvényerejű rendeletének végrehajtási utasítása, ill. a rendelet módosítására.” A munkástanácsok megválasztásával és hatáskörével kapcsolatban tett javaslatok bevezetésében a következőket olvashatjuk: „A jelenleg működő munkástanácsok többsége október és november hónapokban jött létre. Az ellenforradalom azon időszakában amikor a demokratikus erők szétvert állapota, az ellenforradalom demagógiája volt a jellemző üzemeinkben.”

16. A Külügyminisztérium Dokumentációs osztályának nemzetközi sajtószemléje az ENSZ Ötös Bizottság jelentésének hatásáról* (143. kép)

Lt. sz.: 2006.5.9.

21×30 cm (10 számozott oldal, „Készült 200 példányban”)

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. július 13.

„Tájékoztató egyes nemzetközi kérdésekről 23 szám. Tartalom: 1./ Mit vár a nyugati sajtó és rádió az ENSZ Ötösbizottsága jelentésének hatásától és az ENSZ közgyűlésétől. 2./ Ausztria szocialistái elpolgáriasodtak.”

A sajtószemle összeállítója (összeállítói) egy rövid bevezetőt is írt: „Az imperialisták célja, hogy a jelentéssel felszítani az elégedetlenséget Magyarországon, felhangolni a nemzetközi közvéleményt, hogy eltereljék a figyelmet a legfontosabb nemzetközi problémákról, hogy ezzel leplezzék a népek elnyomására irányuló mesterkedéseiket, háborús célkitűzéseiket.” Majd 10 pontba, kérdéskörbe csoportosítja az angol és német nyelvű világsajtó híradásait, kommentárjait Nyugat-Európától, Amerikán át egészen Indiáig.

Az ún. „magyar kérdés” tanulmányozására létrehozott ötös bizottságról az ENSZ plenáris ülésén döntöttek, az USA és 23 más állam képviselőjének határozati javaslata alapján, 1957. január 9–10-én. A bizottságban végül Dánia, Ausztrália, Tunézia, Uruguay és Ceylon képviseltette magát. A bizottság több mint 100 tanút, menekültet hallgatott meg – köztük elsőként Kéthly Annát és Király Bélát – amik alapján jelentéseket állított össze. Az ENSZ Ötös Bizottsága egykori másodtitkárát, a dán Povl Bang-Jensent, 1959 november végén holtan találták New York egyik parkjában. A tisztázatlan körülmények között meghalt ENSZ munkatárs volt az, aki nem volt hajlandó átadni a „magyar ügyben” tanúskodók névsorát az ENSZ irattárának.

17. MTI jelentés (144. kép)

Lt. sz.: 2006.5.10.

21×29,5 cm (2 lap)

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

Budapest, 1957. február 15.

A lapszemle témája: „a Neues Deutschland, Németország Szocialista Egységpártjának központi lapja pénteken első oldalon közli Nelson A. Rockefellernek, a Standard Oil Comp. Amerikai olajtröszt vezérének Eisenhower elnökhöz intézett bizalmas levelét.” A pénzmágnás az amerikai külpolitikáról és az amerikai érdekek eléréséről és kiterjesztéséről fejt ki véleményét. „Egyszóval: politikánknak globálisnak kell lennie, ami alatt azt értem, hogy fel kell ölelni a világot minden részét, és totálisnak, ami alatt azt értem, hogy politikai,

pszichológiai, gazdasági, katonai és különleges módszereket kell magában foglalnia. Más szavakkal: minden lovunkat egy székér elé kell fognunk.”

A tételhez kézzel írt jegyzetelések is tartoznak, a Londoni Rádió és a Szabad Európa Rádió híreiből.

18. Mr. Adolf Berle beszédének fordítása (145. kép)

Lt. sz.: 2006.5.11.

21×30 cm (9 számozott oldal)

Stencil, a szövegben kék tollal aláhúzások és megjegyzések láthatók.

Vétel a Gyöngy és Lelkes papírrégiség és reklámtárgy bolt 2006. június 12-i árverésén (a 2724. tétel része).

1956. szeptember

A magyar nyelvű fordítás bevezetőjében olvashatjuk: „Institut International de Relations Culturelles Strasbourg Kedves Honfitársam! Mellékelten megküldjük Önnek Mr. Adolf Berle-nek a strassburgi egyetem nyári évadnyitója alkalmából – 1956. augusztus 7-én – elmondott megnyitó beszédét. Mr. Berle elnöke a Szabad Európa Egyetemnek, elnökségi tagja a Szabad Európa Bizottságnak,... Mr. Berle a harmincas évek elején Franklkin D. Roosevelttel, az Egyesült Államok elnökének volt munkatársa... Úgy érezzük, hogy Mr. Berle beszéde Önt is érdekelni fogja. Üdvözlettel: Főtitkár.”

A professzor előadása „Középeurópa leigázott országai”-ról szól, a jövőről és lehetőségekről, pl. „A kérdés nem az, hogy felszabadulnak-e ezek az országok, mert az bizonyos. A kérdés az, hogy megy végbe a felszabadulás és utána milyen lesz az újjászületett Európa. Ezek a problémák a mi problémáink, mert az emberi lehetőségek a megoldásra a mi kezünkben vannak és mert mi abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a szabad világban élünk.”

19. Dr. Farkasházy Vilmos sebészorvos '56-os dokumentumai

19/a. Megbízólevél (146/a. kép)

Lt. sz.: 2007.2.1.

20,8×15 cm

Ajándék, Marguerite Farkashazytól, Farkasházy Vilmos hagyatékából.⁵⁰

Budapest, 1956. november 26.

„A Központi Munkástanács megbízza dr. Farkasházy Vilmos polgártársat, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt által adományozott segélyek elosztásának ellenőrzésében résztvegyen.”

A géppel írt megbízólevelet „Babay István a Nagybudapesti Munkástanács titkára” (1956. november 15-től) írta alá, mellette a Munkástanács Kossuth-címeres körbélyegzője látható.

19/b. Megbízólevél (146/b. kép)

Lt. sz.: 2007.2.2.

20,2×14,2 cm

Budapest, 1956. november 29.

Dr. Farkasházy Vilmost megbízzák a Magyar Vöröskereszt VII. kerületi szervezetének a megalakításával. A Magyar Vöröskereszt fejléces levélpapírjára írt megbízólevelet dr. Killner György kormánybiztos írta alá.

⁵⁰ A 19. tétel mind az öt dokumentuma.

19/c. Értesítés jutalomról (146/c. kép)

Lt. sz.: 2007.2.3.

21×15 cm

Budapest, 1956. december 7.

Dr. Farkasházy Vilmosnak a Korányi Frigyes Sándor Közkórház helyettes igazgatója, dr. Fóti Mihály mond köszönetet: „... az 1956. október 24.-november 10-e közötti forradalmi idő alatt végzett, áldozatkész kiemelkedő egészségügyi munkájáért... és 700.- Ft. jutalomban részesítem.”

19/d. Távirat (146/d. kép)

Lt. sz.: 2007.2.4.

21,1×14,1 cm

Bécs, 1958. február 21.

Figyelmeztető telegram, amelyben tudatják a már Svájcban tartózkodó Farkasházy Vilmosmal, hogy „A legjobb pesti barátai szerint köztük Ilona és Imre az ön haza visszatérése súlyos hiba lenne mert azonnal lecsukják”.

19/e. Levél (146/e. kép)

Lt. sz.: 2007.2.5-6.

14×10 cm (levél)

15,5×12,5 cm (boríték)

Bécs, 1958. február 22.

Német nyelven írt figyelmeztető levél, a Svájcba emigráló Farkasházy Vilmosnak: „Az Ön jóakarató ismerősei közlik. Az Ön hazatérése pillanatnyilag életveszélyes. Dr. Hősz törvény előtt áll és a legsúlyosabb ítélet várja őt (halálbüntetés vagy életfogytiglani börtön). Magát is többször keresték. Kérem ezt a cédulát sürgősen megsemmisíteni és tartalmáról nem beszélni. („Bitte dringendst diesen zettel zu vernichten und über den inhalt nicht zu sprechen.”)

A tanácsot a címzett (szerencsénkre) csak részben fogadta meg, a levelet és a borítékot ugyan összetépte, de nem dobta ki, hanem megőrizte. Később a levél darabokat felragasztotta egy papírlapra, a borítékot pedig összeragasztotta.

Plakátgyűjtemény Baják László

Pleidell János⁵¹: *Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk! 1956. X. 23.*⁵² (A plakát feliratszalagból kiemelkedő, esküre emelt kezet ábrázol.) (147. kép)

Lt. sz.: 2008.22.1.

Barna színnel nyomtatott linóleummetszet. Jelezve jobbra lent: P. 956.

59,6×47,8 cm

Mihályhegyi András ajándéka.

Közvetlenül október 23-a után, a Petőfi szobornál lezajlott események hatására készült, ahol Sinkovits Imre elszavalta a Nemzeti dalt, miközben a tömeg esküre emelt kézzel ismételte a refrént. A plakát a Budafoki út elején volt kiszögezve, de november közepe táján, vélhetően a

51 Pleidell János (1915–2007) festőművész, 1956-ban a Műegyetem Rajztanszékének tanára.

52 A plakátot közölte: *Sümegi György*: 1956 képtára (gyorsjelentés). Bp., 2006. 16–17. (1. ábra)

karhatalmisták letépték. Mihályhegyi – aki akkor piarista diák volt – a földről szedte föl a plakátot, amelyen ma is láthatóak az 1956-os cipőtalpnyomok.

Röplapgyűjtemény Baják László

A rölapok – beleértve a falragaszként funkcionáló dokumentumokat is – az 1956. évi forradalom és szabadságharc fontos történeti forrásai és leggyakoribb emlékei közé tartoznak. Nem meglepő tehát, hogy a jubileumi gyűjtőakciónk is számos új rölap, röpcédula felbukkanását credményezte, melyek a Múzeum egyébként is tekintélyes rölapgyűjteményét tovább gyarapították. Az új szerzemények többségükben bemutatásra kerültek a 2006. évi újszerzeményi kiállításon.

A rölapok közlése egységes szempontok szerint történik, a budapesti és a vidéki anyagot elkülönítve, hozzávetőleges időrendben történik, és tükrözi az egyes darabok eltérő státusát. Azokat a rölapok, amelyek a szakirodalomban közöletlennek számítanak teljes szövegükkel, betűhív formában kerülnek bemutatásra. A már ismert,⁵³ illetve a csak formai sajátosságaikban (szín-, méret-, szedés- stb.), vagy gyűjtési körülményeik miatt újdonságot jelentő darabokról tartalmi összefoglaló készült.

A közlés általános rendje a következő:

1. A készítés helye és ideje. Az adatok zárójelbe kerültek, ha nem a dokumentumból, hanem más forrásból, vagy következtetés credményeképpen születtek.
2. A szerző, kiadó, illetve aláírás.
3. A rölap mérete, terjedelme, készítésének technikája.
4. A rölap eredete, átadója, leltári száma, valamint a bibliográfiai hivatkozások.
5. A rölap szövege vagy tartalmi ismertetése. A szövegközlés általában tükrözi a szöveg nyelvtani sajátosságait, így hibáit is.

I. Budapesti rölapok

A gyűjtemény legjelentősebb gyarapodása Funk Gábornak köszönhető, aki a II. kerület Margit krt. (Mártírok útja) 48. I. emeleti helyiségeiből származó rölapokat ajándékozott a múzeumnak. (1–19. tétel) Funk Gábor közlése szerint a hely eredetileg MDP párthelyiség volt, amelyet utóbb a II. kerületi ideiglenes Nemzeti Bizottság vett használatba, és az újjászerveződő FKGP és a cserkészmozgalom helyi csoportjainak székhelye lett. Az utóbbiakról maguk a dokumentumok is tanúskodnak. Az együttesben azonban más rölapokat is találunk. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a forradalom spontán módon megalakult szervezetei igyekeztek kapcsolatba lépni egymással, így a szomszédos XII. kerületiek is eljuttatták ide a dokumentumaikat. Érthető a Dudás József nevéhez kapcsolódó Magyar (Forradalmi) Nemzeti Bizottmány rölapjainak jelenléte is. A II. kerületi Nemzeti Bizottmányt X. 29-i

53 A bibliográfiai hivatkozásoknál főleg két nagyobb 1956-os rölapanyagot közlő publikációt vettem figyelembe: 1956 plakátjai és rölapjai. Október 22.–november 5. Szerk.: Izsák Lajos–Szabó József–Szabó Róbert Bp., 1991.; *Rákóczi Rozália*: 1956-os rölapok a Hadtörténeti Múzeum kisnyomtatvány-gyűjteményében. Hadtörténelmi Közlemények (továbbiakban: HK) 109. (1996. 3.sz.) 79–114.; *Uő.*: 1956-os rölapok a Hadtörténeti Múzeum kisnyomtatvány-gyűjteményében. 2. rész HK 113. (2000. 1. sz.) 185–220.; *Uő.*: 1956-os rölapok a Hadtörténeti Múzeum kisnyomtatvány-gyűjteményében. 3. rész HK 114. (2001. 1. sz.) 216–222.; *Uő.*: 1956-os rölapok annotált bibliográfiája. HK 119. (2006. 3. sz.) 857–898.

létrehozásának ugyanis részese volt Dudás József is. Dudás ezt követően ugyan áttette a székhelyét Pestre, a Szabad Nép székházba (Blaha Lujza tér), de a kapcsolata nem szakadt meg a II. kerületi szervezettel sem.

1. Budapest, 1956. (X. 25. után.)⁵⁴

A szerző és a kiadó ismeretlen.

29,6×21 cm (A/4) nagyságú papírlapon stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005. 22. 1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Az Ártatlanok Forradalma

*Az utcán dübörög a tank, géppuskák ropognak,
a rádió szól és az éter üzen. Virágokat
hajtott az ifjú szabadság! Az árulók didergő
panasszá hervad a lármás hazugság
s nincs, aki higgye, már gyáva visszhangja is szűnt.
Így tisztul az élet, míg harcol a nappal és éj
és alkonyi ködbe hanyatlik a rabszolgaság.
Én láttam a lángot, hogy gyulladt fel azon az estén,
a nagy téren lobogtak a forradalom tüzei,
de láttam a vért is, zsenge ifjak, lányok testét
holtmereven feküdni Rákóczy szobra alatt:
örökre megújult sebei nemes nemzetünknek!
Gépükbe bújva őrizték őket gyilkosaik,
vad kezük fegyverükön, Rideg ércet szoritott,
üres szemükből ó, tova tűnt el az értelem?
Micsoda pestis, dögvész, átok sújtotta őket,
sodort ily mélyre embernek született lelkeket?
Álltak a hidnál, a téren, az Újépületnél,
védeni önkényt, rabláncot, börtönök pincéjét,
de egy börtönt védett mind: életük koporsóját.
Mert hol vannak az évek? Életünk rabolták el,
az alkotó álmat, nyugalmat, vidám aratást,
Nincs kifosztatlan köztünk, de nincs nyertese sem
a játszmának' melyben emberi létünk volt tét.
De hiába itt minden, mert mi halva is élünk
a lángsírból támad fel most nemzet és nemzedék,
láss minket, világ! Gyermeked emelik most a zászlót,
melyből a jog kitépte már a szégyen címerét,
Gyermekkéz fogja teherautók kormánykerekeit,
gyermekcsapat épít barrikádokat a vak éjben,
Ők ragadtak puskát s ők vetnek gránátokat
értünk, kiket gúsbakötött gond és tapasztalás.
Arca sápadt, szeme véres ennek a csapatnak*

54 A vers utal az X. 25-i parlament előtti mérszárlásra – „holtmereven feküdni Rákóczy szobra alatt” – tehát ezt követően íródott.

*s bár ruhája rongyos, de a szíve ép és egész!
E sziv csodáját nem érti, csak odafent az Isten,
mert gyilkos mótely golyóból lobbant a tiszta láng,
a Te lángod, Szabadság! messze lobog az éjben,
hol fegyver ropog s a jó értünk imádkozik.
Tégy hát csodát, Isten! Áldjad, segítsed a fegyvert,
mit bátran omolt fel s tart gyöngye gyermeki kar,
az élet koronáját tedd e kócos fejekre
s Te, Védasszonyunk, vedd őket kék palástod alá,
mert szent ez a harc itt s mint egykor a Keresztfán:
a rossz világ bűneit mossa le az ártatlan vér!*

2. Budapest, 1956. (X. 28. körül.)

A II. kerületi Ideiglenes Nemzeti Bizottság kiadása
29,5×20 cm (A/4) nagyságú papírlapon stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005.23.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

II. Kerület Lakói! M a g y a r o k!

Megalakult a kerület Ideiglenes Nemzeti Bizottsága, hogy újra visszatérjen az élet, megszilárduljon a rend és a bizalom. Első szavunk a gyász, a fájdalom és a tisztelet szava: halottaink, a nemzet halottai előtt, akik életüket adták azért, hogy a nemzet becsületben, függetlenül, a demokrácia jogai és igaz törvényei szerint éljen. Másodsor: minden becsületos magyar segítsen az új nemzeti kormánynak, hogy valóra válthassa feladatát, megvalósítsa a magyar nép minden jogos nemzeti és szociális követelését és a mi kerületünkben se legyen több kár, mint a Széna-téren. A kerületben is a rend, a nyugalom, a biztonság helyreállítását akarjuk, a vérontás megszüntetését, a feldúlt családi otthonok helyreállítását. Ezért a következőket határoztuk:

1./ A kerület lakóinak közös érdeke, hogy egyetlen házban sem legyen többé fegyveres harc, vérontás. Ahol még fegyveres csoportok vannak, küldjék el megbizottaikat a II. kerületi Tanácsházhoz, az Ideiglenes Nemzeti Bizottsághoz: tárgyalunk velük, felkeressük őket, hogy békét, megegyezést teremtsünk. A lakóbizottságok karöltve a honvédséggel, rendőrséggel, szervezzék meg az egyes házak védelmét. Az esetleges fegyveres rendbontókra hívják fel a karhatalom figyelmét.

2./ A Nemzeti Bizottság azonnal megszervezi a II. kerületi Tanács épületében a családi tájékoztató szolgálatot. Ehhez az irodához forduljon mindenki, aki családtagjai után érdeklődik, vagy hírt akar adni hozzátartozóinak.

3./ A Nemzeti Bizottság és a Tanács segít a közellátás megszervezésében, segítünk a Fény-utcai piac minél jobb ellátásában, kérjük a KÖZÉRT dolgozóit, a piaci árusokat, az östermelőket, szervezzék a közellátást. Pesthidegkút parasztságát kérjük segítsen kerületünkön minél több élelemmel.

4./ A kerület minden lakóját kérjük, hogy segítse kórházainkat erejéhez mérten, jelentkezzen minél több véradó! Aki segítő ápoló munkára akar jelentkezni, forduljon a II. ker. Tanács egészségügyi osztályához.

5./ Üzemeink nyomban szervezzék meg a Munkástanácsokat! A Munkástanácsok biztossítsák a munkamegszervezésének feltételeit, fizessék ki a dolgozók bérét.

6./ A kerület kisiparosait, kereskedelmi dolgozóit, az élelmiszer kereskedőket kérjük, lássanak mielőbb munkához.

Induljon meg újra az élet!!! A kerület Ideiglenes Nemzeti Bizottsága minden erejével azon lesz, hogy az elmúlt évek minden sérelmét, bűnét jóvátegye s szolgálja a magyar nép szilárd egységét, jövődjét.

3. Budapest, 1956. X. 29.

Magyar Nemzeti Bizottmány (Dudás József) kiadása

23,2×25,4 cm nagyságú papíron kéthasábos nyomtatvány, ill. A/4 nagyságú papírlapon ugyanannak a szövegnek kétoldalas stencilezett változata.

Lt. sz.:2005. 36. 1–2.

Az „1956 plakátjai” 136. sz. szedésváltozata. A gyűjtemény a röplapnak eddig csak a Mindszenty hercegprímás szabadon bocsátását is követelő (18. pont), október 30-án (?) kiegészített, 25 pontos változatát őrizte.⁵⁵ (közölve: HK 109. (1996. 3. sz.) 35. sz.) A stencilezett változat a gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

„A MAGYAR NEMZETI BIZOTTMÁNY HATÁROZATA” (A röplap 24 pontban ismerteti a határozatokat.)

4. (Budapest (?), 1956. X. 29. körül)

Szerző és kiadó nélkül, „Forradalmi Ifjúság” aláírással

29,5×21 cm (A/4) nagyságú papírlapon stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005.18.1.

Közölve: 1956 plakátjai 169. sz.

„CSODÁLATOS ÉV. A múlt homályán nőtt, mint mások, ...” (hat háromsoros, és egy négy soros versszakból álló vers)

5. Budapest, 1956. X. 30.

Honvéd Térképészeti Intézet kiadása. (II. ker. Olasz (Malinovszkij) fasor 7–9.)

21×15,8 cm (A/5) nagyságú papíron nyomtatott szöveg.

Lt. sz.: 2005.34.1.

Közölve: 1956 plakátjai 219. sz.

„Magyar testvéreink! A magyar nép legyűrhetetlen szabadságvágya győzött ...” (Az Intézet csatlakozik a HM forradalmi tanácsához, elfogadja a Nemzeti Bizottmány 24 pontját és felajánlja térképészeti és nyomdai szolgálatait a forradalmi szervezeteknek.)

6. Budapest, 1956. X. 30.

Értelmiségi Forradalmi Bizottság kiadása.⁵⁶

13×20,7 cm nagyságú papírra stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005.27

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

55 Az előző napi határozatot a Nemzeti Bizottmány Függetlenség c. lapja X. 30-án közölte. míg a 25 pontos változatról Zimándi Pius (i. m.) X. 30-án ír.

56 Az Értelmiségi Forradalmi Bizottság X. 28-án alakult meg. 1956 kézikönyve. Kronológia. Összeáll.: Hegedüs B. András–Beck Tibor–Germuska Pál. Bp., 1996. 127.

SZTRÁJKOT!

A pécsi, tokodi, dorogi, tatai bányászok egyetlen kilogram szenet sem adnak, amíg az oroszok Magyarországon vannak!!

SZTRÁJKOT!

Debrecen, Miskolc, Eger, Győr, Sopron, Pécs forradalmi munkás tanácsai egyöntetűen ki-mondták az általános Sztrájkot.

Budapest munkásai! Sztrájkoljatok, amíg az oroszok Budapesten vannak. Ne hagyjátok, hogy hazug ígéretekkel és hitegetéssel becsapjanak benneteket!

SZTRÁJKOT!

Közszolgálati alkalmazottak! Élelmiszeripari vállalatok dolgozói! Áldozatos munkáttal továbbra is segítsétek Budapest sztrájkoló népét.

SZTRÁJKOT!

A Rákóczi út, Népszínház utca, Dohány utca környékén most is folyik a harc! Amíg itt vannak az oroszok és magyar kiszolgálóik nem szűnik meg a vérontás!

SZTRÁJKOT!

7. Budapest, 1956. (X. 30. körül)

Értelmiségi Forradalmi Bizottság kiadása

29,5×21 cm (A/4) nagyságú papírlapon nyomtatott szöveg.

Lt. sz.: 2005.35

Közölve: 1956 plakátjai 205. sz.

„Mi az igazság a varsói szerződés körül? Szoboljev orosz küldött a Biztonsági Tanács rend-kívüli ülésén a varsói szerződésre hivatkozva szovjet csapatok magyarországi beavatkozását és itt tartózkodását törvényesnek tüntette fel ...”

8. Budapest, 1956. X. 30.

A Magyar Nemzeti Bizottmány (Dudás József) kiadása

29,5×21,2 cm (A/4) nagyságú zöldes színű papíron stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005.26

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

SZTRÁJK FELHÍVÁS!!!

Magyarok! Munkások! Barátaink!

Budapest utcáit az elmúlt napokban tizenötezer hősihalott és sokezer sebesült vére öntözt(e). Ne engedjétek azt, hogy a kormány továbbra is csalóka és kétszínű játékot űzzön az elmúlt nap(o)k csalogatásaihoz és ígéreteihez hasonlóan, félre akarjon vezetni bennünket. Ne higgyetek a kormánynak amely csak ígéri a szovjetcs(a)patok kivonását de egyebet nem tett. Pécs; Tata, Dorog, űze(n)t a kormánynak, hogy addig nem termel amíg az oroszok el nem hagyják hazánkat. Olajbányászaink is csatlakoztak ehhez.

Budapest dolgozó népe. Barátaim!

Ne, hagyjátok abba a harcot! Ne vegyétek fel addig a munkát, addig, amíg az utolsó szovjet csapatok ki nem kotródtak hazánk területéről. A tűzszünetet minden körülmények között tiszteletben tartjuk, természetesen csak akkor, ha szovjet alakulatok is ugyanezt teszik. Elég volt a vérontásból! Fegyvereinket nem tesszük le, de követeléseinknek a tömegek erejével további vérontás nélkül fogunk érvényt szerezni. Alapvető követelésünk: olyan kormány megalakulása, amely haladéktalanul érvényt szerez egész népünk akaratának, magáévá teszi

a magyar Nemzeti Bizottmány által kidolgozott 24 pontot, addig azonban amíg ez meg nem történik, felhívunk minden becsületes magyar dolgozót, hogy ne menjen be munkahelyére dolgozni. Általános sztrájkjal jutassa kifejezésre a nép egységes akaratát. A Magyar Nemzeti Bizottmány következő felhívásáig a közszolgáltató, élelmezési, és egészségügyi intézmények, és vállalatok, valamint az üzemeket őrző munkásörsegek kivételével, tehát a dolgozók teljes egységében maradjanak távol munkahelyeiktől. Erre hív fel mindenkit a Magyar Nemzeti Bizottmány.

Figyelem! Szabad rádióinkat Magyarország területén lévő orosz zavaró állomások akadályozzák. Münnich Ferenc belügyminiszter az ÁVH-t vadonatúj, rendőr, és katonaegyenruhákba bujtatta.

Fiuuk! Ne adjatok fegyvert rendőrök, és katonák kezébe! Ne higgyetek a rádióknak, mely elferdíti az igazságot! Budapest hősi halottainak száma több, mint tizenötezer. Sztrájkjal, munkaletellettel harcoljatok velünk!

9. Budapest, 1956. X. 30.

Hajdú Gyula verse (?), kiadó nélkül, „*Forradalmi ifjúság*” aláírással.

30×21 cm (A/4) nagyságú papírlapon stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005.25

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Hős ifjak dicsérete

*Nincs szó elég mely zengené
Hőstettei ifjúság,
Ilyet zsarnok nem látott még
De nem hallott a nagy világ*

*Minden nemzet büszke Reád
Százvezrek hangja szól velem
E napokban megújihodott
A hős magyar történelem.*

*Hiába volt éveken át
Cifra hazugság életünk
A szabadság most született
És Ti hoztátok el nekünk...*

*Önző zsarnokság, vad önkény
irányította léptedet,
Anyád és őszülő apád
Keveset volt nagyon veled.
Mérgezett mákony volt a könyv
Hitedből mindent ellopott
A szó marad csak puszta szó
De ajkadon már elkopott...*

*Szabadság! Köszönt a társad
De a néped csűf szolgálta volt,
Robotolt, túrve szenvedett
És szabadságról nem dalolt...*

*A barikádon állt a harc
Nem kímélte az ifjú vért,
Egy volt a jelszó mindenütt:
A Hazáért - a Nemzetért!*

*A zsarnok páncélos hadat
Vas és féltégla verte szét,
A kegyetlen gyilkosoknak,
Rettegés fogta el szívét...*

*Nem voltak modern fegyverek
A gyermekek kezében még,
Megmutatták, hogy a tanknak
Egy liter benzín is elég!*

*A fegyver a szívekben élt
A szent szabadság volt a cél,
Ezért oly drága most nekünk
Az ifjan elfolyt hősi vér.
És hogy nem folyt el hiába
Arra mindnyája esküszünk,
Megtanultuk Petőfitől:
Mi rabok tovább nem leszünk...*

*Öleld magadhoz nagyvilág
Az elhullt drága ifjakat,
Segítsd, hogy a hősök földje
Maradjon örökké szabad...*

*Elmulás jött, bús október
mikor a szent láng felcsapott,
És a szabadság fogalma
Nemesebb értelmet kapott!*

*Dicsőség száll nevetekre
Szívünk hálával van teli,
Szememből együtt hullanak
A gyász és öröm könnyei.*

*Az égig lobban fel a láng
Eggyé forrasztva nemzetünk,
Úgy kezdtétek el a harcot:
Hogy csak az Isten volt velünk...*

10. Budapest, 1956. (X. 30. körül)

Kiadó nélkül, „nyomdaipari dolgozók” aláírással
15,5×23,5 cm nagyságú papírra nyomtatott szöveg.
Lt. sz.: 2005.20.1.
A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

MUNKÁSOK!

*Ne dolgozzatok addig, amíg egy orosz katona tartózkodik az országban. Követeljük a szak-
mánkat tönkretévő normák azonnali eltörlését.*

SZTRAJKOLJATOK!

11. Budapest, 1956. (X. 3–31.)

Magyar Nemzeti Bizottmány kiadása
29,5×21 cm (A/4) nagyságú papírlapon stencilezett szöveg.
Lt. sz.: 2005.38.1.
Közölve: 1956 plakátjai 268. sz. és HK 109. (1996. 3. sz.) 25. sz.

*„MAGYAROK MUNKÁSOK POLGÁRTÁRSÁK! Örömmel jelentjük forradalmi követelése-
ink legújabb sikerét ... a szovjet csapatok nagy erővel meg kezdték Budapest területének el-
hagyását ...”*

12. Budapest, 1956. (X. 3–31.)⁵⁷

A XII. kerületi Forradalmi Ifjúsági Szövetség kiadása („XII. Bors u. 9.”)
28,5×20,7 cm (A/4) nagyságú papírra stencilezett szöveg. (A másodlagosan felhasznált papír
egy Micsurin tevékenységével foglalkozó, 1953-as kiadású, A/3 formátumú orosz térképes
kiadvány megfelezett 11. lapjának üres hátoldala.)
Lt. sz.: 2005.24.
A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

FELHIVÁS!

XII. KERÜLETI FIATALOKHOZ!

**MEGALAKULT A FORRADALMI IFJUSÁGI SZÖVETSÉG! LÉPJETEK SORAINK KÖZÉ!
CÉLUNK: A REND FENNTARTÁSA, AZ EDDIG ELÉRT EREDMÉNYEK MEGVÉDÉS
FORRADALMI FELKELESÜNK KISZÉLESITÉSE ÉS TOVÁBBI FEJLESZTÉSE SZÖVET-
SÉGÜNK ALAKULATAI:**

⁵⁷ A Forradalmi Ifjúsági Szövetség X. 30-án alakult meg. 1956 kézikönyve. i. m. 153.

KARHATALOM: SEGITI A NEMZETÖRSÉG MUNKÁJÁT A REND HELYREÁLLÍTÁSÁBAN. A BÉRGYILKOS AVH MEGSZÜNTETÉSÉBEN A FIATALABB FIUK ÉS LÁNYOK PEDIG A HELYREÁLLÍTÁSÁBAN A MUNKÁKNAK ÉS A LAKOSSÁG ELLÁTÁSÁBAN: JELENTKEZZETEK (minél) TÖBBEN SORAINKBA!

13. Budapest, 1956. (X. 31.)⁵⁸

Az FKGP XII. kerületi szervezet intézőbizottságának (Csaba utca 18.), ill. az FKGP budai szervezet ifjúsági tagozatának (Mártírok u. 48.) kiadása.

9×21 cm nagyságú cédulán stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005.32.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Kiszgazdapárt XII. ker. szervezete november 4.-én d. e. 10 óraker XII. Csaba utca 18 sz. alatti székházában n a g y - g y ü l é s t tart. Mindenkit szeretettel lát az INTÉZŐBIZOTTSÁG A Kiszgazdapárt budai szervezete november 1.-én du. 3 óraker II. Mártírok u. 48. sz. a. székházában a párt ifjúsági tagozata alakuló gyűlését tartja.⁵⁹

14. Budapest, 1956. (X. 31. körül)

A Független Kiszgazda, Földmunkás és Polgári Párt II. kerületi szervezetének kiadása. (II. ker. Mártírok útja 48.)

7,3×10,6 cm nagyságú rózsaszín kartonra nyomtatott szöveg.

Lt. sz.: 2005.31.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

*Megújult erővel harcolunk megújult hazánkért, a szabad, demokratikus Magyarorszáért!
Minden igaz hazafit vár a FÜGGETLEN KISGAZDA, FÖLDMUNKÁS ÉS POLGÁRI PÁRT
II. kerületi Szervezete Mártírok útja 48.*

15. (Budapest, 1956. X. 31. körül)

Kiadó nélkül, Rónai Egon verse.

21×16 cm (A/5) nagyságú papírlapon nyomtatott szöveg.

Lt. sz.: 2005.33.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Szabad Magyarország!

*Szomorú ősz, - tavaszi verőfényé
Változtatott át a csatazaj
S ha a nap alatt most köd gomolyog,
Mégis verőfény a megvívott diadal. -*

*Több mint évtized homálya
Rakott ránk szörnyű terheket
S csaknem állatokká lettünk
Szénaként rágva az újabb „terveket”.*

*Ma még fájnak a sebek a jajtól hangos
A szív, a szó, s az utca,
De leng már a győztes föld fölött
Hazánk tiszta lobogója!*

*S a hősök, kik fölött a föld
Majd virágba - díszbe öltözik
Áldottá legyenek mint őseink,
Kiknek szent neve, most velük ölelkezik.*

58 Az FKGP újjászervezése X. 30-án kezdődött meg. A XII. kerületi FKGP szervezet megalakulását bejelentő röpcédula X. 31-nél közölve: 1956 plakátjai i. m. 273. sz.

59 A IIK 119. (2006. 3. sz.) 53. számon közölt röpcédulája szerint az FKGP Ifjúsági Szervezete XI. 3-án du. 2 óraker nagygyűlést is tartott a Mártírok útja 48-ban.

*Tervek! Elsikkadt lényege a jobb
És szebb világnak
Mely mögött a csalódott nép
Csak a felhőkbe láthat...*

*Ó magyar! De boldog nép is lész
S dicséd jutalma a Szent Szabadság
S te Isten áldd meg, - áldd örökké,
Hogy szabad legyen, - Szabad Magyarország!*

*S ha köd lepte ősz alkonyán
Történelmünknek új fejezete öltött ünneplő ruhát,
S fegyvert ragadott a nép,
Hogy megvívja a végső nagy csatát.*

16. Budapest, 1956. XI. 1.

Magyar Nemzeti Bizottmány (Dudás József) kiadása
29,5×20,7 cm (A/4) nagyságú papírlapon stencilezett szöveg.
Lt. sz.: 2005.17.

Közölve: HK 109. (1996. 3. sz.) 46. sz. Az „1956 plakátjai” 324. sz. röplap ennek poncolt címfej és „Kossuth címer” nélküli egyszerűbb változata.

„Sztrájk a végső győzelemig! Magyarok! Munkások! Polgártársak! Barátaim! A kormány és a Rádió több ízben bejelentette az elmúlt 48 órában, hogy a szovjet katonai egységek megkezdték hazánk területének elhagyását. ...”

17. Budapest, 1956. (XI. 1.)⁶⁰

Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány (Dudás József) kiadása
2 db 29,8×21,2 cm (A/4) nagyságú lapon stencilezett szöveg.
Lt. sz.: 2005.21.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Magyarok, munkások, polgártársak!

Az elmúlt két nap eseményei bebizonyították, hogy népiünk hősi harca 15. 000 magyar vértanú halála nem volt hiábavaló, követeléseink a megvalósítás útján vannak. A szovjet csapatok elhagyták fővárosunk területét és megkezdődött hazánkból való kivonulásuk is. Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy ugyanakkor bizonyos csapatmozdulatok észlelhetők a szovjet csapatok körében, amelyek arra vallanak, hogy a kivonulást nem a lehető leggyorsabb ütemben hajtják végre. Ilyen mozdulatok észlelhetők fővárosunk határainál több helyen is, különösen a repülőterek közelében. A csapatok harcrendje azonban arra mutat, hogy nincs támadó szándékuk, s először a dunántúli, később pedig a többi csapataikat is fokozatosan kivonják Magyarországról. A kormány magáévá tette azokat a követeléseket amelyeket a Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány egész népiünk nevében meghatározott, és ellentétben a multheti Biztonsági Tanács ülésén meg történt gyalázatos hazaárulással, a Kormány elhatározta, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez fordul és kéri, hogy az ENSZ ismerje el országunk teljes semlegességét. Az elmúlt két nap eseményei megteremtették a lehetőségét annak, hogy megszüntessük az eddigi teljes egységben és sikerrel folytatott általános sztrájkot! A sztrájk továbbfolytatása létalapjában veszélyeztetné az országunk gazdasági helyzetét, a szén és tüzelőanyag hiány egyre veszélyesebbé válik, s szükség van arra, hogy a megszülető demokratikus Magyarország népiünk egységes építő és alkotó munkájára támasz-

⁶⁰ A datálás a röplap utalása nyomán XI. 1., mivel a kormány ekkor jelentette be, hogy kéri az ENSZ-től a semlegesség elismerését. 1956 kézikönyve. i. m. 176.

kodjon. Ugyanakkor tehát, amikor köszönetünket fejezzük ki népünknek, hogy nem engedte magát félrevezetni, és teljes egységben folytatta az általános sztrájkot, most arra hívunk fel mindenkit, hogy szombaton reggel vegye fel újból a munkát!

Elismerésünket fejezzük ki az élelmiszeripari, közszolgáltatási, és egészségügyi dolgozóknak, akik eddig a legvéresebb harc napjaiban is hősként állottak helyt, s biztosították a harcoló magyar nép alapvető életszükségeit. A munka megkezdése nem jelenti azt, hogy harcunk győzelmesen véget ért, továbbra is szükség van arra, hogy népünk teljes egységben álljon a Nemzeti Forradalmi Bizottmányok mögött és készen legyen összes követelése, a 25 pontból álló programunk teljes megvalósításának kivására. Dicső szabadságharcosaink őrizték meg továbbra is fegyverüket, mellyel szabadságukat kivívták, ne adják át azokat senkinek, legyenek készen arra, hogy ezekkel a fegyverekkel, ha szükség lesz rá, bárki ellen is megvédjék vérrrel kivívott szabadságukat.

Felhívjuk a figyelmet arra is, hogy egyes körök rosszindulatú provokációs céllal olyan híreket terjesztettek el, hogy egyes szabadságharcos fegyveres alakulatok fehérterrorista, antiszemita tevékenységet fejtettek volna ki. A leghatározottabban ki kell jelentenünk, hogy az ilyen hírek rágalmozó rémhírek, melyeknek semmi alapjuk nincsen. Harcostársunknak tekintünk minden becsületes magyart, fajra, vagy felekezetre való tekintet nélkül, a szabadságharcos alakulatok sehol nem folytattak és nem is fognak folytatni antiszemita tevékenységet, azonban fellépnek a moszkovita rend minden híve ellen, bárkik is legyenek azok. Felhívunk minden becsületes hazáját szerető embert, hogy segítsenek nemzetőri alakulatainknak a még bujkáló ÁVH-sok felkutatásában. Polgártársak! Ne hagyjuk magunkat indulatainktól elragadtatni, hanem legyünk fegyvelmezettek, szüntessük meg az utcán való akasztásokat, az úgynevezett lincseléseket, hanem adjuk át az elfogottakat a nemzetőri, vagy a szabadságharcos alakulatoknak. A gyilkosok fölött a szabad magyar bíróságok megfogják hozni az igazságos ítéletet. Felhívjuk a polgártársakat arra is, tekintve, hogy vannak zavarosban halászó bűnöző elemek, akik a fosztogatástól sem riadnak vissza, támogassák az ilyen elemek ellen való harcot, segítve mindenki a nemzetőri és szabadságharcos és fegyveres alakulatokat a rend fenntartásában.

18. Budapest, 1956. XI. 2.

A II. kerületi Nemzeti Forradalmi Bizottmány Szociális Osztály kiadása (Zsigmond u. 38–40.)

14,5×21 cm nagyságú cédulára stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005.30.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

HÁZFELÜGYELŐK!

Felkérjük a házfelügyelőket, hogy állapítsák meg, kik azok a ház lakói közül, akik szociális segélyre rászorultak. A rászorult polgártársak nevét és lakáscímét írják fel és ezt a névsort dobják be a II. ker. Nemzeti Forradalmi Bizottmány (II. ker. Zsigmond u. 38–40.) kapujában kifüggesztett ládába. Kérjük, hogy propagálják: az élelmiszereket és egyéb szeretetadományokat pár napon belül házhoz szállítjuk, ezért sorbanállásra nincsen szükség.

19. Budapest, 1956. (XI. 3.)⁶¹

A magyar cserkészület szervező bizottság budai csoportjának kiadása. (II. ker. Mártírok útja 48. I. em.)

29,5×21,2 cm nagyságú papírlapon stencilezett szöveg.

Lt. sz.: 2005.29.1.

A gyűjteményben új. Az „1956 plakátjai” 365. sz. alatt közölt röplapnál a címfejből hiányzik a stencilre poncolt cserkészlilium.

„MAGYAR CSERKÉSZEK ÉS FIÚK! LÁNYOK!

A magyar ifjúság győzelmes forradalmában győzelemre vitték a liliumos lobogót is. ...” (A röplap megemlékezik az elesett testvérekről, csatlakozásra szólít fel és bejelenti, hogy november 4-én vasárnap de. 11 órakor a Kisgazda Párt helyiségében alakuló gyűlést tartanak.)

II. További budapesti röplapok

20. Budapest, 1956. (X. 24.)

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének kiadása.

28,5×21 cm nagyságú papírlapon kétoldalas nyomtatott szöveg.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.6.1.

A röplap, amely a gyűjteményben új, tartalmában megegyezik, de nyomdai szedésformájában különbözik az „1956 plakátjai” 26. sz. röplaptól.

Előoldal: *„A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének ülése”* (A röplap ismerteti az MDP KV és a PB új vezetését)

Hátoldal: *„Munkások, Elvtársak, Dolgozók! A dolgozó nép ellensége, a reakció sötét hordája kihasználva az egyetemi ifjúság békés felvonulását, kezét emelt a magyar dolgozó nép államára ...”*

21. Újpest, 1956. (X. 25. körül)

Az Újpesti Forradalmi Bizottság kiadása.

30×21 cm (A/4) nagyságú átütő papírlapon indigóval gépelt másodlat.

Szegedi Szilveszter ajándéka, aki 1956-ban a Szegedi Erdészeti Technikum tanulójaként egy vidéki segélyszállítmánnyal utazott Budapestre.

Lt. sz.: 2006.9.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Magyarok! Újpest dolgozó népe!

- 1. Új ideiglenes forradalmi Nemzeti kormány alakítását a felkelő fiatalok vezetőinek részvételével, mely végrehajtja Nemzeti követeléseinket.*
- 2. A statárium azonnali beszüntetését.*
- 3. A Varsói szerződés azonnali felmondását. A szovjet csapatok haladéktalanul vonuljanak ki hazánkból.*
- 4. A vérengzésért valóban felelősök törvény elé állítását. Az elfogottak azonnali szabadon bocsátását. Általában politikai amnesztiát.*

⁶¹ A Magyar Cserkészszövetség XI. 1-én alakult újjá. 1956 kézikönyve. i. m. 177. A röplapról Zimándi P. i. m. 229. XI. 3-án ír.

5. Igazi demokratikus alapon épülő szabad Magyarországot.
6. Általános és titkos választójogot és rövid időn belül szabad választásokat több párt részvételével.
7. A rádió és sajtó mindenkor a tiszta igazságot közölje.
8. Általános sztrájkjogot és valódi érdekképviseleti szervet a dolgozó népnek.
9. A honvédség vegye át a rend fenntartását, az államvédelmi hatóság embereit szerelje le, különben a vérontás veszélye fenáll.
A tüntetést és a sztrájkot a végső győzelemig folytatjuk, de őrizzük meg nyugalmunkat és a rendet. Elítélünk mindennemű anarchiát, pusztítást, rombolást. Csatlakozzon követelésünkhöz minden igazi magyar!

22. Budapest, 1956. (X. 26. után)⁶²

Az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság kiadása
21×15 cm (A/5) nagyságú papírlapon nyomtatott szöveg.
Mihályhegyi András ajándéka.
Közölve: 1956 plakátjai 79. és HK 114. (2001. 1. sz.) 22. sz.
Leltározatlan duplum

„**NAGY IMRÉBEN BIZALMUNK**” Ez volt a jelszó még kedden, október 23-án. Ez a bizalom két-három napra megingott, de most erősebb, mint valaha! ...”

23. Budapest, 1956. (X. 26.)⁶³

Kiadó nélkül, „szabad forradalmi magyar ifjúság” aláírással
21×15 cm nagyságú papírlapra nyomtatva.
Edinger Endre gyűjteményéből.
Lt. sz.: 2005.4.
A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Magyar Fiatalok!

Kedd este óta nemzetünk tragikus óráit éljük. A forradalmi ifjúság nemzetünk nagy követeléseit tűzte zászlajára: A Független Szabad Magyarországot. Emberibb sorsot munkásnak, parasztnak, értelmiségnek.

Követeléseink megvalósulnak:

Távozott a Párt éléről a Rákosi klikk.

Követeltük Gerő Ernő leváltását – megtörtént.

Kádár János áll a Párt élén, aki éveken keresztül a Rákosi önkény börtönében szenvedett.

A kormány élén Nagy Imre áll, aki éveken keresztül szálka volt a sztálinisták szemében. Ezekben az órákban alakul meg a széles nemzeti egységre épülő nemzeti egységkormány, melyben népünk legjobb fiai, köztük Kovács Béla vesznek részt. A Nagy Imre kormánya megvalósítja nemzetünk minden jogos követelését, amelyért mi harcoltunk. Segítsük most ezt a harcot.

62 A Kossuth Rádió csak X. 31-én 22 órakor ismertette a rölapot (A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások... Főszerk.: Gyurgyák János. Bp. 1989. 301–302.), és Zimándi P. i. m. 212. is ekkor ír róla.

63 Nagy Imre új kormánya X. 26-án délután alakult meg, de csak másnap délelőtt hozták nyilvánosságra a névsorát. 1956 kézikönyve. i. m. 115.

Elég volt a vérontásból, a könnyből.

A Főváros népe békére, nyugalomra vágyik. Ma azok a mi ellenségeink, akik a kormány fel-szólítása ellenére továbbra is harcolnak és forradalmi ifjúságunk követeléseinek leple alatt ellenünk harcolnak és veszélyeztetik kivívott eredményeinket. Nem akarunk anarchiát. A tél küszöbén állunk, az élet rendet, nyugalmat követel.

Fiatalok! Ifjúnunkások! Diákok! Egyetemisták!

Segítsétek a Nagy Imre kormányát a rend helyreállításában.

24. Budapest, 1956. X. 27.

Az Elnöki Tanács, az MDP KV. és a Hazafias Népfront Országos Tanács elnökségének kiadása.

21×14 cm (A/5) nagyságú papíron nyomtatott szöveg.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.5.1.

A röplap ismerteti az új kormány összetételét.

A gyűjteményben új, az „1956 plakátjai” 94. sz. röplap szedésváltozata. (A miniszterek sorrendje különbözik, valamint az állami gazdaságok miniszterének, Ribbiánszky Miklósnak a neve a 94. sz. röplapon is tévesen írt Ribnyánszky helyett Ribbiánszki.) A HK 109. (1996. 3. sz.) 28. sz. ugyanennek a röplapnak a SZOT által kiadott változata, amelyben a miniszter Ribbiánszkiéként szerepel.

25. Budapest, 1956. (X. 27.)

Kiadó nélkül, „*A Magyar Nép*” aláírással

13,5×20,5 cm nagyságú zöldes színű papíron nyomtatott szöveg.

Osskó Judit ajándéka.

Lt. sz.: 2005.14.1.

A 67.10.1. leltári számon őrzött gyűjteményi (közölve: 1956 plakátjai 97. sz.) példány javított változata. Eredetileg ugyanis rózsaszín papírra és helyesírási hibával („fogjok”) nyomtat-ták ki.

„A politikai foglyok még mindig a Gyűjtő fogházban vannak! ...”

26. Magyar Felkelők Lapja 1. szám, Budapest, 1956. X. 27.

(A Baross téri felkelők kiadása), „*Magyar Felkelők Főhadiszállás*”a impresszummal

29,5×21 cm nagyságú papírlapon indigóval gépelt másodlat.

A MórícZ Zsigmond körtéren osztogatták. Mihályhegyi András ajándéka.

Lt. sz.: 2006.12.

Közöletlen.

27. Újpest, (1956. X. 28. előtt (?))⁶⁴

Kiadó nélkül, „*Újpest munkássága*” aláírással

29,5×21 cm nagyságú papírlapon nyomtatott szöveg.

Id. Baják László hagyatékából, aki 1956-ban a BME esti tagozatos hallgatójaként az újpesti vasútállomásra járt haza Esztergomba.

Lt. sz.: 2006.3.1.

A gyűjteményben új, de a példány közölve: 1956 plakátjai 278. sz.

⁶⁴ Az „1956 plakátjai” X. 31-nél közli, de mivel a röplap a harcról jelen időben beszél, az X. 28-i fegyverszünet előttinek tűnik.

„Világ munkássága! Az a harc amelyért Magyarország munkásságának és ifjúságának legjava adja életét ...” (A röplap felkéri a svájci és osztrák követségeket, hogy államuk rádióiban sugároztassák a felhívást.)

28. (Budapest, 1956. X. 30.)

A kiadó ismeretlen.

21,5×15 cm nagyságú papírlapra litografált szöveg.

Osskó Judit ajándéka.

Lt. sz.: 25.13.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

MAGYAROK! HONFITÁRSAK!

NE HAGYJÁTOK MAGATOKAT FÉLREVEZETNI! A SZABADSÁGHARC MÉG NEM GYŐZÖTT!! A GYŐZELEM ELSŐ ÉS LEGFONTOSABB FELTÉTELE A SZOVJET HADSEREG KIVONULÁSA HAZÁNKBÓL. A MAGYAR BÁNYÁSZOK MÁR KÖZÖLTÉK A JELENLEGI BUDAPESTI KORMÁNNYAL, HOGY ADDIG NEM HAJLANDÓK DOLGOZNI, AMIG AZ UTOLSÓ SZOVJET KATONA EL NEM HAGYTA AZ ORSZÁG TERÜLETÉT!

MAGYAROK!

JEGYEZZÉTEK MEG, HOGY A HALÁLT OKÁDÓ SZERSZÁMOKNÁL IS ERŐSEBB FÉGYVER A SZTRÁJK! A MUNKÁSOSZTÁLYT, A PARASZTSÁGOT NEM LEHET ERŐSZAKKAL MUNKÁRA KÉNYSZERITENI, HA EGYSÉGESEN KIÁLL.

BUDAPEST DOLGOZÓI!

NE VEGYÉTEK FEL A MUNKÁT, AMIG A SZOVJET HADSEREG KI NEM VONULT MAGYARORSZÁGRÓL!

29. Budapest, 1956. X. 30. 16 óra

Az Országos Légvédelmi Parancsnokság összes beosztottjának kiadása.

26×21 cm nagyságú papíron stencilezett szöveg.

Katonák osztogatták Budán. Mihályhegyi András ajándéka.

Lt. sz.: 2006.15.

Közölve: HK 109. (1996. 3. sz.) 38. sz.⁶⁵ Utóbb nyomtatott formában is kiadták.

„KÖVETELÉS A KORMÁNYHOZ! FELHÍVÁS A NÉPIHEZ! ...” (4 pont)

30. Budapest, 1956. (X. 30. körül)

Az Athenaeum nyomda ideiglenes munkásbizottságának kiadása.

21×15 cm (A/5) nagyságú lapra készült az Athenaeum nyomdában.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.3.1

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

⁶⁵ Zimándi P. i. m. 203. ezt írja a röplapról: „Egy helyen itt Budán autóról ledobtak egy-két röpiratot ezzel a felkiáltással: „Ragasszátok ki!” Rosszul volt stencilezve, az „olvassa fel valaki” felszólításra én olvastam fel. A magyar honvédség légvédelmi alakulatai követelik benne, az orosz csapatok a fővárosból 12 órán belül vonuljanak ki, mert, ha nem, ők löni fogják őket. Pontos dátum is áll alatta „Bp. 1956. október 30. 16 óra”

AZ ATHENAEUM-NYOMDA IDEIGLENES MUNKÁSBIZOTTSÁGA

LABORCZ SÁNDOR	BÁNÁTI JÓZSEF	<i>Igazgatói tanács</i>
RAJK BÉLA	WERFL MÁRTON	RAJK BÉLA <i>elnök</i>
KELLERMANN GYULA	MODLA JÓZSEF	
SZABÓ ZSIGMOND	KÉBER KRISZTINA	BÁNÁTI JÓZSEF
KOLOS BÉLA	BESKÓ PÁL	HOVRVÁTH ISTVÁN
MELIS LÁSZLÓ	SZALAY IVÁN	MLINÁRCSIK ANTAL
GÖNCZI JÓZSEF	HORVÁTH ISTVÁN	PALOS JÁNOS
VERBÓ LAJOS	PALOS JÁNOS	KOLOS BÉLA
MLINÁRCSIK ANTAL	ARANYOSI ZOLTÁN	PUSZTAI KATALIN
BAKOS BÉLA	IIANNIG FERENC	
BAROS FERENC	IIUTTER LÁSZLÓ	
IIARSÁNYI GÁBOR	JUNG MIHÁLY	
PUSZTAI KATALIN		

31. Budapest, 1956. X. 30. körül)⁶⁶

Kiadó nélkül, „A magyar nép” aláírással

15×20,2 cm nagyságú cédulán stencilezett szöveg.

A budai Alagút krisztinavárosi oldalán osztogatták. Mihályhegyi András ajándéka.

Lt. sz.: 2006.13.1.

A gyűjteményben új, közölve: 1956 plakátjai 201. sz.

FIGYELEM!

Teljes és valódi VALLÁSSZABADSÁGOT és MINDSZENTY HERCEGPRÍMÁS azonnali szabadonbocsátását követeli

A MAGYAR NÉP

32. Budapest, 1956. (X. 31. körül)⁶⁷

Keresztény Front kiadása

10,5×14,7 cm nagyságú cédulán nyomtatott szöveg.

Osskó Judit ajándéka.

Lt. sz.: 2005.12.1.

A gyűjteményben új, közölve: 1956 plakátjai 279. sz.

„Magyarok! *Keresztény frontot!*...”

33. Budai Hírlap. Budapest, 1956. (X. 31.)

(Impresszum nélkül)

42×29,7 cm, 2 oldal nyomtatott hírlevél.

Mihályhegyi András ajándéka.

Lt.sz.: 2006.15.

Közöletlen.

66 Zimándi P. i. m. 203. X. 30-i feljegyzése szerint: „... először hallottam, illetve olvastam röpiraton: „Mí van Mindszentyvel? Engedjék szabadon Mindszentyt!” A fogságából kiszabadult Mindszenty hercegprímást X. 31-én reggel hozták fel Rétságáról Budapestre.

67 A Keresztény Frontot X. 31-én Soltész Jenő alapította. A felhívást XI. 1-én 15 órakor ismertette a Kossuth Rádió.

34. Budai Hírlap 1. szám. Budapest, 1956. november 1.

(Impresszum nélkül)

29×21 cm, 2 lap 4 oldal nyomtatott.

Mihályhegyi András ajándéka.

Lt.sz.: 2006.16.

Közöletlen.

35. Budapest, 1956. XI. 1.

A budapesti nyomda- és papíripari munkáság ideiglenes munkástanácsi küldötteinek kiadása. 20,5×15 cm (A/5) nagyságú papírra az Athenacum nyomdában készült kétoldalas nyomtatvány.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Leltározatlan duplum

Közölve: 1956 plakátjai 327. sz.

A munkástanács küldöttei által hozott határozatok 15 pontban.

36. Budapest, 1956. (XI. 1.)

Az Egyetemi Forradalmi Bizottság kiadása.

14×20,5 cm nagyságú papírlapra nyomtatott szöveg.

Mihályhegyi András ajándéka.

Közölve: 1956 plakátjai 342. sz.

Leltározatlan duplum

„ENSZ-csapatokat Magyarországra? Nem volt elég a külföldi csapatokból?...”

37. (Budapest, 1956 XI. 4. után)

Szerző és kiadó nélkül „Magyar Írók” aláírással

20,5×14,5 cm (A/5) nagyságú szakadozott papíron indigóval gépelt másodlat.

Lt. sz.: 2004.9.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

VERJE MEG AZ ISTEN.

Bömbölnek az úgyuk, akna, bomba szálldos.

Harci zaj dübörög megre meg a város.

Füst és por az eget egész eltakarja.

Verje meg az Isten, aki ezt akarta!

Idegen tank robog, házak dülnek romba.

Mongol sortűz lövi a magyart halomra

Munkások hullanak az őszi avarba.

Verje meg az Isten, aki ezt akarta!

Verje meg az Isten, rohadjon el élve.

Örök rettegésre legyen elítélve.

Új nemzedék átka sújtsa nappal s éjjel.

Vesse ki a föld és hordják porát széjjel.

Fennt hollók keringnek, csendes már a város.

Bús magyarok szeme könnyektől homályos.

Gyászfellegek egünket egész eltakarja

Verje meg az Isten, aki ezt akarta.

*Nemzeti szín zászlók. Lelkesült diákok.
Éltettek egy szabad, szebb magyar világot.
És most ott fekszenek testük akna marta.
Verje meg az Isten, aki ezt akarta.*

*S mégis mártíromság nem valál hiába.
Új életet önt népünk hűséges fiába.
s minden álnokságon győz majd pusztá karja.
Áldja meg az Isten, aki ezt akarja.*

*Szőkefürtű kislány, még egészen gyermek.
S a porba tiporják a szovjet harcszerek.
Föl az égre kiált, véres, sárga arca.
Verje meg az Isten, aki ezt akarta.*

38. (Budapest, 1956. XI. 4. után)

A készítője ismeretlen.

14,5×21 cm nagyságú cédulán lila indigós gépelt másodlat. A papír szakadt, az egykori rajszögezés nyomát őrzi.

Mihályhegyi András ajándéka.

Lt. sz.: 2006.14.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

A SZABAD MAGYAR ADOK a következő hullámhosszokon lehet hallgatni...

Veszprém 203, 228,3 röviden 43

Pécs röviden 42,

Miskolc 250,

Győr 223,8 224,8

Hallgasd és terjeszd! Sztrájk továbbra is a végső GYŐZELEMIG!

39. 1956. XI. 5.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány kiadása.

30×20,8 cm (A/4) méretű papírlapon stencilezett szöveg.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.11.

Közölve HK 113. (2000. 1. sz.) 77. számon a rölap 2. kiadása, amely XI. 7-én az Athenaeum nyomdában készült 100 ezer példányban.

„MIT JELENT A FORRADALMI MUNKÁS-PARASZT KORMÁNY? ...”

40. Budapest, 1956. (XI. 5.)

A budapesti szovjet csapatok parancsnokságának kiadása.

21×14,5 cm (A/5) méretű papírlapon nyomtatott szöveg.

Szovjet tankokból szórták a városban. Mihályhegyi András ajándéka.

Közölve: HK 113. (2000. 1. sz.) 59. sz.

A rölapot XI. 11-én azonos szöveggel, de eltérő tipográfiával újra kinyomtatták.

„Budapest lakosai!...”

41. Budapest, 1956. XI. 6.

Grebennyik K(onstantin)nak, a budapesti szovjet katonai egységek városparancsnokának kiadása.

30×21,7 cm (A/4) méretű papírlapon stencilezett szöveg.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.7.

Közölve: HK 113. (2000. 1. sz.) 78. és HK 119. (2006. 3. sz.) 67. sz.

„*BUDAPEST LAKOSSÁGA! Az ellenforradalmi felkelők fő ellenállási gócait levertek. ...*”

42. Budapest, 1956. XI. 15.

MSZMP III. kerületi intézőbizottság kiadása.

A/4 méretű papíron stencilezett szöveg.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.9.1.

Közöletlen.

„*MAGYAR MUNKÁSOK! Egyre több az aggódó anya, aki az álló gyárak láttán félti gyermekét, egész családját a nélkülözéstől ...*” (A munka felvételére szólít fel)

43. Budapest, 1956. XI. 18.

A budapesti szovjet katonai parancsnok, Lascsenko altábornagy kiadása.

20,5×15 cm (A/5) méretű papírlapon nyomtatott szöveg.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.8.1.

Közölve: HK 119. (2006. 3. sz.) 84 sz.

„*A budapesti szovjet katonai parancsnokság Parancsa ...*”

44. (Budapest, 1956. XI. második fele)

(MSZMP) kiadása.

10,5×14,5 cm nagyságú cédulán nyomtatott szöveg.

Szegedi Szilveszter ajándéka.

Lt. sz.: 2006.11.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Független országot akarsz? Akkor miért teszed tönkre sztrájkjal? Gazdaságilag tönkretett ország nem lehet független!

45. Budapest, 1956. (XI. második fele)

MSZMP kiadása.

19×15 cm (A/5) méretű papírlapon nyomtatott szöveg.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.10.

Közöletlen.

„*Haladéktalanul induljon meg a munka! Súlyos heteket élt át a magyar nép. ...*”

46. (Budapest (?), 1956 XI. vége (?))

Magyar Ellenállási Front kiadása.

11,5×16,5 cm nagyságú cédulán kézynyomdával készített szöveg.

Osskó Judit ajándéka.

Lt. sz.: 2005.16.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Előoldal: *Terjeszd! A Nemzeti függetlenségért harcol! A Magyar Ellenállási Front*

Hátoldal: *RUSZKIK HAZA*

47. Budapest, 1956. XI. 30.

A Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége Ideiglenes Elnökség kiadása. (V. ker. Beloiannisz u. 16.)

21×14,5 cm (A/5) nagyságú 4 oldal terjedelmű nyomtatvány. Készült 5000 példányban az Egyetemi nyomdában.

Szegedi Szilveszter ajándéka, aki 1956-ban a Szegedi Erdészeti Technikum tanulója volt.

Lt. sz.: 2006.10.1.

A gyűjtemény 224/1957 leltári számon a „programtervezet” korrektúrapéldányát őrzi, amelyből a „követelések” hiányoznak.

Közöletlen.

„A MAGYAR DIÁKOK NEMZETI SZÖVETSÉGÉNEK PROGRAMTERVEZETE” (A röplap felhív minden középiskolás diákot, hogy az iskoláikban hozzák létre a saját érdekvédelmi szervezeteiket. 7 fejezetben kifejti a Magyar Diákok Nemzeti Szövetségének szervezési és működési elveit, a tervezett programját és kijelenti, hogy ez a pártoktól és a kormánytól független szervezet, továbbá, hogy az ideiglenes elnökség az országos Diákpárlament összehívásáig fog működni.) **„KÖVETELÉSEINK”** (12 pont): *„1. szüntessék meg a diákság szabadidejét elrabló túrhetetlen túlterhelést. ... 12. Indítsanak a középiskolai tanulóifjúság számára hetilapot Március 15. címmel.”*

48. (Budapest, 1956. XI. vége–XII.)

Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetségének kiadása.

20,8×14,5 cm (A/5) nagyságú papírlapon nyomtatott szöveg. (Röplap, hátoldalán cipőtalpnyomokkal.)

Mihályhegyi András ajándéka.

Közöletlen.

Leltározatlan duplum

„Szervezett dolgozók! Szaktársak!

A Magyar Szabad Szakszervezetek felszólítanak minden szakszervezeti vezető szervezet, minden szervezett dolgozót: segítsék, támogassák a munkástanácsok létrehozását és tevékenységét. ...“

III. Vidéki röplapok

Komárom megye

49. Esztergom, 1956. X. 26.

Esztergomi Munkás-Paraszt-Katonatanács kiadása

25×16,5 cm (A/5) nagyságú papíron nyomtatott szöveg.

Id. Baják László hagyatékából.

Lt. sz.: 2006.5.1

A gyűjteményben új, de közölve: 1956 plakátjai 615. sz.⁶⁸

„**Munkások! Elvtáarak! Polgártársak! Nemzeti követeléseink teljesültek! ...**” (A röplap közli hogy a párt vezetője Kádár János, a minisztertanács elnöke Nagy Imre lett. A rend és a fegyelem helyreállítására szólít fel, és amnesztiát ígér annak, aki október 26-án 22 óráig leteszi a fegyvert. Az esztergomi példa követésére szólít fel, ahol a „hős magyar páncélosok” átvették a rend fenntartását.)

50. Esztergom, 1956. X. 29.

Az esztergomi helyőrség katonáinak (Mecseéri János helyőrségparancsnok) kiadása.

25×18 cm nagyságú papíron nyomtatott szöveg.

Id. Baják László hagyatékából.

Lt. sz.: 2006.4.1.

A gyűjteményben új, de közölve: 1956 plakátjai 621. sz.⁶⁹

„**Polgártársak! Dolgozók! Magyarok! Rendet, nyugalmat, boldog életet a népnek! ...**” (A röplap felhívja a katonákat, hogy „a nép által kivívott nagy győzelmet fegyveresen biztosítsa”, majd 16 pontban ismerteti a katonák álláspontját a forradalom egyes kérdéseiről. Kijelenti, hogy a helyőrség független Magyarországot akar, alárendeli magát a nemzeti kormánynak, követi a megújult pártot és a nép szolgálatában együttműködik a forradalmi szervezetekkel, megvédi a rendet, és nem engedi a „régí tőkés, földesúri rendszer visszaállítását.” Követeli, hogy a nép ellenségei fölött a nép bírósága ítélkezzen, egyetért a begyűjtési rendszer eltörlésével és a munka felvételére szólítja fel a munkásokat. Követeli a katonai szolgálati idő csökkentését, valamint a szovjet mintájú egyenruha megszüntetését.)

51. Esztergom, (1956. X. 30.)⁷⁰

Esztergomi Nemzeti Tanács kiadása.

24,5×17 cm (A/5) nagyságú papíron nyomtatott szöveg.

Id. Baják László hagyatékából.

Lt. sz.: 2006.6.1.

A gyűjteményben új, de közölve: 1956 plakátjai 618. sz.

„*Esztergom munkás, paraszt, értelmiségi és honvéd küldöttei megválasztották a Nemzeti Tanácsot.*” (A röplap közli a Nemzeti Tanács tagjainak névsorát és a megválasztás után letett eskü szövegét.)

52. Esztergom, 1956. X. 30.

Esztergom Város Nemzeti Tanácsának kiadása.

24×19 cm nagyságú papíron nyomtatott szöveg.

Edinger Endre gyűjteményéből.

Lt. sz.: 2005.1.1.

Közölve: 1956 plakátjai 625. sz.⁷¹

68 Ld. még: *Fakász Tibor*: Esztergom 1956-os históriája. Esztergom, 2000. 52–54.

69 *Fakász T.* i. m. 71–73.

70 Esztergomban X. 27-én Ideiglenes Nemzeti Tanács alakult, amelyhez másnap csatlakozott a Munkás-Paraszt-Katonatanács is. A végleges Nemzeti Tanács X. 30-án jött létre a munkástanácsok küldötteinek bevonásával. *Fakász T.* i. m. 57–65. 90–91.

71 *Fakász T.* i. m. 89–91.

„*Tájékoztató Esztergom Város Nemzeti Tanácsának első üléséről: ...*” (A röplap közli, hogy a Nemzeti Tanács X. 30-án letette az esküt és megválasztotta az elnökségét, majd 9 pontban ismerteti a követeléseit, ill. célkitűzéseit. Közli, hogy X. 31-én Tatabányán 4 küldöttel részt vesz a Megyei Nemzeti Tanács ülésén, helyszíni szemlét tart az X. 29-i eseményekkel kapcsolatban, közli a városi nemzetőrség megalakulását, foglalkozni kíván az Esztergom-tábori lőtér körül kisajátított szántóföldek ügyével, intézkedik az élelmiszerellátás zavartalan biztosításáról, elhatározza a város történelmi hagyományaitól idegen utcanevek megváltoztatását, elhatározza, hogy emlékművet állít a forradalom hőseinek, illetve az X. 26-i események mártírjainak.⁷²⁾

53. Esztergom, 1956. (X. 31.)⁷³

Az Esztergomi Helyőrség Forradalmi Katonai Tanácsának (Mecseri János helyőrségparancsnok) kiadása.

11,5×16,5 cm nagyságú papíron nyomtatott szöveg. Készült a hadosztály nyomdájában.

Id. Baják László hagyatékából.

Lt. sz.: 2006.7.1.

A gyűjteményben új, de közölve: 1956 plakátjai 622. sz.⁷⁴

„*Esztergomi dolgozói! Az esztergomi magyar gépesített hadosztály felvette a kapcsolatot a felkelő csapatok forradalmi főparancsnokságával ...*” (A röplap közli, hogy a hadosztály egyetért a forradalmárok célkitűzéseivel, a rend fenntartására szólít fel, és kilátásba helyezi, hogy megtisztítja a fővárost a szovjet csapatoktól, ha azok október 31-én reggel 6 óráig nem vonulnak ki onnét.)

Pest megye

54. (Nagykátá, 1956. X. 24–26. körül)

Magyar Ifjúsági Szövetség nagykátái járási szervezetének kiadása.

10,5×21 cm nagyságú cédulán stencilezett szöveg.

Szegedi Szilveszter ajándéka.

Lt. sz.: 2006.8.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

FELHIVÁS A MAGYAR NÉPHEZ!

A nagykátái járás ifjúsága nevében követeljük:

1.- *A varsói szerződés azonnali felbontását.*

2.- *Édes hazánk földjéről a szovjet hadsereg haladéktalan kivonását.*

3.- *Új, ideiglenes, nemzeti kormány minél előbbi felállítását.*

4.- *A szovjet hadsereg teljes kivonása után, több párt bevonásával, – demokratikus választások azonnali megtartását. Eltökélt akaratumk és szándékunk, hogy ha a kormány követeléseinket nem teljesíti, – szabadságunk teljes kivívásáért megbonthatatlan egységben minden erőnkkel küzdünk a forradalom dicső harcosaival.*

72 X. 26-án a helyőrség katonái a tüntetők közé lőttek. A vérengzésnek legalább 15 halottja volt. *Fakász T. i. m. 39–45.*

73 A helyőrség Forradalmi Katonai Tanácsa X. 31-én alakult meg. Vö: 1956 plakátjai. i. m. 453. 627. sz.; *Fakász T. i. m. 86.*

74 *Fakász T. i. m. 84–85.*

55. Cegléd, 1956. (X. 28. körül.)

A Városi Katonai Parancsnokság kiadása.

21×14,5 cm (A/5) nagyságú átütő papírlapon nyomtatott szöveg.

Taracsák István, egykor ceglédi szakmunkás hagyatékából.

Lt. sz.: 2005.39.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

CEGLÉD VÁROS DOLGOZÓI!

Az országban folyó események minden embertől józan és fegyvelmezett magatartást követelnek. A párt új vezetősége és az új Népfrent-kormány kellően levonta a politikai helyzet tanulságait. Az új kormány programja teljes mértékben megfelel a néptömegek követeléseinek. Azonban e program megvalósításához elengedhetetlenül szükséges a rend és nyugalom helyreállítása és a termelés folyamatossága. A jelenlegi helyzetben már arra sincs szükség, hogy különféle demonstrációkat és tüntetéseket szervezzünk. Nincs erre szükség és nem is tanácsos, mert – amint a budapesti események igazolják – a dolgozó tömegek békés felvonulásait szervezett ellenforradalmi erők a népi hatalom megdöntésére, rendbontásra akarják felhasználni. A megteremtett zavaros helyzetben rombolásokat, rablásokat és fegyveres harcokat provokálnak. Ezek a módszerek nem szolgálják a békés tömegek javát és nem egyeznek dolgozó népiünk érdekeivel. Továbbá a békésen vonuló tömegek közé befurakodott rendbontók rossz irányba terelik a tömegek aktivitását. Ez a tömegek számára életveszélyes.

A hadsereg főparancsnoka a honvédség alakulatai számára megparancsolta a teljes rend megteremtését és fenntartását - ha kell fegyveres erővel is.

Nem engedhetjük meg, hogy a nép jogos követeléseit elferdítve, népellenes elemek véres harcokat provokáljanak. Mindenki értse meg a helyzet komolyságát és kerüljön minden provokatív megnyilvánulást.

Az új kormány rendelete értelmében be kell szüntetni a fegyveres megnyilvánulásokat. Ezért minden polgári egyén, akinél fegyver van, adja át a honvédség alakulatainak. Polgári egyének fegyvert nem tarthatnak. A rend fenntartása érdekében alakulataink megszállták a város fontosabb pontjait s parancs szerint oda senkit sem engednek be. Ezen objektumok erőszakos elfoglalására, vagy középületek és üzletek kirablására vagy felgyújtására tett kísérletet fegyverrel fogunk megakadályozni. Éppen ezért mindenki viselkedjen fegyvelmezetten és józanul. Fejezzék be a tüntetéseket és térjenek vissza otthonukba, vagy munkahelyeikre.

56. Cegléd, 1956. X. 30.

A ceglédi Közlekedésépítési Gépjavitó Vállalat Munkástanácsának kiadása, „a gyár összes dolgozója” aláírással.

30×21 cm nagyságú papírlapon indigóval gépelt másodlat.

Taracsák István, egykor ceglédi szakmunkás hagyatékából.

Lt. sz.: 25.40.1.

A gyűjteményben új, a szakirodalomban közöletlen.

Határozat.

A ceglédi Közlekedésépítési Gépjavitó Vállalat Munkástanácsa a mai napon tartott ülésén a következő határozatot hozta: Kijelentjük, hogy együttérzünk a szabadságért küzdő magyar honvédekkel, munkásokkal, ifjúsággal, értelmiséggel és parasztsággal, és kötelezzük magun-

kat arra, hogy támogatásukra a sztrájkot mindaddig folytatjuk, amíg az alábbi követeléseinket a kormány nem teljesíti:

1. Követeljük a szovjet csapatok kivonását Magyarországról.

Amíg erre nemzetközi garancia nincs, addig a munkát nem vesszük fel.

2. Követeljük a szabad választásokat.

3. Követeljük a dolgozók sztrájk jogának törvényes elismerését.

4. Követeljük Mindszenti hercegprímás azonnali szabadlábra helyezését és a régi hivatalába való visszahelyezését.

5. Követeljük az Állam-Védelmi Hatóság gyakorlati feloszlását és nem engedjük meg, hogy a régi ÁVÓ tagjai az új rendfenntartó alakulatokban helyet kapjanak.

Helyi követeléseink:

6. Követeljük, hogy a helybeli Honvédség parancsnoksága állásfoglalását közölje velünk és ne engedje meg a régi ÁVÓ-soknak és a Rákosi rendszerben erősen kompromitált személyeknek bujtatását a Honvédség kötelékében.

7. Követeljük a szovjet emlékmű lebontásának haladéktalan megkezdését.

A fenti határozatot a Közlekedésépítési Gépjavító Vállalat dolgozói ma délelőtt ½ 12 órakor tartott gyűlésen egyhangúlag elfogadta. Kérjük, illetve felhívjuk Cegléd Város összes üzemét, hogy csatlakozzanak a sztrájk értelmét meghatározó fenti határozatunkhoz és holnap október 31-én délelőtt 9 órára megbeszélésre küldjék el munkástanácsaik öt-öt fős küldöttségét a Közlekedésépítési Gépjavító Vállalathoz Külső Kátai út 35/a. Kérjük a Ceglédi Városi Függetlenségi Tanácsot, hogy fenti határozatunkat negyedóránként közöltesse le a városi hangos híradóval és juttassa el a Magyar Kormányhoz azzal a kikötéssel, hogy követeléseinkre haladéktalanul adjon választ, vagy a Kossuth rádión, vagy távirati úton.

Tolna megye

57. (Szekszárd, 1956. X. 27.)⁷⁵

Kiadó nélkül, „A Tolna megyei forradalmi ifjúság” aláírással.

20×14 cm (A/5) nagyságú zöldesszürke papíron keretezve nyomtatott szöveg és fölötté tölgy- és babérággal díszített „Kossuth címer”. Készült a Szekszárdi nyomdában.

Tóth Dénes nyugalmazott tanár ajándéka.

Lt. sz.: 2006.1.1.

A gyűjteményben új. Közölve: 1956 plakátjai. 736. sz.

„Mít kíván a magyar nemzet!” (A röplap az újonnan megválasztott nemzeti bizottságok támogatására és a rend helyreállítására szólít fel, valamint 12 pontban követeléseket ismertet: a szovjet csapatok kivonása, többpárti szabad választások kiírása, a Szovjetuniótól való függetlenség, III. 15. és X. 23. nemzeti ünnepé nyilvánítása, sajtó-, gyülekezési-, és szólásszabadság, amnesztia a szabadságharc résztvevőinek, anyagi támogatás a hősi halottak családjának, az ÁVH helyett új rendbiztonsági szerv létrehozása, a nép elnyomásában közreműködő személyek felelősségre vonása, a külkereskedelmi egyezmények felülvizsgálata, a normarendszer revíziója, új parasztpolitika.)

⁷⁵ A röplap vélhetően a szekszárdi Nemzeti Bizottságra (is) utal, amely X. 27-én alakult meg. 1956 kézikönyve. i. m. 124.

58. (Nagymányok), 1956. X. 30.

A nagymányoki, mázai, szászvári és hidasi bányauzemek, és a Nagymányoki Brikettgyár összevont munkástanácsának kiadása.

16×20,8 cm nagyságú cédulán gépelt, lila indigós másodlat.

Krunovszky Gábor ajándéka.

Lt. sz.: 2006.2.1.

A gyűjteményben 59. 224. lt. sz. alatt őrzött röpcédula változata, amely szövegében azonos, de a gépelés tördelését tekintve ettől eltérő.

Közölve: 1956 plakátjai 37. sz.

Felhívás. (A röpcédula ismerteti az X. 30-i, a Nagymányoki Községi Nemzeti Tanáccsal közösen tartott tanácskozás 3 határozatát: Nem ismerik el a kormányt, addig sztrájkolnak, amíg a szovjet csapatok el nem hagyják az országot. Követelik egy Központi Forradalmi Tanács létrehozását, amely kiírja az általános titkos választásokat egy demokratikus nemzeti kormány létrehozása érdekében.)

Kis- és aprónyomtatvány gyűjtemény Baják László

A Petőfi Kör meghívói

A Petőfi Kör, amelynek megalapítását, Bessenyei Kör néven még 1954-ben a Nemzeti Múzeum néhány fiatal munkatársa kezdeményezte, az 1956-os rendezvényeivel fontos szerepet játszott a forradalmat előkészítő szellemi erjedésben. A Kör meghívóit Ernst József ajándékozta a nyomtatvány-gyűjteménynek, a nővére, Ernst Andrea hagyatékából.

1. ...MEGHÍVÓ A DISZ PETŐFI KÖR 1956 ÁPRILISI klubestjeire

1956. április 11. este 7 órakor: fiatal történészek és irodalomtörténészek vitája Illyés Gyula Dózsa drámájáról 1956. IV. 18. Szerda este 7 órakor: Jugoszláv irodalmi est előadóművészek közreműködésével.

Klubestjeink helye Kossuth klub (VIII., Múzeum u. 7.) E meghívó belépőjegyül szolgál szerdánként a Petőfi kör estjeire”

15×10,5 cm kétoldalas kartonon kék színnel nyomtatott szöveg. Készült a Dózsa Nyomdában.

Lt. sz.: 2007.596.1.

2. ...MEGHÍVÓ A DISZ PETŐFI KÖR 1956 MÁJUSI klubestjeire

1956. május 7. hétfő este 1 7 órakor: A vasúti szállítások önköltsége Előadó Kánya Ernő egyetemi tanár

1956. május 9. szerda ...: Beszélgetés a marxista politikai gazdaságtan néhány időszerű kérdéséről (vitaest) Vezeti: Donáth Ferenc a Közgazdaság-tudományi /Int. ig. h./ Nagy Tamás kandidátus a Közgazdaság-tudományi /Int. oszt. vez./ Szabó Kálmán az Országos Tervhivatal /főoszt. vez./

1956. május 16. szerda ... Ausztrália, az 1956-os olimpia földje Előadó: Fogarasi László Hozzászól: Mező Ferenc /a MOB elnöke/ Kelen Béla /az OTSH elnökhelyettese/

1956. május 17. csütörtök ... A gépipari műszaki fejlesztés és a fiatal gépészmérnökök (ankét) Előadó: Zentai Béla /a KGM Energia Oszt. vez./

1956. május 23. Szerda ... *Fiatal novellairóinkról* Előadó: Czine Mihály az Új Hang /szerk. biz. tagja/ Hozzászól Diószegi András a Szabad Nép kulturális rovatának munkatársa
1956. május 30. szerda ... *Beszélgetés a marxista történettudomány néhány kérdéséről (vi-taest)*”

15×10,5 cm négy oldalas hajtott kartonon barna színnel nyomtatott szöveg. Készült a Dózsa Nyomdában.
Lt. sz.: 2007.597.1.

3. A DISz Petőfi Kör meghívólevele

„*Kedves Elvtárs! Közkívánatra folytatjuk a május 9.-én elkezdett vitát a politikai gazdaságtan időszerű kérdéseiről és az 5 éves terv irányelveiről ... Az új időpont: május 22.-e kedd, kezdés közkívánatra 6 órakor ... Szeretettel várjuk!*”

14,5×21 cm nagyságú cédulán stencilezett szöveg. A TIT budapesti szervezetének pecsétjével postázva 1956. V. 18-án.
Lt. sz.: 2007.597.2.

4. „MEGHÍVÓ A DISZ PETŐFI KÖR 1956 JÚNIUSI klubestjeire

1956. június 6. Szerda este 1 7 órakor Egy magyar író Franciaországban beszélgetés Sarkadi Imre Kossuth-díjas íróval.

1956. június 17. Vasárnap. Baráti látogatás és beszélgetés a rákospalotai „Béke” és „Kossuth” termelőszövetkezetekben Jelentkezni lehet június 4 és 9.-e között ... Utiköltség és ebéd kb. 23 Ft.

1956. június 20. Szerda ... *Hazánk természeti és gazdasági adottságainak kiaknázása népgazdaságunk tervezésében (ankét)* Előadó: Markos György egyetemi tanár

1956. június 27. szerda ... *A tájékoztatás és a sajtó problémáiról (ankét)* Előadó: Losonczy Géza a Magyar Nemzet főmunkatársa”

15×10,5 cm négy oldalas hajtott kartonon zöld színnel nyomtatott szöveg. Készült a Dózsa Nyomdában.
Lt. sz.: 2007.598.1.

5. Meghívólevél

„*Meghívó. A DISZ Petőfi-köre 1956. Június 27-én este 1 9 órai kezdettel ankétot rendez. A tájékoztatás és a sajtó problémáiról Vitavezetők: Horváth Márton a Szabad Nép /szerk. biz. vez./ Losonczy Géza a Magyar Nemzet főmunkatársa Máthé György a Magyar Írók Szövetségének párttitkára Az ankét helye: Magyar Néphadsereg Központi Tisztiháza (V. Váci u. 38 sz.)”*

14,5×21 cm nagyságú cédulán stencilezett szöveg.
Lt. sz.: 2007.598.2.

6. „*Meghívó A DISZ Petőfi Köre vitát rendez A XX. kongresszus és a marxista filozófia problémái címmel. Vitavezetők: Lukács György akadémikus Balogh Elemér az MDP pártfőiskola tanszékvez. Szigeti József kandidátus A vita ideje és helye: 1956. évi június hó 14. csütörtök este 6 óra Kossuth-klub ...*”

15×10,5 cm nagyságú kékesszürke kartonra sötétkék színnel nyomtatott szöveg. Készült a Dózsa Nyomdában.

Lt. sz.: 2007.599.1.

7. *„Meghívó A DISZ Petőfi Köre megrendezi A volt partizánok és illegális pártmunkások baráti találkozóját a budapesti fiatal értelmiségiekkel A beszélgetést vezetik: Andrásfi Gyula Kiss Károly Ujhelyi Szilárd A találkozó ideje és helye: 1956. évi június hó 18. hétfő este 6 óra Magyar Néphadsereg Központi Tisztiháza ...”*

15×10,5 cm nagyságú kékesszürke kartonra sötétkék színnel nyomtatott szöveg. Készült a Dózsa Nyomdában.

Lt. sz.: 2007.600.1.

8–9. A DISZ Petőfi Kör vezetőségének felhívása. (1956. IX.)

„Kedves elvtárs! Az elmúlt hónapokban rendszeresen küldtük címére a DISZ Petőfi Körének meghívóit. ... De jó néhány alkalommal csak a Petőfi Kör tagjai fognak a meghívottak között szerepelni. Ha tehát továbbra is érdeklődik a Petőfi Kör rendezvényei iránt – ... – arra kérjük, hogy a mellékelt felvételi lap kitöltésével és beküldésével lépjen be a DISZ Petőfi Körének tagjai közé. ... A Petőfi Kör tagsági díja: negyedévenként 10 Ft. ...”

15×21 cm nagyságú papíron stencilezett szöveg.

A levél melléklete: 1 db A/5 nagyságú kitöltetlen nyomtatott „FELVÉTELI LAP”, amely készült 3000 példányban a Dózsa-nyomdában.

Lt. sz.: 2007.601.1-2.

Textilgyűjtemény Sedlmayr Krisztina

1. Mocsonoky Károly nemzetőr karszalagja

Lt. sz.: 2006.24.1.

Karszalag: 18,5×8,7cm

Jelvény: 1,3×1,3 cm

Piros-fehér-zöld pamutvászonból varrógéppel készült karszalag, fehér pamutvászonnal bélelve. A fehér sávban sablonnal, tintaceruzával írt RI betűjelzés. Mellette grafitceruzával írt felirat: 1956. X. 23. Állapota jó, kissé elpiszkolódott.

Középen beleszűrt zománcozott bronz jelvény: Kossuth címer ívelt tetejű tárcsapajzsban. A pajzs alatt keskeny fekete sávban felirat: 1956. okt. 23. A felirat felett, a pajzs kétoldalán arany színű babérág.

Ajándék Mocsonoky Károlytól.

Mocsonoky Károly 1956-ban a XII. kerületi Kézműipari Vállalatnál esztergályosként dolgozott, és Gallay Istvánéknál (Gallayné Mocsonoky Júlia apja testvére volt) lakott. 1956 október 31-én Lontay Pál őrnagy a XII. kerületi Böszörményi úti laktanyában a Magyar Néphadsereg pecsétjével ellátott levélben bízta meg az akkor 18 éves „Mocsonoky Károly bajtársat a XII. ker. Nemzetőrség teendőivel”. A karszalag beszerzéséről tulajdonosának nincsenek emlékei, a rajta lévő jelvényt két forintért vásárolta a forradalom napjaiban. Decemberben Mocsonoky Károly elhagyta az országot és Belgiumban telepedett le. A dokumentumot a karszalaggal együtt juttatta el a Nemzeti Múzeumba.

2. Máté Imre nemzetőr karszalagja

Lt. sz.: 2006.23.1.

17×9,5 cm

Piros-fehér-zöld pamutvászonból varrógéppel készült karszalag. Piros színű pamutvászonnal bélelt, hátul két fekete gumiszalaggal erősíthető a karra. A karszalag fehér színű sávjában sötétkék nyomott RENDŐRSÉG felirat, mellette olvashatatlan feliratú pecsét. Állapota jó.

A kiállításon szerepelt, de a Nemzeti Múzeum tulajdonába nem került tárgyak Balahó Zoltán

1. Jankó Béla orvostanhallgató mentőtáskája

A vállra akasztható egyszerű vászontáskát Jankó Béla orvostanhallgató használta a sebesültek mentésekor a Corvin közben és környékén. A táskában az injekciós felszerelést és az ampullákat tartotta, amelyre édesanyja II. világháborús német ejtőernyős zsinórokából vörös keresztet hímezett.

A forradalom leverése után ezzel hagyta el hazáját, napjainkban az Amerikai Egyesült Államokban él, ahova a táska is visszakerült a kiállítás után.

A mentőtáskát Jankó András, Jankó Béla itthon élő testvére bocsátotta a múzeum rendelkezésére.

2. Marián István börtönelmélei

Marián István (1924–2004) alezredes a Budapesti Műszaki Egyetem Katonai Tanszékének vezetőjeként fő szervezője volt az 1956. október 23-i diáküntetésnek, majd a forradalom napjaiban a Műszaki Egyetem nemzetőrségének parancsnoka lett. Tagja volt az október 30-án megalakult Honvédelmi Bizottmánynak, október 31-től a Karhatalmi Bizottság Operatív Bizottságának. November 1-jére virradó éjjel kiadta az ún. 001-es díszparancsot, amelyben orosz agresszornak nevezte a beavatkozó szovjet hadsereget. November 3-tól a nemzetőrség főparancsnoksága hadművelleti osztályának törzsfőnöke volt. November 4-én Király Bélával és a rendelkezésükre álló katonai alakulatokkal visszahúzódtak a budai hegyekbe.

1957. március 9-én letartóztatták, 1958. augusztus 19-én a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtonácsa életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte. 1963. március 27-én, az általános amnesztiával szabadult. 1988-ban a Történelmi Igazságtétel Bizottság egyik alapító tagja volt, majd 1989-ben létrehozta a „Műegyetem 56” alapítványt. A köztársasági elnök előléptette tartalékos vezérőrnaggyá.

A kiállított vászonzsákokot – amit felesége vitt be neki a börtönbe –, ruhászáknak használta, majd kiszabadulását követően a lánya iskolai tornazsákként „hasznosította”.

A kiállított dokumentumok a letartóztatásakor (vagyoneklobzási jegyzőkönyv), ill. a börtönévek alatt keletkeztek (levél feleségétől, haza küldött hivatalos értesítések a börtönből, Marián Istvánt ábrázoló börtönkarikatúrák, cigarettapapírra írt Hamlet-monológ, szabadulása napjára feleségének készített üdvözlő kártyák).

A tárgyat és a dokumentumokat Marián Istvánné bocsátotta a múzeum rendelkezésére.

3. Nagy Alajos, az Ajkai Nemzeti Forradalmi tanács tikárának ‘56-os emlékei

Nagy Alajos, az ajkai Nemzeti Forradalmi Tanács egyik vezetője is több tárggyal gazdagította a kiállítást, ám mivel neki más tervai vannak személyes anyagával, csupán dokumentáltuk tárgyait. Ezen iratok, ausztriai menekültigazolványok mellett az ország elhagyásakor viselt ruházatát (zakó, ing), s táskáját foglalják magukban.

Később, mint a nyugat-németországi magyar emigráció egyik vezetője, Nagy Lajos hozzájutott egy különleges relikviához, melyet ugyancsak láthattak a látogatók kiállításunkban: Mindszenty József papi gallérját.

1. 1 db zakó (zöldesbarna, 1950-es évek)
2. 1 db ing (zöld kockás, 1950-es évek)
3. 1 db aktatáska (barna bőr, 1950-es évek)
4. 2 db cigarettásdoboz (Memphis, ausztriai menekülttáborból, 1956 vége)
5. gyógyszeres doboz (fém, 1950-es évek)
6. Mindszenty József emigrációban viselt papi gallérja (fehér műanyag, 1970 körül)
7. 1 db kézzel írt átvételi elismervény pisztoly leadásáról, 1956.
8. 2 db megbízólevél az Ajkai Nemzeti Forradalmi Tanács részéről Nagy Alajosnak, 1956.
9. 1 db magyar-német nyelvű menekültigazolvány Nagy Alajos részére, Ausztria, 1956–1957.
10. 1 db német nyelvű menekültigazolvány Nagy Alajos részére, Ausztria, 1956–1957.

4. A pécsi egyetemisták zászlója

Vörös színre festett, fa zászlórúdra erősített nemzetiszínű selyemzászló (nem lyukas), amely alatt a Pécsi Orvosi Egyetem diákjai vonultak fel 1956 októberében. A zászlót megőrző dr. Buzády Tibor elmondása szerint az egyetem diákjai alig találtak olyan magyar zászlót, amin nem volt Rákosi-címer.

Mivel a tüntetésen jelen lévő Buzádyt, fiatal kora ellenére megválasztották a Pécsi Rádió vezetőjévé, november 4-e után menekülni kényszerült. A zászlót magával vitte, amely több évtizedes kényszerű távollét után jutott haza Münchenből.

A Történeti Fényképtárba került fényképek készítőinek életrajzai Jalovszky Katalin – Kiscsatári Marianna

Almási Zoltán (Budapest, 1937–) üzemmérnök. 1956-ban a Pillangó utca 12-ben lévő Lendület Cipőkészítő Szövetkezetben dolgozott cipőfelsőrész-készítő szakmunkásként.

1959-ben elvégezte a cipőipari technikumot, majd üzemmérnök lett. Dolgozott a Minőségipőgyárban és a Bőripari Kutatólaboratóriumban. A rendőrségtől ment nyugdíjba.

1956 februárjában kezdett fotózni Altix márkájú fényképezőgéppel. A forradalom napjaiban a város különböző pontjain, a Moszkva téren, a Széna téren, Práter utcában, a Váci úton készített felvételeket. A negatívokat saját lakásán előhívta és az elkészített nagyításokkal együtt a pincében rejtegette.

78 darab felvételét a múzeum 2005-ben megvásárolta.

Vitéz Balassa Imre (Borsfa, 1932–) elektromérnök. Édesapjának vitézi címe és ehhez jutott földje volt, ezért nem vették fel a gimnáziumba. Kitanulta az esztergályos szakmát, később Nagykanizsán a Piarista Gimnáziumban magántanulóként érettségizett. Katonaszolg után Budapesten dolgozott egy szövetkezetben és esti tagozaton elvégezte a Kandó Kálmán Villamosmérnöki Főiskolát.

1956. október 23-án részt vett a Rádió előtti tüntetésen. Október 24-től egy 10–12 tagú fegyveres csoport tagjaként harcolt. A csoport a József körút 71–73. számú házban lévő péküzemben alakította ki bázisát, s a Nagykörút Baross utca és a Blaha Lujza tér közötti szakaszán tevékenykedtek. A harcostársak egymást csak beceneven, vagy ragadvány néven ismerték. Balassa Imre szemüveges lévén, a Kobra nevet kapta. Október 31-e után bajtársai-

val együtt belépett a Nemzetörségbe, ahol rendfenntartó feladatokat láttak el, majd november 4-én ismét felvették a küzdelmet a benyomuló szovjet erőkkel.⁷⁶

Balassa Imre a harcok szünetében összecsukszható kelet-német fényképezőgépével, Tessar objektívvel készített felvételeket. November végéig Pesten bujkált, majd Óriszentpéternél lépte át az osztrák határt, táskájában az előhívatlan filmmel. A tekercset Németországban, Tübingenben hívatta elő 1957 januárjában, s ezt ajándékozta 2005-ben a múzeumnak.

Németországban először esztergályosként helyezkedett el, később Stuttgartban, majd Darmstadtban folytatta egyetemi tanulmányait, s itt szerzett elektromérnöki diplomát. Az IBM-nél dolgozott szervezőmérnökként, s 1966-ban ő lett a cég kelet-európai képviselője. Nyugdíjasként jelenleg is Németországban él. 1993-ben megkapta a Hazáért és a Szabadságért 1956-os emlékérmét.⁷⁷

Id. Berkó Pál (Budapest, 1912–Budapest, 200?) vállalatigazgató. Szegény családban született, édesapja szabó volt. Műbútorasztalosnak tanult, de szakmájában rövid ideig dolgozott. Az 1930-as években a HaFa (Hatschek és Farkas) fotócikk-kereskedés alkalmazottja volt. Ettől az időszaktól kezdve maga is rendszeresen fotózott.

A II. világháború idején kommunistaként részt vett az ellenállási mozgalomban, lakásán baloldaliakat, zsidókat bújtatott.

1956-ban az Állami Gazdaságok Szerelő- és Segédipari Vállalatának igazgatója volt.

A forradalom napjaiban bejárta a legsúlyosabb harcok színhelyeit, s Leica fényképezőgépével mintegy 90 felvételt készített. A negatívokat fotólabornak átrendezett fürdőszobájában maga hívta elő.

Felvételeit fia, Berkó Pál ajándékozta a múzeumnak.

Boda László (Zalakoppány, 1936–) agrárközgazdász. Tanítói családban született. Középiszkoláit a zalaegerszegi Premontrei Gimnáziumban kezdte, majd a Zrínyi Gimnáziumban fejezte be. 1956 őszén a Gödöllői Agrártudományi Egyetem harmadéves hallgatója volt. Október 23-án az egyetem hallgatóival együtt érkezett a fővárosi tüntetésre. Felvételeit bátyja, Boda Miklós bölcsészhallgató nála lévő kis Zorkij gépével készítette. A testvérek a Március 15. téri gyűlésen találkoztak, ahol Boda László a fényképezőgépet visszaadta bátyjának, így a nap további eseményeit Boda Miklós örökölte meg, aki a filmeket előhívta, majd a negatívokat elrejtette. Papírképeket csak a rendszerváltás után készített.

Boda László a forradalom leverése után az egyetem MEFESZ szervezetében tevékenykedett, annak feloszlásáig. A diplomájának megszerzése után agrárközgazdászként, gazdasági érdekképviselői területen dolgozott nyugdíjazásáig.

Bogyó Rezső (Fülek, 1911–2003). Édesapja mozdonyvezető volt a Felvidéken; a trianoni döntés után Kassa, Szerencs, Miskolc, Salgótarján után végül Budapestre helyezték a családot. Miután felsőkereskedelmi iskolai érettségét tett, a textiliparban dolgozott. 1938-ban az I. bécsi döntés után karpaszományosként vett részt a kárpátaljai bevonuláson. 1945-ben az élelmiszerkereskedelemben helyezkedett el.

1956 októberében a Hűsiperi és Göngyölegkészletező Vállalat munkástanácsának elnökévé választották. A forradalom alatt az Üllői út környékén és a Nagykörúton készítette

76 *Eörsi László*: Corvinisták 1956. A VIII. kerület fegyveres csoportjai. Bp., 2001. 364.

77 1956. Szemtanúk. Németországban élő kortársak és forradalmárok emlékeznek 50 év távlatából. Marosvásárhely, 2006. 12., 62., 190.

felvételeit WERRA típusú kisfilmes gépével. A negatívokat sokáig a ruhásszekrényben őrizte. Fiától, Bogyo Barnától 30 darab eredeti negatívot kaptunk ajándékba.

Callmeyer Ferenc DLA (Miskolc, 1928–) építészmérnök, képzőművész, címzetes egyetemi tanár. Miskolcon, a Királyi Katonai Fráter György főgimnáziumban érettségizett. A II. világháború végén levontként Németországba került. 1947–1951 között a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karának hallgatója, 1952 óta a Magyar Építészek Szövetségének tagja, 1989–1990 között alelnöke, az Alkotó Tanács elnöke. 1994-től a Budapesti Műszaki Egyetem DLA doktori bizottság tagja. Megalapítója és első elnöke a Magyar Építész Kamarának. Megkapta a Csonka Pál és Schulek Frigyes emlékérmét, háromszor részesült építészeti nívódíjban, kétszer tüntették ki Ybl díjjal.

1951-től 1955-ig a MEZŐTERV-nél, majd 1955–1963 között az IPARTERV-nél dolgozott.

Az ő nevéhez fűződik az 1956-ban megsérült Szent Rókus kápolna műemléki helyreállítása. Az 1960-as években könnyűszerkezetes iskolákat tervezett, Újpalota városrész kialakításában meghatározó szerepet játszott. Dolgozott Angliában és az Amerikai Egyesült Államokban. Budapesten egyebek között ő tervezte a Nemzetközi Amerikai Iskolát és a Keresztény Iskolatestvérek Osztrák-Magyar Iskoláját. 1984-től a Budapesti Műszaki Egyetem angol nyelvi tagozatának tanára.

1956. október végén színes diafelvételeket készített Fed típusú fényképezőgépével a forradalom különböző helyszíneiről. Jelen volt az október 25-i Kossuth téri sortűznél, az áldozatok emlékét alkotása őrzi a Földművelésügyi Minisztérium épületén.

Dr. Constantinovits Milán (Miskolc, 1921–) szemorvos, címzetes egyetemi docens. Szülővárosában érettségizett 1940-ben. 1947-ben a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett szemészorvosi diplomát. Először a Budapesti Önkéntes Mentőegyesületnél, majd az I. sz. Szemészeti Klinikán dolgozott, 1957 februárjáig az Országos Trachoma Kutatóintézet tudományos osztályvezetője volt.

A forradalmat a harcok közvetlen közelében, a Corvin köznél álló Üllői út 42. számú házban lévő lakásában, illetve a ház pincéjében élte át családjával.

Munkahelyén a SOTE Forradalmi Bizottságának az elnökévé választották. Vezetése alatt a klinikán a forradalom napjaiban sem szakadt meg a gyógyító munka. A forradalomban játszott szerepe miatt 1957-ben állásából elbocsátották. 1957 szeptemberében a IX. kerületi szakorvosi rendelőintézetben helyezkedett el. Az intézet szemész főorvosaként ment nyugdíjba 1994-ben. 2002-ig magánpraxist folytatott.

Az októberi napokban lakásának Corvin közre néző ablakából készített Reflecta típusú fényképezőgépével néhány felvételt – többek között feleségének itt harcoló öccséről, Kormos Zoltánról⁷⁸ – majd novemberben házuk tetejéről örökítette meg a romos környéket. A képeket a rendszerváltásig egy könyvespolcban rejtegette.

Dr. Fekete Ágnes (Budapest, 1924–) kutatóorvos, az orvostudományok doktora. 1942-ben érettségizett Budapesten, a Veres Pálné Leánygimnáziumban. 1948-ban szerzett a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karán általános orvosi diplomát. 1946–1976 között a Ssemelweis Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetében végzett kutató- és oktatómunkát. 1977-től 1982-ig a SOTE 3. sz. Belgyógyászati Klinikájának Laboratóriumvezetője, 1985-ig

78 Ld. 20. sz. lábjegyzet.

a Róbert Károly úti kórház laboratóriumának főmunkatársa. 1998-ban megkapta aranydiplomáját.

1956-ban a SOTE Trefort kertben álló Élettani Intézetének bennlakó munkatársa volt. Október 23-án este a Trefort kerti Gólyavárban részt vett a Petőfi Kör gyűlésén. A vasrácsokkal körülvett kertet este, a rádió körüli harcok kitörésekor lezárták, s 26-ig zárva tartották, így az épület lakói sem tudták addig elhagyni. Dr. Fekete Ágnes a forradalom napjaiban egyetlen, ám emblemikus fényképet készített az Élettani Intézet Puskin utcai homlokzatára kitűzött lyukas zászlóról. A képet családi albumában őrizte, majd 2005-ben a kiállítás céljára a múzeumnak ajándékozta.

Gara László (Budapest, 1930–Budapest, 2005) elektroműszerész.⁷⁹ 1945-ben érettségizett Esztergomban a ferences gimnáziumban. Elektroműszerészként a budapesti Mechanikai Laboratóriumban dolgozott, majd 1971-ig ugyanitt munkaügyi csoportvezető lett. Ezután a Magyar Honvédelmi Szövetség országos központjában a hajó szakág vezetője volt 1989-ig. Gimnazista kora óta fotózott WELTA 208-as gépével 6×9-es filmre, amit megfélelve használt, így több felvételt tudott készíteni.

1956. október 25–26-án, majd november 4. után készített felvételeket a főváros utcáin. A negatívokat a munkahelyén előhívta, a tekercseket egy iratszekerény aljába rejtette el, s csak 1989-ben vette elő. 2004-ig nem mutatta meg senkinek.

Gyűjteményünk 22 db negatívot és 37 db egykorú papírképet vásárolt tőle.

Halász Ottó (Budapest, 1936–) Szerszámkészítő szakmunkásnak tanult. Fiatal kora óta aktívan sportolt, fényképezni is ekkor kezdett el.

1956 októberében a VIII. kerületben lakott, itt készítette a forradalom alatti felvételeit Csehszlovákiában vásárolt Praktica FX fényképezőgépével. 1956. november végén vagy december elején egy versenyerékpárral Bécsbe ment, majd innen Kanadába került. Jelenleg is ott él.

Fényképezőgépét – benne a filmmel – itthon hagyta rokonainál. Néhány évvel később a család megbízásából egy ismerős balatonlellei fényképész előhívta és egy sorozat kópiát készített. A filmet Jankovszky György, Halász Ottó unokaöccse ajándékozta a múzeumnak.

Hámori Vilmos (Budapest, 1923–) út- és vasútervező mérnök. A Mátyás király Reálgimnáziumban érettségizett, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen út- és vasútervező mérnöki diplomát szerzett. Az UVATERV-nél helyezkedett el s innen ment nyugdíjba.

Gyermekkora óta szenvedélyes amatőr fényképész volt, aki minden, számára érdekes eseményt igyekezett megörökíteni. Kis méretű, tenyérben elférő, 35 mm-es Zeiss-TENAX fényképezőgépével 1956. október 23. és november 23. között 58 felvételt készített a forradalom legfontosabb színhelyein.

Filmjeit a fürdőszobájában berendezett laboratóriumában hívta elő és balatonfüredi ismerősei házána a padlásán rejtette el. A negatívokról az 1960-as évek végén papírképeket készített. Felvételeit sorba rendezte, és az eseményeket a lehetőség szerint pontosan meghatározva jegyzékbe vette. Az eredeti negatívok 2005-ben vásárlással kerültek gyűjteményünkbe.

79 Naplók. interjúk 156-ról. Összeáll. és szerk. *Sümei György*. Bp., 2006. 165.

Juricza Tibor (1919–1989) elektroműszerész. Szakvizsgájának letétele után két évet dolgozott, majd három év sorkatonaság, két évi frontszolgálat és négy év orosz hadifogság következett.

15 éves korában kezdett fényképezni, felvételeit saját maga dolgozta ki. Az 1956-os forradalom napjaiban október 30. és november 15. között fényképezett. Filmjeit és az elkészült papírképeket 35 éven át elzárva tartotta.

85 db felvételét, melyekről pontos jegyzéket is készített, unokája, Kővári Csaba ajándékozta a múzeumnak.

Kabdebó Tamás (Budapest, 1934–) író, műfordító, irodalomtörténész, könyvtáros. Baján nevelkedett, középiskolai tanulmányait a ciszterci rend bajai gimnáziumában kezdte, majd a budapesti Eötvös József Gimnáziumban érettségizett. 1952-től a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarának hallgatója. 1955-ben útlevel nélkül próbált kiutazni a varsói Világifjúsági Találkozóra, de letartóztatták és börtönbe került. Szabadulása után a Csepel Műveknél lett villanyszerelő, majd Komlón bányász.

1956-ban részt vett az egyetemi forradalmi bizottság munkájában, cikkeket írt az Egyetemi Újságba. Belépett a nemzetőrségbe, majd november 4-e után fegyverrel is harcolt. Október 23-tól édesapja Kodak fényképezőgépével készített néhány felvételt, melyeket múzeumunknak ajándékozott.

1956 novemberében a várható megtorlás elől menekülni kényszerült. Ausztrián keresztül Angliába került, ahol folytatta egyetemi tanulmányait. A diploma megszerzése után előbb a cardiffi egyetemi könyvtárban, majd a londoni University College könyvtárban dolgozott. 1969–1972 között a dél-amerikai Georgetown egyetemének könyvtárát igazgatta, majd néhány év manchesteri könyvtárasság után 1983-ban Írországból telepedett le, ahol jelenleg is él. Az 1956-os forradalom alatti élményeit Minden idők című dokumentumregényében örökítette meg.

1995-ben írói, fordítói munkásságáért a Magyar Köztársaság Középkeresztjével tüntették ki.⁸⁰

Dr. Kassai Tibor (Miskolc, 1930–) állatorvos, egyetemi tanár. A kunhegyesi Móricz Zsigmond Gimnáziumban érettségizett. 1952-ben Budapesten elvégezte az Állatorvostudományi Főiskolát. Ettől kezdve a főiskola, 1962-től az egyetem alkalmazottja volt. 1981-től 1995-ös nyugdíjazásáig tanszékvezető egyetemi tanár.

1956 júniusában, a forradalom kitörése előtt néhány hónappal szerezte meg a kandidátusi fokozatot. A forradalom napjaiban Rolleyflex tükörreflexes géppel fényképezett. A negatívok labormunkáit és a nagyításokat is maga végezte. Összesen 34 felvételt készített, a filmet az egykorú nagyításokkal együtt a múzeumnak ajándékozta.

Kinczler Gyula (Ungvár, 1926–Budapest, 2005) tervezőmérnök. 1951-ben szerzett építész-mérnöki oklevelet a Budapesti Műszaki Egyetemen. Ettől kezdve nyugdíjazásáig a Mélyépítési Tervező Vállalatnál dolgozott víz- és csatornatervező mérnökként.

Már az október 23-i tüntetéstől kezdve módszeresen fényképezett kisméretű, Zorkij 3 gépével. Kőbányai lakásából nap mint nap bejárt a városba, gyakran gyalog is, hogy felkeresse és megörökítse a forradalmi várost, a leghevesebb harcok helyszíneit. Négy tekeres filmen 143 felvételt készített. Az előhívott negatívokat papírba csomagolva, szekrény aljára felszegezve rejtegette éveikig.

80 *Kabdebó Tamás: Minden idők. Bp., 2006. Kabdebó Tamás: Életút. Bp., 2007.*

Képeiből 2004 októberében az Országos Evangélikus Múzeum rendezett kiállítást 1956 – ismeretlen képek a forradalomról címmel. 2005-ben Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára a gyűjtemény számára a szerző engedélyével minden felvételtől 1-1 db kópiát készíttetett Vékás Magdolna fotóművésszel. Az eredeti negatívok az Országos Evangélikus Múzeumba kerültek.⁸¹

Dr. Kiss György (Baglyasalja, 1932–) programozó matematikus. 1950-ben, érettségi után a fővárosba került, az ELTE Természettudományi Karán szerzett diplomát. 1954-től a MÁV-nál volt alkalmazásban, majd 1960-tól a számítástechnika különböző területein végzett kutató- és fejlesztő munkát 1992-es nyugdíjazásáig.

1956. október 28–29. körül fotókörútra indult: a Nagykörút, Kálvin tér, Üllői út környékén fényképezett egy ALTIX-V márkájú kisfilmes géppel. Felvételeit lakásán rejtette el, s csak a rendszerváltozás után vette elő. A 30 db negatívot 2005-ben gyűjteményünknek ajándékozta.

Kiss Jenő (Konyár, 1929–) középiskolai tanár. Aszódon járt gimnáziumba, majd az orvosi egyetemre jelentkezett, de származása miatt nem vették fel. Később biológia-kémia szakos középiskolai tanári diplomát szerzett, és különböző iskolákban tanított. Nyugdíjazása előtt az Ipari Minisztérium terület- és környezetvédelmi szakértője volt.

1956-ban a forradalmi napokat a leghevesebb harcok közelében lévő Leonardo da Vinci utcai lakásában élte át. Fényképei többségét október 28. és november 4. között készítette a harcok helyszínén, a VIII. és IX. kerületben. 41 kocka eredeti színes kisfilmre készült felvételét megvásároltuk.⁸²

Lajos Ferenc (Ópécska, 1912–Budapest, 1998) festőművész, grafikus. Iskoláit Gyulán, majd Budapesten végezte. Különböző ösztöndíjakkal 1931 óta bejárta a világot; megközelítőleg negyven önálló kiállítása volt. A második világháború után a Szépműves Műhely kiadója volt, ő jelentette meg többek között Molnár C. Pál, Haranghy Jenő, Szabó Vladimir albumait; jó barátja volt Püski Sándor, a neves könyvkiadó. 1950 körül megszűnt a kiadó, ekkortól szabadúszó művészként élt 1998-ban bekövetkezett haláláig. Aktívan részt vett Gyula város kulturális életében, elnöke volt a Dürer Társaságnak.

Az 1956-os forradalom alatt készített felvételei 1990 után kerültek elő. A 63 darab 9×12-es papírképet unokahúga, Mesterházy Ilona ajándékozta gyűjteményünknek.

Mazzag Imre (Egervár, 1931–) tisztviselő. Szülei földműveléssel foglalkoztak, az 1950-es évek elején kuláknak minősítették őket. A közgazdasági egyetem elvégzése után a XX. kerületi Motoröntvény Gyárban dolgozott a termelési osztályon gyártáselőkészítő programozóként, illetve munkaügyi vezetőként. 1971-től nyugdíjazásáig, 1990-ig a METRÓ Építési Vállalat szociálpolitikai vezetője volt.

1956. október 25. és november 4. között német ERCONA gépével a forradalom több jelentős helyszínén is fotózott. A filmet előhívatta, lenagyította és a képeket a negatívokkal együtt biztos helyen őrizte, s csak a rendszerváltozás körül vette elő.

27 db negatívját a múzeum 2005-ben megvásárolta.

81 *Zászkaliczky Zsuzsanna*: Képek sajátos keretben. Kinczler Gyula 1956-os fotósorozata az Evangélikus Országos Múzeumban. In.: '56-os fényképek gyűjteményekben. Szerk.: Kákóczi András-Sümegei György. (A Miskolci Galéria könyvei 29.) Miskolc, 2007. 91–96.; *Sümegei György*: 1956 ismeretlen képeiből. Fotóművészet 48. (2005. 1–2. sz.) 145.

82 *Kiss Jenő*: Egy amatőr fotós színes fényképei és élményei 1956-ban. Bp., é. n.

Mészáros László (Esztergom, 1930–) okleveles gépészmérnök. Gimnáziumi tanulmányait Esztergomban végezte. A Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett először általános mérnöki diplomát, majd gépészmérnöki végzettséget. Nyugdíjazásáig a Közúti Hídfenntartó (később: Gépellátó) Vállalatnál dolgozott.

1956. októberében 22-én részt vett a Műszaki Egyetemen tartott nagygyűlésen, majd a 23-i tüntetésen. Október 25-én a Kiskörút és a Nagykörút környékén készített fényképeket, ezeket saját maga hívta elő.

29 darab eredeti negatívját 2005-ben a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta.

Dr. Pintér György (Budapest, 1936–) orvos. 1954-ben érettségizett a Madách Imre Gimnáziumban, majd műszaki rajzoló oklevelet szerzett. 1956 szeptemberében, negyedik jelentkezésre vették fel a Semmelweis Orvostudományi Egyetemre. Már ekkor fényképezett ALTIX márkájú fényképezőgéppel s filmjeit maga hívta elő. A forradalom napjaiban főképp az Üllői úton, a Nagykörúton és a Tolbuhin (ma: Vámház) körúton fényképezett, de készített felvételeket Budán is, a Moszkva téren és a Széna téren. 1990-ben csináltatott először nagyításokat a negatívokról, s a képeket csak ekkor mutatta meg a barátainak.

3 tekercs filmjét – mintegy 90 felvétellel – 2005-ben a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta.

Rapaich Richárd (Budapest, 1937–) festőművész, grafikus. 1951–53-ban családjával kitelepítettként élt. Középiszolába nem mehetett, ezért kőműves segéd munkásként, mezőgazdasági munkásként dolgozott. 1953-tól, amikor a család visszatérhetett Budapestre, egy dekorációs vállalatnál vállalt munkát. 1954-ben iratkozhatott be esti gimnáziumba.

1956. október 23-án a munkatársaival együtt csatlakozott a tüntetőkhöz. A képzőművészeti ambíciókat tápláló fiatal ember élményeit az első napokban rajzban örökítette meg. Október 26-tól kezdve november 4-ig módszeresen járta a város utcáit, s kisméretű Weltax Junior fényképezőgéppel dokumentári elhivatottsággal igyekezett rögzíteni a látottakat. A forradalom után Franciaországba emigrált. 1957–1961 között a Lille-i Ecole des Beaux-Arts-on képzőművészetet tanult. Reklámgrafikusként és gobelinművészként vált ismertté.

Három tekercs előhívatlan filmjét évtizedek múlva kapta meg Budapestről, a felvételeket felhasználta a forradalomról készült vizuális műveinek megalkotásához. 2005-ben a 4,5×6 cm-es eredeti negatívokról 15 db saját maga által készített és szignált 18×24 nagyítást ajánlott gyűjteményünknek.⁸³

Siklós Gábor (Gyüre, 1930–Budapest, 1999) mérnök. Hajdúböszörményben érettségizett, majd a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem gépészmérnöki karán szerzett diplomát.

1956. október végén főképp a Ferenc körúton és az Üllői úton készített fényképeket. 1956 decemberében öccsével együtt elhagyta az országot s Bécsen keresztül Londonba utazott, ahol 1965-ös hazatéréséig mérnökként dolgozott.

A felvételeket testvére, Siklós Péter bocsátotta a rendelkezésünkre.

Szász Olivér (Marosvásárhely, 1931–) mérnök. A II. világháború alatt költözött családjával Magyarországra. A Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett mérnöki diplomát. 1956-ban az egyetemen felállásban tanársegédként dolgozott, főállása a Csepeli Papírgyárban volt. Október 23-án részt vett a műegyetemi nagygyűlésen és a Bem téri tüntetésen. A következő

⁸³ *Sümei György*: Négy nap alatt. Rapaich Richárd fényképei 1956. október végéről. Fotóművészet 47. (2004. 3–4. sz.) 136.; Naplók, interjúk 1956-ról. Összeáll. és szerk.: Sümei György. Bp., 2006. 165.

napokban magával vitte fényképezőgépét, és amerre járt, felvételeket készített. 1957 januárjában egyik barátja lakásán hívták elő a filmeket. Egy feljelentés után itt és az ő saját lakásában is házkutatás tartottak, a megtalált negatívokat elkobozták. Egy évtizeddel később a lakásban előkerült egy sorozat az 1956-os októberi fotókból, amely elkerülte a házkutatást végzők figyelmét.

A 80 db egykorú papírképet a szerző 2006-ban gyűjteményünknek ajándékozta.

Szilágyi Zsolt István (Szeged, 1936–) üvegtechnikus, fizikus, szemészorvos. Értelmiségi családban született, Szegeden érettségizett 1954-ben. Származása miatt nem vették fel egyetemre, ezért üvegtechnikusságot tanult Budapesten, az Egyesült Izzóban. 1956 novemberében elhagyta az országot, s még az év decemberében kijutott az Amerikai Egyesült Államokba. Az Oklahoma Egyetem fizika szakán szerzett diplomát. Fialat kutatóként részt vett a NASA számára kikísérletezett röntgenteleszkóp megszerkesztésében. Az 1960-as években a Phillips cégnél dolgozott. 1975-ben szemészorvosi diplomát szerzett Bostonban. Ma nyugdíjasként Californiában él.

A forradalom napjaiban ALTIX márkájú fényképezőgépével készítette felvételeit. A magával vitt filmekről Ausztriában csináltatott nagyításokat. Az eredeti negatívok ekkor elvesztek. A napjainkig megőrzött 56 db 9×12 cm-es papírképet 2006-ban ajándékozta a múzeumnak.⁸⁴

Ujfalussy Szabolcs (Budapest, 1928–) töltőtolljavító kisiparos. Érettségi után repülőoktatóként, majd az 1950-es években a metró építkezésénél gépkocsivezetőként dolgozott. 1953-ban töltőtoll javítással kezdett foglalkozni, 1958-ban töltőtoll javító üzletet nyitott.

12 éves korától fotószakköri tagként foglalkozott a fényképezéssel. 1956-ban Budán, a Böszörményi úton lakott, így a forradalom napjaiban nem csak a leghevesebb pesti harcok színhelyein fotózott, ahol a legtöbb fényképező megfordult, hanem megörökített néhány olyan budai eseményt is, amelyről rajta kívül más nem készített felvételt. Filmjeit maga hívta elő, s azonnal papírképeket is készített.

Az eredeti negatívokat gyűjteményünknek ajándékozta.

Dr. Varannai István (Szokolca, 1910–Budapest, 1996) A gimnáziumot Budapesten végezte, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán szerzett doktori címet 1936-ban. Bíróként dolgozott a Budapesti Központi Kerületi Bíróságon.

Az 1956-os forradalom alatt csendes szemlélődőként fényképezett Budapest utcáin. A képeket könyvekbe rejtve őrizte a rendszerváltozásig.

A felvételeket fia, Varannai András ajándékozta a gyűjteményünknek.

Várhelyi László (Budapest, 1936–) finommechanikai műszerész. Kispesten született, az ot-tani Landler Jenő gimnáziumban érettségizett. Érettségi után a kispesti Elektromos Készülékek és Mérőműszerek Gyárában dolgozott segédmunkásként, majd műszerész szakmunkásként. Az OTP kerületi fiókjától ment nyugdíjba 1988-ban.

1956-ban kezdő amatőr fotós volt. A forradalom napjaiban WERRA-IV típusú gépével 59 felvételt készített, közülük többet a kispesti eseményekről. Előhívott negatívjait a forradalom leverése után befőttes üvegbe zárva, egy éven át őrizte elásva családi kertjükben. A sértetlenül megmaradt negatívokról 2006-ban készültek papírképek gyűjteményünk számára.

84 *Illényi Balázs*: Ment. látott – kicsit győzött. *Heti Világgazdaság* 24. (2002. november 16. 46. sz.) 81–83.

Zorkóczy Levente (Budapest, 1934–) mérnök. 1956-ban a Budapesti Műszaki Egyetem vilamosmérnöki karának hallgatója volt. A forradalom alatt részt vett a műegyetemi megmozdulásokban, majd járta az utcákat és kis német fényképezőgépével két tekercs AGFA-filmet fotózott el. November 21-én hagyta el az országot, s a filmeket magával vitte. Bécsből Aachenbe ment, ott hívatta elő és nagyíttatta le a felvételeket, de nem mutatta meg senkinek.

A Magyar Nemzeti Múzeum 1956-os gyűjtési felhívását olvasva 2006 márciusában a negatívokat a Fényképtárnak ajándékozta.

Jelenleg Düsseldorfban él.

A Történeti Tárnak dokumentumot adományozók életrajzi Balahó Zoltán

Dr. Andreánszky Árpád (Budapest, 1943. november 4.–) Andreánszky Árpád gépészmérnök és Beniczky Judith második fia.

Az elemi iskola nyolc évét Budapesten, Hejőpapiban, Sajósenyén, Neszmélyen és Szobon végezte.

1956 őszén a Szobi Állami Fiúiskola 8. osztályába járt. Ő volt az iskola rádió felelőse, ugyanis a Szobi Állami Fiúintézetnek volt egy saját rádiója, amolyan kis stúdió, amivel adásokat lehetett átvenni a „nagy” rádióból, vagy lemezeket, magnószalagokat lehetett bejátszani.

1956. október 23-án este éppen Johannes Brahms Magyar Táncait (Galántai táncokat) akarta bejátszani – ez a dallam volt a háziadó ismertető jele is –, amikor úgy 19.30 körül, a fülhallgatón keresztül a Kossuth vagy Petőfi adón át hallotta, hogy Gerő Ernő beszéde közben valami nincs rendben, mert lármát és zajongást lehetett hallani. Nem tudta, hogy mi történik.

Október 25-én reggel kezdte el följegyezni naplójába, a rádióból hallott sok nyugtalanító és bizonytalan hírt. Az emberek nagyon féltek egy új háborútól és nagyon sok rémhír terjedt. Mindenki hallott valami fontos eseményről, de senki sem tudta, hogy mi történik az országban - és Szuezen!

A napló címe – „Két forradalom” – úgy keletkezett, hogy valami párthű nevelő, illetve tanárember rögtön azzal érvelt, hogy ami most történik az „ellenforradalom”. Andreánszky azonban ragaszkodott ahhoz, hogy igazi forradalomról van szó, és az „ellenforradalom”, csak pártvonalas „duma”.

1956. november 29-én hagyta el Magyarországot, és rövid ausztriai tartózkodás után Svájcba, Winterthur városába került, ahol egy svájci család vette gondnokságába. Itt végezte el a „Sekundarschule”-t, majd a Wintherthuri Technikum kereskedelmi tagozatát, ahol 1964-ben kereskedelmi diplomát szerzett. 1970-ig kereskedelmi tisztviselőként dolgozott különböző vállalatoknál: gépiparban, biztosítóintézeteknél és a nemzetközi fűszer nagykereskedelemben.

Szabadidejében, magánúton készült fel az érettségire (Eidgenössische Maturatsprüfung), amire 1970 szeptemberében Basel-ben került sor. 1970-től 1977-ig a Zürichi Egyetemen tanult germanisztikát, történelmet és művészettörténetet. Doktori értekezését 1977-ben a 14. században élt szerző, Heinrich Wittenwiler: Der Ring című művéről írta.

1977 augusztusa óta a Kantonsschule Schaffhausen (gimnázium) megválasztott tanáraként, németet és történelmet oktatott. 1970-ben elvett egy svájci-francia származású nőt, Judit lányuk 1973-ban született. Két fiútestvére élt, illetve él Svédországban, egy húga pedig Nagykovácsiban. 1966 óta svájci állampolgár, a magyart 1994-ben kapta vissza.

A menekülésekor magával vitt naplót 2006 júliusában ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak.

Atkár Arisztid (Budapest, 1926. március 21.–) 1943-ban érettségizett a budapesti Német-birodalmi Iskolában. 1944–1946-ban a Közgazdasági Egyetemen tanult, ahonnan 1947-ben mint „osztályidegent” kizárták. 1944-től 1949-ig édesanyjával ketten egy kisipari vegyi műhelyt üzemeltetett, melyet 1949-ben egyénileg államosítottak. Mint „osztályidegen” értelmi-ségi állást nem kapott, szabadfoglalkozású angol-német fordítóként tartotta fenn magát.

1952-től 1955-ig a müncheni Szabad Európa Rádió (SZER) illegális budapesti tudósítójaként, konspiratív módon olyan hírekkel látta el a szerkesztőséget, amelyeket a rezsim politikai okoknál fogva elhallgatott. 1955. szeptember 22-én, egy kurír árulása révén letartóztatták, majd 1956 júniusában kémkedés és hűtlenség vádjával 15 év börtönre ítélték.

A forradalom napjaiban 1200 politikai rabtársával együtt kitört a váci börtönből, majd 1956. október 31-én délelőtt Darvas Iván volt osztálytársával, egy ügyésszel és néhány „pesti sráccal” együtt kiszabadította a politikai foglyokat a kőbányai gyűjtőfogházból. A helyszínen spontán „Szabadítási Bizottságot” alakítottak, amely minden szükségessel – úti pénz, élelem (szalonna, kenyér), szabadlábba helyezési igazolvány – ellátta a szabaduló politikai foglyokat. Ennek az akciónak a keretében szabadították ki Darvas Iván bátyját, Darvas Attilát is, aki tíz évet kapott, mert segített neki a SZER számára végzett „hírszerzésben”.

A forradalom leverése után Svájcba menekült, ahol 1957-től 1989-ig a bazeli székhelyű Ciba-Geigy cégnél, „international sales manager”-ként dolgozott, ahonnan 1989-ben ment nyugdíjba és azóta német feleségével Münchenben él.

Huszonnyolc éven keresztül nem kapott magyar vízumot. Visszaemlékezéseit tartalmazó hangkasszettját 2006-ban ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak.

Id. Baják László (Esztergom, 1924–Budapest, 2003) Gimnáziumi és a lakatosipari tanulmányai közben 1944 végén, mint leventét katonai szolgálatra hívták be. A komáromi táborból két alkalommal is megszökött. A front átvonulását a Csallóközben bujkálva vészelte át. 1945 tavaszán, hazatérés közben a szovjetek letartóztatták és a Ladoga tó mellett kialakított kényszermunkatáborba hurcolták. A fogságból 1947-ben szabadult. Hazatérése után a gimnáziumi tanulmányait befejezve leérettségizett, majd munkát vállalt a MÁV Istvántelki Főműhelyében (Landler Jenő Járműjavító) és jelentkezett a Műszaki Egyetemre.

1956-ban a Műszaki Egyetem gépészmérnöki karának hallgatójaként részese volt az október 22–23-i eseményeknek. Október 24-én még felutazott Esztergomból Budapestre, de a fegyveres harcoktól dűlt és általános sztrájktól megbénult városból végül visszafordult, így a forradalom további napjait már Esztergomban élte át.

1958-ban diplomát szerzett és kazánmérnökként dolgozott. 1984-ben a gőzmozdonyok és a gőzkazánok egyik utolsó hivatalos szakértőjeként ment nyugdíjba. Az általa megőrzött esztergomi és újpesti forradalmi röplapok fia, Baják László, a Nemzeti Múzeum munkatársa ajándékként került a múzeumba.

Ernst Andrea (Baja, 1933–1980) a középiskolát szülővárosában végezte, majd 1956-ban gépészmérnöki diplomát szerzett a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karán. Családi indíttatásának és baráti környezetének készítésére az 1940-es évek végétől aktívan részt vett a diákmozgalomban. Ezt a tevékenységét 1953-ban megszakította, s a továbbiakban politikai szervezetnek nem volt tagja, de a reform mindig foglalkoztatta, s később, baráti kapcsolatai révén a Petőfi Kör vitaestjeinek hallgatója lett.

A forradalom után semmilyen politikai rendezvényen nem vett részt, de barátai körében a társadalmi kérdések fontos témaként szerepeltek, s világnézeti állásfoglalását (férjével, Pernye Andrással együtt) nyíltan kifejezte (pl. Demokratikus Charta). Később a Műszaki Könyvkiadó szerkesztőjeként dolgozott.

A Petőfi Kör meghívóit testvére, Ernst József ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak.

Funk Gábor (Budapest, 1945. augusztus 13.–) apja nyomdász, betűszedő volt, de rokonai között is volt gépmester, bélyegzőkészítő, fotográfus és retusőr. Édesanyja egy tejboltban eladóként dolgozott. A három testvérből ő volt a középső.

1956-ban a budai Margit körút 48-ban (akkor Mártírok útja) laktak a II. emeleten. Alattuk a Magyar Szovjet Baráti Társaság (MSZBT) irodája működött, ahova a forradalom napjaiban tizenegy évesen lejár. A mindig nyitott irodában egy stencilgép volt beállítva, amit Csaba Elemér kezel, aki szívesen fogadta a fiú segítségét, mert más dolga is akadt. Ő tartotta a kapcsolatot a Széna téri Dudás-csoporttal, amiért később 3 évet kapott.

Nagyon sok röplapot sokszorosítottak. Úgy emlékszik, hogy írógéppel alulemezre írták a szöveget, amely sajnos nagyon kevés példányt tudott olvashatóan produkálni. Ezért sem készült egy-egy nyomatból kb. 500-nál több. Valószínűleg az ösztönös kíváncsiság miatt, majdnem minden nyomatból eltett egy-egy példányt. Az elkészült sokszorosított nyomatokat aztán teherautón vitték több felnőttel együtt Hűvösvölgy felé, ahol kocsirol szórták szét menet közben. Ez a tevékenység november 4-ig tartott. Pont aznap lett volna a II. kerületi Cserkészszövetség megalakulása, ahová a barátaival együtt jelentkezett. Sajnos, a szovjet csapatok támadása miatt ez meghiúsult, pedig az irodában még cserkészigazolványokat is készítettek.

A MSZBT iroda nagytermének dobogója alatt nagymennyiségű fegyver volt elrejtve, amit az oroszok valahonnan megtudtak és egy tank fenyegetése mellett felszólították a bentlevőket, hogy adják ki a fegyvereket. Nyomatéku a II. és III. emelet közé lőttek, pont az ő lakásuk födémebe. Az oroszok két teherautónyi löszert vittek el. A tank tisztje többször járt a házban, míg egyszer a ház előtt rálőttek. Úgy húzták be a kapu alá, ahol ideiglenesen bekötözték. A házban lakó Farkas Istvánné (aki tudott oroszul) értesítette az orosz katonákat, akik egy páncélautóval elvitték a sebesültet. Ezért cserébe békén hagyták a házat, sőt védelmet is biztosítottak az ott lakóknak.

Később a Franklin Nyomdában hat éven keresztül könyveket tördelt, majd a Szikra Lapnyomdában három évig a Népsport metőrje (a tördelés és a korrektúra munkáit irányító szedőtermi csoportvezető) volt, majd különböző üzemi lapok, a Népszava, később a Pesti Riport metőrje. 45 év munkaviszony után – mint korrektor – ment nyugdíjba. Politikával nem foglalkozott, annak ellenére sem, hogy a Szikra Nyomdában mindenkit megpróbáltak beléptetni a pártba a jobb statisztika érdekében, de ő soha nem lépett be.

A félretett '56-os nyomatok egy részét édesapja elégette – köztük egy eredeti nemzetőr karszalagot is, amelyet Dudás Józseftől kapott –, mert félt hogy egy házkutatás során megtalálják. A lakásban volt egy nem működő fehér márvány kandalló, amelyet még az előző tulajdonos építtetett. Az apja ebbe dugta bele a megmaradt nyomatokat egy dossziéban, amely 1990-ig ott rejtőzött. Végül a Nemzeti Múzeum '56-os felhívására ajándékozta oda őket.

Gemma Major, szül. Somody Gyöngyi és nővére Kató '56-os menekült magyar család gyermekeiként Ausztriában éltek átmeneti menekülttáborban, de mivel családjuk az Amerikai Egyesült Államokba akart továbbmenni, ezért osztrák iskolába nem járhattak.

A World Council of Churches éppen akkor nyitott egy diákothont menekült magyar lányok részére az ausztriai Innsbruckban. Ide kerültek a Somody testvérek is.

A Gansbacher gasse 4. számú diákotthonban dolgozott önkéntes nevelőnőként Ruth Anderson amerikai tanítónő. Abban az időben kezdett a New York államban lévő Long Island-on tanítani, majd amikor a World Council of Churches szervezetnek felajánlotta segítségét, tanári szerződését egy évre megszakította, hogy Ausztriába mehessen. Neki köszönhetjük, hogy azok a diákrajzok, amiket az „Innsbrucker Ungarisches Realgymnasium” diákjai készítettek 1957–1958-ban, megmaradtak. Ugyanis Török Sándor rajztanár 1958-ban egy kiállítást rendezett ezekből a képekből (a rajzok témái: magyar népi motívumok és a diákok emlékezése a forradalomról).

Ismervén az amerikai tanárnő komoly érdeklődését és együttérzését, Török Sándor a rajzokat neki adta, abban reménykedve, hogy azokkal adományokat gyűjt majd a gimnázium javára. Ez azonban nem sikerült, de a rajzokat Ruth negyven éven át megőrizte.

Miután a Somody család 1958 végén, két év várakozás után végre eljutott az Egyesült Államokba, a két lány írt Ruthnak, aki 1959 nyarán meglátogatta őket az Indiana államban lévő Fort Wayne-ban.

1960-ban New Brunswick-be (New Jersey állam) költözött a család, mert édesapjuk egy magyar közösségben akarta felnevelni a lányait. Akkoriban még több ezer magyar származású család lakott azon a környéken. Somody Gyöngyi és Kató itt ismerkedett meg jövőendő házastársával, mindkettő magukhoz hasonló ‘56-os menekült.

Minden karácsonykor levelet váltottak Ruth-tal, majd közel 40 év után ismét meglátogatta őket New Jersey-ben. Ekkor hozta ajándékkul az Innsbruckban készült fényképeket és a diákrajzokat is.

Somody Gyöngyi és Kató a megkerült rajzokat Dr. Kovács Ilona közbenjárásával adta át a Magyar Nemzeti Múzeumnak.

Kiss Józsefné, dr. Osskó Judit (Kassa, 1939. december 1.–) apja a Felvidék visszacsatolása után került Kassára, mint katonatiszt. Később, egészen 1945-ig Sopronban élt a család, ahol testvére született, innen Németországba költöztették őket a soproni Magyar Királyi Rákóczi Ferenc Gyalogsági Hadapródiskola kihelyezése miatt, ahol apja – Osskó Alfréd – zászlóaljparancsnokként szolgált.

Visszatérésüket követően Fonyódon kezdett el általános iskolába járni, mivel soproni lakásukba már nem tudtak visszaköltözni. 1948-tól Budapesten éltek nagyon nehéz körülmények között, családjá szinte minden tagját számtalan méltánytalanság érte az 1950-es években.

Az általános iskola befejezése után gyors és gépírást tanult, ahol tudomást szerzett arról, hogy előző iskolája nem javasolta őt továbbtanulásra, „horthysta katonatiszt” apja miatt.

Anyja tanítónő volt, így kerülhetett mégis gimnáziumba 1956-ban. A forradalom kitörésekor a Kaffka Margit Gimnázium 17 éves tanulójaként rögtön felismerte, hogy rendkívüli idők tanúja lett, s átélte azt az örömet, amit a szabadság élménye adott.

Úgy gondolta, hogy ezeket a napokat a friss élmények hatása alatt le kell írnia, hogy megmaradjanak az emlékezetében. A naplóírás mellett gyűjtötte a rölapokat és az újságokat is. A forradalom leverését követően naplóját a rendszerváltozásig rejtgette a lakás különböző helyein, mivel tudta, hogy annak tartása veszélyes.

1960-tól műszaki rajzolóként dolgozott. 1963-ban felvették az Eötvös Lóránd Állam- és Jogtudományi Egyetem esti tagozatára, ahol jogi diplomát szerzett. 1970-től az államigazgatásban, majd ingatlangazdálkodással is összefüggő munkakörökben tevékenykedett, egészen a nyugdíjazásáig.

Kondor Endre (1931–) 1953-ban mint a légierők fiatal főhadnagyát leszerelték. Szerencséjére a katonai gépkocsivezetői jogosítványát sikerült civilre átcserélnie, így miután Budapestre jött gépkocsivezetőként tudott elhelyezkedni a TEFU-nál. Lakása az I. sz. Sebészeti Klinika közvetlen szomszédságában volt.

1956. október 23-án egy ismerős orvos, dr. Óberna Ferenc a segítségét kérte, mondván, hogy kevesen vannak az ügyeleten. Így lett mentőautó sofőr. Részt vett a Corvin köz és a Köztársaság téri harcok sebesültjeinek az elszállításában.

A forradalom alatt és után a Klinika által kiállított igazolásait 2007-ben ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak.

Krunovszky Mihályné, szül. Petruska Margit (Budapest, 1928–Budapest, 1995) A háború után csak úgy vették fel a csokoládégyárba ha belép az SZDP-be. Az „egyesülés” után már MDP tagként vett részt az ifjúsági-aktivista munkákban (falujárás, budapesti VIT stb.). A forradalom alatt a Baranya megyei Mázaszászváron lakott, ahol férjével a helyi bányavállalatnál dolgoztak.

Miután ellenezte a forradalmat a helyi Munkástanács fizikai állományba helyezte. Mint csillás még a sztrájkot is végigdolgozta!

A forradalom napjaiban annyi történt a faluban, hogy híre ment miszerint a közeli Magyarereggy melletti Méré-vár nevű romokban felkelők ütöttek tanyát, ezért a szovjet páncélosok a falun keresztül fognak ellenük vonulni. Némi szervezkedés ugyan megindult az ellenállás, azonban a patakon átívelő híd gyenge volt, ezért a szovjet csapatok más utat választottak.

Érdekesség, hogy a forradalom után megszerveződő MSZMP-be a helyi vezetőségben uralkodó fejtelenség miatt, csak járási nyomásra vették fel. 1995-ben, nyugdíjas házfelügyelőként halt meg Budapesten.

Az általa megőrzött Tolna megyei forradalmi röplapot fia, Krunovszky Gábor ajándékozta a Magyar Nemzeti Múzeumnak.

Máté Imre (Maglóca, 1934. december 11.–) Csornán érettségizett 1953-ban. Egy 1952 nyarán elmondott – érettségiző osztályt búcsúztató beszéde – után két tanára feljelentette őt az Államvédelmi Hatóságnál, mert abban legyőzött, megszállott népnek nevezte a magyart. Végül az ügyet elsimították. 17 és fél évesen írt egy dolgozatot a rábaközi nyelvjárás köznyelvtől való eltéréseiről, amit az MTA Nyelvtudományi Intézetéből Lőrincze Lajos is méltatott, így végül nem az orvostudományi karra, hanem a bölcsészkarra jelentkezett. Az ELTE-n magyar-történelem szakon tanult, ezzel párhuzamosan finnugor nyelveket és nyelvészetet is hallgatott Beke Ödöntől, aki utódjának szánta.

1955-től ő lett az Egyetemi Ifjúság című egyetemi lap irodalmi rovat szerkesztője, közben verseket is írt, közülük több nyomtatásban is megjelent. Ezt követően tagja lett a „kolhoz” néven ismert egyetemi csoportosulásnak, akik „Tiszta szívvel” címmel folyóiratot készítettek, amelynek ő lett a főszerkesztője. Ez az egyetlen számot megért lap volt a főszerkesztője az 1956. október 6-i tüntetésnek. Ebben jelent meg a cenzúrárt kijátszva „A szent tehenc” című verse.

1956. október 23-án részt vett az ELTE tüntetésén, majd este már ott volt a Magyar Rádió körüli harcokban. A kevés fegyvert fogó bölcsészek egyikeként beállt a Nemzetőrségbe, Kopácsy Sándor rendőrfőkapitánytól kapott fegyvert, karszalagot és igazolványt. Végül november 5-e éjszakáján elhagyta a várost és Győrbe ment, onnan pedig barátjánál – későbbi feleségével, Darázs Máriaival – november 12-én átlépte az osztrák határt. Münchenben telepedtek le, ahol összeházasodtak és öt gyermeket neveltek fel. Máté Imre a göttingeni, majd a

müncheni egyetemen tanult tovább, de a villany- és felvonószerelő szakmát is elsajátította. Magyarul és németül egyaránt publikált, sőt még magánkönyvkiadó is működtetett. A költő, író és publicista 2004 decemberében, 70. születésnapja alkalmával megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztii keresztjét.

Darázs Mária egy '56-os témájú festményét 2003-ban, Máté Imre nemzetőr karszalagját és a Tiszta szívvel egy példányát 2006-ban ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak.

Dr. Mihályhegyi András (Budapest, 1942. november 12.–) születésekor édesapja dr. Mihályhegyi Géza szemész főorvos a 2. magyar hadsereg kötelékében szolgált a keleti fronton. Édesanyja Rigler Emma magyar-német szakos középiskolai tanárnő volt.

1948 elejétől a Villányi úti cisztercita rend iskolájába kezdett járni, de 1948 nyarán betiltatták a rendet és államosították az iskoláit, így átkerült a Márvány utcai általános iskolába.

Az ötvenes évek félelmének légköre számára akkor érte el a tetőpontját, amikor a szemközi házsorban lakók kitelepítésekor – 1950 nyarán – Schwarcz nénit, aki férjével túlélte a koncentrációs táborot és most nem akarta elhagyni a házát, ruháskosárban lódították fel a nevető ávosok a teherautó platójára.

1956 szeptemberében a Budapesti Piarista Gimnázium tanulója lett. Október 23-án reggel édesapja munkahelyére ment a Műegyetem orvosi rendelőjébe. Az egyetem Budafoki úti bejáratát ekkor már egyetemisták őrizték. A belépőket igazoltatták, hogy megakadályozzák az ávosok belépését. Itt hallott az egyetemisták délutánra tervezett tüntetéséről is, ráadásul Maklári József kémia tanárral, aki egyben zenetanár is volt, a szózat éneklését gyakorolták.

Édesapjának, mint orvosnak jelentkeznie kellett a munkahelyén, így a következő napokban az ő kíséretében többször járt a belvárosban. A harcok egyik szünetében valahol a Ferenc körúton látta az első elesett felkelőt, fiatal, munkás külsejű férfit, akire a járőkelők néhány szál őszirózsát tettek. Ekkoriban készülhetett róla az a fénykép is, amin ő is látható a romos utcán. A fénykép 1956 végén jelent meg a Life amerikai képes magazinban.

November 4-ét szülei házában pincéjében töltötte. Később orosz katonák házkutatást tartottak fegyverek és „ellenforradalmárok” után kutatva a házukban. Egy tisztből és három katonából álló járőrt kellett felkísérnie az üres padlástérbe, akik közben rá irányították a géppisztolyaikat.

1957 elején újra elkezdődött a tanítás, de az iskola, mint egyházi intézmény fokozott megfigyelés alatt állt, annak ellenére, hogy a rendfőnök Sík Sándor testvére, Sík Endre a Kádár-kormány külügyminisztere lett (1958–1961). Bulányi Antal piarista atyát hosszú keresés után elfogták, az osztályfőnöküket, és több tanárt 1957. március 15-én, majd május 1-jén börtönöztek be több napra.

1961-ben érettségizett, de mivel a bölcsészkarra nem vették fel, fizikai munkát végzett. 1963 februárjától a Műegyetem Központi Könyvtárában dolgozott, ahol elvégzett egy esti könyvtárosi tanfolyamot. Munkahelyén szakszervezeti tagként befizetett egy Csehszlovákiába és Ausztriába induló társasutazásra. Ekkor zajlott Hruscsov budapesti látogatása és sokan ettől várták a politikai enyhülést. Mikor Prágában azt hallotta a rádióból, hogy enyhülésről szó sem esett, úgy döntött, megpróbál Ausztriában maradni.

Bécsben rögtön jelentkezett a központi rendőrség (Polizeidirektion) Park Ring-i épületében. Ott egy tökéletes magyarsággal beszélő magasabb hivatalnokhoz irányították, aki, miután meghallgatta, közölte vele, hogy Ausztria és Magyarország között 1963 vége óta egy általános egyezmény létezik, melynek alapján az osztrák rendőrség visszatoloncolja őt Magyarországra, ha az IBUSZ csoport elutazása után ott maradna. Mivel a csoport másnap délelőtt utazott csak vissza, így aznap még szabadon mozoghatott Ausztria területén. Nem ment vissza a szállodába, hanem azonnal a Franz Josef pályaudvarra ment, hogy felszálljon a

Linz-Salzburg felé induló vonatra. Azért onnan, mert úgy hallotta, hogy a Westbahnhofon és az onnan induló vonatokon gyakori a rendőri ellenőrzés.

Sikerült is Welsen keresztül maradék pénzéből másnap délelőtt eljutnia Salzburgba. Ott vásárolt egy térképet, melyen látszottak a határvonalak. Ez alapján a határt Bad Reichenhall irányában akarta átlépni, ott, ahol már nem a Saalach folyó képezi a határt. A pályaudvarról gyalog vágott neki a határnak. Az országútról hamarosan letért jobbra az erdőbe, ahol az úttal párhuzamosan haladt tovább. Később a nap alapján tartotta az irányt, egészen a Schwarzbach nevű határátkelő közeléig. A német oldalon jelentkezett egy farkaskutyával járőröző határőrnél, aki bekísérte őt az őrszobára. Tiltott határátlépésért fogvatartották és másnap bevittek Bad Reichenhallba bírósági tárgyalásra. A tárgyaláson jelen volt egy idősebb magyar tolmács is, aki megnyugtatta, hogy nem toloncolják vissza, hanem a zirndorfi menekülttáborba irányítják.

Először Münchenbe ment autóstoppal ott élő rokonaihoz. Onnan ment tovább Zirndorfba, miután ők felvették a kapcsolatot Dr. Juhász Pál ügyvéddel a Magyar Menekültügyi Irodában. Rokonai kijelentették, átmenetileg befogadják müncheni lakásukba, így június közepén elhagyhatta a tábor, és röviddel ezután megkapta a menekültútlevelet is. Nagybátyja kapcsolatai révén elérte, hogy már a téli félévre felvegyék a würzburgi Studienkollegba, ahol letette a német érettségét. 1967 tavaszán lett egyetemi hallgató. 1972-ben végzett történelem, szociológia és politológia szakokon, 1974-ben doktorált, majd 1974 júniusától a siegeni egyetemi könyvtárban dolgozott.

1979-ben kapta meg a német állampolgárságot, egyidejűleg elveszítette a magyart. 1980 húsvétján, 16 év után tudott csak először hazalátogatni.

Szülei halála utána magával vitte az addig otthon őrzött 56-os röplapgyűjteményt Németországba. 1996-ban a forradalom 40. évfordulója előtt – akkor már a Pázmány Péter Katolikus Egyetem piliscsabai könyvtárosaként –, a röplapokat felajánlotta letéti megőrzésre a Szabad Európa Rádió levéltárát átvevő Nyílt Társadalom Archivumnak (Open Society Archives at Central European University, OSA).

Miután azonban 2006 nyarán nyugdíjasként hazaköltözött Budapestre, úgy határozott, hogy a röplapokat és újságokat az OSA-tól visszakéri és a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozza.

Mocsonoky Károly (Alcsútdoboz, 1938. május 1.–) édesapja a Fejér megyei Bányavölgyben gazdasági munkásként dolgozott. Az általános iskolát Alcsút Bányavölgyben végezte, esztergályos szakmát ipari tanulóként Budapesten szerzett 1952-ben. A Lámpagyárban és a XII. kerületi Kézműipari Vállalatnál dolgozott a forradalom kitöréséig, majd még mielőtt az ország elhagyására kényszerült volna, 1956 decemberében is.

A forradalom eufórikus hangulata magával ragadta a 18 éves fiatalembert, aki néhányad magával jelentkezett nemzetőrnek. Kapott karszalagot, fegyvert és fényképes igazolványt (amit most is őriz, benne letartóztatásának az időpontjával).

A kis csapat, amelyben a nemzetőri feladatot teljesítette, nem vitt véghez nagy, hősi cselekedeteket, többnyire csak a „háterszágban”, mint élelmiszerosztók segédkeztek. Adódott ugyan egy-két veszélyes helyzet, például a Déli pályaudvarnál az őrhelyen majdnem találat érte őket, de miután hideg volt és fáztak leguggoltak, így a lövedék a fejük fölött csapódott be.

Amikor már biztossá vált, hogy a forradalmat leverik, a megtorlástól való félelem miatt 1957. január 23-án elhagyta az országot. Első kijutási kísérletekor letartóztatták, visszavitték a pécsi kapitányságra, ahol csak azzal a feltétellel engedték el, hogy megígértették vele,

visszamegy Budapestre, s nem disszidál. Az ígéret után – a letartóztatástól való félelem miatt – mégis megkísérelte a lehetetlennek tűnőt, s nekivágott az ismeretlennek.

A baranyai Majs irányában jutott át Jugoszláviába, majd Eszéken várakozott 1957. május 20-ig, hogy pár napra rá továbbmehessen Belgiumba. Itt menekülttársaival két hónapig élt egy menekülttáborban, majd a Vöröskereszt segítségével elhelyezkedett vallon vidéken, ahol franciát tanult. Németországban is dolgozott 1960–1962 között, majd Belgiumban a Repülőgépgyárban helyezkedett el, ahol egészen a nyugdíjazásáig dolgozott.

1963-ban megnősült, felesége Dávid Erzsébet, szintén magyar „disszidens”. Brüsszelben telepedtek le, mindketten megkapták a belga állampolgárságot. Két felnőtt, férjezett leánygyermekük van.

1967-től engedélyezték a hazalátogatást, innentől kezdve szinte minden évben meglátogatták az itthon élő családtagokat, rokonokat, akiket igyekeztek támogatni is.

A Nemzetőr karszalagot és a nemzetőri igazolást, valamint egy Kossuth-címeres kitűzőt 2006-ban ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak.

Taracsák István (Cegléd, 1920. február 25.–Sződliget, 2003. december 19.) apja hentes, anyja cukrász volt. Az általános iskolát és a gimnáziumot is szülővárosában végezte. Érettségi után apja műhelyében hentes mesterséget tanult, majd sikeres mestervizsgát tett. 1941-ben behívták katonának és a háború végéig az ország különböző helyein teljesített szolgálatot, frontarcban azonban nem vett részt. 1945-től 1947-ig mégis 27 hónapot töltött orosz hadifogságban a gorlovkai és a cserepoveci táborokban.

Hazatérése után megnősült és apja hentesüzletében dolgozott. 1951-ben fia, 1954-ben leánya született. A hentesüzletet 1950-ben, családi házukat 1952-ben államosították. 1950-től a Ceglédi Húsipari Vállalat alkalmazta tchergépkocsi-vezetőként. Onnan 1953-ban az üzemi pártszervezet kezdeményezésére elbocsátották, azzal az indoklással, hogy ipari kulák gyereke, ezért nem tölthet be vezető (gépkocsivezető!) állást.

Ezután a ceglédi Közlekedésépítési Gépjavitó Vállalatnál sikerült betanított munkásként elhelyezkednie. A gyári munka mellett 1954–1958 között levelező tagozaton elvégezte a gépipari technikumot. 1956-ban már vizsgázott szakmunkásként dolgozott a gyárban. Az 1956-os forradalom idején Cegléden nem voltak harcok, jelentős megmozdulások, illetve megtorlások, a szabadabb élet felcsillanó reménye azonban rá is nagy hatással volt. Ezért igyekezett megszerezni és megőrizni minél többet a forradalom eseményeit megörökítő korabeli helyi újságokból, röplapokból, kiáltványokból.

A technikus oklevéllel 1961-től ismét a Ceglédi Húsipari Vállalatnál kapott állást műszaki középvezetőként, majd 1964-től a műszaki osztály vezetőjeként. Ebből a beosztásból vonult nyugdíjba 1980-ban. 1990-től élete végéig Sződligeten élt feleségével és leánya családjával.

Hagyatékából a család a cserkészérettel kapcsolatos emlékeket a Magyar Cserkész-múzeumnak, az orosz hadifogság idejéből megőrzött tárgyakat és iratokat a Terror Háza Múzeumnak, az 1956-os forradalom ceglédi eseményeit felidéző dokumentumokat pedig a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozta.

Téglás Csaba (1930–) a Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett építészmérnöki diplomát. Az 1956-os forradalom idején Budapesten élt, a munkahelyén beválasztották a három tagú forradalmi bizottságba. Részt vett a tüntetéseken és a lakóhelye közelében fekvő Nagykörúti barikádok építésében is.

A forradalom leverése után Kanada fogadta be, ahol a Torontói Egyetemen felsőfokú várostervezői diplomával gyarapította tudását. Kanadában komoly szakmai sikereket ért el,

legutoljára az EXPO '67 (Montreali Világkiállítás) várostervezői részlegének volt a vezetője.

Az Amerikai Egyesült Államokba 1967 nyarán, a világkiállítás építésének befejeztével költözött. Egy várostervező konzultáns vállalatnál dolgozott, ahol idővel elnökhelyettesi rangra emelkedett. Nagyon sok kis és közepes méretű városnak dolgozott, főleg az ország keleti partvidékén. Pályafutása utolsó tizenöt évében, nyugdíjba vonulása előtt, önálló tanácsadóként dolgozott. Munkái megjelentek a Canadian Architect-ben és az amerikai Architectural Recordban. A New York környéki várostervezői kamarának vezetőségi tagja, a megyei (Westchester County) kereskedelmi kamarának pedig igazgatósági tagja volt.

A Budapest Exit: A Memoir of Fascism, Communism, and Freedom című könyve 1998-ban jelent meg a Texas A&M University Press kiadásában. Pár évvel később az amerikai és angliai kritika kedvező hatására a könyvet kiadták Magyarországon is, de csak angol nyelven.

Több amerikai-magyar egyesületnek aktív tagja. A forradalom 50. évfordulójára a Hungarian Cultural Society of Connecticut kezdeményezésére kiadott egy fényképekkel és Szalay Lajos rajzaival illusztrált kiadványt, amelyet ő írt és szerkesztett. A brosúrából több mint nyolcezer példányt kaptak amerikai- és kanadai-magyar szervezetek az évforduló alkalmából.

Az utóbbi években számtalan egyesületben tartott magyar tárgyú előadásokat, nemcsak New York környékén, hanem lakóhelyétől távoli városokban is, mint Houston, Cleveland és Birmingham.

Jelenleg egy White Plains nevű városban él (New York állam), skót feleségével, Rowena-val, akivel 1965-ben házasodott össze még Torontóban. Két nagykorú fia már a maga útját járja. Évente egy-két alkalommal hazalátogat, hogy pár hetet Magyarországon élő rokonaival és barátaival töltsön el.

Tóth Dénes (Révkomárom, 1936. december 19.–) élete meghatározó emlékévé vált a második világháború, a család 1947-es kitelepítése Csehszlovákiából, és az '56-os forradalom.

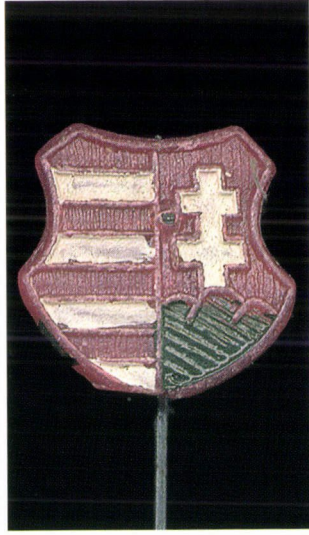
1956-ban egy kis Tolna megyei faluban, Varsádon tanított, ahova még a hírek is csak nehezen és késéssel jutottak el, éppen ezért nagyon szeretett volna feljutni a fővárosba, ahol a dolgok „sűrűje” zajlott. Ebben a kívánságában a véletlen jött segítségére. Október végén ugyanis meglátogatta sógora (nővére férje), aki Bonyhádon a nemzetőrség és a munkástanács egyik vezetője volt. Azt kérte tőle, hogy vigyék el Szekszárdig, hogy lássa, mi történik ott. A megyeszékhelyen egy nagygyűlés kellős közepébe csöppentek. A Garay téren összegyűlt tömegnek egy nemzetiszínű karszalagot viselő férfi a Nemzeti dalt szavalta, utána elénekelték a Himnuszt. Néhányan röplapokat osztogattak, ezekből ő is kapott kettőt. Ezeket a Tolna megyei forradalmi ifjúság tizenkét pontos követelése volt olvasható (ezeket ajándékozta a Nemzeti Múzeumnak).

Másnap, november 1-jén feljutott Budapestre. Három napot töltött a fővárosban, s bár akkor már nem dörögtek a fegyverek, a harcok iszonyú nyomaival lépten-nyomon találkozni lehetett. November harmadikán úgy döntött, hogy hazaindul, mert látott már eleget. Sejtelmese volt róla, hogy mi történik másnap.

Az ott szerzett élmények, benyomások így is meghatározták élete későbbi alakulását. Szakmai pályafutását olyannyira befolyásolta a forradalom emléke, hogy bár később történelem szakos tanári diplomát is szerzett, azt soha nem tanított, ugyanis képtelen lett volna azt tanítani diákjainak, hogy 1956 októberében Budapest utcáin „megkezdődött a fasiszta ellenforradalom állatias terrorja”. Inkább úgy alakította sorsát, hogy kisiskolákban „csak” alsó tagozatban tanított, később pedig a gyermekvédelem területén dolgozott egészen a nyugdíjazásáig.

1. kép Zománcozott és festett Kossuth-címeres fémjelvények

2. kép Kossuth-címeres jelvények műanyagból

Tiszta szívvel

AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KARAI
IRODALMI ÉS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖREINEK FOLYÓIRATA

I. EVF. I. SZÁM

4. kép Tiszta Szívvel. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karai irodalmi és tudományos diákköreinek folyóirata

5. kép Alkalmi szónok egy kilőtt szovjet harckocsin a József körúton
Budapest, 1956. október 2–30. körül
Almási Zoltán felvétele

6. kép A Déli pályaudvarról kitolt vasúti kocsik a Széna téren
Budapest, 1956. október 30. körül
Almási Zoltán felvétele

7. kép A Déli pályaudvarról kitolt vasúti kocsik a Moszkva téren
Budapest, 1956. október 30. körül
Almási Zoltán felvétele

8. kép Szovjet páncéltörő ágyúk a Práter utcában
Budapest, 1956. október 30. körül.
Almási Zoltán felvétele

9. kép A szovjet csapatok kivonulását és a gyári vezetők eltávolítását követelő feliratok egy
Váci úti gyár kapujában
Budapest, 1956. október 30. körül
Almási Zoltán felvétele

10. kép Belövések nyomai a József körút és a Csepreghy utca sarkán álló József krt. 63. számú lakóházon
Budapest, 1956. november 6–7.
Balassa Imre felvétele

11. kép A Sztálin szobor egyik utolsó maradványa az Akácfa utcában
Budapest, 1956. október vége–november eleje
Balassa Imre felvétele

12. kép A Rókus kápolna romjai
Budapest, 1956. november 4. után
Balassa Imre felvétele

13. kép Tüntetés a Bem szobornál. Katonák a Bem József laktanya ablakaiban
Budapest, 1956. október 23.
Id. Berkó Pál felvétele

14. kép Kossuth címeres nemzeti zászlók alatt tüntető tömeg a Kossuth téren
Budapest, 1956. október 28–30. körül
Id. Berkó Pál felvétele

15. kép Felborított villamos a József körúton, a Szabad Nép székháza előtt
Budapest, október 28. körül
Id. Berkó Pál felvétele

16. kép Égő teherautó a Népszínház utcában
Budapest, 1956. október 28. körül
Id. Berkó Pál felvétele

17. kép Fiatalok egy élelmiszerszállító teherautón a Rákóczi úton, az Akácfa utca sarkánál
Budapest, 1956. október 30. körül
Id. Berkó Pál felvétele

18. kép Romos lakóházak az Üllői úton
Budapest, 1956. november 4. után
Id. Berkó Pál felvétele

19. kép A romos Iparművészeti Múzeum az Üllői úton
Budapest, 1956. november 4. után
Id. Berkó Pál felvétele

20. kép A romos Üllői út az Iparművészeti Múzeummal szemben, háttérben az egyik Corvin-ház
Budapest, 1956. november 4. után
Id. Berkó Pál felvétele

21. kép A Gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatói elindulnak a budapesti tüntetésre.
Háttérben az egyetem épülete
Gödöllő, 1956. október 23.
Boda László felvétele

22. kép A Gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatóinak menete, útban a Március 15-ike tér felé, a Baross térről
befordul a Rákóczi útra. Háttérben a Keleti pályaudvar
Budapest, 1956. október 23.
Boda László felvétele

23. kép A romos Futó utca
Budapest, 1956. november 4. után
Bogyó Rezső felvétele

24. kép A romos Bőrgyógyászati Klinika az Üllői út és a Mária utca sarkán
Budapest, november 4. után
Bogyó Rezső felvétele

25. kép A romos Üllői út a Nagytemplom utca és a Futó utca között
Budapest, 1956. november 4. után
Bogyó Rezső felvétele

26. kép Romos lakóházak a Boráros téren
Budapest, 1956. november 4. után
Bogyó Rezső felvétele

27. kép Sorban állás a Nagyenyed utcai ételmisszerüzlet előtt
Budapest, 1956. október 30. után
Callmeyer Ferenc felvétele

28. kép Georgi Dimitrov mellszobra egy fára felakasztva a Dimitrov (ma: Fővám) téren
Budapest, 1956. október 30. körül
Callmeyer Ferenc felvétele

29. kép Zsákmányolt szovjet ágyú a Corvin közben, a mozi lépcsőjénél
Budapest, 1956. október 28. körül
Dr. Constantinovics Milán felvétele

30. kép A romos Kilián laktanya
Budapest, 1956. november 8–9. körül
Dr. Constantinovics Milán felvétele

31. kép Dr. Constantinovics Milán az Üllői út 42. számú ház szétlőtt padlásán
Budapest, 1956. november vége–december eleje
Dr. Constantinovics Milán felvétele

32. kép Lyukas nemzeti zászló a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetének Trefort-keri épületén
Budapest, 1956. október 26.
Dr. Fekete Ágnes felvétele

33. kép Égetik a Horizont könyvesbolt könyveit a Kossuth Lajos utca és a Semmelweis utca kereszteződésében Budapest, 1956. október 26.
Gara László felvétele

34. kép A Rákóczi úti Divatcsarnok romjai a Luther utca felől
Budapest, 1956. november 10. körül
Gara László felvétele

35. kép A József körút és az Üllői út sarkán álló Corvin-ház romjai
Budapest, 1956. november 10. körül
Gara László felvétele

36. kép Szovjet harckocsi a romos Rákóczi úton
Budapest, 1956. november 10. körül
Gara László felvétele

37. kép Az Órökimádás templom romjai az Üllői úton, a Bókay János utca felől
Budapest, november 10. körül
Gara László felvétele

38. kép A Szabad Nép székház
a József körúton
Budapest, 1956. október 26.
Halász Ottó felvétele

39. kép T-34-es magyar harcokcsik a Margit-híd budai hídfőjénél
Budapest, 1956. október 24.
Hámori Vilmos felvétele

40. kép Fejes József Tibor Corvin közti felkelő egy kilőtt szovjet T-34-es harckocsi előtt a József körúton Budapest, 1956. október 31.

41. kép Fegyveres felkelők a Nagykörút és az Üllői út kereszteződésében, a Kilián laktanya szétlőtt sarkánál Budapest, 1956. október 31.
Hámori Vilmos felvétele

42. kép Bontják az ötágú csillagot a Molotov (ma: Vigadó) téri szovjet hősi emlékműről
Budapest, 1956. október 31.
Hámori Vilmos felvétele

43. kép A Kossuth-címerrel és
nemzeti zászlóval díszített
Szent Imre szobor a Móricz
Zsigmond körtéren
Budapest, 1956. október 31.
Hámori Vilmos felvétele

44. kép Virágokkal borított ideiglenes sír a Bakáts téri templom előtt
Budapest, 1956. november 1.
Hámori Vilmos felvétele

45. kép Bontják a szovjet címet a Fő utca 2. számú ház Clark Ádám térre néző tűzfalán. Baloldalon a Lánchíd
eszpresszó teraszának sarka látszik
Budapest, 1956. október 31.
Hámori Vilmos felvétele

46. kép Élelmiszerszállító teherautók a Visegrádi utcában
Budapest, 1956. november 3.
Juricza Tibor felvétele

47. kép Zsibvásár a Blaha Lujza téren, a Corvin áruház előtt
Budapest, 1956. november 14.
Juricza Tibor felvétele

48. kép A tüntető fiatalok menete a Marx (ma: Nyugati) téren vonul a Szent István körútra
Budapest, 1956. október 23.
Kabdebó Tamás felvétele

49. kép Az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatóinak tüntető menete a Szent István körúton
Budapest, 1956. október 23.
Kabdebó Tamás felvétele

50. kép Darabolják a Sztálin szobor maradványait az Akácfa utcában
Budapest, 1956. október 30. körül
Kabdebó Tamás felvétele

51. kép A ledöntött Sztálin-szobor talapzata a Felvonulási téren
Budapest, 1956. október 28. körül
Dr. Kassai Tibor felvétele

52. kép Sérült katonai teherautó a Múzeum körúton. A háttérben a Magyar Nemzeti Múzeum épülete
Budapest, 1956. október 25. Körül
Dr. Kassai Tibor felvétele

53. kép Lyukas nemzeti zászlók és gyászlobogó a Fő utcában
Budapest, 1956. november 1. Körül
Dr. Kassai Tibor felvétele

54. kép Tüntetés a Bem József téren
Budapest, 1956. október 23.
Kinczler Gyula felvétele

55. kép Tüntetés a Bem József téren
Budapest, 1956. október 23.
Kinczler Gyula felvétele

56. kép Kossuth-címet festenek egy magyar harckocsira
Budapest, 1956. október 29.
Kinczler Gyula felvétele

57. kép Járókelők egy szovjet ágyúroncs körül az Üllői úton
Budapest, október 30.
Kinczler Gyula felvétele

58. kép A Magyar Rádió székházának
szétlőtt homlokzata
Budapest, október 30. körül
Kinczler Gyula felvétele

59. kép Kádár ellenes felirat egy házfalon a Vajda Péter utcában
Budapest, 1956. november 4. után
Kinczler Gyula felvétele

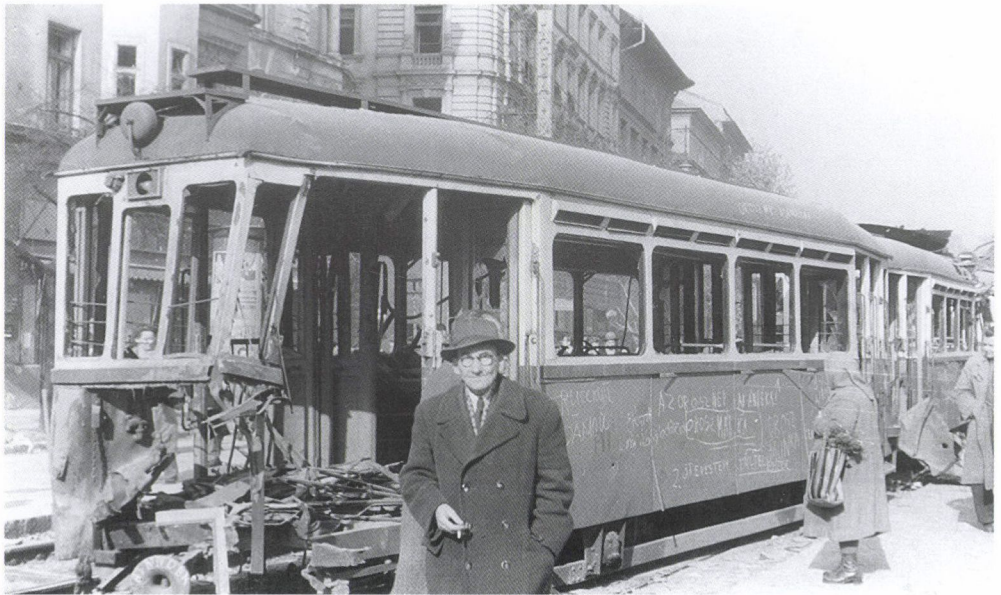
60. kép MSZMP ellenes felirat egy házfalon a Vajda Péter utcában
Budapest, 1956. november 4. után
Kinczler Gyula felvétele

61. kép A Sztálin-szobor darabolásának fényképezésére készülő fotós az Akácfa utcában
Budapest, 1956. október 29.
Dr. Kiss György felvétele

62. kép Járókelők egy kilőtt szovjet tarack roncsa körül a Futó utcában
Budapest, 1956. október 29.
Dr. Kiss György felvétele

63. kép Megsérült villamos kocsik a József körúton, a Rákóczi térnél
Budapest, 1956. október 29.
Dr. Kiss György felvétele

64. kép Megkezdik az ötágú csillag bontását a Kálvin tér Múzeum utca felé eső tűzfaláról
Budapest, 1956. október 26. körül
Kiss Jenő felvétele

65. kép Kiegett rendőrségi Pobjeda roncsa a Nemzeti Színháznál
Budapest, 1956. október 30. körül
Kiss Jenő felvétele

66. kép Kilőtt szovjet rohamlöveg a Déri Miksa és a Lévai Oszkár (ma: Fecske) utca sarkán
Budapest, 1956. október 30. körül
Kiss Jenő felvétele

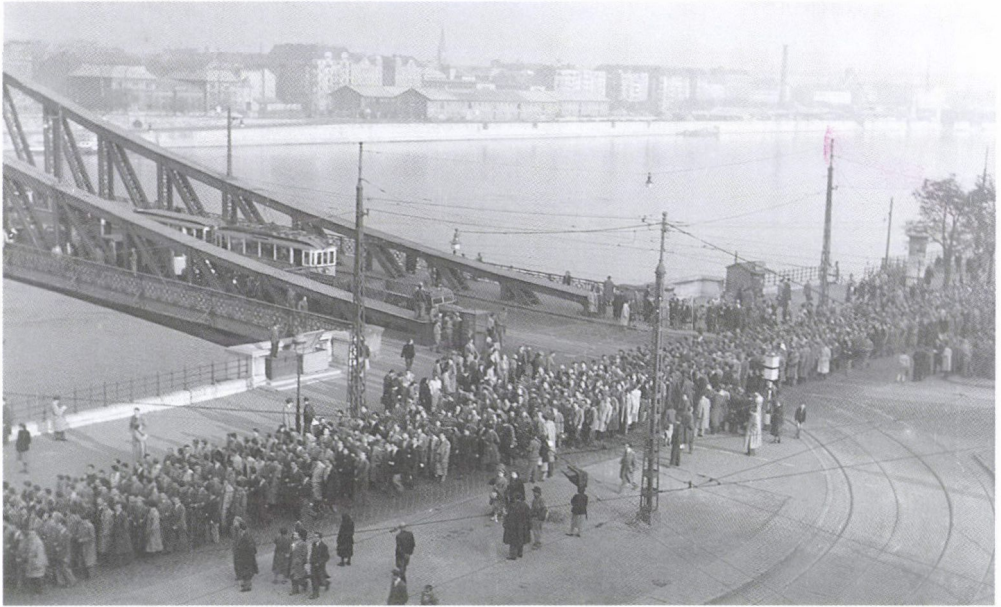
67. kép Kilőtt szovjet T-54-es harckocsi az Üllői úton, a Tátra mozi előtt
Budapest, 1956. október 30. körül
Kiss Jenő felvétele

68. kép Az Aszódi páncélos ezred T-34-es harcokosijai a Tolbuhin (ma: Vámház) körúton vonulnak a Szabadság híd felé
Budapest, 1956. november 2.
Kiss Jenő felvétele

69. kép A virágokkal borított Ismeretlen Katona sírja a Hősök terén az asszonytüntetés után
Budapest, 1956. december 4.
Kiss Jenő felvétele

70. kép Diákok tüntető menete a Gellért téren halad a Bem tér felé
Budapest, 1956. október 23.
Lajos Ferenc felvétele

71. kép Diákok tüntető menete a Gellért téren halad a Bem tér felé
Budapest, 1956. október 23.
Lajos Ferenc felvétele

72. kép Fotósok egy megrongált rendőrségi riadóautó tetején a Ferenc körúton
Budapest, 1956. október 27. körül
Lajos Ferenc felvétele

73. kép A megcsonkított Sztálin szobor a Blaha Lujza téren, az EMKE kávéház előtt
Budapest, október 28.
Mazzag Imre felvétele

74. kép Ledobják az ötágú csillagot az Atheneum Nyomda épületéről
Budapest, október 25. Körül
Mészáros László felvétele

75. kép A Köztársaság tér az MDP budapesti pártbizottságának romos székházával
Budapest, 1956. november 1. körül
Ismeretlen fényképező felvétele

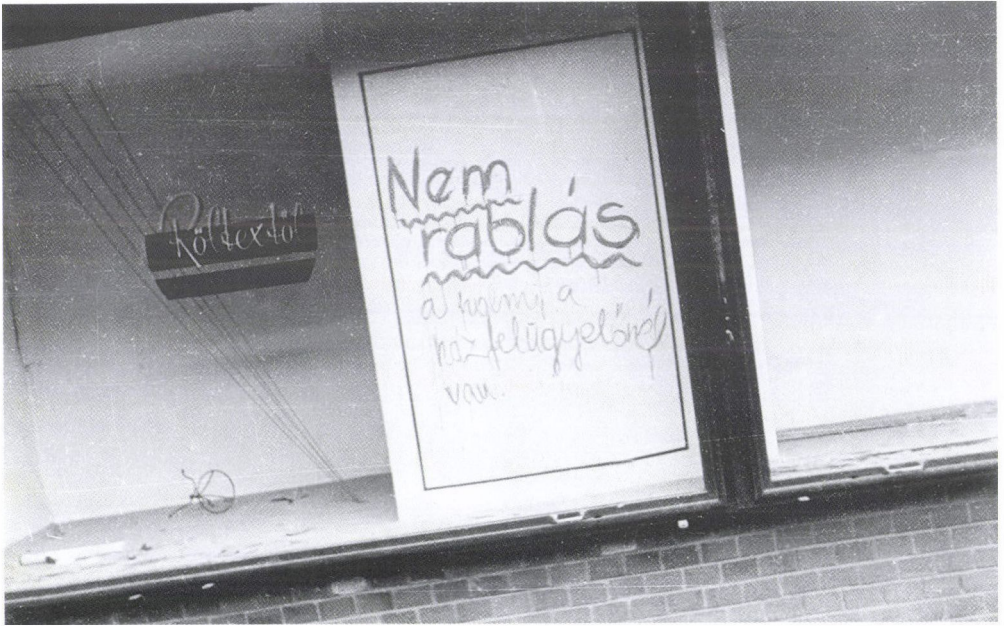
76. kép Burgonyaosztás a Széna téren
Budapest, 1956. október 30. körül
Ismeretlen fényképező felvétele

77. kép A Verseny Áruház a Rákóczi úton
Budapest, 1956. október 30. körül
Ismeretlen fényképező felvétele

78. kép Szendrői László a ledöntött Dimitrov
szobor talapzatán a Dimitrov (ma: Fővám) téren
Budapest, 1956. október 28. körül
Dr. Pintér György felvétele

79. kép "Nem rablás, a holmi a házfelügyelőnél van." Felirat egy rövidárú üzlet kirakatában a Tanács (ma: Károly) körúton Budapest, 1956. október 26. körül
Dr. Pintér György felvétele

80. kép A romos Baross utca 46. számú lakóház Budapest, 1956. november 4. után
Dr. Pintér György felvétele

81. kép Megmaradt holmijukat keresik házuk romjai között a Baross u. 46. számú lakói
Budapest, október 28. körül
Dr. Pintér György felvétele

82. kép Lámpaoszlopra erősített „útjelző” tábla „V Moszkvu” felirattal a Blaha Lujza téren az Éjjel-nappali Csemege Áruház előtt
Dr. Pintér György felvétele

83. kép Kilőtt szovjet páncélozott szállító jármű az Akácfa utca elején
Budapest, 1956. október 30. körül
Dr. Pintér György felvétele

84. kép A Ferenc körút 46. számú lakóház romjai
Budapest, 1956. október 30. körül
Dr. Pintér György felvétele

85. kép A néptelen Tanács (ma: Károly) körút a "néma tüntetés" alatt
Budapest, 1956. november 23.
Dr. Pintér György felvétele

86. kép Nemzeti zászlók alatt vonuló tüntetők a
Marx téren
Budapest, 1956. október 31.
Rapaich Richárd felvétele

87. kép Bontják a Sztálin szobor megmaradt csizmáit
Budapest, 1956. október 28.
Rapaich Richárd felvétele

88. kép Tömeg a romos József körúton
a Nap utcánál
Budapest, 1956. október 31.
Rapaich Richárd felvétele

89. kép Nagygyűlés Kaposváron a Petőfi szobornál. Tordy Géza színművész szaval
Kaposvár, 1956. október 26.
Ismeretlen fényképező felvétele

90. kép Nagygyűlés Kaposváron a Petőfi szobornál. Petőcz Sándor újságíró beszédet mond Kaposvár, 1956. október 26.
Ismeretlen fényképező felvétele

91. kép Nagygyűlés Kaposváron a Petőfi szobornál. A Vaskombinát munkásai a nagygyűlésen
Kaposvár, 1956. október 26.
Ismeretlen fényképező felvétele

92. kép Nagygyűlés Kaposváron a Petőfi szobornál. Ipari tanulók a nagygyűlésen
Kaposvár, 1956. október 26.
Ismeretlen fényképező felvétele

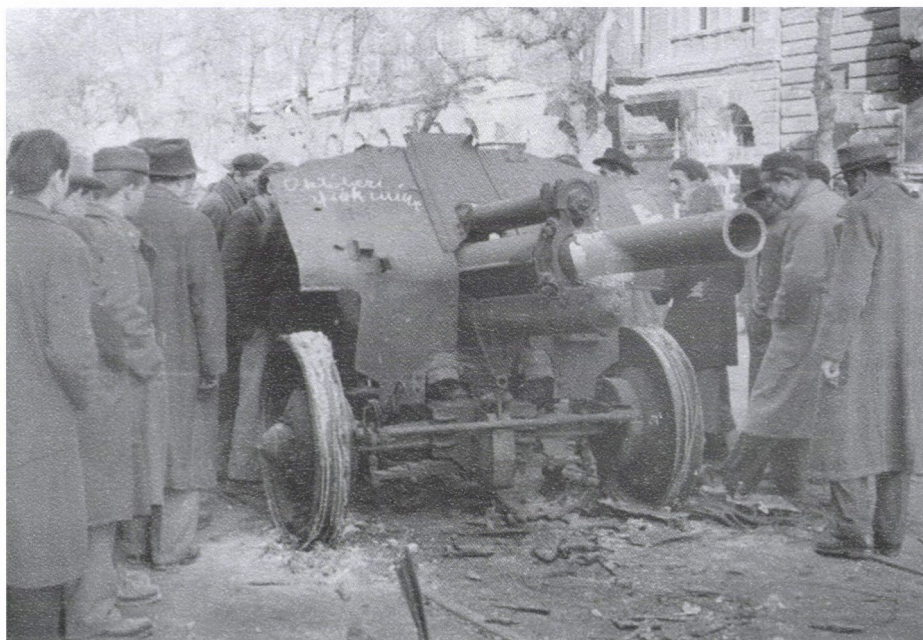
93. kép Tüntető tömeg az Astoriánál, a Kossuth Lajos utca – Rákóczi út – Kiskörút kereszteződését őrző szovjet harckocsik és páncélautók körül
Budapest, 1956. október 25.
Ismeretlen fényképező felvétele

94. kép Fiatalok egy szovjet harckocsin az Astoria Szálló mellett, a Magyar utca Kossuth Lajos utcai torkolatánál
Budapest, 1956. október 25.
Ismeretlen fényképező felvétele

95. kép Szovjet katonának öltöztetett madárijesztő a József körút és a Baross utca sarkán
Budapest, 1956. október 28. körül
Ismeretlen fényképező felvétele

96. kép Nézelődők egy megrongálódott 1938-as mintájú 122 mm-es szovjet tarackágyú körül a Ferenc körúton
Budapest, 1956. október 27. körül
Siklós Gábor felvétele

97. kép Ágyúlövés nyoma az Iparművészeti Múzeum falán
Budapest, 1956. október 27. körül
Siklós Gábor felvétele

98. kép Tűzoltólétra segítségével távolítják el a népköztársasági címert a Szabadság hídról
Budapest, október 30. körül
Szász Olivér felvétele

99. kép A Köztársaság tér a párház ostroma után
Budapest, október 30.
Szász Olivér felvétele

100. kép Keresik a feltételezett titkos földalatti börtönöket a Köztársaság téren
Budapest, november 2. körül
Szász Olivér felvétele

101. kép Eltávolítják a szovjet címet a Szabadság téri szovjet hősi emlékműről
Budapest, 1956. október 30. körül
Szilágyi Zsolt felvétele

102. kép Lehull az ötágú csillag a Szabadság téri szovjet hősi emlékműről
Budapest, 1956. október 30. körül
Szilágyi Zsolt felvétele

103. kép A tömeg a Szabadság téri szovjet hősi emlékműről levett ötágú csillaggal
Budapest, 1956. október 30. körül
Szilágyi Zsolt felvétele

104. kép Nézelődők egy szovjet teherautóroncs körül a Ferenc körúton
Budapest, 1956. október 27. körül
Szilágyi Zsolt felvétele

105. kép Romos fogorvosi rendelő
Budapest, 1956. október 30. körül
Szilágyi Zsolt felvétele

106. kép Építik a barikádok a Móricz Zsigmond körtéren a Bartók Béla út Kelenföld felé vezető szakaszának torkolatánál
Szilágyi Zsolt felvétele

107. kép A Kálvin tér a harcok után
Budapest, 1956. október 30. körül
Ujfalussy Szabolcs felvétele

108. kép Kilőtt szovjet harcköcsi a József körúton
Budapest, 1956. október 30. körül
Ujfalussy Szabolcs felvétele

109. kép Az Üllői út a Nagykörút felől. Bal szélén a romos Corvin-ház, jobbra a Kilián laktanya leomlott sarkú épülete
Budapest, 1956. október 28. körül
Ujfalussy Szabolcs felvétele

110. kép A Déli pályaudvarról kitolt, égő vasúti kocsi az Alkotás utcában
Budapest, 1956. október 30. körül
Ujfalussy Szabolcs felvétele

111. kép Az Írószövetség pénzgyűjtő ládája a November 7. (ma: Oktogon) tér 1. számú ház kapujában
Budapest, 1956. november 2.
Ujfalussy Szabolcs felvétele

112. kép Tömeg vonul a Ferenc körúton a szovjet hadianyag roncsok mellett
Budapest, 1956. október 28. körül
Varannai István felvétele

113. kép Az Üllői út és a Nagykörút kereszteződése, szemben a szétlőtt Kilián laktanya, jobbról
a Ferenc körút 46. sz. ház
Budapest, 1956. október 30. körül
Varannai István felvétele

114. kép Barikád az Üllői úton, a lajosmizsei vasúti sorompónál
Budapest, 1956. október 24.
Várhelyi László felvétele

115. kép Veszteglő szovjet harckocsik az Üllői úton, a lajosmizsei vasúti sorompónál
Budapest, 1956. október 24.
Várhelyi László felvétele

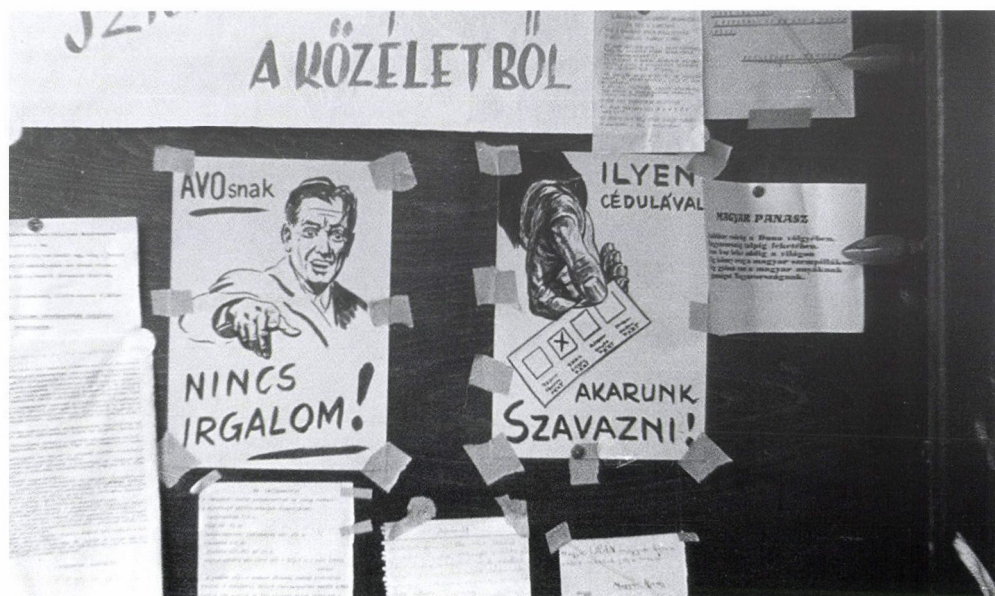
116. kép Leverik a népköztársasági címet a Magyar Nemzeti Bank kispesti fiókjának homlokzatáról Budapest, 1956. október 28. körül Várhelyi László felvétele

117. kép A romos Corvin-ház az Üllői út és a Ferenc körút sarkán Budapest, 1956. október 30. Várhelyi László felvétele

118. kép Virágokkal borított ideiglenes utcai sír a Ferencvárosban
Budapest, 1956. november 1.
Várhelyi László felvétele

119. kép Falragaszok a Móricz Zsigmond körtér és a Villányi út sarkán
Budapest, 1956. október 31.
Zorkóczy Levente felvétele

120. kép Plakát a MórícZ Zsigmond körtér és a Villányi út sarkán
Budapest, 1956. október 31.
Zorkóczy Levente felvétele

121. kép Barikád a MórícZ Zsigmond körtéren a Fehérvári út torkolatánál
Budapest, október 30. körül
Zorkóczy Levente felvétele

122. kép Kilőtt szovjet T-34-es harckocsi roncsai a Móricz Zsigmond körtér és a Himfy utca sarkán
Budapest, 1956. november 10. körül
Zorkóczy Levente felvétele

123. kép Ágyú a Móricz Zsigmond körtéren, a Gomba épületében
Budapest, 1956. október 30. körül
Zorkóczy Levente felvétele

124. kép A Móricz Zsigmond körtér látképe
 Budapest, 1956. november 12.
 Zorkóczy Levente felvétele

" Hazádnak rendületlenül
 Légy híve, óh magyar..."

002629
 Ig. szám

Sándor Ágnes
 (NÉV)

(Szül. év és hely): 1937.
 Szentés (Gongrád m.)

Kiállító szerv:

Kelt: Párizs, 1957. jún. 7.
 aláírás.

TAGDÍJ BEFIZETÉSEK IGAZOLÁSA		
2/6 2/2	2	3
4	5	6
7	8	9
10	11	12

125. kép Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Szövetség tagsági igazolványa

Bálint Mihály
 Gyáms László
 Posta Pál
 Hortobágyi Béla
 Molnár Károly
 Képesi János
 Kun György
 Csécs Bertalan
 Cságyai József
 Tóth Árpád
 Miklós Péter
 Tóth Géza

126. kép A ceglédi Gépjavító Vállalat igazgatótanácsának névsora

TÁVIRATI!

Ministertanács Elnökségnek!
Budapest.

A ceglédi Készletbeszámítási Gépjavító Vállalat Üzemes elnökei követeljük, hogy a kormány a dolgozók alábbi követeléseinek teljesítése érdekében azonnal intézkedjék és erről haladéktalanul adjon választ vállalatunk dolgozóinak.

Követeljük:

- 1./ A szovjet csapatok azonnal szüntessék meg a vérengző harcokat, melyeket a magyar nép ellen folytatnak; vonuljanak vissza államhatályaikra. Onnan pedig a legrövidebb idői belül hagyják el hazánk területét.
- 2./ A kormány kezébe tárgyalásokat a felkelőkkel és maradéktalanul teljesítse a magyar nép jogai követeléseit.
- 3./ A státáriumot szüntesse meg és adjon általános amnesztiát a felkelőknek és a korábbi politikai foglyoknak.
- 4./ Követeljük a táviratunk szövegének rádióon való azonnali közvetítését és a kormány választát rádióon is keresztül.

Ameddig követeléseinkre kielégítő választ nem kapunk, vállalatunk dolgozói nem folytatják a munkát.

Cegléd, 1956. október 26-án, 1/2 9 órakor.

a vállalat elnöke

127. kép A ceglédi Gépjavító Vállalat dolgozóinak négy pontos követelése

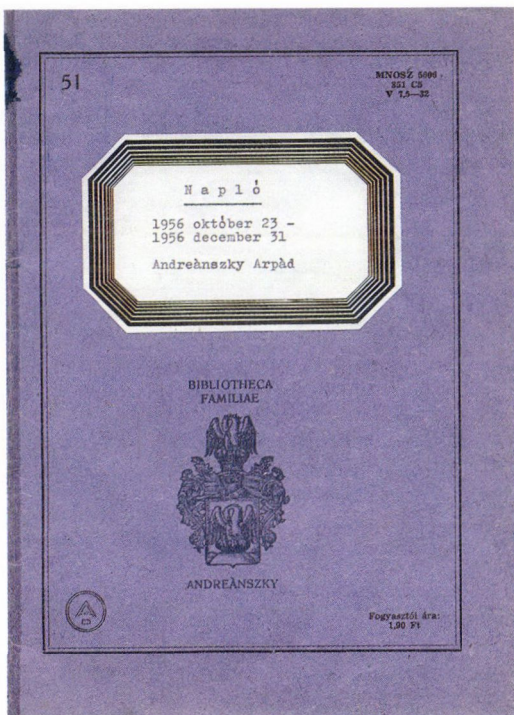
Kétfő. okt 22

1908. 8. 1.

Ma délután mindenképp nagyon izgalommal volt, hogy a Pótsi-kör-
ben milyen körülményekkel fogadják az egyetemes ifjak előállítását. &
ezeken a hírhedt kommunista körökben milyen véleményeket fogadják az új,
a körülményekről. Tünetlenül voltam felháborodva, hogy
megítélésben az embereknek. Mindenképp nagyon izgalom-
ban volt. Nagyon megijesztett és lenyűgözött a leveles üzenet.
(Az üzenetben) Mi lesz a helyzet? Hogy lehet fogadják az új
megítélésüket? Mind ez még a jövő titka. Most, már
szorosan tudjuk. Na, de megijesztett valamit. Tünetlen.
Mert azóta ilyen dolgok történtek melyek még az emberek
ben sem gondoltunk volna, amely az egyik újság életében
szinte változatlanul lesz majd. Na, ha.

Kedd. okt 23

Ma nem voltam izgalomban. Ma nagyon eláramoltam
hogy az ifjaknak néma tüntetés legyen, hogy körülmény-
vezérelt legyenek, határozott tömeggyűlés és most
szorgalmasan - kint a városban felmerülhet hiálhatok.
De van igen gondoltunk volna az az, ami este kezdő-
dött meg. In szorosan voltam hűdítve elbűvölve, mert
munkáim hi, de este már a hűdítve éppen, minden
hatalom a híreket. O. Köntinen tehermentes

<p>Határőrt tettek ki a fegyvertételre. Először 24 óra d.u. 2, majd 6 óráig lehetett letenni a fegyvert, és megmunkálni a statáriumtól.</p> <p>A fegyveresek gárpontja a Boross tér, Kőbánya, Csepel, és a középületek voltak. Kis-számi fegyveres csapatok behatoltak a Rádió és a nyomda épületébe is. Gerőt leváltották, utóda Kádár János lett. A Szólin, és a Szabadság-szobrot felrobbantatták. Gerő vilóját felgyújtották. Külföldre menekült Rákossival együtt. Vácot felé felozdtek a vasúti síneket. A halottak száma több ezer.</p> <p>1956. X. 25. Csütörtök A Nemzeti Múzeum kiálladt. Kihirdették, hogy aki 6-10 óráig megadja magát, amnesztiát kap. Nagy Imre kihirdette, hogy megadja a követelt engedményeket. /Időközben kiszabadult./</p> <p>1956. X. 30. Péntek Záhonynál újabb szovjet csapatok özönlenek be. Már 3 hadosztály van benn. A pesti utcákon ezrével születtek a hősök. Egy egy temető, aki partot bezárt orosz, a következő hősöket hajtotta végre: egy elfoglalt vezérpanaszosba ülve tank-szomszédait rádión keresztül a legnagyobb tűzbe irányította. A csél bevált. Nyolc tankból hatot kilőtték. Sok orosz is állt a felkelőkhöz. 9-10 éves</p>	<p>Szovjet tankokat</p> <p>1956. X. 27. Szombat A statárium megszűnt. Esztergom emberek olyanok mint a pólyásbábok, és tehetetlenek.</p> <p>1956. X. 28. Vasárnap A harc lendülte nem csökkent, bezárt a tűzszünet. A harcok Nagy Imre felé szorították. Dec. 31-ére, utolsókat is vonják ki az országból. Fe az AVH-t. Mezők a leszámolást ösztök. Egyik felakasztott ávosnál találtak. Senki nem akart elvenni letörték a szájába, és meggyújtott Nagy Imre a forradalom mellé den harcot felszolgált; lépjen bezetárságba. Vácot körülfogták szokat és éheztek őket.</p> <p>1956. X. 29. Hétfő Már csak az Ullői úton harcolnak 13 éves gyermekek harcolnak géppisztollyal. A magyar halott 15000-re tehető. Ugyúgy az a végsőig akarják húzni. Mos lakosságát is gyilkolják.</p> <p>1956. X. 30. Kedd Megszűnt az együttállóság. Több pánal bejelentette újalakulását. A marok becsületére válik, hogy a bkatokban hiánytalanul megvan n</p> <p>1956. X. 31. Szerda</p>
---	--

129. kép Andreánszky Árpád naplója

BUDAPESTI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM

14/1956 R.sz.

I G A Z O L V Á N Y

Igazolom, hogy Kondor Endre Pál
született 1931. év Budapest. hely
szeméi igazolvány száma AU-I. 725043. a Budapesti
klinikák és kórházainak dolgozik.
Budapest, 1956. november 21.

 J. Kuviv
rektor

БУДАПЕШТСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

СВИДЕТЕЛЬСТВО.

Удостоверяю, что *Кондор Эндре Пал*
родился/родилась/ *1931* в году, *Будапешт* в месте
номер документа гражданского состояния *AU-I. 725043*
работает для будапештских клиник и больниц.
В Будапеште, *21* ноября, *1956* в году.

 J. Kuviv
ректор.

2007. 1. 1.

I g a z o l v á n y

Igazolom, hogy *Kondor Endre* született *Budapest*
1921 év *april* hó *24.* napján, az I.sz.sebészeti klinika kötelékébe
tartozik, a vöröskeresztes karzsalag viselésére jogosult.
Budapest, 1956 december 12.

Budapesti Orvostudományi Egyetem
I.sz. Sebészeti Klinika
Budapest, VIII., Üllői-út 78.
Telefon: 142-216

Tudósnagy
az I.sz.sebészeti klinika
gondnoka

BUDAPESTI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM
I. sz. Sebészeti Klinika
BUDAPEST, VIII. ÜLLŐI-ÚT 78.
Telefon: 142-216

32/958

I g a z o l v á n y .

Igazolom, hogy Kondor Endre budapesti/VIII. Apáthy István u.12.sz./lakos
a Budapesti Orvostudományi Egyetem I.sz. Sebészeti klinikáján 1956 okt.
hó 24 től 1957 évi január hó 20 ig mint gépkocsivezető dolgozott. Az el-
lenforradalom alatt sebesülteket és gyógyszerrel majd a klinika ellátásá-
val kapcsolatos szállításokat végezte.

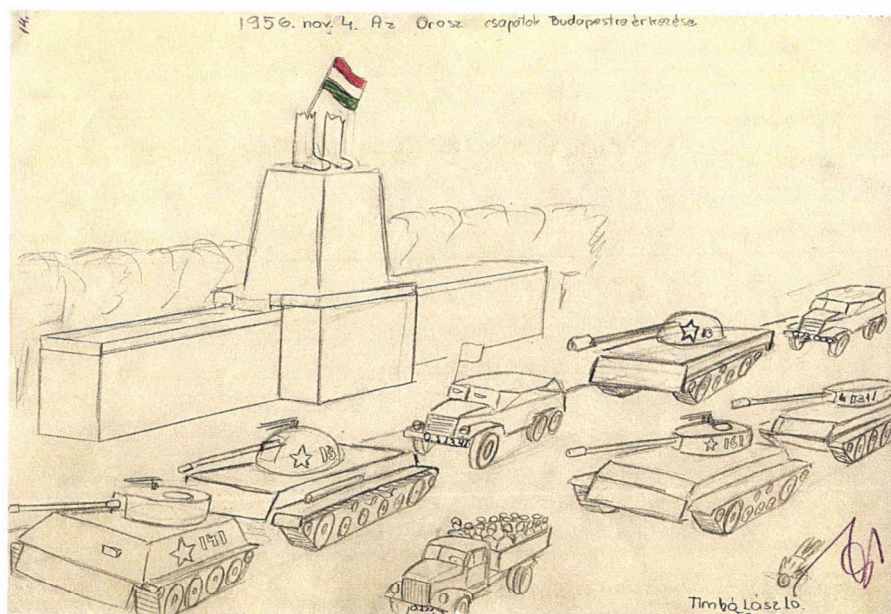
Budapest, 1958. január. 27.

BUDAPESTI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM
I. sz. Sebészeti Klinika
BUDAPEST, VIII., ÜLLŐI-ÚT 78.
Telefon: 142-216

Pataky Zsigmond
/Dr. Pataky Zsigmond/
adjunctus igazgató h.

131. kép Menekült magyar diákok rajzai közül:
Tuczay Edit III. o.: „Forradalom”

132. kép Menekült magyar diákok rajzai közül:
Timkó László I. o.: „1956. nov. 4. Az orosz csapatok Budapestre érkezése”

133. kép Menekült magyar diákok rajzai közül:
Feldbolyi IV. o. cím nélkül

134. kép Menekült magyar diákok rajzai közül:
Harcos Kató III. o. „Forradalom” 1958. máj. 31.

MAGYAR KÖZLÖNY

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG HIVATALOS LAPJA

TARTALOMJEGYZÉK

Szám:	Tárgy:
1957. évi 34. sz. tvr.	Személyi rész.
1957. évi 1—5. számú N. E. T. határozat.	A népbíróági tanácsokról és a bírósági szervezet, valamint a büntető eljárás egyes kérdéseinek szabályozásáról.
33/1957. (VI. 15.) Korm. rendelet.	A Magyar Népköztársaság kairói követségének nagykövetségi rangra való emeléséről.
4/1957. (VI. 15.) I. M.	A munkanélküli segély folyósításával kapcsolatos egyes kérdésekről.
3/1957. (VI. 15.) Mú. M.	A népbíróági tanácsokról és a bírósági szervezet, valamint a büntető eljárás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1957. évi 34. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról.
	A munkanélküli segélyről.

I. Főrész

Személyi rész

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa

Katona János rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté kinevezi s megbizta a Magyar Népköztársaság varsói nagykövetségének vezetésével, valamint részére az e célból szükséges megbízólevelet aláírással és pecséttel ellátva kiadja.

Dobi István s. k.,
a Népköztársaság
Elnöki Tanácsának
elnöke.

Kristóf István s. k.,
a Népköztársaság
Elnöki Tanácsának
titkára.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány

Polónyi Szűcs Lajost, a pénzügyminiszter helyettesét a pénzügyminiszter első helyettesévé kinevezi.

Törvényerejű rendelet

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának

1957. évi 34. számú törvényerejű rendelete

a népbíróági tanácsokról és a bírósági szervezet, valamint a büntető eljárás egyes kérdéseinek szabályozásáról.

A gyorsított eljárás, valamint a Legfelsőbb Bíróság népbíróági tanácsának ítélkezése hatékonynak bizonyult a politikai indító okokból elkövetett,

illetőleg politikai célzatú bűncselekmények elbírálása során. Ezért az ellenforradalmárok elleni, további következetes küzdelem, az ellenforradalmi elemek végleges felszámolása, valamint általában a közrend és a közbiztonság fenntartása, a szocialista törvényesség további megszilárdítása érdekében — a dolgozók kívánságára — a fővárosi bíróságon és a megyei bíróságokon is indokolt a gyorsított eljárás szabályai szerint ítélkező népbíróági tanács felállítására.

A vasúti, közúti, légi és vízi közlekedés és szállítás, továbbá a távközlés rendes működése vagy biztonsága sérelmére elkövetett bűntettek miatt folyó eljárásban a bírói illetékességre, az állam érdekeit különösen sértő bűntettekben pedig a védőközreműködésére vonatkozó szabályok nem felelnek meg a jelenlegi követelményeknek.

Ezért a Népköztársaság Elnöki Tanácsa az alábbi törvényerejű rendeletet alkotja.

I. FEJEZET.

A NÉPBÍRÓSÁGI TANÁCSOKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK.

Szervezeti rendelkezések.

1. §. (1) A budapesti fővárosi bíróságon és a megyei bíróságokon népbíróági tanácsot kell felállítani.

(2) A fővárosi és a megyei népbíróági tanács (a továbbiakban: megyei népbíróági tanács) tanácsvezetőből és két népbíróból áll.

(3) A megyei népbíróági tanács tanácsvezetőjét a fővárosi, illetőleg a megyei bíróság elnöke a szakképzett bírák közül jelöli ki.

Tóth Ilona I. rendű vádlott.

1. A kórházban beléltetés a szociális kórházban.
1./ Angyal István-féle rőpiratokból egyeseket stencilre irt, sokszorosított és terjesztésükről gondoskodott /XI.4.-től kezdve/. - Belékapcsolta e munkába Gönczit /XI.13-től/ és Gyöngyösit /XI.14.től/, valamint Molnárt /XI.14-től/. - Utóbbiak két alkalommal 20-20 rőplapot vittek el. /Angyalt XI.16-án tartóztatták le, eddig tart tehát az Angyal-féle akcióiban való részvétel./

2./ XI.4-XI.19., Tóth Ilona vezeti a segélykórházat, de od a számos álbetegt is felvesz, akiknek főszerepe őrségadás, rőplap-terjesztés volt.

3./ XI.9-XI.15.körül Tóth Ilona - Turcsányi Józsefné kórház-gondnok gyanus szerepe folytán - közli Gyöngyösivel, hogy miképp lehet embert ölni benzines vagy morfiomos injekcióval, - ez után veszi magáéba Gyöngyösi az injekciós feoskendőt.

4./ XI.15.körül Tóth Ilona, Gönczivel együtt, árulónak minősíti Fusz Gyula gépkocsivezetőt /"kárhogy él!" / és kiadja címét Gyöngyösinek.

5./ XI.16-17-én Gönczi útján kapcsolatot teremt Gáli Józseffel, hogy Angyal letartóztatása után folytathassa az illegális rőplap-akciót.

6./ XI.16-17., két ízben kihallgatja az előttük gyanus Petruska Erzsébetet, akit először Gyöngyösi és Molnár, másodszer Gyöngyösi hozott be a kórházba, mert árulónak tartották.

7./ XI.18., Tóth Ilona Gyöngyösivel együtt kihallgatja az előttük gyanus Colost, de azután elengedik.

8./ XI.18., a segélykórházban megbeszélést folytat Öbersovszkyval és Gálival az Élünk készítése és terjesztése tárgyában, részt vesz a megbeszélésen Gönczi is.

9./ XI.18-án este Tóth Ilona részt vesz Kollár István megnyilkolásában, majd éjjel körül a hulla eltemetésében.

10./ XI.19-én az Élünk című lap második számának első kiadását Gönczivel együtt megsemmisíti, mert razzia jön a kórházba, Tóth Ilonát ekkor letartóztatják.

A Budapesti Fővárosi Bíróság.

Gys. XI. 1057/1957.-14. szám.

A N É P K Ö Z T Á R S A S Á G N E V É B E N

A népköztársaság megdöntésére irányuló büntettek, valamint gyilkosságok büntetetei miatt Balázs Géza és 20 társa ellen indított bűnügyben a Budapesti Fővárosi Bíróság gyorsított különtanácsa Budapesten 1957. május hó 15. napján befejezett nyilvános tárgyalások alapján Budapesten 1957. május hó 16. napján kihirdette az alábbi

i t é l e t e t :

I. BALÁZS GÉZA, aki 1957. január hó 14. napjától előzetes letartóztatásban van és aki született 1935. március hó 22-én Miskolcon, u.o. Szondi György ut 2/l. sz.a. lakos, apja Singvári Géza, géplakatos foglalkozású, anyja Balázs Mária, nőtlén, foglalkozása : segédmunkás, legutóbb a Miskolci Köztisztasági Vállalatnál 1300 Ft havi keresettel birt, azelőtt az ormosbányai üzemben dolgozott, a felszabadulás előtt iskolai tanuló volt, 4 elemi iskolát végzett, katona nem volt, magyar anyanyelvű, magyar állampolgár, büntetett előéletű, I.r.vádolt,

b ü n ö s : a magyar népköztársaság megdöntésére irányuló mozgalom kezdeményezése és ugyanerre irányuló cselekmények által elkövetett folytatólagos büntettségben,

továbbá 3 rendbeli gyilkosság büntettségben és 1 rendbeli gyilkosság büntettségben kísérletében, mint tettestárs.

A fővárosi bíróság BALÁZS GÉZA I.r.vádoltat ezen bűncselekményekért összbüntetéskepen h a l á l r a , mint főbüntetésre, teljes vagyonekobzására, mint mellékbüntetésére ítéli.

II. G.TÓTH LÁSZLÓ, aki 1957. január hó 11. napjától előzetes letartóztatásban van és aki született 1914. december hó 12. napján Felsőszolcán, u.o. Szabadság utja 11.sz.a. lakos, nős Béres Erzsébettel, egy felnőtt kora mostohaleánya van, apja: néhai Mihály, 16 holdas paraszt volt, anyja : Kállai Veronika, hentes és mézszáros segéd volt, később a Bányajavitó Műhelynél 950 Ft keresettel segédmunkás, 5 kat. hold földje van, 6 elemi iskolát végzett, katonaviselt, honvéd rendfokozatu, magyar anyanyelvű, magyar állampolgár, büntetett előéletű, II.r.vádolt,

b:ü:n ö s : a magyar népköztársaság megdöntésére irányuló cselekmények által elkövetett büntettségben, továbbá 2 rendbeli gyilkosság büntettségben, mint tettestárs.

A fővárosi bíróság G.TÓTH LÁSZLÓ II.r.vádoltat ezen bűncselekmények miatt összbüntetéskepen h a l á l r a , mint főbüntetésre, teljes vagyonekobzására, mint mellékbüntetésére ítéli.

III. SZÁSZ ZOLTÁN, aki 1957. január hó 11. napjától előzetes letartóztatásban van és aki született 1930. december hó 31-én

A Budapesti Fővárosi Bíróság.

Gyf. XI. 2378/1957-3. szan.

A N é p k ö z t á r s a s á g N e v é b e n I

A népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló bűntettek és egyéb bűncselekmények miatt Sipos Zsigmond és hat társa ellen indított büntetőperben a budapesti fővárosi bíróság gyorsított ülésénél előtte Budapesten 1957. június hó 21. napján befejezett nyilvános tárgyalás alapján a fővárosi bíróság meghozta az alábbi

i t é l e t e t :

I. SIPOS ZSIGMOND, aki más ügyben jogeros büntetését tölti és aki született Budapesten 1934. július 5. napján, budapesti V. Nador u. 20. sz. alatti lakos, apja: néhai Zsigmond, elektrotechnikus, anyja: Ser Borbála, vasesztergalyos foglalkozasu, 1.500 Ft körüli jövedelemmel bírt, nőtlen, vagyontalan, 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik, katona nem volt, magyar állampolgár, magyar anyanyelvű, büntetett előéletű, I.r. vádlott,

b ü n o s : a népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése által elkövetett bűntettben,

3 rb gyilkossá g bűntettében,

1 rb gyilkossággal kapcsolatban elkövetett rablás bűntettében,

4 rb magánosok sérelmére, 3 esetben hamiskulcs használatával,

1 esetben betörés útján, mindenesetben tolvajszövetségben és felfegyverkezve elkövetett lopás bűntettében .

A fővárosi bíróság SIPOS ZSIGMOND I.r. vádlottat ezen bűncselekményekért os szüntetéskepen :

h a l á l r a, mint főbüntetésre, teljes vagyonelkobzásra, mint mellékbüntetésre ítéli.

II. ERDESZ JÓZSEF, aki más ügyben jogeros büntetését tölti és aki született 1927. augusztus hó 21. napján Rákócshaban, Budapesten XVI. ker. Rákospalota Belier Imre u. 72. sz. alatt lakik, nos Berkes Katalinnal, három éve különváltan élnek, két kiskoru gyermeke van, gyári munkás volt, büntetés töltés közben vajarra kepezte magát, apja József, ny. vasutas, anyja Halasz Julianna, vagyontalan, katona volt, rendfokozata nincsen, 4 középiskolát végzett, büntetett előéletű II.r.vádlott,

b ü n o s : a népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése által elkövetett bűntettben,

továbbá 1 rb gyilkosság bűntettében,

2 rb gyilkosság bűntettében, mint bűnsegéd,

1 rb gyilkossággal kapcsolatos rablás bűntettében,

4 rb 1 esetben betörés útján, 3 esetben hamiskulcs használatával, mindenesetben tolvajszövetségben és felfegyverkezve és visszaesőként és magánosok sérelmére elkövetett lopás bűntettében .

Budapesti Fővárosi Bíróság.

Nb.VI.3195/1957/6.

A NÉPKÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN !

1957. I. 26. L.

A Budapesti Fővárosi Bíróság Népbíróági Tanácsa 1957. szeptember 10., 12., 16., 18. és 20. napján Budapesten megtartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta és 1957. szeptember 28.-án nyilvánosan kihirdette a következő

i t é l e t e t :

Az 1957. május 26.-tól előzetes letartóztatásban lévő

I.r. Balog Tamás vádlott - aki 1931. október 15.-én Budapesten született, budapesti /XVIII.Vöröshadsereg utja 5.sz./ lakos foglalkozású, magyar állampolgár, nőtlen /közös háztartásban élt Farkas Piroskával, / aki a vádlottól negyedik hónapos terhes/, keresete nem volt, vagyontalan, anyja: Balog Róza, büntetve volt nyolc esetben,

b ü n ő s

társadalmi tulajdon sérelmére ismételt és bűnezővetkeztben elkövetett /betöréses lopásban

nyolcrendbeli visszaesőként üzletszerűen elkövetett betöréses lopás és

közveszélyes munkakerülés büntetében.

Az 1957. június 3.-tól előzetes letartóztatásban lévő

II.r. Kolompár István vádlott, - aki 1936. január 24.-én Kispesten született, budapesti /XVIII.Vöröshadsereg utja 5.sz./ lakos, segédmunkás foglalkozású, magyar állampolgár, nő /két gyermek atyja, 16 hónapos és 3 hetes/ havi keresete 1200 Ft, vagyontalan, apja: Kozák Gusztáv, anyja: Kolompár Mária/ büntetve volt 3 esetben,

b ü n ő s

kétrendbeli betöréses lopás büntetében és

egyrendbeli lopás büntetében.

Az 1957. június 27.-tól előzetes letartóztatásban lévő

III.r. Kökény Orbán Rezső vádlott, - aki

1926. október 5.-én Jászapátián született, budapesti /IX.ker. Mária-Valéria telep 49.ép.275./ lakos, alkalmi munkás foglal-

B. A.

A Legfelsőbb Biróság Elnökének beszámolója az Országgyűlés 1957 évi december hó 21. napján tartott ülésén.

/: Szó szerinti kivonat az Országgyűlés jegyzőkönyvéből.:/

Elnök: Tisztelt Országgyűlés! Az ülést újból megnyitom. Napirendünk szerint következik a Legfelsőbb Biróság elnökének beszámolója. A Legfelsőbb Biróság elnökét, dr. Domokos József elvtársat illeti a szó.

Dr. Domokos József: Tisztelt Országgyűlés! Alkotmányunk 39.§-ának és az országgyűlés ügyrendje 31.§-ának egybevetett rendelkezése értelmében a Legfelsőbb Biróság elnöke működéséről az országgyűlésnek évenként legalább egyszer beszámolni köteles. Az országgyűlés múlt év augusztus 2-án hozott határozatával jogot adott a Legfelsőbb Biróság elnökének arra, hogy az országgyűlés tanácskozásain részt vegyen, s ezzel lehetővé tette, hogy beszámolási kötelességét teljesítse. És most, amikor parlamentünk életében első ízben történik meg, hogy a törvényhozás tanácskozó termében birói beszámoló hangozhatik el, kérem az Országgyűlést, engedje meg, hogy mind a magam, mind az ország összes bírāja nevében köszönetet mondjak ezért a határozatért, amellyel a birói munkát - úgy érzem - megérdemelt megbecsülésben részesítette.

Beszámolómat azokkal a személyi vonatkozású intézkedésekkel kapcsolatos jelentéssel kell kezdenem, amelyeket az ellenforradalom elleni küzdelem során a Legfelsőbb Biróságon végre kellett hajtani. Mert az ellenforradalom, sajnos, a Legfelsőbb Biróság falain belül is jelentkezett. Azon a napon, amikor a Köztársaság téren annyi drága elvtársunk szenvedett mártirhalált, október 30.-án, megválasztották az ugynevezett forradalmi bizottmányt, követelték a Legfelsőbb Biróság elnökének, a párttitkárnak, a következőket kommunista bírónak azonnali eltávolítását; fegyveres őrseget szerveztek, amelynek felhasználásával

./.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Biróságának elnöke.

1957. El. II. C. 1/48. szám.

A Legfelsőbb Biróság büntető és katonai kollégiuma

1957. évi december hó 12. napján d.e. 9 órakor

együttes ülést tart a II.em. 61. sz. teremben.

Megvitatásra kerülnek az Igazságügyminiszter Elvtárs által felvetett alábbi kérdések:

- 1./ a./ Van-e helye társadalmi tulajdont sértő büntettek esetében több elkövetési cselekmény jogi egységbe foglalásának folytatólagos elkövetés címén?
b./ Mit kell érteni folytatólagos elkövetés alatt?
c./ Megvalósulhat-e a folytatólagosság jogi egysége akkor, ha az elkövetési cselekmények nem kisebb súlyúak?
- 2./ Hogyan alakul az egység és a többség kérdése a társadalmi tulajdon hűtlen kezelésénél?
- 3./ Lehet-e társadalmi tulajdont sértő büntett a BHÖ. 105. pontjában leírt cselekmény?
- 4./ Mit kell különösen nagy kár alatt érteni? (1957. évi 24. sz. tvr. 5.§)

Az 1-2. alatti kérdések előadói dr. Molnár László és dr. Buday Ferenc, a 3-4. kérdések előadói pedig dr. Rác György és dr. Egyed Lajos kartársak.

A kijelölt előadók által elkészített írásbeli véleményeket másolatban mellékelten kiadom.

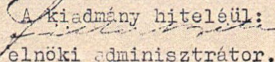
A Legfelsőbb Biróság népbiráit az ülésre meghívom.

Kérem a kollégiumok tagjait, hogy az előadói tervezetekre esetleges írásbeli észrevételeiket szíveskedjenek a büntető kollégium jegyzőjéhez mielőbb eljuttatni.

Az együttes ülésre az Igazságügyminiszter Elvtársat és a Legfőbb Ügyész Elvtársat - a vonatkozó előadói vélemények megküldése mellett - meghívom.

Budapest, 1957. december 2. napján.

Dr. Lee Tibor sk.
a büntető kollégium vezetője,
a katonai kollégium vezetője helyett is.

A kiadvány hiteléül:

elnöki adminisztrátor.

Az üzemi demokratizmus helyzete, továbbfejlesztésének lehetősége
és a pártszervezetek feladatai.

A dolgozók üzemen belüli demokratikus jogainak kiszélesítése kérdésével - mint ismeretes - a párt és az államvezetés még az októberi események előtt komoly formában foglalkozott és tervezetek készültek a munkástanácsok létrehozására.

A munkástanácsok létrejötte jelentős lépés előre a dolgozók üzemen belüli demokratikus jogainak kiszélesítése irányában. A munkástanácsok lehetővé teszik, hogy a dolgozók széles rétege kapcsolódjon be az üzemek, vállalatok igazgatásába, a termelés ellenőrzésébe. Ez a körülmény a dolgozók nagyobb aktivitását kell, hogy kiváltassa a gazdaságos termelés érdekében és végső fokon az életszínvonal emelkedését, a munkásosztály gazdasági és politikai hatalmának megerősödését kell, hogy eredményezze. Ennek megfelelően a munkástanácsok intézményének tartalma: a dolgozók demokratikus jogainak a kiszélesítése, az életszínvonal gyorsabb ütemű emelése érdekében, a munkásosztály hatalmának a proletáriátus diktatúrájának a megerősítése érdekében - tehát működésüket is elő kell látni.

A munkástanácsokról szóló rendelet s ennek megfelelően a munkástanácsok zöme 1956. október vége és november utolsó napjai közötti időszakban született, amikor a demokratikus erők, a párt szinte szétvert állapotban voltak, az ellenforradalmi erők viszont még elég tekintélyes, egységes erőt képviseltek, s féktelen demagógiájukkal, terrorisztikus fellépésükkel befolyásukat a választásoknál érvényesíteni tudták: így a munkástanácsokba, különösen az önképzőkbe igen sok helyen elsősorban nem a kiváló szakembereket, szakmunkásokat, dolgozókat választották be, hanem osztályidegen, karrierista demagóg elemeket, akiknek jelenléte még ma is akadályozza a munkástanácsok becsületes tagjainak, s lényegében a munkástanácsok munkáját. Mindez a körülmény kedvezőtlenül érezteti a hatását a termelésben, az üzemek gazdaságos vezetésében, az ország pénzügyi, gazdasági helyzetében. A kérdés jelentőségét növeli az a körülmény, hogy a minisztériumi apparátusok személyzeti létszámát nagymértékben lecsökkentették, aminek következtében tartósan komoly, gazdasági célok nélkül tulzatosan centralizált vezetés nem lehetséges.

Ezért a pártszervezetek elsőrendűen fontos feladata, hogy behatóan foglalkozzanak a munkástanácsok kérdésével: megismerjék ezek tényleges szerepét, jelentőségét, s nehéz, felelősségteljes

TÁJÉKOZTATÓ EGYES NEMZETKÖZI KÉRDÉSEKRŐL

23. szám

1957 július 13.

TARTALOM:

- 1./Mit vár a nyugati sajtó és rádió az ENSz Ötösbizottsága jelentésének hatásától és az ENSz közgyűlésétől.
- 2./Ausztria szocialistái elpolgáriasodtak.

x x x

Mit vár a nyugati sajtó és rádió az ENSz Ötösbizottsága
jelentésének hatásától és az ENSz közgyűlésétől.

Az ENSz Különbizottsága összeállította 150 ezer szavas jelentését a magyar ügyről. Mindjárt hozzá is kell tenni, hogy az Ötösbizottság tevékenysége illetéktelen beavatkozást jelent a Magyar Népköztársaság belügyeibe és ennek következtében ellentétben áll az ENSz Alapokmányával.

A jelentés elkészülte után mintegy varázsütésre teljes erővel megindult a burzsoá propaganda-gépezet. A burzsoázia a rádió, sajtó és a propaganda minden eszközt igénybevéve, erejét nem kíméli, hogy újra felbojgassa a világ közvéleményét, a Szovjetunió és a szocialista tábor ellen hangolja azt.

A Magyar Népköztársaság belpolitikai helyzetét és a nemzetközi helyzetet vizsgálva, világossá válik az imperialistáknak ez az újabb mesterkedése.

Magyarországon néhány hónappal az ellenforradalom után teljesen helyreállt a rend. A Kádár-kormány pozíciója megszilárdult, tekintélye rohamosan növekszik, az imperialisták által várt gazdasági katasztrófa elmaradt, az ellenforradalom ütötte sebek kezdnek begyógyulni. Ilyen körülmények között a magyar helyzetből effektíve produkálni semmit nem tudnak. Jól jön tehát az Ötösbizottság jelentése, hogy újra felelevenítsék a már lassan feledésbe menő ellenforradalom emlékeit. Az Ötösbizottság jelentése azt a célt szolgálja, hogy megzavarja a magyar nép békés erőfeszítéseit és békés, alkotó munkáját. Az imperialisták célja a jelentéssel felszítani az elégedetlenséget Magyarországon, felhangolni a nemzetközi közvéleményt, hogy eltereljék a figyelmet a legfontosabb nemzetközi problémákról, hogy ezzel leplezzék a népek elnyomására irányuló mesterkedéseiket, háborus célkitűzéseiket. Nem véletlen, hogy éppen abban az időben kez-

MTI KÜLFÖLDI HIREK

K.35.kiadás

1957.február 15. 18

675 p

Az amerikai gyarmatosítás módszerei - Rockefeller bizalmas levele Eisenhower elnökhöz

Berlin, 1957.február 15./MTI/

A Neues Deutschland, Németország Szocialista Egységpártjának központi lapja pénteken első oldalon közli Nelson A. Rockefellernek, a Standard Oil Comp. amerikai olajtársaság vezérének Eisenhower elnökhöz intézett bizalmas levelét. A lap ugyancsak közli a levél angol eredetijének fakszimiléjét is. A levél, amely megbízható kézzel került a lap tulajdonába, lényegében az amerikai gyarmatosítás korszerű módszereinek kis kátéja, s leleplezi az amerikai diplomácia sakkjátszási mögött álló orléket és szándékokat.

Rockefeller hosszú levelének bevezető részében emlékezteti Eisenhower elnököt Camp Davidban folytatott megbeszélésekre, majd leszögezi: "Külpolitikánk alapvető vonalával kapcsolatosan sohasem voltak lényegbevágó kifogásaim a kormány politikájával szemben. An is, mint mindenki más, elismerem a katonai szövetségek jelentőségét, de az véleményem, hogy másképpen kell ezek felé előhaladni, mint ahogy azt addig a külügyminisztérium tette. Nem hunyrtunk szemet az elrett a tény előtt, hogy a katonai szövetségek éppen most, az országok aktív külpolitikai támadása következtében, egyre népszerűtlenebbekké válnak. Szembe kell néznünk ezzel a ténnyel, hogy az elmúlt két-három év során a katonai szövetségek építésére irányuló törekvéseink súlyos csapásokat szenvedtek. Például erre a SEATO, amelybe a legfontosabb ázsiai államok megtagadták belépésüket." Rockefeller hasonlóképpen megemlíti a bágdai egyezményt is, amely - mint mondja - "papíron és tőrképen igen jól hat", azonban a legtöbb ázsiai ország nem lépett be ebbe a szervezetbe. Ezután így ír: "Ezzel nem akarom azt mondani, hogy ezek a szervezetek semmiféle értéket nem képviselnek számunkra, s hogy ezeket sohasem kellett volna felállítani. Nem a paktumokat bírálom, hanem a módszereket, amelyek segítségével megszülettek. Nem akarok hivatkozni a régi, bevált jelszóra, hogy "ami jó a Standard Oilnak, az jó az Egyesült Államoknak is", azonban mégis meg kell mondanom, hogy sem a bágdai paktum, sem a SEATO nem biztosítja számunkra az érintett területek értékes nyersanyagforrásainak felhasználását."

Rockefeller ezután az amerikai politika ázsiai balsikereivel foglalkozik s a többi között megállapítja: "A háború utáni ázsiai politikánk kudarcain még láthatóbbakká válnak, ha a politikát a szovjet kommunista vezetők indíci, burmai és afganisztáni látogatásának, valamint annak a hatalmas arányú gazdasági együttműködési készségnek a fényében vizsgáljuk, amit a szovjet vezetők mutattak. /folyt.köv./

INSTITUT INTERNATIONAL DE RELATIONS CULTURELLES

S t r a s b o u r g

September 1956.

Kedves Honfitársam!

Mellékelten megküldjük Önnek Mr. Adolf Berle-nek a strassburgi egyetem nyári évadnyitója alkalmából - 1956. augusztus 7-én - elmondott megnyitó beszédét. Mr. Berle elnöke a Szabad Európa Egyetemnek, elnökségi tagja a Szabad Európa Bizottságnak, tanára a Columbia Egyetem jogi fakultásának. Mr. Berle a harmincas évek elején Franklin D. Rooseveltt, az Egyesült Államok elnökének volt munkatársa. A harmincas évek végén és a negyvenes évek elején külügyi államtitkár, majd brazil nagykövetségként szolgált. Később a new-yorki Liberális Párt elnöke lett.

Ugy érezzük, hogy Mr. Berle beszéde Önt is érdekelni fogja.

Üdvözlettel:

Főtítkár.

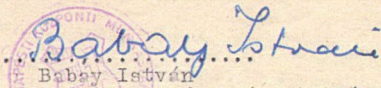
MEGBIZÓLEVÉL

A Központi Munkástanács megbizza dr. Farkasházy Vilmos polgártársat, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt által adományozott segélyek elosztásának ellenőrzésében résztvegyen.

Ezen megbízólevél a visszavonásig érvényes.

Kérjük a Vöröskereszt illetékes szerveit, hogy a fent nevezettet munkájában a legmesszebbmenően támogatni szíveskedjenek.

Budapest, 1956. november 26.

Babay István
A Nagybudapesti Munkástanács titkára

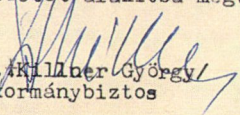
MAGYAR VÖRÖSKERESZT

CROIX ROUGE HONGROISE * ВЕНГЕРСКИЙ КРАСНЫЙ КРЕСТ

BUDAPEST, 1956. november 29.
VIII, Baross u 15

Megbízólevél

Megbizom dr. Farkasházy Vilmost, hogy a Magyar Vöröskereszt VII. kerületi szervezetét alakítsa meg.

/dr. Killner György/
Kormánybiztos

dr.Farkasházy Vilmos

.....-nak

Önnek, az 1956.október 24. - november 10-e közötti forradalmi idő alatt végzett, áldozatkész kiemelkedő egészségügyi munkájáért az Igazgatóság nevében köszönetet mondok, és

.....700.-..... Frt.

jutalomban részesítem.

A jutalom összege csupán jelkép és korántsem fedi az Ön szolgálatának ellenértékét.

A jutalom összege a pénztárnál felvehető.

Budapest, 1956.december 7.

Főosztály
Kormánybiztosok Szekciójának
Főosztályának
Gazdasági Osztályának
Világosvárosi Ikt.

Dr.Fóti Mihály
h.kórház-igazgató.

Telegramm - Télégramme - Telegramma

83	von - de - da	No	Wörter Mots Parole	Anggegeben den Consigné le Consegnato il	Stunde Heure Ora
03383	WIEN/101 5739 25/24	20/2	2115	=	
Erhalten - Reçu - Ricevuto			Befördert - Transmis - Trasmesso		
von - de - da	Stunde - Heure - Ora	Name - Nom - Nome	nach - à - a	Stunde - Heure - Ora	Name - Nom - Nome
Jch		J			

WEITERGELEITET VON WINTERTHUR =

ERHEBEN 1.- =

No 804

VILMOS FARKASHAZY

MILITAERSANATORIUM AROSA =

A LEGJOBB PESTI BARATAI SZERINT KOEZTUK ILONA ES IMRE AZ
ÖN HAZA VISSZATERESE SÜLYOS HIBA LENNE MERT AZONNAL
LESCSUKJAK +

IHRE WOHLWOLLENDE BEKANNTEN
LASSEN INNEN SAGEN: IHRE HEIM-
KEHR IST MOMENTAN FÜR SIE
LEBENSGEFÄHRLICH. D' HOŠZ STEHT
VOR GERICHT UND ERWARTET DAS
SCHWERSTE URTEIL (TODESURTEIL ODER
LEBENSBLÄULICHEN KERKER). SIE
WURDEN AUCH ÖFTERS GESUCHT.
BITTE DRINGENDST DIESEN
ZETTEL ZU VERNICHTEN
UND ÜBER DEN INHALT NICHT
ZU SPRECHEN.

146/e. kép Dr. Farkasházy Vilmos sebészorvos 56-os dokumentumai

147. kép Pleidell János: Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk! 1956. X. 23. Nyomatott linóleummetszet

**Relics of the 1956 Hungarian Revolution.
The Exhibition ‘New Acquisitions at the Hungarian National Museum,
2004–2006’**

Summary

Our exhibition commemorating the 50th anniversary of the 1956 Hungarian Revolution, 5 October 2006–3 December 2006, acquainted the public with the best of the photographs, documents, and objects that had been purchased by or donated to the Hungarian National Museum during a two-year collecting work. Though the exhibition’s intention was not to give a chronological or thematic account of the revolution, only to represent the result of our collecting; the abundant photographic material on the walls, the documents and the historically significant unique objects in the showcases gave a multifaceted and moving image of those historic days and the ensuing reprisal.

The fifty-day-long exhibition was seen by more than 12,000 visitors, with those among them who had given their highly-prized relics to our museum. In the guestbook we had comments from the givers, the participants of the revolution, about forty school groups, a number of foreign tourists (who were given detailed information about the exhibits in English), and from the expatriates visiting Hungary. Surpassing the usual diversity of guestbooks, the entries of more than one hundred pages reflect a variety of points of view and moods, anger, joy, hope; which are all due to the fact that almost every commenter had some kind of a personal tie to the represented events, with different attitudes and knowledge.

The article gives the descriptions and the stories of the exhibited objects, indicating the collection they were put into, as well as the biographies of the donators and sellers.

Kovács Tibor

**Elrejtve, elkobozva, bűnjelként mellékelve... című kiállítás
megnyitóbeszéde
(Frankfurt, 2006)**

Amikor elkezdtem felvázolni mai rövid mondandómat, újra és újra Akira Kurosza japán rendező híressé vált filmje, a Vihar kapujában jutott eszembe. Ebben elsősorban képi eszközökkel, egy egyszerű alaphelyzetet mutat be, amelynek négy szereplője – helyzeténél fogva – ugyanazt másként éli meg. Egyetemistaként 1959 körül láttam a filmet. Akkortájt, amikor a magyar társadalom – ki tudja hányadszor történelmünk folyamán – máig hatóan polarizálódott. Az igazi, vagy csak vélt hősök bűnösökké váltak, a tényleges bűnösök többsége pedig (máig) nem bűnhődött.

Míntha filmbeli képzelet lett volna, és nem történelmi valóság, Kelet-Közép-Európa 50-es évekbeli forradalmi megmozdulásait – akkor is, mai is – sokféleképpen ítélik meg. Tértől és időtől, érintettségétől függően, nem egyszer igen eltérően. Már csak ezért is, mindannyiunk érdeke (kötelessége?) megtalálni a valós mezsgyét az eseményeket alakítók, az egykori passzív szemlélők, és a félévszázaddal később (jól-rosszul emlékezők) között. Mert feltétlen kell, hogy legyen mit „objektív igazságként” továbbadni az egymást követő jövőbeni generációknak, hiszen nekik 1956 már csak egy távoli esemény közös történelmünkéből.

A tisztánlátáshoz, a tanulságok összegezéséhez egyfajta bázispontot adhatnak – ha nem is mindig a legfontosabbakat, ám gyakorta az igazán emberit – a fél évszázada készült fotók. Azok közül is új színfoltot képviselnek a kiállításunkon bemutatottak.

A forradalmi eseményekről felmérhetetlen mennyiségű fénykép készült. Jelentős részük a Magyar Távirati Iroda és a vezető külföldi lapok (Life, Stern, Spiegel, Paris Match stb.) hivatásos fotóriportereinek felvétele. A nem egy esetben drámai hatású fényképek világszerte szimpátiát keltettek a magyarok iránt, amely sok felől – világpolitikai okok miatt persze nem mindenünnen – állami és társadalmi segítségben is megnyilvánult.

Feltehetően sok-sok ezerre tehető a privátfényképek száma is. A minden „vészhelyzetnél ott lévők”, az események passzív szemlélői, a „tudatos egyéni dokumentátorok” felvételei közül viszonylag kevés került közgyűjteményekbe. A miértre egyszerű a válasz.

A forradalom leverése után a fénykép is a megtorlás egyik eszköze lett. Az állami cégektől elkobozták őket, és több éves börtönbüntetés járt annak a személynek, akinél – házkutatás alkalmával – a forradalom napjaiban készült fényképet találtak. A fegyveres harcok résztvevőit fényképek alapján keresték, és a megjelent, vagy elkobzott felvételek a peres eljárásokban döntő bizonyítékként szerepeltek. Ezért is mondhatjuk: a fénykép, mint történelmi dokumentum, az 1956-os forradalom révén, túlnőtt addigi szerepén, és a későbbiekben társadalmi folyamatokat, egyéni sorsokat befolyásoló jelentőséget kapott Magyarországon.

Az 1989-es politikai és társadalmi változások után az arra hivatott intézményekbe kerültek és kutathatóvá váltak az elkobozott, addig zárolt fotódokumentumok is. Beléértve a Magyar Nemzeti Múzeumot is, amelynek mintegy négyszázézeres gyűjteményében szép számmal vannak képviselve az 50 évvel ezelőtti eseményeket megörökítő fényképek. Ez utóbbiak, a hazai és külföldi szemtanúk, a hivatásos, de különösen az amatőr fényképészek felvételei révén számottevően gyarapodtak az utóbbi jó másfél évtizedben. Jórészt ezekre építve – hat kölcsönző intézmény segítségével készült az *Elrejtve, elkobozva, bűnjelként*

mellékelve... című kiállítás. A találó cím maga is utal a kiállítás egyik fontos mondani-
valójára: a fényképek kettős forrásértékére.

A Magyar Nemzeti Múzeum és a berlini Collegium Hungaricum vándorkiállítása hat
tematikai egységre épül, nevezetesen:

- A forradalom első napja – október 23. eseményei,
- A fegyveres harc megindulása – Corvin-köz,
- A vidék forradalma,
- Harcok a fővárosban október 30-ig,
- A konszolidáció napjai: október 30.–november 4.
- A november 4-i szovjet invázió, a főváros háborús sebei,
- A megtorlás.

Kiállításunk még csak nem is keresztmetszetét adja 1956 budapesti eseményeinek és
utóéletének, csupán mozaikszemekből alkotott kép valamiről, ami máig sem került a helyére
a közgondolkodásban. Ám ez nem meglepő, hiszen eltűntek, vagy évtizedeken át tudatosan
más beállításba kerültek a forradalom írásos és képi forrásai, és egyáltalán: a forradalom
valós emlékezete.

Az 50. évforduló ismét alkalmat ad korrigálni azt, amit még lehet. Ennek egyik lehet-
séges útja a – jórészt külföldön – megőrzött privát fényképek összegyűjtése. Ha minőségük
gyakorta kívánivalót is hagy maga után, a felvételek valami más, valami nagyon egyéni
színt képviselnek, a gyakorta fontosabb dokumentumok között. Mert többnyire a hétköznapi
ember szemével rögzítették a forradalom mindennapjait. A felvételek tárgya nem a harc,
hanem a „tájkép csata után”: kilőtt, kiégett harckocsik, páncélauto-, ágyú- és egyéb hadi-
anyagroncsok, romok, belövések nyomai, holttestek, leomlott házfalak.

A Magyar Nemzeti Múzeum két éve felhívással fordult mindazokhoz, akik világszerte
megőriztek valamit az 1956-os események tárgyi, dokumentatív és képi emlékeiből. Számot-
tevő történeti értékeket kaptunk, itt is bemutatunk néhányat közülük. És itt hadd idézzem a
kiállítás szakmai rendezőjét, Jalsovszky Katalint: „A valóságosan átélt élményt képekben
örizzük meg, az emlékezetünkben őrzött képet az újra és újra megtekinthető fotó elevenen
tartja. A nem személyesen megélt eseményt pedig a fotó érzelemmel átítatott élménnyé
avathatja. Ezért van a fotográfiának kitüntetett szerepe az egyén és a közösség történelmi em-
lékezetének formálódásában, a nemzeti identitástudat alakulásában.”

Szeretném hinni, hogy kiállításunk megtekintése segít megérteni legújabbkori forra-
dalmunkat és láttatni azt, ami tartalomban, történésben, hasonló volt az ötvenes évek forra-
dalmi jellegű eseményeiben. Már csak azért is, hogy a tanulságokat egyetemessé tudják
tenni.

Eröffnungsansprache des Ausstellung “Versteckt, beschlagnahmt, als Beweismaterial beigefügt...”

Als ich zu überlegen begann, was ich heute in wenigen Worten sagen möchte, kam mir
wieder und wieder der berühmt gewordene Film “Rashomon - das Lustwäldchen” des japan-
ischen Regisseurs Akira Kurosawa in den Sinn. Im ihm stellt er, vor allem mit bildhaften
Mitteln, eine einfache Grundsituation dar, deren vier Teilnehmer - ihrer eigenen Lage ent-
sprechend – dasselbe jeweils anders erleben. Ich habe den Film als Student 1959 gesehen,
damals, als die ungarische Gesellschaft - keiner weiß, zum wievielten Male in unserer
Geschichte – bis heute nachwirkend polarisiert war. Die wahren oder nur angenommenen

Helden waren zu Schuldigen geworden, und die Mehrheit der wirklich Schuldigen haben (bis heute) nicht gesühnt.

Als sei es eine filmische Vorstellung und nicht historische Wirklichkeit gewesen, werden die revolutionären Bewegungen Ostmitteleuropas in den 1950er Jahren – damals wie heute – in vielfältiger Weise beurteilt, abhängig von Raum und Zeit, von der eigenen Betroffenheit, zuweilen sehr unterschiedlich. Allein schon deshalb liegt es in unser aller Interesse (ist es unsere Pflicht?), den wirklichen Grenzstreifen zwischen den Gestaltern der Ereignisse, den einstigen passiven Zuschauern und den sich ein halbes Jahrhundert später (gut oder schlecht) Erinnernden zu finden. Denn es muß irgendetwas geben, was wir als “objektive Wahrheit” an die einander folgenden künftigen Generationen weitergeben können, da für sie ja 1956 nur mehr ein fernes Geschehen aus unserer gemeinsamen Geschichte ist.

Dafür, dass wir klar sehen und die Lehren zu ziehen vermögen, können die vor einem halben Jahrhundert gemachten Fotos ein gewisser Ausgangspunkt sein – wenn auch nicht immer der wichtigste, aber häufig eben der wahrhaft menschliche. Selbst noch unter diesen bilden die in unserer Ausstellung gezeigten eine neue Farbnuance.

Über die Revolutionsereignisse gibt es eine unermeßliche Menge von Fotos. Ein großer Teil von ihnen sind Aufnahmen offizieller Fotoreporter des Ungarischen Telegrafendienstes und der führenden ausländischen Zeitschriften (Life, Stern, Spiegel, Paris Match usw.). Die in nicht wenigen Fällen dramatische Wirkung dieser Fotos hat weltweit Sympathie für die Ungarn geweckt, die sich dann von vielen Seiten – aus weltpolitischen Gründen freilich nicht von überall – auch in staatlicher und gesellschaftlicher Hilfe äußerte.

Vermutlich geht auch die Zahl der Privatfotos in die Abertausende. Von den Aufnahmen der “bei jeder Gefahrensituation Anwesenden”, der passiven Beobachter der Ereignisse und der “bewusst individuellen Dokumentatoren” sind relativ wenige in die öffentlichen Sammlungen gekommen. Warum das so war, ist ganz einfach zu beantworten. Nach der Niederschlagung der Revolution wurden auch die Fotografien zu einem Werkzeug der Vergeltung. Die von den staatlichen Firmen zog man ein, und mehrjährige Gefängnisstrafe wartete auf jeden, bei dem man – bei Haussuchungen – Fotografien aus den Tagen der Revolution fand. Die Teilnehmer an den bewaffneten Kämpfen wurden auf Grund von Fotos gesucht, und die erschienenen oder konfiszierten Aufnahmen dienten in den Prozeßverhandlungen als entscheidender Beweis. Auch deshalb können wir sagen: Die Fotografie als historisches Dokument ist durch die 1956er Revolution über ihre bisherige Rolle hinausgewachsen und hat später in Ungarn eine Bedeutung bekommen, die die gesellschaftlichen Prozesse und individuellen Schicksale beeinflusste.

Nach den politischen und gesellschaftlichen Veränderungen von 1989 sind auch die konfiszierten und bis dahin unter Verschuß gehaltenen Fotodokumente in die dafür berufenen Institutionen gelangt und zur Forschung freigegeben. Zu diesen Einrichtungen gehört das Ungarische Nationalmuseum, in dessen Sammlung von etwa 400 000 Fotos sich auch viele Aufnahmen der Ereignisse vor 50 Jahren befinden. Diese haben sich in den vergangenen gut anderthalb Jahrzehnten ganz erheblich um die Aufnahmen der ungarischen und ausländischen Augenzeugen, der offiziellen, aber besonders der Amateurfotografen vermehrt. Großenteils auf diesen aufbauend und mit Hilfe von sechs Ausleihinstitutionen entstand die Ausstellung “Versteckt, beschlagnahmt, als Beweismaterial beigelegt...” Der treffende Titel weist auch selbst auf eine wichtige Aussage der Ausstellung hin: auf den doppelten Quellenwert der Fotos.

Unsere Ausstellung bietet nicht einmal einen Querschnitt der 1956er Budapester Ereignisse und ihrer Nachwirkung dar, sondern nur ein aus Mosaiksteinen zusammen gesetztes Bild von etwas, das seinen Platz im Denken der Allgemeinheit bis heute noch nicht gefunden

hat. Aber das ist auch nicht überraschend, waren doch die schriftlichen und bildlichen Quellen der Revolution verschwunden oder wurden jahrzehntelang bewußt anders beleuchtet - und damit auch die wahre Erinnerung an die Revolution.

Der 50. Jahrestag gibt erneut Gelegenheit zu korrigieren, was möglich ist. Ein möglicher Weg dazu ist das Sammeln der – großenteils im Ausland – aufbewahrten privaten Fotografien. Deren Qualität läßt oft auch zu wünschen übrig, die Aufnahmen vertreten etwas anderes, eine sehr individuelle Farbe als die übrigen, häufig wichtigeren Dokumente, weil sie den Revolutionsalltag zumeist aus dem Blickwinkel des gewöhnlichen Menschen festhielten. Das Objekt der Aufnahmen ist nicht der Kampf, sondern die "Landschaft nach der Schlacht": zerschossene, ausgebrannte Kampfswagen, Panzerwagen-, Geschütz- und sonstige Kriegsmaterialwracks, Trümmer, Einschußspuren, Leichen, abgebröckelte Häuserwände.

Das Ungarische Nationalmuseum hat sich vor zwei Jahren mit einem Aufruf an all jene gewandt, die, wo auch immer in der Welt, irgendetwas von den gegenständlichen, dokumentativen und Bildzeugnissen der 1956er Ereignisse aufbewahrt haben. Wir haben beachtlich viele historische Werte bekommen, von denen wir auch hier einige zeigen. Und nun möchte ich die fachliche Gestalterin der Ausstellung zitieren, Katalin Jalsovszky: "Wir bewahren das wirklich empfundene Erlebnis in Bildern auf, das in unserer Erinnerung wache Bild wird vom immer wieder zu betrachtenden Foto lebendig gehalten. Und das nicht selbst erlebte Geschehnis kann durch das Foto zum gefühlvollen Erlebnis befördert werden. Deshalb spielt die Fotografie eine herausragende Rolle bei der Gestaltung des historischen Gedächtnisses des Einzelnen und der Gemeinschaft, bei der Formung des Bewußtseins nationaler Identität."

Ich möchte daran glauben, dass die Betrachtung dieser Ausstellung unsere Revolution der neuesten Zeit zu verstehen hilft und den Blick darauf lenkt, was in Inhalt und Geschehen in den Ereignissen revolutionären Charakters der 1950er Jahre ähnlich war – schon deshalb, um die Erkenntnisse daraus universal werden zu lassen.

Jalovszky Katalin

Elrejtve, elkobozva, bűnjelként mellékelve...

Az 1956-os magyar forradalom fotográfiái

(Versteckt, beschlagnahmt, als Beweismaterial beigefügt... Bilder der ungarischen Revolution 1956 című, a németországi magyar évad keretében bemutatott kiállításunk)

A kiállítás bevezető tablója

Vannak fotográfiák, amelyek egyszerre több történetet is elbeszélnek. Elsőként leolvashatjuk róluk mindazt az információt, amelyet a fényképezőgép az exponálás pillanatában rögzített. Majd, ha feltárjuk az elkészült képeknek, mint tárgynak a sorsát, sok mindent megtudhatunk a korról, amelyet a fénykép „átélt”.

Kiállításunkon az 1956-os magyar forradalom időszakából ilyen „történet-hordozó” képeket láthatunk, amelyek egyszerre szólnak a forradalom napjairól, és az utána következő évekről, a megtorlásról és a diktatúráról.

Az 1956-os magyar forradalom 13 napja alatt felmérhetetlen mennyiségű fénykép keletkezett. A nyugati hírügynökségek, napilapok, képes magazinok Magyarországra érkező fotóriporterei drámai képekkel árasztották el a világsajtót. A Magyar Távirati Iroda teljes fotósgárdája mindvégig az utcákon dolgozott. A fényképezők derékhadát azonban egyszerű polgárok, magánfényképezők és amatőr fotográfusok, a forradalom önkéntes dokumentátorai alkották, akik gyakran a hivatásos fotósokat is megszegyenítő lelkesedéssel igyekeztek az átélt történelmi pillanatokat megörökíteni. Amatőr képek sokasága őrzi számunkra a tünnetések, az utcákon folyamatosan hullámzó embertömeg, a kilőtt, kiégett harcokcsik, a felborult villamosok, a holttestek, az utcai sírok, a szétlőtt lakóházak felkavaró látványát. E fényképek esztétikai-technikai minősége általában nem közelíti meg a hivatásos fotóriporterek felvételeit, történelmi dokumentumértékük azonban felbecsülhetetlen. A privát fényképezők sokszor olcsó kis gépükkel sok olyan apró, a hivatásos fotósok szemével nézve érdektelen motívumot is megörökítettek, amelyek ma nélkülözhetetlenek a forradalom történetének alapos, minden részletre kiterjedő feltáráshoz.

A forradalom leverése után tömeges megtorlás kezdődött. A hatóságok nemcsak a fegyveres felkelők, hanem a fényképek után is hajtóvadászatot indítottak: a Magyar Távirati Irodától elvitték az összes, forradalom alatt készült felvételt negatívját, begyűjtötték a fotószaküzletekbe, fényképész műtermekbe előhívásra, nagyításra beadott felvételeket, a magánszemélyektől elkobozták a házkutatások során fellelt képeket.

A rendőrség kezére került képek a megtorlás eszközeivé váltak: a felkelőket fényképek alapján keresték és azonosították, s fényképek segítségével próbálták rekonstruálni az eseményeket. A fénykép bűnjellé és bizonyítékká vált: sok súlyos ítélet született, csupán azért, ha valakit egy fotográfia fegyverrel a kézben ábrázolt. A forradalommal kapcsolatos fotók őrzése vagy gyűjtése büntetendő cselekménynek, a „népi demokratikus államrend elleni izgatásnak” minősült, amelyért súlyos börtönbüntetés is járhatott.

A hatalom a fényképeket nem pusztán a megtorlás eszközeként használta, hanem élt – és visszaélt – a képek erejével a társadalmi tudat manipulálásában, saját legitimációjának ideológiai megalapozásában. A rendőrség által tömegesen elkobzott fényképek nem kerültek a nyilvánosság elé. A privát fényképezők többnyire megsemmisítették felvételeiket, részben indokolt önvédelemből, részben azért, mert a képeken szereplőket sem akarták veszélybe sodorni. A külföldre menekülők sokasága menekítette magával fényképeket is. A nyugati

lapokban, könyvekben, emigráns kiadványokban megjelent fotókat a társadalom többsége nem láthatta. Ha ezek a nyomdatermékek be is jutottak az országba, a könyvtárak zárt gyűjteményeibe kerültek, s csak külön engedéllyel rendelkező kutatók vehették kézbe.

A Kádár korszak évtizedeiben 1956 októbere tabu téma volt, amelyet a hatalom a vizuális emlékezetből is igyekezett kitörölni. Csak azok a képek kerülhettek a nyilvánosság elé, amelyek megfelelték az 1956 decemberében kialakított ellenforradalom koncepció igazolására.

A megtorlás éveinek agresszív ellenforradalom-propagandáját a puha diktatúra évtizedeiben a hallgatás, a felejtetés korszaka követte. Az 1989-es rendszerváltás meghozta a forradalom erkölcsi-politikai rehabilitációját, emlékének hirtelen feltámadását. Az 50. évforduló megünneplésekor mégis azzal kell szembesülnünk, hogy a forradalomról a fiatalabb generáció szinte semmit nem tud, s 1956 emléke mintha ismét visszaszorult volna a „kollektív tudatalatti” tartományába.

A jelenségre sokféle társadalmi, politikai, ideológiai, emlékezetpszichológiai megközelítésben kereshető a magyarázat, van azonban egy olyan összetevő is, amellyel mindeddig alig foglalkoztak, s ez a forradalom vizuális emlékezetének alakulása. Pedig az érzelmekkel összefonódó, mélyen bevésődő képeknek, vagy éppen ezek hiányának elsődleges szerepe van az emlékezet ébren tartásában vagy elhalványulásában. Könnyen szertefoszlik azoknak az eseményeknek az emléke, melyeket nem horgonyoznak le elménkben ismert, újra és újra megtekinthető fotográfiaik.

A forradalom leverése után akadtak olyanok is – s ehhez sem kevés bátorság kellett – akik nem semmisítették meg az 1956 őszén keletkezett, birtokukban lévő fényképeket. Padláson, pincében, kamrában, szekrények mélyére rejtve, kertek sarkában elásva sok ezer negatív-tekerés és nagyítás élte túl a következő évtizedeket, s ezek a rendszerváltás után lassacskán előkerültek rejtekhelyeikről. Többek között ezeknek a képi forrásoknak is köszönhetjük, hogy ma lehetőségünk van a nemzeti emlékezet folytonosságának helyreállítására, a forradalom és megtorlás valóságos történetének feltárására.

Kiállításunkon ezeket a titokban megőrzött, vagy levéltárak egykor zárt anyagaiba került fotókat, valamint a hatóságok által elkobzott, bírósági peranyagokhoz bűnjelként, bizonyítékként csatolt fényképeket, és a hozzájuk fűződő történeteket tártuk a látogatók elé. E történetek néha talán banálisak, gyakran tragikusak, de mögöttük emberi tettek, jellemek, sorsok húzódnak, s a mindennapok históriáját voltaképpen ezek alkotják.

A kiállítás katalógusának képei és szövegei

1. kép

Indul a tüntető menet a Műszaki Egyetem kapujától. A diákok koszorút visznek a 48-as magyar szabadságharc lengyel hőse, Bem József tábornok szobrához. 1956. október 23.

Dr. Précsényi Árpád felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

1956. október 22-én éjszaka a diákság a Budapesti Műszaki Egyetem viharos hangulatú nagygyűlésén 14 pontban fogalmazta meg azokat a nemzeti és demokratikus követeléseket, amelyek a sztálinista diktatúra által elnyomított, végsőkig elkeseredett magyar társadalomban régóta érlelődtek. E követelések alátámasztására és a hasonló lengyel törekvések iránti szolidaritás kifejezésére a következő napra, október 23-ra csendes demonstrációt szerveztek. A diákmegmozdulás váratlanul, néhány óra alatt magával ragadta a főváros népét. A délutáni órákban már százezrek tüntettek egyre bátrabban és hangosabban függetlenséget, demokráciát követelő jelszavakkal.

A műegyetem hallgatóival együtt kivonult az oktatói kar és a tanszékek egész személyzete. Köztük volt Dr. Précsényi Árpád jogász, a rektori hivatal munkatársa, aki kamerájával az egyetem kapujától a Bem szoborig követte végig a fiatalok tüntető menetét. A következő napokban a forradalom több helyszínét, eseményét is megörökítette. Képeinek létezéséről a Kádár korszak évtizedeiben csak a legszűkebb család tudott.

2. kép

Tüntetőök a Parlament előtt 1848-as zászlókkal és Nagy Imre arcképével. 1956. október 23.
MTI - Mező Sándor felvétele

Az esti órákban a Parlament előtt összegyűlt kétszázézeres tüntető tömeg az egyetlen népszerű kommunista politikus, a Rákosi Mátyás által félreállított korábbi miniszterelnök, Nagy Imre visszatérését követelte a vezetésbe, akitől a nemzeti érdekeket érvényesítő, demokratikus reformpolitikát remélt.

A 1956 decemberében a hatóságok elvittek a Magyar Távíratok Iroda fotóarchívumából csaknem minden felvételt, amely a forradalom napjaiban készült, köztük az október 23-i tüntetés képeit is. A több ezer negatívnak nyoma veszett. Az archiválás céljára készült kontaktmásolatok a rendszerváltásig ismeretlen helyen lappangtak, s csak 1989-ben kerültek elő. A kontaktmásolatokról készült reprodukciókat az MTI 1990-ben bocsátotta a nyilvánosság elé.

3. kép
Rádió szétlőtt homlokzata „Szabad Magyar Rádió” felirattal. 1956. október 30. körül
Dr. Pintér György felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

Október 23. este tüntetők gyülekeztek a Rádiónál is, ahol a diákok által megfogalmazott követelések beolvasását akarták elérni. Amikor a rádió védelmére kirendelt karhatalom soraiból eldőrdültek az első lövések, a felháborodott tömeg a kivezényelt katonai egységektől, gyári raktárakból szerzett fegyverekkel megostromolta és elfoglalta a rádió épületét. A hajnali órákban megjelentek Budapest utcáin a szovjet harckocsik, s beavatkozásukkal szemben a szórványos fegyveres összecsapások szabadságharcá szélesedtek.

A felvétel készítője, Pintér György orvostanhallgatóként részt vett az október 23-i tüntetésen. A forradalom napjaiban készült felvételeiről először csak az 1980-as évek végén csináltatott nagytitkosításokat.

4. kép

A megcsontított Sztálin szobor a Blaha Lujza téren. 1956. október 25. körül
Ismeretlen fényképező felvétele
(Politikatörténeti Intézet Levéltára)

Október 23-án késő este a tüntetők ledöntötték a diktatúra és a szovjet megszállás leggyűlöltebb jelképét, a Városliget peremén emelkedő, bronzból készült monumentális Sztálin szobrot, s még aznap éjjel bevontatták a város egyik legforgalmasabb pontjára, a Nagykörút és a Rákóczi út kereszteződésébe. A közszemlére tett monstrumot a lakosság a következő napokban darabokra szedte, s aki csak tehette, hazavitt magának egy darabkát a zsarnokság felett aratott győzelem emlékeként.

A kép az egykori Magyar Szocialista Munkáspárt Párttörténeti Intézetének Levéltárában maradt fenn. Az archívum közvetlenül a forradalom leverése után, 1956 decemberében hozzáférhetővé vált az októberi eseményekre vonatkozó dokumentumok felkutatásához és összegyűjtéséhez. A begyűjtött visszaemlékezések, iratok, röplapok, újságok és fényképek a Párttörténeti Intézet könyvtárába és levéltárába kerültek, ahol a rendszerváltozásig szigorúan zárt anyagként kezelték, s csak külön engedéllyel rendelkező kutatók számára volt hozzáférhető.

5. kép
Fiatalok egy magyar harckocsin. 1956. október 24.
Hámori Vilmos felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

Október 24-ének reggelére Budapest megbénult. A közlekedés szünetelt, a boltok zárva maradtak, a munkásság sztrájkba lépett. A kijárási tilalom ellenére tömegek tódultak az utcára, városszerte tüntetések, gyűlések zajlottak. A fővárosba rendelt magyar katonai alakulatok általában nem léptek akcióba. A Margit híd őrzésére vezényelt magyar harckocsikat is körülvette a tömeg, s megindult a barátkozás a katonákkal.

Az eseményt megörökítő Hámori Vilmos mérnök a forradalom napjaiban két tekercs filmet fényképezett el apró, tenyérben is elférő, szükség esetén könnyen elrejthető Zeiss kamerájával. Otthoni laboratóriumában előhívott negatívjait és az azokról készített 9×12-es kópiákat a forradalom leverése után egy ismerős család balatonföldvári nyaralójának padlásán rejtette el.

6. kép

A Corvin köz, a legnagyobb felkelő csoport bázisa. 1956. október 28. körül
Ujfalussy Szabolcs felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A fegyveres fiatalok a város több pontján már október 24. éjszakáján megállították a benyomuló szovjet harckocsikat. A legnagyobb létszámú, legkeményebb harcokat vívó felkelő csoport az Üllői út és a Nagykörút kereszteződésében elhelyezkedő, négy-ötemeletes házakal körülvett, jól védhető Corvin közben, az azonos nevet viselő mozi épületénél szerveződött. A Corvin közben és a környező utcákban harcoló felkelők a szovjetektől zsákmányolt ágyúkkal, kezdetleges kézfegyverekkel, kézigránátokkal és benzines palackokkal október 24. és 29. között több támadást vertek vissza, és becslések szerint 20–25 szovjet harckocsit tettek harcképtelenné.

A harcok szünetében készült amatőr képen a mozi bejárata felett a forradalom szimbóluma, a lyukas nemzeti zászló függ, amelynek közepéről kivágták a szovjet típusú címet. A lépcső előtt egy zsákmányolt löveg áll, bal szélén mentőautónak használt autóbust látunk.

7. kép

Tüntetők egy szovjet harckocsin. A nemzeti zászlót hevenyészve ráerősített Kossuth címer díszíti.

1956. október 25.

Ismeretlen fényképező felvétele
(Politikatörténeti Intézet Levéltára)

Míg a főváros több pontján heves harcok dúltak a fegyveres csoportok és a szovjet alakulatok között, másutt tömegek gyülekeztek, hogy követeljék a szovjet csapatok azonnali visszavonását, nemzeti kormány megalakítását, és amnesztiát a felkelőknek. A Kossuth Lajos utcában az útkereszteződést őrző szovjet harckocsik körül is több ezres tömeg gyűlt össze. Az oroszul tudó diákok csakhamar szót értettek a páncélosok legénységével, akiknek kétnyelvű rölapokat osztogattak. A rölapokon többek között Marxot idézték: „Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom.” A tüntetők és a szovjet katonák barátkozásának végül is az lett az eredménye, hogy a Parlament felé induló lelkes tömeget útjában elkísérte három, magyar zászlókkal fellobogózott harckocsi.

„Ez volt a legboldogabb barátkozás egy nép és egy idegen hadsereg között, amit életemben láttam” – emlékezett vissza egy jelenlévő amerikai újságíró.

8. kép

A Kossuth téri vérengzés áldozatai. A metróépítkezésnél húzódo rézsű mögé menekülőket itt érte a sortűz.
1956. október 25.

Dr. Hegedűs Dénes felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A Parlament elé érkező békés tömegre a környező házak padlástereiben elhelyezkedő államvédelmi alakulatok váratlanul gyilkos sortűzet zúdítottak, majd rövid szünet után a pánikba esett menekülőkre tovább folyt a tüzelés, most már a közeli pártközpont védelmére kirendelt, s a térre vezető utcák torkolatában megjelenő szovjet harckocsik gépfegyvereiből is. „Nem szétzavarni, hanem lemészárolni akarták az embereket” – emlékezett egy szemtanú. A vérengzés után csaknem kétszáz halott maradt a téren.

Dr. Hegedűs Dénes jogász készítette a mindmáig egyetlen ismert fényképsorozatot a sortűz áldozatairól. Hegedűs október 25-én délelőtt kamerájával végig kísérte a tüntetőket a Kossuth Lajos utcától a Kossuth térig. A sortűzeket egy kapualjba húzódba élte át. Elbeszélése szerint a rémülettől szinte önkívületi állapotban készítette el képeit. Az előhívott negatívokat 34 éven át rejtegette, és senkinek sem mert beszélni arról, hogy a talán ő az egyetlen, aki Magyarországon felvételeket őriz a forradalom legvéresebb eseményéről.

9. kép

A nagykanizsai diákok tüntető felvonulása a Petőfi szoborhoz. Nagykanizsa, 1956. október 26.

H. Kerecsényi Edit felvétele

(Thúry György Múzeum)

A forradalom néhány nap alatt vidékre is áttért, s a megmozdulásokban mindenütt a fiatalság járt az élen. Az október 26-i több ezres tüntetés Nagykanizsán is a gimnazisták felvonulásával kezdődött, amelyhez csatlakoztak a vasutasok, a munkások és a hivatalnokok. A felvonulásról H. Kerecsényi Edit, a Városi Múzeum fiatal néprajzos-régész vezetője több felvételt készített. A diákok között ott menetelt a kétgyermekes, harmadik gyermekével várandós fiatalasszony férje is, Hulesch Béla tanár, aki később több forradalmi szervezetben vállalt szerepet. 1957 nyarán letartóztatták és egy év börtönbüntetésre ítélték. A letartóztatásakor a házkutatás során a fényképek nem kerültek a nyomozók kezére, mivel azoknak Edit asszony különleges rejtékhelyet talált: a múzeum raktárában volt a város egyik legnagyobb vaskereskedésének nevezetes cégére, egy páncélos vitéz szobra. A negatívak e vitéz kezében rejtőzködtek hosszú évekig, mígnem készítőjük elhelyezte őket a múzeum helytörténeti fotógyűjteményébe.

10. kép

A miskolci Nehézipari Egyetem diákjainak tüntető menete. Miskolc, 1956. október 25.
Mikó János felvétele
(Magántulajdon)

Miskolcon, az ország egyik legnagyobb ipari központjában a szovjet hadsereg budapesti fegyveres beavatkozásának híre nagy felháborodást keltett. Október 25-én a több tízezres, fenyegető hangulatú munkástüntetés élére a miskolci Nehézipari Egyetem diáksága állt. A diákok a forradalom céljait békés úton kívánták elérni, s fellépésüknek köszönhetően sikerült elkerülni a fegyveres összetűzést a tüntetők és a karhatalom között. Másnap azonban, miután a megyei rendőr-főkapitányság előtt tüntetőkre a karhatalom tüzet nyitott, a tömeg elfoglalta az épületet. Az elfogott karhatalmisták közül ötöt meggyilkoltak.

November 4-én az egyetem területére behatoló szovjet egységek és a diákszálló őrsége között tűzharc alakult ki, amelyben két egyetemista meghalt és többen megsebesültek.

Mikó János egyetemi hallgató több felvételt készített az október 25-i tüntetésről, majd az egyetemvárosba bevonuló szovjet harckocsikról. A diák az épületeket átkutató katonák elől a még előhívatlan filmet siettében egy csillárban dugta el. Mikor majd fél évszázad elteltével, az 1990-es években visszatért a helyszínre, a filmet sértetlen állapotban találta meg.

11. kép
Festik a „Ruszkik haza” feliratot a Kálvin tér egyik tűzfalára. 1956. október 26. körül
Kinczler Gyula felvétele
(Evangélikus Országos Múzeum)

A forradalom legfőbb követelése a nemzeti függetlenség helyreállítása, és ennek alapfeltételeként az ország területén állomásozó szovjet haderők kivonása volt. A „Ruszkik haza” jelszó sokféle változatban fordult elő, magyarul és oroszul, plakáton, röplapon, kirakatüvegen, villamoson, kilótt harckocsin, ágyúcsövön – minden elképzelhető felületen. A legfeltűnőbb hely, ahová e követelés felkerült, a Kálvin tér egyik tűzfala volt, ahonnan előbb eltávolították az óriási vörös csillagot, majd tűzoltólétra segítségével festették fel két nyelven a jelszót.

A kép készítője, Kinczler Gyula mérnök városszéli lakásából a dokumentálás vágyától hajtva nap mint nap több órás gyaloglással, vagy teherautókra felkerekedve kereste fel a forradalom eseményeinek helyszíneit.

A megtorlás időszakában negatívjait egyenként becsomagolva, egy szekrény aljára felszegezve rejtette el, s először 48 év elteltével, 2004-ben készített róluk papírképeket.

12. kép
Szovjet tüzérségi hadoszlop roncsai a Ferenc körúton. 1956. október 28. körül
Lajos Ferenc felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A ferencvárosi felkelők a körüti lakások ablakaiban, a házak padlástereiben elfoglalt harcálláspontjaikból október 26-án megsemmisítettek egy páncélautókból, páncéltörő ágyúkból álló szovjet tábori tüzérségi hadoszlopot. A csata után a roncsok elborították az utat, s a látvány egyaránt vonzotta győzelemtől diadalittas lakosságot és a fotósokat.

Lajos Ferenc grafikusművész egy harcokban megsérült rendőrségi riadóautó tetejére felkapaszkodva készítette a Ferenc körutat teljes hosszában, felülnézetben ábrázoló fotográfiát.

13. kép
Kilőtt szovjet páncéltörő ágyúk a Práter utcában. 1956. október 30.
Széki Dezső felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A fénykép készítője, fiatal autóbusszvezető – amúgy szenvedélyes amatőr fotós – a harcok egyik középpontjában lakott, nem messze a Corvin köztől és a Kilián laktanyától. Szokása szerint zsebnaptárában jegyezte fel munkarendjét. A forradalom napjaiban a közlekedés szünetelt, de a bejegyzések folytatódtak. Október 25-én ez szerepel a naptárban: „Itt áll a harc az Üllői úti laktanyánál, a felkelők kilőttek sok harckocsit és rohamlöveget, a kár óriási, hallottak százai, sebesültek ezrei...” „Szombat délután ránk is sor került... a ruszki harckocsik szétlőtték mind a két szomszéd, házat mellettünk. Egy ép ablaküveg nincs, én szerencsére leszedtem, ezért a miénk nem tört ki.” – írja 27-én. Október 30-i bejegyzése így szól: „Sétáltam a városban, de hát rossz nézni, ami van. ...Csináltam egy csomó fényképet, sajnos szomorút.”

Képeit azután évtizedekig egy előszobai gardrób szekrényben őrizte, naptárával együtt.

14. kép
Felkelők a Corvin közben. 1956. október 30. körül
Précsényi Árpád felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A spontán szerveződő fegyveres csoportok többségét fiatalok, munkások, ipari tanulók alkották. Később csatlakoztak hozzájuk diákok, értelmiségiek, s néhány idősebb, katonaviselt ember is. A felkelők óvatosságból legtöbbször tiltakoztak a fényképezés ellen, s előfordult, hogy a filmet is kivették a fotós gépéből.

A fegyvereseket ábrázoló legtöbb fénykép – köztük ez a felvétel is – október 28-a után készült, amikor a Nagy Imre kormány magáénak ismerte el a felkelés céljait, a szovjet csapatok kivonultak Budapestről, s úgy tűnt, győzött a forradalom.

15. kép

Fiatal leány a Corvin közben, kezében a harckocsik felgyújtására használt benzines palack. 1956. november 1.
MTI - Tóth László felvétele

(Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára)

A fegyveres csoportokhoz csatlakozó leányok ritkán vettek részt a harcokban, általában sebesülteket ápoltak, ételmezési, rendfenntartási feladatokat láttak el. Gyakran segédkeztek a felkelők sajátos és sikerrel alkalmazott fegyverének, a „Molotov-koktél”-nak az előállításában. „...a lányok már előre megtöltötték a benzines üvegeket, hogy amikor kell, kéznél legyenek. Volt egy lány, aki az alsószoknyáját szalagokra tépte, azokat beletették az üvegbe, hogy kilógott a vége. Akkor az egyik fogta, a másik meggyújtotta és ahogy gyújtotta, már dobta is.” – emlékezett egy egykori corvinista harcos.

A Magyar Távirati Irodától elkobzott fénykép egy 1957-ben összeállított rendőrségi albumban szerepel „A Csitri nevű újpesti huligán” felirattal. A felvételt készítő fotóriporter a forradalom leverése után emigrált, s Leslie A. Toth néven futott be karriert fényképészként.

16. kép
A szovjet hadsereg kivonulását követelő tömeg a Nagykörúton. 1956. október 30.
Nagy Gyula felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A szovjet csapatok kivonása Budapestről megkezdődött, de vontatottan haladt. „Az orosz csapatok még mindig Pesten vannak. Az utcán tenger nép és fanatikusan egy gondolat, egy kívánság hatja át: az oroszok a legrövidebb időn belül hagyják el a fővárost.” – írja naplójában Zimándi Pius, premontrei szerzetes.

Nagy Gyula a Magyar Államvasutak tervezőintézetének segédtervezője, szenvedélyes amatőr fényképész, az októberi–novemberi napokban a hivatásos fotóriportereket megszégyenítő szorgalommal fényképezte a forradalmi fővárost. Talán ő volt az egyetlen, aki forradalmi szervezet megbízásából fényképezett: november 2-án írásos felhatalmazást kapott a nemzetőrségtől, hogy az újonnan alakuló forradalmi karhatalom rendfenntartó tevékenységéről készítsen felvételeket. 1957 júniusában letartóztatták, de bünvádi eljárást nem indítottak ellene és néhány nap múlva szabadon engedték. A letartóztatásakor fényképezőgépeket és fényképeket foglaltak le nála, s ezeket nem kapta vissza. A forradalom alatt készült képeinek többségét, a mintegy nyolcszáz felvételt tartalmazó 29 tekercs kisfilm-negatívet elrejtette, s így ezeket sikerült az elkobzás elől megmentenie.

17. kép

Rákosi Mátyást, a Szovjetunióba menekült bukott diktátort ábrázoló karikatúra. 1956. november 1. körül
Almási Zoltán felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A véleménynyilvánítás frissen kivívott szabadságával örömmel élt az utca embere: a falakat, kirakatüvegeket, minden arra alkalmas felületet elleptek a kiragasztott újságok, felhívások, feliratok, egypéldányos, rajzolt vagy festett röplapok, plakátok. Avatott kéz munkája lehetett, egy déli pályaudvari vasúti kocsi ajtajára feszített, a vászonra készült gúnyrajz, amelyen a Moszkva felé távozó pártfőtítkár gömbölyded alakját látjuk, kezeiben „Sztálini dogmák” és „Törvénysértések” feliratú bőröndökkel.

A felvétel készítője, Almási Zoltán cipőfelsőrész készítő szakmunkás nem csupán fotózott, hanem feljegyzéseket is készített az eseményekről. Míg az utóbbiakat elégette, a felvételek negatívjait pincéjében rejtve megőrizte.

18. kép
Szovjet harckocsik a Kossuth Lajos utcában. 1956. november 4. után
Bedő Miklós-Korbuly Katalin felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A Kreml döntése nyomán november 4-én hajnalban megindult a szovjet hadsereg támadása Budapest és az ország többi nagyvárosa ellen. A hatalmas túlerővel szemben a fővárosi felkelők még néhány napig ellenálltak. Az utolsó fegyveres csoport november 11-én adta fel a küzdelmet. A városban katonai közigazgatást vezettek be, s a szovjet harckocsik még hosszú hetekig cirkáltak az utcákon.

Korbuly Kati és Bedő Miklós 1956-ban fiatal házasokként a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatói voltak és teljes odaadással vettek részt a diákok megmozdulásaiban. Október 30-án mindketten jelentkeztek az egyetemükön szerveződő nemzetőr zászlóaljba, és fegyveres járőrszolgálatot láttak el. Október 27-től a történelmi dokumentáció készítés határozott szándékával naponta körutat tettek a városban, s fényképeiken a forradalom több helyszínét rögzítették. Az utolsó felvételt Bedő Miklós a november 4-i szovjet támadás után készítette az Astoria szállónál álló T-34-es harckocsiról, lopva, ballonkabátjának szárnya alól, felesége és barátja alakjának takarásában.

19. kép
Szétlőtt lakóház a Corvin köznél. 1956. november 10. körül
Gara László felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A Budapestre november 4-én bevonuló szovjet haderő hatalmas épületkárokat okozott. Nem csupán a fegyveres ellenállási gócok felszámolása, hanem a felkelőket támogató lakosság megfélemlítése is cél volt. A város háborús sérülései különösen súlyosak voltak azokon a környékeken, ahol a felkelők ellenálltak, de romok jelölték a benyomuló harckocsik útját mindenütt. „Láttuk, hogy az orosz tankok értelmetlen rombolást végeznek. Jöttek be az úgynevezett rohamlövegek, az egyiknek jobb oldalra volt a csöve, a másiknak baloldalra. Mentek előre sorban, és szabályos időközökben lőttek. Minden cél nélkül, csak azért, hogy romboljanak” – írja egy emlékező.

A felvételt Gara László műszerész készítette, aki elrejtett képeit először 1989-ben vette elő.

20. kép
A budapesti asszonyok gyásztüntetése a Hősök terén. 1956. december 4.
Butor Ferenc felvétele
(Magyar Nemzeti Múzeum)

A fegyveres harcok befejeződése után a lakosság még sokáig nem törődött bele a forradalom vereségébe.

A munkásság sztrájkolt, s országsszerte tiltakozó tüntetések zajlottak a szovjet megszállók és az általuk hatalomra juttatott Kádár-kormány ellen. Az újonnan megszervezett karhatalom több vidéki városban halálos áldozatokat követelő sortűzekkel oszlatta fel a tüntető tömeget.

December elején az asszonyok országsszerte gyásztüntetésekkkel emlékeztek a forradalom áldozataira. A budapesti nők december 4-én, a szovjet beavatkozás hófordulóján vonultak végig a városon, hogy megkoszorúzzák a Hősök terén az Ismeretlen Katona sírját. A teret szovjet harcokcsik és páncélaútok zárták le, ám a gyászlobogóval haladó asszonyment a mellékutcákon át mégis bejutott a térre. „Körbe mindenütt páncélaútok voltak, tele orosz katonákkal. ...Kettes sorokban vonult több száz nő, csendesesen énekelve, kinél-kinél gyertya és virág. A Szózatot énekelve mentünk be a Hősi emlékműhöz” – emlékezett egy résztvevő.

Az eseményről alig néhány felvételt ismerünk, hiszen a gépfegyverek árnyékában csak kevesen mertek fényképezni. Közéjük tartozott dr. Butor Ferenc, fiatal bírósági fogalmazó, aki felvételeit a megtorlás éveiben az éléskamrában, nyugatról érkezett segélycsomagok dobozaiban rejtegette.

21. kép
Felkelők csoportja a Vajdahunyad utca 41. sz. lakóház udvarán. 1956. november 1.
MTI - Tóth László felvétele
(Budapest Főváros Levéltára)

A forradalom leverése után kegyetlen megtorlás következett. 1961 augusztusáig mintegy 300 halálos ítéletet hajtottak végre, 22 ezer embert bebörtönöztek, 12 ezret internáltak. Mintegy 200 ezren elmenekültek az országból.

A 20–25 tagot számláló Vajdahunyad utcai felkelő csoport az októberi harcokban sikerrel védte a környéket a támadások ellen, majd a november 4-i újabb szovjet inváziót követően még négy napon át küzdött. A megtorlások elől néhányan nyugatra menekültek, az itthon maradtakat közül többeket elfogtak és bíróság elé állítottak.

A Vajdahunyad utcai felkelőkről a derűs hangulatú fényképet – több más felvétellel együtt – az MTI fotóriportere készítette, aki egy müncheni újságírót kísérve jutott el a felkelők bázishelyére. A harcosok a fotós kérésére, a fényképezés kedvéért gyűltek össze, fegyveresen, teljes létszámban. A fénykép azután jelentős szerepet kapott a felkelőcsoport tagjai ellen 1958-ban indított perben: a nyomozás és a kihallgatások során a személyek azonosítására, harci tevékenységük bizonyítására használták fel. A perben négy vádlottat halálra ítélték, hatan súlyos börtönbüntetést kaptak.

22. kép
Havrilla Béláné Sticker Katalin (balról) és Wittner Mária. 1956. november 1.
MTI - Tóth László felvétele
(Budapest Főváros Levéltára)

A Vajdahunyad utcai fegyveres csoport két fiatal nőtagja 1956 novemberében Nyugatra menekült, majd néhány hónap elteltével hazatért. 1957 júniusában letartóztatták és bíróság elé állították őket. Perükben döntő bizonyíték volt fényképük, amely fegyverrel a kézben ábrázolja őket. Első fokon mindkettejüket halálra ítélték.

Másodfokon a 19 éves Wittner Mária ítéletét életfogytiglani börtönbüntetésre mérsékeltek, a 24 éves Havrilla Béláné Sticker Katalin ítéletét helybenhagyták és két nap múlva végrehajtották. Wittner Mária így emlékszik a börtönbeli búcsú pillanataira: „Katit 1959. február 26-án végezték ki. ...Kinyílt az ajtó és hívták. Összeborultunk, aztán jött két fegyőr, megfogták és kivitték. Pici kis nő volt a Kati, egyenesen, feltartott fejjel ment.”

23. kép
Felkelők csoportja a Corvin közben. 1956. október 31.
Ismeretlen fényképező felvétele
(Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára)

A fegyveres felkelők csoportját ábrázoló fénykép tárgyi bizonyítékként szerepel a „Papp József és társai” per iratai között. „1956. október 31-én Vass Zoltánról Papp Józseffel együtt több fényképfelvételt készített a Nemzetőr című napilap riportere. Vass ez alkalommal nyilatkozatot adott szóban a riporternek, amelyben kifejtette, hogy mint munkás azért fogott fegyvert a forradalom oldalán, mert a szocialista rendszer neki nem biztosítja az emberi megélhetést” – olvashatjuk az ítélet indoklásában.

Bár a per vádlottjai nem vettek részt a harcokban, csupán fegyveres őrszolgálatot láttak el, Papp József villamoskalauzt 6 évi, Vass Zoltán műszerészt három évi börtönbüntetésre ítélték.

24. kép
Fegyveres felkelők a Népszínház utcában. 1956. november 1. körül
Ismeretlen fényképező felvétele
(Budapest Főváros Levéltára)

„A képen látható fegyveres csoportban a 3-as számmal jelzett személy én vagyok, az 1-es számmal jelölt személy volt a parancsnokom, „Gabi bácsi”-nak hívtuk. Novák Károly” – olvasható a perirathoz bizonyítékként mellékelte fotó alatt.

A Práter utcai fegyveres felkelőkhöz tartozó raj tagjait a Köztársaság téri pártház október 30-i ostromában való részvétellel vádolták. Egyikük esetében sem volt bizonyítható, hogy részt vettek volna a téren történt gyilkosságokban, mégis súlyos ítéletek születtek: a bal szélén álló, 4. számmal jelölt Ponczok Sándorra 15 év börtönbüntetést szabtak ki, az 1-es számmal jelölt Bosnyák Gábort halálra ítélték és kivégezték. A 16 éves Novák Károly 1956 novemberében nyugatra menekült, majd hazatért. 1958 júliusában letartóztatták. 1959 decemberében első fokon halálra ítélték, ezt másodfokon 10 évi szabadságvesztésre mérsékelték.

25. kép

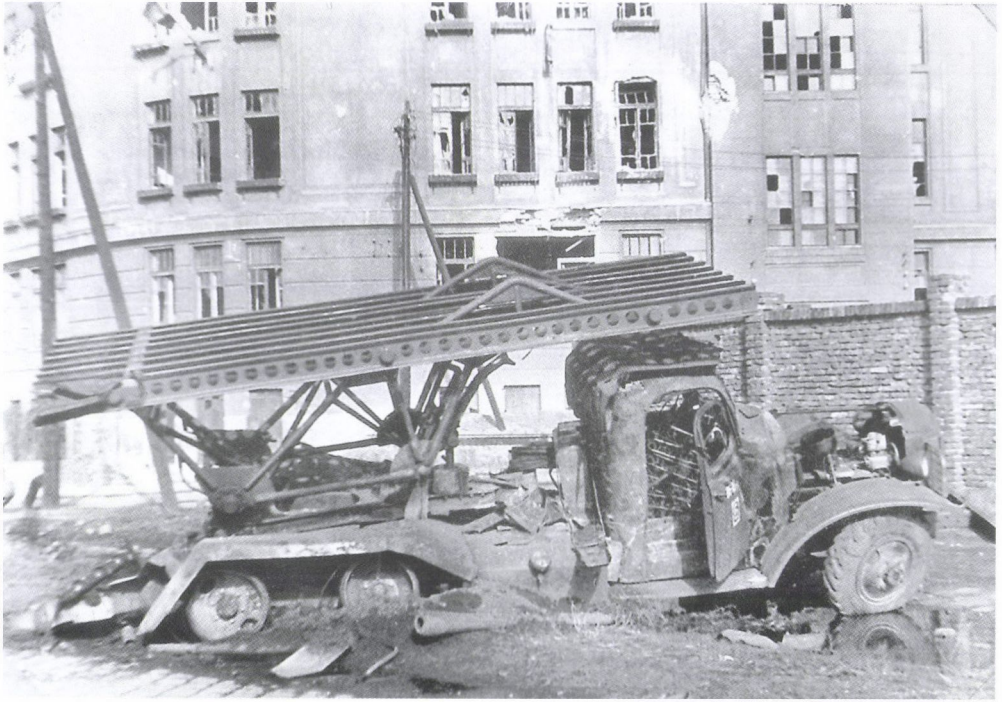
Felkelők harc közben, egy lakás ablakában. A kép hátán kézzel írt szöveg: „Megvédjük drága hazánkat”.

1956. október. 25–29. között
Ismeretlen fényképező felvétele
(Hadtörténeti Levéltár)

Motzer Nándor (1930–1959) Sopronban született, német nemzetiségű szülőktől. 1956-ban a hadsereg Térképészeti Intézetében dolgozott, hadnagyi rangban. 1956 novemberében nyugatra menekült. 1957-ben a bonni Friedrich Wilhelm Egyetemen, majd a stuttgarti Technikai Főiskolán tanult. Még abban az évben megkapta a nyugatnémet állampolgárságot.

1958 áprilisában illegálisan átment az NDK területére, ahol elfogták és átadták a magyar hatóságoknak. Az ellene emelt fő vádpontok: hazaárulás, hűtlenség, izgatás. Ez utóbbira a bíróságnak 18 darab fénykép szolgált bizonyítékkal. „Megállapította a Katonai Bíróság a vádlott terhére az izgatás büntetett is, amelyet a vádlott azzal követett el, hogy a birtokába jutott ellenforradalmi harcokat ábrázoló fényképeket uszító tartalmú hátjegyzetekkel látta el.” – olvashatjuk az ítélet indoklásában.

A Katonai Bíróság Motzer Nándort 1959 februárjában halálra ítélte. 1959. április 13-án kivégezték. 1993 márciusában a Magyar Köztársaság Legfelső Bírósága az 1959-es ítéletet semmisnek nyilvánította.

26. kép
Szovjet sorozatvető roncsa a Soroksári úton, 1956. október 30–31. körül
Fettich László felvétele
(Budapest Főváros Levéltára)

Fettich László (1929–) gyári tisztviselő a harcok nyomairól, rombadőlt házakról, kilőtt szovjet harckocsikról, páncélosokról készített felvételeket. A fényképeket munkatársaival kölcsönösen cserélgették. Az így összegyűjtött fotókat a forradalom idején készült röplapokkal együtt albumba ragasztotta, s melléjük magyarázó szövegeket írt. 1957 januárjában le tartóztatták, fényképezőgépét és az albumot bűnjelként lefoglalták. „Úgy a röplapok, mint a felírásokkal ellátott fényképek azt hangsúlyozzák ki, hogy a szovjet csapatok nem fasiszták és ellenforradalmárok, hanem a magyar nép ellen harcoltak. ...Ily módon a fényképek és röplapok alkalmasak voltak a népi demokratikus államrend elleni gyűlölet felkeltésére” – olvashatjuk az ítélet indoklásában A Budapesti Fővárosi Bíróság Fettich Lászlót egyévi börtönbüntetésre ítélte. A bíróság a bűnjelként lefoglalt albumról úgy rendelkezett, hogy adják ki a Fővárosi Főügyészségnek, mivel az „alkalmas arra, hogy az ellenforradalom idején elkövetett bűncselekmények nyomozásánál jól felhasználhatók legyenek”.

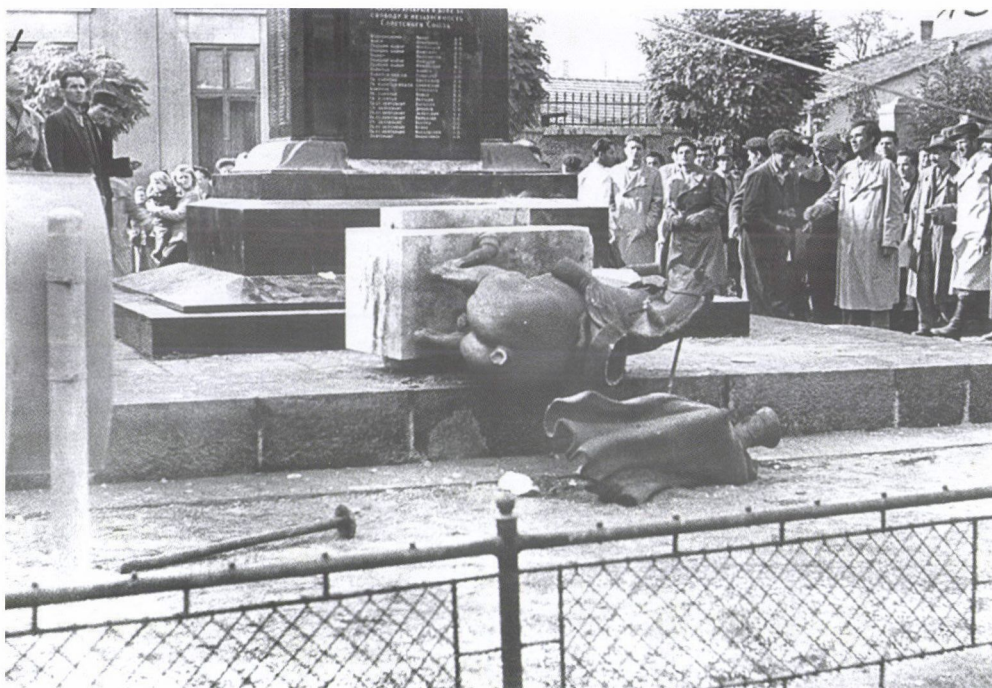
27. kép

Magyar harckocsi a Szabadság hídon, a szovjet hadsereg Budapestről történt kivonulása után. 1956. november 2.
Ismeretlen fényképező felvétele
(Budapest Főváros Levéltára)

A Kossuth címerrel díszített, fellobogózott harckocsin olvasható felirat: „Ez a haza magyar haza, minden ruszki menjen haza”. A kép – több más fotóval együtt – Beke Tibor periratának mellékleteként szerepel. A per vádlottja a Budapesti Műszaki Egyetem mérnöki karának ötödéves hallgatójaként a forradalmi diákszervezkedés egyik vezetője volt. Azok közé tartozott, akik november 4-e után nem törődtek bele a vereségbe. Többedmagával fényképeket és írásos dokumentumokat gyűjtött a forradalomról. Az anyagot külföldre akarták juttatni, hogy ott könyv készüljön belőle, amely megmutatja a forradalom igazi arcát, megcáfolja a kádárista propaganda valótlan állításait.

Beke Tibort 1957 júniusában letartóztatták, s a házkutatás során 133 db fotográfiát foglaltak le nála. Ügyét egy 17 vádlottat felsorakoztató, monstre büntetőperhez csatolták, amelyben tíz halálos ítélet született. Beke Tibort a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés és egyéb bűncselekmények” miatt 6 év börtönbüntetésre ítélték.

A lefoglalt fényképeket a rendőrség később más perekben is felhasználta az események rekonstruálása céljából.

28. kép

Ledöntik az 1945-ben Malinovszkij marsall parancsára felállított szovjet hősi emlékművet Nyíregyházán.
1956. október 26.

Ismeretlen fényképező felvétele
(Hadtörténeti Levéltár)

„Elismerem, hogy a fotókópia túloldalán az 1. számmal megjelölt személy én vagyok, és a kép azt ábrázolja, hogy figyelem amikor a Malinovszkij szobor talapzatát húzzák lefelé. 1957. július 19. Tomasovszky ” – olvashatjuk a kézirással rótt sorokat a Debreceni Katonai Bíróság egyik peranyagában található fénykép hátoldalán.

Tomasovszky András (1923–1958) villanszerelő, három gyermek apja, egyik tevékeny résztvevője volt a Nyíregyházán zajló forradalmi eseményeknek. Tagja lett a munkás-tanácsnak, és vezette a hírszerző csoportot, amely állandó telefonkapcsolatban állt a határ menti községekkel, s így tájékoztatta a szovjet csapatok mozgásáról a forradalmi szerveket. Halálra ítélték és 1958. május 6-án kivégezték.

29. kép
Mindszenty József hercegprímás rádióinterjút ad a primási palota udvarán, a budai Várban. Mellette titkára,
Turcsányi Albert. 1956. november 1.
Ismeretlen fényképező felvétele
(Budapest Főváros Levéltára)

A fénykép – két másik felvétellel együtt – Turcsányi Albert és társai peranyagában található. Turcsányi Albert Egon, a hittudományi főiskola nagyműveltségű tanára, 1944-ben a tabáni plébánia káplánjaként keresztleveleket adott ki az üldözött zsidóknak. A Rákosi korszakban csupán segédlelkésként működhetett, majd 1951-ben nyugdíjazták. 1956. október 31-től titkári feladatokat látott el a börtönéből kiszabadított Mindszenty József hercegprímás mellett. November 4-én Mindszentyvel együtt az amerikai követségre menekült. November 8-án egy amerikai diplomáciai kocsival Bécs felé tartott, amikor szovjet katonák őrizetbe vették, és átadták a magyar hatóságoknak. A vádirat szerint „az ellenforradalom által kiszabadított Mindszentyvel bűnös kapcsolatot tartott fenn, s közösen ellenforradalmi tevékenységet fejtettek ki.” 1958 januárjában a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom kezdeményezése és vezetése” miatt első fokon életfogytiglani, másodfokon 15 évi szabadságvesztésre ítélték. 1963-ban amnesztiával szabadult.

Hidden, Confiscated, Used as Corroborating Evidence Photographs of the 1956 Hungarian Revolution

(The Hungarian National Museum's Exhibition 'Versteckt, beschlagnahmt, als Beweismaterial beigefügt... Bilder der ungarischen Revolution 1956' during the Hungarian Season in Germany)

Summary

Some photographs can tell more stories at a time. First, one sees the information the camera recorded at the moment of exposure. Then, if we explore the life of the photograph as an object, we can learn a lot about the time the photograph went through. Our exhibition in Germany presented photographs from the period of the 1956 Hungarian Revolution that were then hidden or put into confidential files of archives, photos that were confiscated and enclosed to trials as exhibits and evidence. We also acquainted the visitors with the stories of the pictures, thus the 'story-teller' photographs represented the days of the revolution as well as the ensuing years, the reprisal, and the dictatorship. The article gives the German catalogue of the exhibition with 29 photographs of the displayed 63 pieces.

Baják László – Jalsovszky Katalin – Cs. Lengyel Beatrix

A szabadság reménye – 1956 című kiállításunk

A tablókön szereplő tárgyak, dokumentumok és fényképek jegyzéke

1. tabló: 1956 - A szabadság reménye

1. Szovjet harckocsizókkal barátkozó tüntetők a Parlament előtt. Budapest, 1956. október 25. Fénykép, MTI - Bojár Sándor felvétele

2. tabló: A kommunista diktatúra

1. Képeslap a politikai foglyokkal, kényszermunkában épített tiszalöki vízierőmű képével. 1953. MNM TT Képeslapgyűjtemény, lt. sz.: 77.137.1
2. A dísztribün a Felvonulási téren, a Sztálin szoborral. Budapest, 1953. április 4. Fénykép, MTI - Vadas Ernő felvétele
3. A csepeli Rákosi Mátyás Művek üzemi bölcsődéje. Budapest, 1953. február 24. Fénykép, Magyar Fotó - Vadas Ernő felvétele. MNM TF lt. sz.: 79.59
4. Rákosi Mátyás ünnepi dekorációnak készülő gipszportréja. Budapest, 1952. Fénykép, Búza Barna felvétele. MNM TF lt. sz.: 85.251
5. Elrejtett termények után kutatnak a rendőrök egy falusi portán. 1952 körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 87.352

3. tabló: Október 23. A forradalom első napja

1. Az egyetemi ifjúság tüntető menete a Tanács (ma: Várház) körúton. Budapest, 1956. október 23. Fénykép, MTI - Fényes Tamás felvétele
2. Tüntetés a Petőfi szobornál. Budapest, 1956. október 23. Fénykép, MTI - Munk Tamás felvétele
3. Tüntetés Bem József tábornok szobránál. Budapest, 1956. október 23. Fénykép, MTI - Bojár Sándor felvétele
4. Nagy Imre visszatérését követelő tüntetők a Parlament előtt. Budapest, 1956. október 23. Fénykép, MTI - Mező Sándor felvétele

4. tabló: A Sztálin-szobor ledöntése

1. Nyugatról 1956 nyarán becsempészett röplap. A karikatúra megjósolja, hogy az SZKP 20. kongresszusa, amely lerombolta a Sztálin kultuszt, Rákosi Mátyást is maga alá fogja temetni. MNM TT Röplapgyűjtemény, lt. sz.: 72.189.1
2. Az október 23-án ledöntött Sztálin szobor feje a Blaha Lujza téren. Budapest, 1956. október 26. körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívum
3. A ledöntött, megcsonkított Sztálin szobor a Blaha Lujza téren. Budapest, 1956. október 26. Fénykép, MTI - Bojár Sándor felvétele
4. A ledöntött Sztálin szobor talapzaton maradt csizmája. Budapest, 1956. október vége. Fénykép, Nagy Gyula felvétele. MNM TF lt. sz.: 91.410

5. tabló: A rádió ostroma

1. A Magyar Rádió Bródy Sándor utcai épületének szétlőtt homlokzata. Budapest, 1956. október 29. körül. Fénykép, Szentpétery Tibor felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.54

2. Éjszakai harc a rádió épületénél. 1956. október 23. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 85.629
3. Magyar harckocsi a Magyar Rádió Bródy Sándor utcai épülete előtt. 1956. október 29. körül. Fénykép, Zalay László felvétele. MNM TF lt. sz.: 90.799
4. A Kálvin tér a harcok után. Budapest, 1956. október 29. körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 91.383

6. tabló: Felkelő csoportok szerveződnek

1. Fiatal felkelők a Corvin közben. Budapest, 1956. október 28. Fénykép, Bedő Miklós-Korbuly Katalin felvétele. MNM TF lt. sz.: 2002.306
2. Alkalmi szónok egy elfoglalt harckocsin a Kossuth Lajos utcában. Budapest, 1956. október 25. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 2005.101.1
3. Fegyveres felkelők egy teherautón. Budapest, 1956. október 26. körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 82.477
4. Építik a barikádot a Móricz Zsigmond körtéren. Budapest, 1956. október 25–26. körül. Fénykép, Kiszely Olivér felvétele. MNM TF lt. sz.: 93.34
5. Géppuska löállítás a Széna téren. Budapest, 1956. október 26. körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 87.546

7. tabló: Corvin köz - A felkelés legerősebb bázisa

1. Az Üllői út és a Nagykörút kereszteződése. Budapest, 1956. október 30. körül. Fénykép, Vas József fényképeiből összeállított montázs. MNM TF neg. lt. sz.: 83421, 83425
2. Felkelők a Corvin köz bejáratánál. Budapest, 1956. október 29. körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 65.571
3. Fegyveres lány Molotov-koktéllal a Corvin közben. Budapest, 1956. november 1. Fénykép, MTI - Tóth István felvétele
4. Koporsóba helyezik az elesettek holttesteit az Üllői úton. Budapest, 1956. október 28. körül. Fénykép, Szentpétery Tibor felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.123

8. tabló: Október 25. Mészárlás a parlamentnél

1. Szovjet harckocsizókkal barátkozó tüntetők a Parlament előtt. Budapest, 1956. október 25. Fénykép, Bojár Sándor felvétele
2. Gyülekező tömeg az Astoria szállónál a szovjet harckocsik körül. Budapest, 1956. október 25. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 2005.105.1
3. A sortűzek előtt menekülő tömeg a Kossuth téren. Budapest, 1956. október 25. Fénykép, MTI - Bojár Sándor felvétele
4. A sortűzek áldozatai a Kossuth téren. Budapest, 1956. október 25. Fénykép, Dr. Hegedűs Dénes felvétele. MNM TF lt.sz.: 91.69

9. tabló: A vidék forradalma

1. Röplapot olvasó munkások a lerombolt szovjet emlékműnél. Ózd, 1956. október 26. körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 61.861
2. A jászberényi Forradalmi Ifjúsági Szövetség igazolványa. MNM TT Iratgyűjtemény lt. sz.: 1957/5
3. Tüntetés a Kossuth szobornál. Sátoraljaújhely, 1956. október 26. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 401/1957
4. Tüntetés a Kossuth szobornál. 1956. október 24. Fénykép, Liebmann Béla felvétele. MNM TF lt. sz.: 76.273
5. A mosonmagyaróvári sortűz áldozatainak temetése. 1956. október 28. Fénykép, MTI

10. tábló: A hatalom összeomlása

1. Utcai illemhely lejárójába zuhant szovjet tank a Boráros téren. Budapest, 1956. október 28. körül. Fénykép, Dr. Szentpétery Tibor felvétele. MNM TF lt. sz.: 91.190
2. Kiégett rendőrségi autó a Nemzeti Színház előtt. Budapest, 1956. október 26. körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 86.146
3. Könyvvetés a Szabad Nép József körüti székháza előtt. Budapest, 1956. október 25. körül. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 3193/1957
4. A Magyar Dolgozók Pártja budapesti pártbizottságának Köztársaság téri székháza az ostrom után. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 85.284

11. tábló: Győzött a forradalom

1. Győzelmi koszorú egy magyar harckocsi ágyúcsövén a Kilián laktanya kapujában. Budapest, 1956. október 29. körül. Fénykép, Almásy László felvétele. MNM TF lt. sz.: 2008.221.1
2. Lyukas zászló a Corvin közben. Budapest, 1956. október 30. körül. Fénykép, Tóth László felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.5
3. A gellérthegyi Felszabadulási emlékmű szovjet katonalakjának maradványa a nemzeti zászlóval. Fénykép, Anders Engman felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.259
4. Eltávolítják a szovjet címert a Szabadság téri szovjet hősi emlékműről. Budapest, 1956. október 26. körül. Fénykép, Butor Ferenc felvétele. MNM TF lt. sz.: 94.240

12. tábló: A demokrácia újjászületése

1. Nagy Imre miniszterelnök beszél a Szabad Kossuth Rádióban. Budapest, 1956. október 28. Fénykép, MTI - Bojár Sándor felvétele
2. Maléter Pál honvédelmi miniszter és Mihail Malinyin szovjet hadseregtábornok találkozik a Parlamentben. Budapest, 1956. november 2. Fénykép, MTI - Mező Sándor felvétele
3. A Magyar Honvéd című újság 1956. november 1-jei címlapja, amely beszámolt Mindszenty József esztergomi érsek kiszabadításáról. MNM Központi Könyvtár Csonkaperiodika gyűjtemény, leltározatlan duplum
4. Kivonuló szovjet tankok a Hősök terén. 1956. október 31. Fénykép, MTI - Fényes Tamás felvétele
5. Lámpaoszlopra szerelt "Moszkva felé" mutató útjelző tábla a Blaha Lujza téren. Budapest, 1956. október 30. körül. Fénykép, Pintér György felvétele. MNM TF lt. sz.: 2005.113.1

13. tábló: A demokrácia újjászületése

1. Kirakatüvegre ragasztott forradalmi plakátok, rölapok. Budapest, 1956. október 28. körül. Fénykép, Dr. Szentpétery Tibor felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.32
2. Nemzetőr igazolvány Kopácsy Sándor aláírásával, 1956. november 2. MNM TT Iratgyűjtemény lt. sz.: 88.224
3. A Magyar Irók Szövetségének segélygyűjtő ládája a Kossuth Lajos utcában. Budapest, 1956. november 2. Fénykép, Almásy László felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.308
4. Asszonyok a vidékről érkező élelmiszersegéllyel. Budapest, 1956. november 1. körül. Fénykép, Escher Károly felvétele MNM TF lt. sz.:80.951
5. Az Igazság című lap 1956. november 1-jei száma. MNM Központi Könyvtár Csonkaperiodika gyűjtemény T/92.1

14. tábló: Nemzetközi humanitárius segítség

1. Svájci segélyszállítmány érkezik a Ferihegyi repülőtérre. Budapest, 1956. október 31. Fénykép, MTI - Vigovszky Ferenc felvétele
2. Pénzgyűjtés a magyar forradalom megsegítésére. Varsó, 1956. október vége. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 84.47
3. Az osztrák vöröskereszt segélyszállítmányának érkezése. Győr, 1956. október 31. Fénykép, Tóth László felvétele. MNM TF lt. sz.: 81.1191
- 4–5. Vajas és tejpóros doboz az amerikai Vöröskereszt segélyadományából. MNM TT Háztartási gyűjtemény lt. sz.: 87.20.1, 79.1.226
6. Élelmiszersegély doboza a bajor Vöröskereszt adományából. MNM TT Háztartási gyűjtemény lt. sz.: 79.1.227
7. A belga Vöröskereszt segélyküldeményét kísérő cédula. MNM TT Nyomtatvány Gyűjtemény lt. sz.: 90.225.4
8. Szolidaritási tüntetés. Varsó, 1956. október 24. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 90.51

15. tábló: November 4. A második szovjet beavatkozás.

1. Ideiglenes sírok a Práter utcában. Budapest, 1956. október vége. Fénykép, Zalai László felvétele. MNM TF lt. sz.: 90.793
2. Budapestre bevonuló szovjet harcokocsioszlop. 1956. november 4–5. körül Fénykép, CORBIS
3. Az Üllői út a romo s Iparművészeti Múzeummal. 1956. november. Fénykép, Dr. Szentpétery Tibor felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.26

16. tábló: Kommunista restauráció

1. Munkásörök szemléje Angyalföldön. Budapest, 1957. november 7. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 59.432
2. A Kádár-kormány. Budapest, 1957. február 28. Fénykép, MTI - Papp Jenő felvétele
3. Sztrájkot hirdető röplap, 1956. november 16. MNM TT Röplapgyűjtemény lt. sz.: 130/1957
4. Munkástanács választás a Ganz Hajógyárban. Budapest, 1956. december 4. Fénykép, MTI - Fényes Tamás felvétele

17. tábló: Megtorlás

1. Nagy Imre az utolsó szó jogán beszél. Fénykép, 1958. június 15. MNM TF lt. sz.: 91.588
2. Kivégzőhely a budapesti Kozma utcai börtönben. Fénykép, MTI - Földi Imre felvétele
3. A Széna téri felkelők a bíróság előtt. Budapest, 1957. július 29. Fénykép, MTI - Jármai Béla felvétele
4. A halálra ítélt pomázi nemzetőrök. Budapest, 1957. február 12. Fénykép, MTI - Vigovszky Ferenc felvétele
5. A budapesti rákoskeresztúri köztemető 301-es parcellája. 1989. Fénykép, Farkas Árpád felvétele. MNM TF lt. sz.: 94.284

18. tábló: A menekültek

1. Menekülők az osztrák-magyar határon. Burgenland, 1956. november. Fénykép, Ata Kandó felvétele

2. Idős parasztasszony egy ausztriai menekülttáborban. Bécs, 1956. december 3. US Staff Foto. Österreichische Nationalbibliothek, Bildarchiv
3. Menekültek egy ausztriai táborban. Burgenland, 1956. november. Fénykép, Ata Kandó felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.344
4. Röplap, Julianna holland királynőnek az 1956-os magyar menekültekhez intézett rádióbeszédével. MNM TT Röplapgyűjtemény lt. sz.: 99.33.1
5. Az első menekültek megérkezése az Amerikai Egyesült Államokba, a Camp Kilmer légitámaszpontra. New York Állam, New Jersey. 1956. november. Fénykép, ismeretlen fényképező felvétele. MNM TF lt. sz.: 94.47

19. tabló: Nemzetközi szolidaritás

1. Tüntetés a magyar forradalom leverése ellen. Washington, 1957. szeptember. Fénykép, Leslie A. Tóth (Tóth László) felvétele. MNM TF lt. sz.: 92.93
2. A Time magazin 1957. január 7-i címlapja, amely az év emberét, a Magyar Szabadságharcost ábrázolja. MNM Könyvtár Csonkaperiodika gyűjtemény M 95/2
3. Meghívó a Magyarország lángokban című dokumentumfilm nyugatnémetországi bemutatójára. MNM TT Nyomtatvány gyűjtemény lt. sz.: 96.90.1
4. Tüntetés a magyar szabadságharc leverése ellen. Nyugat-Berlin, 1956. november. Fénykép, Ullsteinbild
5. Kóvágó József, Kéthly Anna és Király Béla Magyarország képviselőiben az ENSZ vizsgálóbizottsága előtt. New York, 1957. január. Fénykép, MNM TF lt. sz.: 83.460

20. tabló: 1989: A szabadság pillanatai

1. Nagy Imre és társainak újratemetése. A gyászszertartás a Hősök terén. Budapest, 1989. június 16. Fénykép, Apró Andrea felvétele. MNM TF lt. sz.: 89.432
2. Röplap Nagy Imre és társai újratemetéséről, 1989. MNM TT Röplapgyűjtemény lt. sz.: 97.395.
3. A köztársaság kikiáltása. Budapest, 1989. október 23. Fénykép, Karasz Lajos felvétele. MNM TF lt. sz.: 2000.150
4. A vasfüggöny bontása az osztrák-magyar határon. Sopron, 1989. Fénykép, Rédei Ferenc felvétele
5. „Tovariszi, Konyec” (Eltársak vége) feliratú plakát a szovjet csapatok Magyarországról történő távozásából, 1991. MNM TT Plakátgyűjtemény lt. sz.: 91.78

1956

A SZABADSÁG REMÉNYE

MAGYAR FORRADALOM

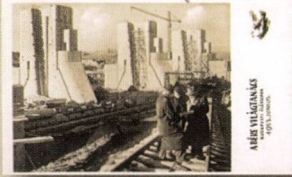
„Magyarország népe elég vérrel adózott, hogy megmutassa
a világnak a szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását.”

(Bibó István államminiszter, 1956. november 4.)

1. tábló

A kommunista diktatúra

A kommunista vezetés a béke jelszavát ürügyként használva, mértékelen nehézipari beruházásokkal készült a III. világháborúra. A tiszalöki erőművet politikai internáltak kényszermunkában építették

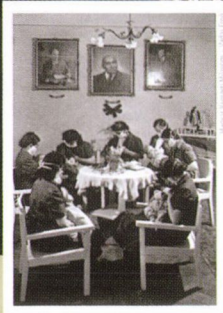

„Hol zsarnokság van / ott zsarnokság van
nemcsak puskacsőben, / nemcsak a börtönben”

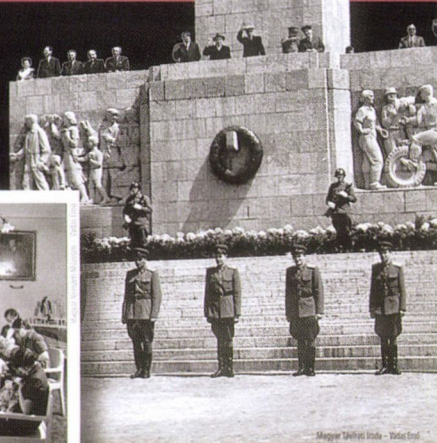
(Illyés Gyula)

Magyarországot a II. világháború végén a Vörös Hadsereg megszállta. Sztálin a kiszolgáltatott országban fokozatosan kommunista kormányt segített hatalomra, amely 1949-re szovjet mintájú totális diktatúrát vezetett be.

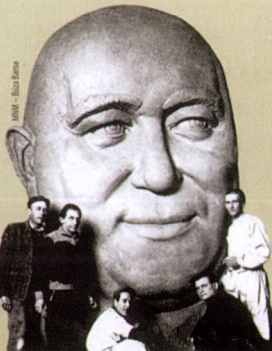
1953-ban, Sztálin halálát követően Moszkva, hogy a berlinhez hasonló lázongást elkerülje, a kompromittálódott magyar pártvezető, Rákosi Mátyas helyett a mérsékelt Nagy Imrét tette meg az ország miniszterelnökévé. Kormányzása alatt átmenetileg enyhült a terror, de 1955-től ismét a keményvonalas politika került előtérbe. Nagy Imrét leváltották, a teljes visszarendeződés azonban már nem valósult meg. Nyikita Hruscsov szovjet pártfőtitkár 1956 elején, az SZKP XX. kongresszusának zárt ülésén elmondott beszédében elítélte Sztálin bűneit. A kiszárvagotott beszéd új reményt adott az elnyomott kelet-európai népeknek. Magyarországon a különböző értelmiségi körök, főleg az egyetemi ifjúság demokratikus változásokat kívánó mozgólódása az év folyamán egyre erősebb lett.

A diktatúra a magánéletbe is behatolt.
A Rákosi Mátyas Művek üzemi bölcsovéje

A diktatúra legfontosabb jelképe: a lerombolt Regnum Marianum templom közelében felépített dísztribün Sztálin szobrával

Az erőtített iparfejlesztés anyagi forrásait többek között a parasztság kegyetlen kifosztásával teremtették elő. A rendőrök elrejtett termények után kutatnak

Rákosi Mátyas gipszportréja ünnepi dekorációnak készült.
A kommunista párt főtitkára körül – szovjet mintára – diktatori hatalom és személyi kultusz épült ki

2

Október 23. A forradalom első napja

Az egyetemi ifjúság által kezdeményezett, de hamarosan az egész fővárost magával ragadó október 23-i demonstráció derűs, bizakodó hangulatban kezdődött

Derűs, bizakodó hangulatban kezdődött

1956. október 23-án délután a lengyelországi mozgalmat támogató tüntetés kezdődött Budapesten. A folyamatosan növekvő tömeg egyre határozottabban követelte a nemzeti függetlenség és a demokrácia helyreállítását Magyarországon. A hatalom némi bizonytalankodás után estére betiltotta a megmozdulást, majd elrendelte feloszlását. A tömeg azonban ellenállt, sőt maga mellé állította a kivezényelt katonaságot is, mire a megrémült pártvezetés olyan erődemonstrációra készült, mint Berlinben. A budapesti ifjúságot azonban már nem lehetett megfélemlíteni, puszkákkal és benzines palackokkal szállt szembe a támadókkal.

A szabadságért és a demokráciáért tüntető tömeg ezután a lengyel Bem József szobrához ment. Bem 1848–49-ben a magyar szabadságharc legendás tábornokaként harcolt a Magyarországra támadó osztrák császári és orosz cári hadsereg ellen

A tüntetők először Petőfi Sándor szobrához vonultak. Petőfi, a 19. század egyik legnagyobb magyar költője, a gyülekezési-, a szólás- és a sajtószabadságot vér és erőszak nélkül kivívó 1848-as magyar forradalom egyik hőse volt

A már több mint százezeres tömeg este a parlament előtt követelte Nagy Imre visszatérését az ország vezetésébe

3

Öktóber 23-án este a tüntetők ledöntötték a diktátora leggyűlöttebb jelképét, a Sztálin szobrot

"Hibbe monakólas, hibbe futsz,
a sorvad elől futni úgyes tudsz!
Mert sorsunk nekünk és végzetünk,
hogy egymásért szenvedünk..."

Az 1956 nyarán terjesztett röpcédula – a korabeli népszerű sláger szövegét idézve – szinte már előre jelezte a jövőt: Sztálin kultuszának lerombolása maga alá fogja temetni Rákosi Mátyás diktatúráját is

A Sztálin-szobor ledöntése

MTI - Rajkó Szabolcs

A talapzaton maradt csizmákra tréfás felirat került: Csizma tér 1., Csizma tér 2.

A 65 mázsás monstrumot még aznap éjjel Budapest központjába vontatták, ahol a következő napokban a lakosság kalapáccsal, vésővel, fűrésszel feldarabolta

4

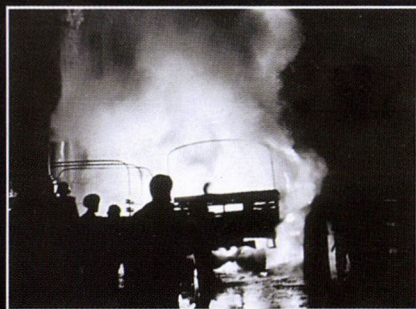
A Rádió szétlőtt épülete

MNKA - Dr. Szentpétery Tibor

„Hazudott éjjel, hazudott nappal, hazudott minden hullámhosszon”
 (Örkény István)

A Rádió ostroma

A Rádió épületéhez vonuló tüntetők el akarták érni követeléseik beolvasását. A pártvezetés közben ellenséges, sovíniszta megnyilvánulásnak minősítette a tüntetést és elrendelte erőszakos feloszlátását. Miután az épületből a tüntetők közé lőttek, a tömeg a kivezényelt katonaságtól szerzett fegyverekkel megostromolta és hajnalra elfoglalta a Rádiót.

Éjszakai harc a Rádiónál

A felkelőkhöz átalított harcoksi a Rádió mellett

A közeli Kálvin tér a harcok után.
 A tűzfalon látható felirat: „Ruszkik haza!”

5

MNM - Boró István, Eszterlyi Károly

A harcok szünetében készült amatőr felvétel. Aki csak tehetett, igyekezett megőrizteni a sorsfordító napokat

Alkalmi szónok egy elfoglalt harckocsin. Az ágyúcsövön a Kossuth-címer, az 1848-as forradalomra utaló jelkép

Felkelő csoportok szerveződnek

Teherautón harcba induló felkelők

A következő napokat általános sztrájk és nehezen áttekinthető helyi fegyveres összecsapások jellemezték. Egyre több üzem és közintézmény került a felkelők ellenőrzése alá. Fokozatosan széthullott a politikai rendőrség – Államvédelmi Hatóság (AVH) –, a rendőrség és a katonaság pedig áttért a felkelők oldalára. A város közlekedési csomópontjait elfoglaló, túljomórészt fiatal munkásokból, ipari tanulókból spontán szerveződött csoportok korszerűtlen kézfegyverekkel, leleményes harci módszerekkel, elszántságukkal sikeresen akadályozták meg, hogy a szovjet haderő birtokba vegye a várost.

Barikádát építenek

Géppuska löállítás

MNM

6. tábló

A szovjet támadás egyik fő iránya a Budapest centruma felé vezető Üllői út volt. A felkelők az út két oldalán építették ki állásaikat

CORVIN KÖZ – A FELKELÉS LEGERŐSEBB BÁZISA

Felkelők a Corvin mozinál

Benzines palackkal a harcokcsik ellen

Fegyveres lány Molotov-koktéllal (benzines palackkal). A szovjet partizánfilmekben nevelkedett felkelők ezekkel gyűjtötták föl a gyalogság nélkül támadó szovjet harcokcsikat

Az elesett szovjet katonákat koporsókba helyezik

7

7. tabló

Október 25. Mészárlás a Parlamentnél

Szovjet
harcosokkal
barátkozó
tüntetők
MHA

A LEGVÉRESEBB NAP

A tömeg a harcosokkal együtt a parlament elé vonult, hogy tárgyalást kezdeményezzen a hatalom képviselőivel

A szovjet katonák és a magyar tüntetők közötti barátkozástól megrémült államvédelem katonái, majd az érkező újabb szovjet egységek tüzet nyitottak a tömegre

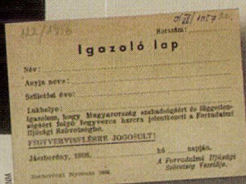
A sortüzeknek egyes becslések szerint 150-200 halottja és sok sebesült áldozata volt

8

Röplapot olvasnak az ózdi munkások

A vidék forradalma

A Jászberényi Forradalmi Ifjúsági Szövetség igazolványa. „Igazolom, hogy Magyarország szabadságáért és függetlenségéért folyó fegyveres harcra jelentkezett.”

... JÁSZBERÉNY, MOSONMAGYARÓVÁR, ÓZD, SZEGED ...

Tüntetés az északkelet-magyarországi Sátorlajjhelyen

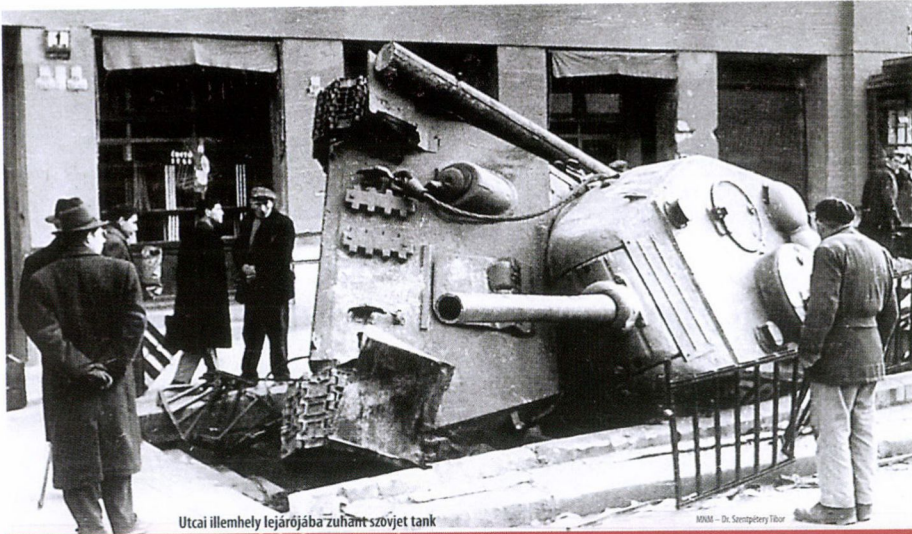

Tüntetés az ország déli nagyvárosában, Szegeden

A nyugat-magyarországi Mosonmagyaróváron a határőrség sortűze 52 halálos áldozatot követelt. Az áldozatok temetése

9

Utcai illemhely lejárójába zuhant szovjet tank

MOM - Dr. Szendrői Tibor

A HATALOM ÖSSZEOMLÁSA

Kiégett rendőrségi autó a Nemzeti Színház előtt

Brosúrákat égetnek a Szabad Nép, a kommunista párt központi lapjának székháza előtt, amelyet a fővárosiak csak a „hazugság házáának” neveztek

MOM

A diktatúrához hű erők és őket védő államvédelmi egységek (ÁVH) a kommunista párt fővárosi székházába húzódtak vissza. A felkelők megostromolták és elfoglalták a pártházat. Az államvédelmi katonák közül többen a népiélet áldozataivá váltak. Ez volt a forradalom első szakaszának utolsó fegyveres összecsapása

10

Győzelmi koszorú egy magyar harckocsi ágyúcsövén

A szovjet katonai beavatkozás eredménytelen maradt. A véres harcok nyomán a régi politikai vezetés a Szovjetunióba menekült, átadva helyét a Nagy Imre elnökléte alatt megalakult ideiglenes kormánynak. Az új kormány elismerte a forradalom szervezeteit, kihirdette a fegyverszünetet és tárgyalásokat kezdett Moszkva megbízottjaival. Budapest után az egész országban összeomlott a rendszer. A hatalmat mindenhol forradalmi szervezetek – Nemzeti Tanácsok, Munkástanácsok – vették át. Október 29-ére a magyar nép az egész országban elsöpörte a diktatúrát, megszűnt az egypártrendszer és győzött a demokrácia. A kormány november 1-jén határozatot hozott arról, hogy az ország kilép a Varsói Szerződésből és kinyilvánítja semlegességét. Magyarország a békére készült. Megkezdődött a romeltakarítás, megindult a közlekedés és november 4-ére, hétfőre terveztek a sztrájkoló gyárak újraindítását.

Győzött a forradalom

Győzelmi jelként leng a forradalom lyukas zászlaja a Corvin köz fölött. A zászló közepéből kivágták a szovjet mintára készült állami címet

NEMZETI TANÁCSOK, MUNKÁSTANÁCSOK

A város fölé magasodó szovjet emlékmű maradványa a forradalom győzelmi szimbólumává vált

Eltávolítják a címet a szovjet emlékműről

11

Nagy Imre miniszterelnök beszél a Szabad Kossuth Rádióban

MTI - Béla Ullósi

„A harcok közepette megszületett a demokratikus nemzeti egység, a függetlenség”

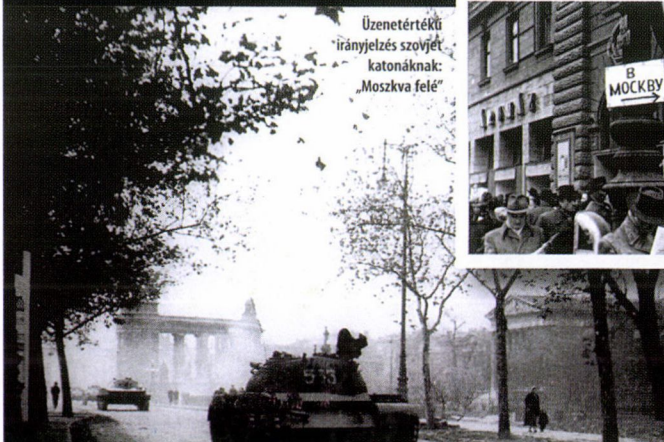
(Nagy Imre miniszterelnök rádióbeszéde)

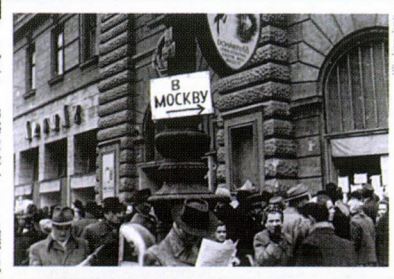
Maléter Pál honvédelmi miniszter és Mihail Malinyin hadsergétábornok tárgyalásokat kezdett a szovjet csapatok teljes kivonásáról

A magyar hadsereg lapjának cikke Mindszenty József esztergomi érsek kiszabadításáról

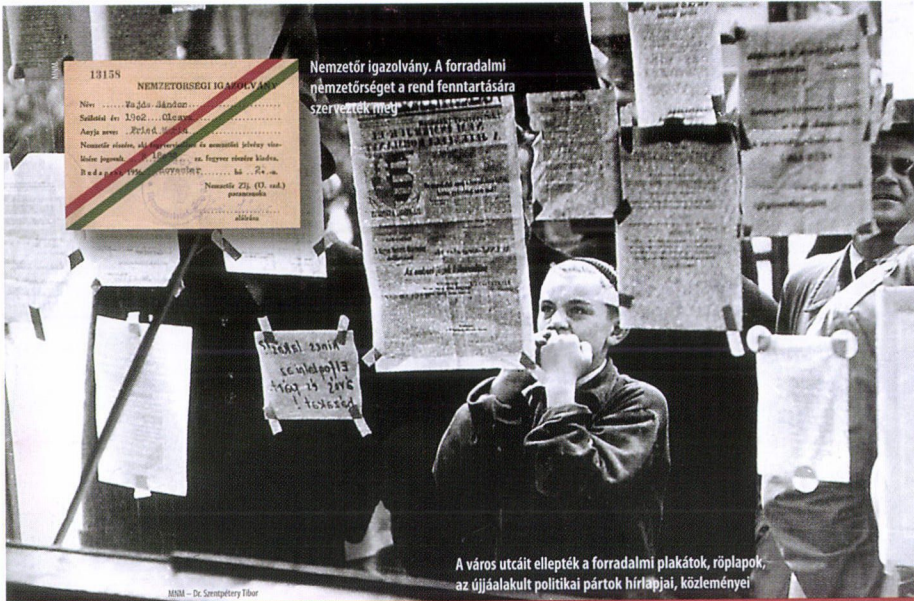

Üzenetértéki irányjelzés szovjet katonáknak: „Moszkva felé”

Október 31-én befejeződött a szovjet csapatok kivonása Budapestről

12

Nemzetőr igazolvány. A forradalmi nemzetőrséget a rend fenntartására szervezték meg.

A város utcáit ellepték a forradalmi plakátok, röplapok, az újjáalakult politikai pártok hírlapjai, közleményei

MM - Dr. Szendrői Tibor

A DEMOKRÁCIA ÚJJÁSZÜLETÉSE

Az élelmiszersegélygyűjtő helye: „A forradalom tisztasága megengedi, hogy így gyűjtsünk mártírjaink családtagjainak”

A parasztek élelmiszert ajándékoztak a forradalmi fővárosnak

A forradalom egyik lapja, az Igazság

13

A lengyel lakosság a magyar forradalom javára gyűjt

Svájci segélyszállítmány érkezik a budapesti repülőtérré

Az osztrák Vöröskereszt csomagjait osztják Győrben

Nemzetközi humanitárius segítség

A magyar forradalom híre világszerte nagy lelkesedést és együttérzést váltott ki. XII. Pius pápa október 26-i enciklikájában imára szólított fel a felkelés győzelméért. A Nemzetközi Vöröskereszt október 27-én indította el az első gyógyszer-, kötszer- és vészszállítmányát, amelyet sok ország számtalan adománya követett. Az első tömeges szolidaritási akciók Lengyelországban voltak, de hamarosan máshol is megmozdultak az emberek. Még a kommunista Romániához tartozó Erdély magyar diákjai is tüntettek, bár tudták, hogy súlyos megtorlás vár rájuk.

Szolidaritási tüntetés Varsóban

14

IMRE - Zoltán László

Ideiglenes sírok a Práter utcában. November közepéig a budapesti harcoknak közel 2000 halálos áldozata volt

November 4.

A második szovjet beavatkozás

„Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen...”

(Nagy Imre miniszterelnök)

A nyugati nagyhatalmak politikusi megriadtak az 1944-es jaltai konferencián kialakított befolyási övezetek megváltoztatásától, sőt némelyek a magyarországi eseményeket arra használták fel, hogy elvonják a nemzetközi közvélemény figyelmét a szuezi katonai intervencióról. Hruscsov és a szovjet pártvezetés, bár nyilvánosan hitette a magyarokat, valójában hamar eldöntötte, hogy nem engedi kiszakadni az országot a „birodalomból”. November 4-én hajnalban, miután a KGB tárgyalások ürügyén törbe csalta a magyar honvédség vezetőit, a szovjet hadsereg mintegy 2500 páncélossal és 100 ezer katonával lerohanta Magyarországot. Hajnali 5 óra 20 perckor drámai közleményt kezdett sugározni a Szabad Magyar Rádió: „Itt Nagy Imre beszél... Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak! A kormány a helyén van...”

Corbis

IMRE - Dr. Szécsényi Tibor

Az Iparművészeti Múzeum

Budapestre bevonuló szovjet harckocsioszlop

15

1956
Az új kormány karhatalmista a szovjet raktárakból kapott vattakabátjaikról pufajkásoknak csúfolta a néppelyv

„A magyar népet felszólítom, hogy a megszálló hadsereget vagy az általa esetleg felállított bábkormányt törvényes felsőbbségnek ne tekintse!”

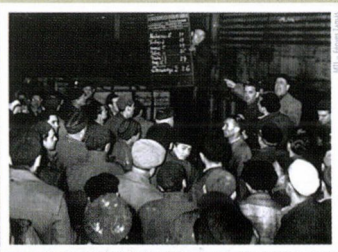
(Bibó István államminiszter)

Kommunista restauráció

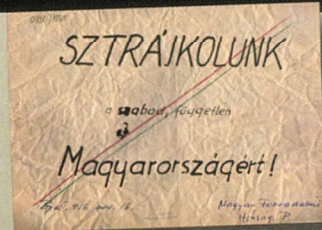
A szovjet túlerő csak egyheti kegyetlen harc árán tudta legyőzni a fegyveres ellenállást. Nagy Imre miniszterelnök és elbarátai a jugoszláv nagykövetségre menekültek. Kádár János vezetésével a Kreml bábkormányt hozott létre. A forradalmat katonailag ugyan leverték, de a politikai hatalmat továbbra is a munkástanácsok tartották kezükben, és ragaszkodtak a demokrácia és a törvényesség helyreállításához. Hatékony fegyverük volt az általános sztrájk. December elejére Kádár új kommunista pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP), illetve a kormány, belátva, hogy a munkástanácsok ellenállását nem képes politikai eszközökkel megtörni, nyílt erőszakhoz folyamodott. Letartóztatták a forradalmi vezetőket, kihirdették a statáriumot és véres sortűzekkel verték szét a fegyvertelen tiltakozókat. December 8-án egyedül a salgótarjáni sortűznek több mint 100 halottja volt. Az egyre fokozódó terror ellenére az ellenállás egészen 1957 márciusáig tartott.

A Kádár János (balról a negyedik) vezetésével megalakított kormány tagjai

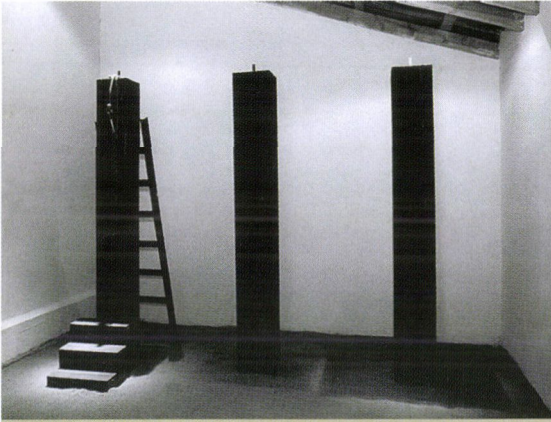

Munkástanács választás

Egy tipikus röplap: „Sztrájkolunk a szabad, független Magyarországért!”

16

Kivégzőhely a budapesti Kozma utcai börtönben. Itt végezték ki a halálra ítélt forradalmárok többségét

Megtorlás

Decemberre a szovjet tankok védelme alatt újjáalakultak a kommunista pártállam erőszakszervezetei, és megkezdődött a diktatúra helyreállítása. Kádár november 4-i proklamációja még büntetlenséget ígért a forradalom résztvevőinek, ennek ellenére a magyar történelemben példátlanul kegyetlen megtorlás kezdődött. A kivégzettek száma meghaladta a háromszázat. Kötél általi halálra ítélték és kivégezték Nagy Imrét és kormányának több tagját is. Az utolsó halálos ítéletet 1961 augusztusában hajtották végre. Hosszabb-rövidebb időre bebörtönöztek 22 ezer embert, 12 ezret pedig internáltak. Több mint 200 ezren nem várták meg a megtorlást, hanem elmenekültek az országból, elsősorban Ausztria felé. A politikai rendőrség 1957 októberi jelentése még mindig 1 millió 200 ezer főt, az ország felénél lakosságának 20-25 százalékát megfigyelés alatt tartandó, potenciális ellenségnek tekintette.

Nagy Imre 1958. június 15-én, az utolsó szó jogán beszél. A halálos ítéletet másnap végrehajtották

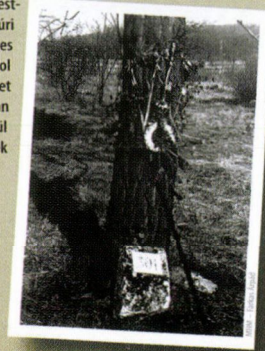

A Széna téri felkelők a bíróság előtt. A tizenhét vádlott közül ötöt kivégezték

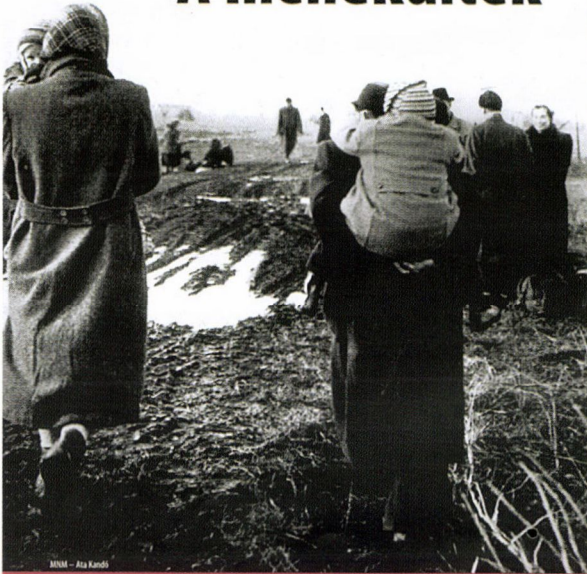
A Budapesti Katonai Bíróság statáriális tárgyalásán halálra ítélt pomázi nemzetőrök

A Budapest-rákoskeresztúri köztemető 301-es parcellája, ahol a kivégzetteket titokban és jeltelenül elföldelték

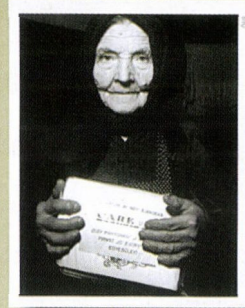

17

A menekültek

MNM – Ása Kandi

Idős paraszasszony egy ausztriai menekülttáborban

Menekülők az osztrák-magyar határon

„Az utóbbi hetek alatt állandóan a magyarok felé szállt a gondolatunk”
(Julianna holland királynő)

A világ nagy rokonszenvvel fogadta a magyar menekülteket, az ENSZ pedig napirendre tűzte a magyar ügy tárgyalását, de komoly segítséget nem tudott nyújtani. 1962-ben titkos megállapodás született arról, hogy a magyar kormányzat amnesztiát ad az 56-os elítéltek többségének, ha az ENSZ levelei napirendjéről az ügyvezetett magyar kérdést. Az 1956-os magyar forradalom véget vetett a Szovjetunió által irányított kommunista ideológia európai expanziónak, és végképp aláalta a kommunista rendszerek iránt táplált illúziókat.

MNM – Ása Kandi

Menekültek egy ausztriai táborban

Julianna holland királynő üzenete a menekültekhez: „Az utóbbi hetek alatt állandóan a magyarok felé szállt a gondolatunk, mióta az egész nemzet ekkora bátorsággal küzd szabadságáért és függetlenségéért...”

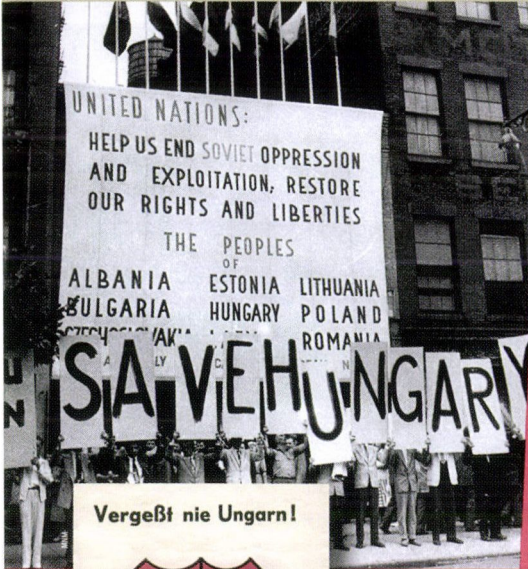

Megérkeznek az első menekültek az Amerikai Egyesült Államokba

18

Nemzetközi szolidaritás

Tüntetés a magyar forradalom eltírására ellen Washingtonban

MM - Laska, 1957

Meghívó a forradalomról szóló Magyarország lángokban című dokumentumfilm németországi bemutatójára

Az 1957. január 7-i Time magazin címlapja: „Az év embere a magyar szabadságharcos”

A magyar szabadságharc leverése ellen tiltakozó tüntetők Nyugat-Berlinben

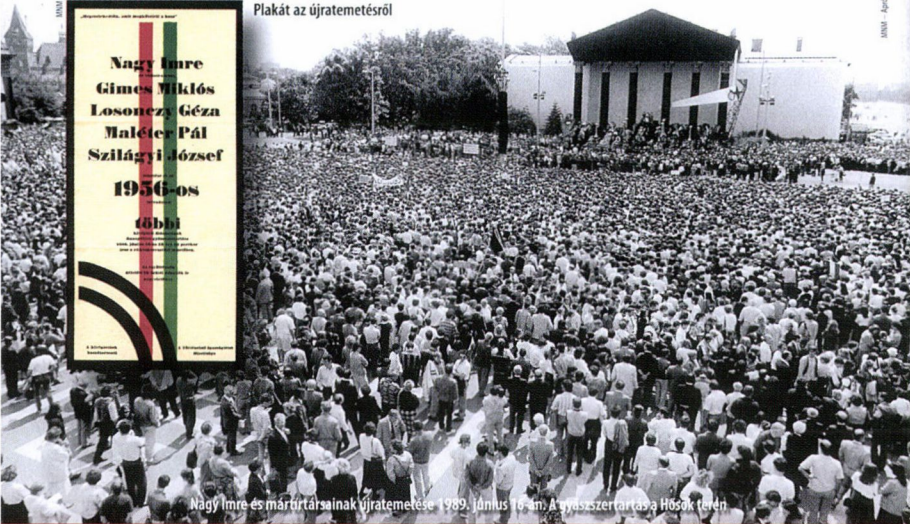

Kövágó József, Budapest polgármestere, Kéthly Anna, a Nagy Imre kormány államminisztere, a Szociáldemokrata Párt vezetője és Király Béla, a Nemzetőrség főparancsnoka képviselték Magyarországot az ENSZ vizsgálóbizottsága előtt 1957 januárjában

19

Plakát az újratemetésről

Nagy Imre és mártírjainak újratemetése 1989. június 16-án. A vasfűszer tartása Hősök tere

1989: A SZABADSÁG PILLANATAI

A köztársaság kiáltása
1989. október 23 –án

Bontják
a vasfüggönyt

Eltársak, vége! –
hirdette a plakát. 1991-re
az utolsó szovjet csapatok
is elhagyták Magyarország
területét

A Kádár-rendszer minden módon igyekezett befektetni, elhallgatni a forradalom emlékét. Kádár János élete végéig tartott egy újabb „56-os” felkelestant, és ennek elkerülésére az 1960-as évek közepétől már igyekezett engedelményeket tenni. Az 1970-es évekre – a frappáns korabeli megfogalmazás szerint – Magyarország lett a szocialista tábor „legvidámabb barakkja”. A gazdaság tartalékai azonban az 1980-as évekre kimerültek és csak külföldi kölcsönökkel lehetett az életszínvonalat tartani. A teljesen eladósodott ország számára nem maradt más kiút, mint a gazdaság liberalizálása és a politikai intézményrendszer demokratikus átalakítása. A pártállam számára a kegyelemdífózt az 1956-os forradalom rehabilitációja jelentette. Az ellenzék követelésére 1989-ben ünneppélesen újratették Nagy Imrét és mártírjait. Magyarországon szakadt át először az Európát megosztó „vasfüggöny”. A magyarországi változások ösztönzően hatottak azokra a politikai folyamatokra, amelyek elvezettek a térség kommunista rendszereinek összeomlásához, a berlini fal leomlásához.

20

KÉSZÜLT A
MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KÜLGYMINISZTERIUMA
MEGRENDELÉSÉRE A
MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ÉS A
MAGYAR TÁVIRATI IRODA
KÖZTREMÉDKÖZVÉVEL

20. tábló

The Exhibition ‘Hope of Freedom – 1956’

Summary

Upon the request of the Ministry of Foreign Affairs for the Republic of Hungary, the Hungarian National Museum, in collaboration with the Hungarian News Agency, produced a twenty-panel exhibition in Spring 2006; which celebrated the 50th anniversary of the 1956 Hungarian Revolution throughout the world at Hungarian embassies and cultural institutes.

The represented events aimed to testify that the revolution was more than just a few days of street rioting; it intended to introduce reform acts, lead to victory with the support of the majority of the society, and failed because of foreign aggression. The exhibition ends with some pictures of the political changes of 1989, implying that the reform aspirations of the revolution were only then realized.

The Ministry of Foreign Affairs produced the panel-exhibition in ten languages (English, French, Polish, German, Italian, Russian, Portuguese, Romanian, Spanish, Slovakian) and in 104 copies, and displayed it in sixty countries. A booklet for the panels were also published in the above languages. The article gives the texts and the list of objects reproduced in the panels.

Gál Vilmos

Az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékei a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Tára két gyűjteményében (Bélyegző- és pecsétnyomó gyűjtemény, Egyedi tárgyak gyűjteménye)

A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Tárahoz tartozó legújabb kori gyűjtemények mindegyikében számos 1956-hoz kapcsolódó tárgy, illetve különféle dokumentum található. A jelen dolgozatban a kezelésem alatt álló két gyűjtemény e témakörhöz tartozó darabjait kívánom ismertetni.

A Történeti Tár legújabb kori gyűjteményeinek története az 1948-ban létrehozott Munkásmozgalmi Intézet múzeumi osztályának megalapításáig nyúlik vissza. Az Intézetből 1957-ben vált ki és önállósult az osztály hét fős állománya. A kezdetben Legújabbkori Történeti Gyűjteménynek nevezett intézmény 1959 januárjában kapott múzeumi rangot, s attól kezdve Legújabbkori Történeti Múzeum (LTM) néven működött.¹ 1966-tól a rendszerváltásig Magyar Munkásmozgalmi Múzeum (MMM) néven szerepelt, majd 1991-ben a Magyar Nemzeti Múzeum szervezeti keretei közé került.² Kezdetben önálló főosztályként működött (Legújabb Kori Főosztály), de az ezredfordulót követően az intézmény centralizációs reformja következtében egyesült az Újkori Főosztállyal s immár Történeti Tár néven ismert.

A mai gyűjtemények keletkezési kora tehát éppen az 1950-es évekre tehető; a főként munkásmozgalmi anyagot gyűjtő intézmény éppen az 1956-os forradalmat követően vált önállóvá.

Az LTM, mint a kommunista rezsim kirakatmúzeuma működött, s természetesen fontos szerepet játszott a forradalom heteihez kapcsolódó tárgyak, fényképek, dokumentumok gyűjtésében. Nem meglepő, hogy a két tárgyalta gyűjtemény legtöbb '56-os anyaga éppen 1957-ben, illetve az azt követő két évben került leltározásra. Mint ahogy az sem meglepő, hogy a rendszerváltásig elkövetkező harminc esztendőben mindössze kilenc '56-os vonatkozású tárggyal gyarapodott a gyűjtemény.

A forradalommal kapcsolatos műtárgyak 1989-et követően sem tódultak számlálatlanul a múzeumba, melynek egyik oka minden bizonnyal a három kádári évtized hosszú, 1956-ot az emlékezetből mindenáron kitörölni igyekvő elhallgató politikája volt, valamint a félelem, melyet az 1960-as évek elejéig tartó megtorlások ojtottak az emberek lelkébe. A kor jellegzetessége volt tehát, hogy erről, a magyar történelem egyik legfontosabb, s a nyugati államok magyarságképét máig meghatározó eseményről nagyon kevés történeti muzeális emlék maradt fenn.

Ezért volt nagyon fontos a forradalom 50. évfordulójának ünnepségeire történő készülődés közben a Nemzeti Múzeum tárgygyűjtő akciója, mely a még magánszemélyeknél megbúvó, az '56-os eseményekhez kapcsolódó emlékek begyűjtését célozta. E kezdeményezésnek köszönhetően több száz fénykép, számos emigrációs dokumentum, irat, sajtótermék mellett a tárgyi emlékek tucatjai kerültek a múzeum látóterébe. Azért használom ez utóbbi

1 A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Adattára irataiból. (továbbiakban MNM TA) Adattári szám: 1929–80. (Fancsovits György közlése)

2 *Baják László: A Kisnyomtatvány-gyűjtemények. A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei.* Szerk.: Pintér János. Bp., 2002. 635.

kifejezést, mert sajnos több rendkívül becses emléket tulajdonosuk csupán az évfordulós újszerzeményi kiállítás idejére adott kölcsön a Múzeum számára, tehát azok nem épültek be gyűjteményeinkbe. Felbukkanásuk azonban így is jelentős, hiszen dokumentálásukkal (fotók, a tulajdonosok adatai, a tárgyak leírása, jelentőségük feltárása stb.) az esetleges későbbi kiállítások, publikációk számára elérhetővé váltak.

Az iménti hosszabb bevezető egyben az ismertetésre kerülő tárgyi anyag tematizálását is előrevetíti. Kiegészítésképp még annyit mindenképpen fontos megemlítenem, hogy érintőlegesen olyan anyagegyüttesekre is kitérek, amelyek közvetlenül ugyan nem kapcsolódnak a forradalom eseményeihez, ám közvetett módon (pl. a hozzájuk köthető személy révén) mégis részét képezik az 1956-ról bennünk kialakult képnek. Mindezek mellett foglalkozom a forradalom rendszerváltást követő ünnepségeink, megemlékezéseinek ránk maradt tárgyaival is, melyek az utókor kutatói számára fontos üzenetet közvetítenek többek között '56 utóéletéről, továbbéléséről, a magyar társadalom kollektív emlékezetéről is.

Bélyegző- és pecsétnyomó gyűjtemény

A gyűjtemény sajnos alig-alig dicsekedhet 1956-hoz kapcsolódó anyaggal. A csupán néhány tárgy történeti értéke viszont annál becsesebb. Így rendelkezünk egy, közvetlenül a forradalom után az Országgyűlés Alelnöke (ltsz.: 77.36.1) és négy, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (ltsz.: 77.18.1, 77.19.1, 77.21.1, 77.23.1) által használt bélyegzővel, melyeken Kossuth-címerkép látható (valószínűleg a forradalom napjaiban készültek és akkor kezdték használni). Az előbbi csoporthoz tartozik egy ugyancsak Elnöki Tanács feliratú, titkársági bélyegző, ám ennek közepéből a forradalom alatt kivágták a Rákosi-címert, s úgy használták (ltsz.: 77.22.1) Egy Kazincbarcika Nemzetország feliratú bélyegzőn (ltsz.: 59.82.1) szintén Kossuth-címer látható, babérágakkal övezve. A kazincbarcikai bélyegzőt kivéve a fent felsorolt tárgyakat a Magyar Országgyűlés Hivatala 1977-ben adta át a MMM gyűjteménye részére.³

A bélyegző- és pecsétnyomó gyűjteményhez tartoznak a többnyire házilagosan készült röplapok, plakátok, falfeliratok előállításához használható klisék, sablonok stb. Bár e tárgy-típus többsége a második világháború ellenállási mozgalomához kapcsolódva keletkezett, s került a gyűjteménybe, ám öt, az '56-os forradalomhoz kapcsolódó tárgyat is őrzünk. Ezekből az első két tárgy a forradalmárokhoz köthető, míg az azokat követő három tárgyat a forradalmárok ellen küzdő ifjúkommunisták használták propagandacélokra.

Klisé. Házilag készített, kisebb plakát készítésére alkalmas, linóleumból kimetszett klisé. A Kossuth-címer alatt a forradalom kitörésének dátuma látható. A címerből kettétört bilincs indul, s egy mezeivirág-csokorral köti össze a címert. Ma az Állandó Történeti Kiállításon látható. Linóleum. Ép. 44×41 cm. Gyűjtés. Ltsz.: 62.160.1

Nyomdai sablonok (3 db). A forradalom idején használt nyomdai sablonok a Kossuth-címer háromszín-nyomású előállítására. Ma az Állandó Történeti Kiállításon látható. Fa, réz. Ép. 80×25×3 cm. Átadás. Ltsz.: 71.277.1-3

Betűsablon. Kartonból házilag, durván kivágot betűsablon. Felirata: *Halál a fasisztákra.* Oszwald Károly és Péntes Pál ifjúkommunisták Budafokon a forradalom alatt házak falára festették a felirat szövegét ennek segítségével. Kartonpapír. Ép, festéknyomokkal. 22×13 cm. Gyűjtés. Ltsz.: 57.22.1

Feliratnyomó dúc. Röplapok készítésére alkalmas, megmunkálatlan fa tapperre (házilag) erősített, vatta alátéttel ellátott tagolatlan gumivászon betűk. Felirata: *Reakció reszless mert*

3 MNM TA Adattári szám: 866-77.

munkásököl vasököl odasujt ha kell!! A szöveg mellett kalapácsos munkásfigura sematikus ábrázolása. Oszwald Károly és Péntes Pál ifjúkommunisták használták. Fa, gumi. Kopott, ép. 14,5×8,5 cm. Gyűjtés. Ltsz.: 57.23.1

Feliratnyomó dúc. Lécdarabra erősített, gumirozott vászonból kivágott betűkből álló felirat: *MSZMP.* Oszwald Károly és Péntes Pál ifjúkommunisták Budafokon a forradalom után használták. Fa, gumi. Kopott, ép. 9×4×2,5 cm. Gyűjtés. Ltsz.: 57.24.1

Feliratnyomó henger. Papírtekercsre erősített gumirozott vászonból kivágott szöveg: *Rend! Béke! Nyugalom! Fasiszta pusztuljon!* A felirat mellett stilizált ökölbeszorított kéz. Röplapok készítésére használták. A henger szélesfilm gurigához kapcsolódva forgatható. Oszwald Károly és Péntes Pál ifjúkommunisták Budafokon a forradalom alatt használták. Papír, gumi. Ép. Ø 7 cm. Gyűjtés. Ltsz.: 57.25.1

A forradalom 50. évfordulójának ünnepségeire készülve csodálatos tárgyakkal gazdagított mindkét gyűjtemény. A Bélyegző- és pecsétnyomó gyűjtemény majd száz gumibélyegzőt és pecsétnyomót szerzett meg átadás útján a Politikatörténeti Intézetől. A bélyegzők közül több tucat közvetve kapcsolható 1956-hoz: a forradalomnak köszönhetően megszűnt a Magyar Dolgozók Pártja, s annak bélyegzőit kivonták a forgalomból, hiszen helyébe új párt, az MSZMP lépett. AZ MDP legfelsőbb vezetéséhez kapcsolódó bélyegzők számos darabja került így, illetve a Nemzeti Múzeumba. Ugyanezzel az átadással több, közvetlenül a forradalomhoz, illetve a közvetlen megtorláshoz kapcsolódó pecsétnyomóval is gazdagodtunk: egy Magyar Nemzeti Bizottmány Budapest IV. kerület feliratú bélyegzővel (ltsz.: 2007.1.1) és egy Nemzeti Bizottság feliratú pecsétnyomóval (ltsz.: 2007.2.1), illetve a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Államminisztere feliratú pecsétnyomóval (ennek érdekessége, hogy már a jól ismert Kádár-címerrel készült, ltsz.: 2007.3.1). E tárgyakkal mintegy megduplázódott a gyűjtemény szerény, 1956-hoz kapcsolódó állománya.

Egyedi tárgyak gyűjteménye

E gyűjteményben több tárgycsoporthoz kapcsolódó forradalmi emléket találunk.

Az anyagot tematizálva, a tárgyak sorát az emlékekkel kezdem, amelyek közvetlenül a forradalom után, tendenciózusan a szabadságharcosok brutális pusztító, törő-zúzó magatartásának bizonyítására kerültek begyűjtésre. Az adattári jelentésekből kiderül, hogy az éppen akkoriban alakult Legújabbkori Történeti Gyűjtemény munkatársai gyűjtőakciót indítottak az „ellenforradalom” tárgyi emlékeinek megmentésére. A kezdeményezés hátterében valószínűleg az állt, hogy az Intézményt egy, az „ellenforradalom előzményeit, lefolyását, hátterét és jellegét” feltáró kiállítás létrehozásával bízták meg (a tárlat 1957. június 23. és augusztus 30. között volt látogatható). A muzeológus szakemberek hivatalos levelekkel keresték meg a megyei- és városi társintézményeket, valamint a helyi pártvezetőket, s az akciójuknak köszönhetően több fontos történeti értéket képviselő tárgy, dokumentum került a múzeum állományába. Több intézmény, így a Belügyminisztérium Politikai Osztálya is részt vett az akcióban. Segítségükkel például a forradalmároktól elkobzott fegyverekkel gyarapodott a gyűjtemény, melyek egy részét a szovjet hadsereg, valamint a Pufajkások (Karhatalmisták) szedtek össze raktárakban.⁴ A tárgyalt gyűjteményben ma már a többszöri profiltszításnak köszönhetően nincsenek fegyverek, ám egy érdekes, a későbbiekben kém-léggömbként feltüntetett tárgy is a „belügyesek” segítségével került hozzánk.⁵

4 MNM TA Adattári szám: 1940-80. (Fancsovits György közlése)

5 MNM TA Adattári szám: 1940-80. (Fancsovits György közlése)

1. kép A megrongált Rákosi-féle címer.
(fotó Kardos Judit)

A bostoni 56-os emlékmű kicsinyített változata. Alkotó: Hollósy György, Kanada. Kispasztika, bronz, gránit. Mag.: 43 cm, Ø 29 cm. A Massachusetts-i Magyar Egyesület ajándéka, 2006. november. Ltsz.: 2007.10.1.

Címer. A forradalom alatt megrongált ún. Rákosi-féle népköztársasági címer. 33×35 cm Gyűjtés. Ltsz.: 57.09.1 (1. kép)

Lenin kép. A forradalmárok által összetépett és elégetett, Lenint ábrázoló kép. Papír. 55×35 cm. Tépett, égett. Gyűjtés. Ltsz.: 57.10.1

Gorkij kép. A forradalmárok által összetépett és elégetett, Gorkijt ábrázoló kép. Papír. 52×44 cm. Tépett. Gyűjtés. Ltsz.: 57.11.1

Ötágú csillag. A forradalmárok által levett és megrongált ötágú csillag, a Könyvügyi Minisztériumból került be. Fa. 25×37 cm. Törött, két ága hiányzik. Gyűjtés. Ltsz.: 57.14.1

Asztali óra. A forradalmárok által összetört óraszerkezet, a Rádió épületéből dobták ki. Fém. 7,5×7 cm. Törött, rozsdás. Gyűjtés. Ltsz.: 57.18.1

Sapkarózsák. A forradalom idején leszedett és eldobott katonai sapkarózsák (2 db). (Korong alakú, szélén nemzeti színű csík, közepén ötágú vörös csillag kalapáccsal és búzakaralással. Fém. Ø 2,5 cm. Kopott. Gyűjtés. Ltsz.: 57.19.1

Ötágú csillag. A Szolgálati Erdeméremhez tartozó, leszakított, megrongált vörös csillag. Fém. Ø 3 cm. Gyűjtés. Ltsz.: 57.20.1

Jelvény. A forradalmárok által megrongált BM-es jelvény. Nemzeti szín szalaggal, búzakaralász koszorúval körbefogott ötágú csillag. Fém. Megrongált. Ø 4 cm. Gyűjtés. Ltsz.: 57.21.1

Repezdarabok (7 db) A Párttörténeti Intézetbe (a volt Kúria épülete, Alkotmány utca) történt 1956. novemberi belövés maradványai. Fém. Kisebb-nagyobb szilánkok. Méret nem jellemző. Gyűjtés. Ltsz.: 58.131.1

Amerikai kémléggömb műszerláda. Habszilikát bélésű műanyag láda, belső fém műszertartozékokkal. 1956 nyarán esett le Észak-Magyarországon, ahonnan a Jászai Mari téri rendőrkapitányságra került. Állítólag a forradalmárok ott megtalálva szétverték, a benne lévő műszereket (rádió, fényképezőgép stb.) elvitték. A tárgy ezek után került a múzeum birtokába. Műanyag, fém. Törött, hiányos. 87×76×65 cm. Belügyminisztérium átadása. Ltsz.: 58.205.1.1-2

Írógép. Ideál márkájú írógép, a forradalom idején a Budapesti Pártbizottság elfoglalása után dobták ki a szabadságharcosok. Fém. Rozsdás, törött. 40×27×22 cm. Gyűjtés (KISZ központ). Ltsz.: 59.173.1

Utcátábla. Megrongált zománcos utcatábla, felirata: *VII. ker. Lenin körút.* A forradalmárok verték le a harcok első napjaiban. Ma az Állandó Történeti Kiállításon látható. Fém. Rongált. 71×40 cm. Gyűjtés. Ltsz.: 59.296.1

Utcátábla. Megrongált zománcos utcatábla, felirata: *Vorosilov út. Vorosilov marsall a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke volt. Vezető szerepe volt Magyarországnak felszabadításában és talpraállításában.* A forradalmárok verték le a harcok első napjaiban. Ma az Állandó Történeti Kiállításban látható. Fém. Rongált. 70×39 cm. Vétel. Ltsz.: 59.297.1

E blokkban említtem azt a két jelentős tárgyat, melyekkel a rendszerváltás közeledtére felbátorodó állampolgárok gazdagították gyűjteményünket:

Szobortöredék. Az 1956. október 23-án este ledöntött, a Felvonulási téren (Dózsa György úton) állt Sztálin szoborról származó, lángvágóval levágott öntvénytöredék. Az adattári jelentés szerint Stemler Ferenc kérte el munkatársaitól az Épületelem-gyárban, ahol a munkások emlékgyűrűket készítettek az általuk a helyszínről elhozott szobortöredékekből. Stemler elkérte az egyik darabot, melyet később a múzeumnak ajándékozott.⁶ Kis, felismerhetetlen darab. Bronz. Oxidálódott. 11×4,5×1 cm. Ajándék. Ltsz.: 86.21.1

Szobortöredék. Az 1956. október 23-án este ledöntött, a felvonulási téren (Dózsa György úton) állt Sztálin szobor jobb kézfeje. Megmenekülésének nem mindennapi a története. Pécsi Sándor, a híres színész autójával a helyszínre hajtott, amikor megtudta, hogy éppen döntenek a Sztálin-szobrot. Amikor odaért, éppen a kézfej szétदारabolásába fogott az egyik forradalmár egy lángvágóval. Pécsi megkérte az ott lévöket, hogy hagyják abba a darabolást és adják neki a töredéket. Népszerűségének hála hazavihette a relikviát, mely budai villája kertjében – hosszabb ideig a föld alatt – vészelte át a Kádár-korszakot. Pécsi egyébként, mint megszállott gyűjtő rekvirálta el a szobrot, kertjében még számtalan különféle alkotás volt látható. 1988-ban özvegye, dr. Hegedüs Jánosné adta el a tárgyat a Munkásmozgalmi Múzeumnak.⁷ Ma az Állandó Történeti Kiállításban látható. Bronz. Sérült, hiányos. 56×50×78 cm. Vásárlás, 40.000 Ft, 1988. Ltsz.: 88.83.1 (2. kép)

Nemzetközi segélyek emléktárgyai:

Külföldről, a Nemzetközi Vöröskereszt közvetítésével érkezett segélycsomagok dobozai közül többet e gyűjtemény is őriz, bár nagyobb részt a Vegyes Háztartási Gyűjteményben találhatóak ugyanilyen jellegű emlékek.

Vöröskeresztes doboz. Lefölözött tejpor felirattal, a Vöröskereszt jól ismert emblémájával. További felirat: *Gift of the American People – Az Amerikai nép adománya*. Ma az Állandó Történeti Kiállításban látható. Papír. Restaurált. Törzsananyag. Ltsz.: 74.155.1

Vöröskeresztes doboz. Lefölözött tejpor felirattal, a Vöröskereszt jól ismert emblémájával. További felirat: *Gift of the American People – Az Amerikai nép adománya*. Papír. Hiányos. Ajándék. Ltsz.: 76.90.1

Vöröskeresztes papírzacskó. Lefölözött tejpor felirattal, a Vöröskereszt jól ismert emblémájával. További felirat: *Gift of the American People – Az Amerikai nép adománya*. Papír. Ép. Ajándék. Ltsz.: 76.91.1

2. kép A Sztálin-szobor kézfeje Pécsi Sándor budai villájának kertjében. 1988.

6 MNM TA Adattári szám: 4463-86.

7 MNM TA Adattári szám: 5558-88.

Vöröskeresztes doboz. A Vöröskereszt jól ismert emblémájával. Felirat: *Az Amerikai nép adománya – Donated by the American People.* Papír. Szakadt. 22,5×19,5×17 cm. Ajándék. Ltsz.: 84.54.1

3. kép Házi készítésű Kossuth-cimeres fali dísz 1956-ból.
(fotó: Kardos Judit)

és Munkásküldöttség követeléseit Nagy Imréhez. Alumínium. Szakadt. Ajándék. Ltsz.: 59.85.1

A megtorlás időszakának egy, a forradalom leverésében játszott szerepéért, illetve annak napjaiban tanúsított bátor magatartásáért adományozott plakett fontos kordokumentáló tárgyunk.

Plakett. Egyoldalal, piros zománcherakásos érem. Babérágak között, felül vörös ötágú csillag alatt a következő felirat olvasható: *Eredményes munkáért. Helytállásért 1956. X. 23 – 1957. XI. 7. Magyar Rádió és Televízió.* A hozzá tartozó igazolás mellette. Várnai Zseni hagyatékával került a múzeumba, Várnai Zseni férje, Peterdi Andor rokona, Peterdi Mária kapta.⁹ Bronz, zománc. Ép. Ø: 6 cm. Vásárlás. Ltsz.: 82.54.1

A forradalom harcai alatt, a szabadságharcosok által készített, az eseményeket megörökítő emléktárgy a gyűjtemény egyik legbecselesebb darabja. (E csoportba tartozik a bélyegzőknél említett linómetszet is.)

Fali dísz. Házi készítésű keretben selyemre festett Kossuth-címer díszíti a kép közepét. Felette nemzeti színű és fekete zászló, alatta a forradalom kitérésének dátuma látható. Állítólag, az adatközlő szerint, az akkori Elmunkás téren (ma Lehel tér) árusították 1956 novemberének első napjaiban. Textil, papír. Ép. 34,5×29 cm. Vétel, 1959. Ltsz.: 59.238.1 (3. kép)

A vidéki forradalmi események legjelentősebb tárgyi emléke gyűjteményünkben egy komlói alumínium stencil, mely a város Munkástanácsának Nagy Imréhez intézett követeléseit tartalmazta. A már említett, 1957-es gyűjtési akció eredményeként került a gyűjteménybe.⁸

Alumínium stencil. A komlói Ideiglenes Városi Munkástanács

⁸ MNM TA Adattári szám: 1957-80.

⁹ MNM TA Adattári szám: 2753-82.

Sziklai Sándor halálához kapcsolódó tárgyak:

Sziklai Sándor ezredes, a Hadtörténeti Intézet igazgatója halála máig tisztázatlan. Sziklait és apósát, Kiss Lajost 1956. október 26-án állítólag helyi forradalmárok ölték meg budafoki házukban. A bírósági tárgyaláson 18 vádlott ellen folyt eljárás és többeket halálra ítélték a harmadfokú ítélet szerint 1958 végén. A rendszerváltáshoz közeledve több új elemmel gazdagodott a Sziklai-ügy, s ma már nem tudni, hogy az amúgy egy fiatal felkelőt halálosan megsebesítő Sziklai a támadás közben öngyilkos lett-e apósával együtt, avagy egy, a házba dobott gránát végzett vele. A tárgyakat Sziklai felesége ajándékozta a múzeumnak.¹⁰

Hajkefe. Sziklai Sándor lakásán történt meggyilkolása közben eltörött tárgy. Fa, szőr. Törött. 21,5×4,5 cm. Ajándék. Ltsz.: 59.57.1

Sapkajelvény. Sziklai Sándor tányérsapkájáról tépték le a forradalmárok halála után. Fém. Rongált. Ø 3 cm. Ajándék. 59.60.1

Katonai zubbony gombjai. Sziklai Sándor ruházatáról tépték le a forradalmárok halála után. Fém. Rongált tárgyak. Ø 3,5 cm. Ajándék. 59.61.1

Könyv. Sziklai Sándor kislányának könyve, mely Sziklai halálakor – az adatközlő szerint – vérrel erősen befröcskölődött. Papír. Ép, szennyezett. 24,5×17,5 cm. Ajándék. Ltsz.: 59.151.1

Papír szív. Rajzlapból kivágott szív, virágrajzokkal és felirattal: *Édesanyámnak Julikától.* Sziklai Sándor kislánya készítette, Sziklai halálakor – az adatközlő szerint – vérrel erősen befröcskölődött. Papír. Ép, szennyezett. 14×12 cm. Ajándék. 59.152.1

Tulajdonképpen történelemhamisítást követtek el az alábbi tárgyak hibás bejelentésével a Munkásmozgalmi Múzeum akkori szakemberei:

Megégett könyvek (23 db). Ezek érdekessége, hogy először eredeti, a Köztársaság téri Horizont üzlet előtt begyűjtött, a forradalmárok által felgyűjtött (természetesen kommunista tanokat hirdető) könyvekként dokumentálták ezeket, de később a beírásokat áthúzták és kézzel a következő mondatot írták mellé: *Rekonstruált, nem eredeti darabok.* Mindenesetre a tárgyakat nem selejtezték, ma is a gyűjteményhez tartoznak a kommunista történelemhamisítás jól dokumentáló darabjaiként. Papír. Tépett, égett, piszkos. Méret nem jellemző. Gyűjtés. Ltsz.: 57.62.1

Törött, égett hanglemezek (15 db). Hasonló „gyűjtés” az előzőleg leírt tárgyakhoz. Bakelit, papír. Tépett, égett, piszkos. Méret nem jellemző. Gyűjtés. Ltsz.: 57.63.1

A forradalmárok elleni harcot, az aktív, párhú kommunisták jelentőségét csupán egy tárgye gyűjtéssel „sikerült” a korszak muzeológusainak dokumentálni. Ezek közül az emlékek közül a legtöbbet már a Bélyegzőgyűjtemény darabjai közt felsoroltuk, a tárgyi anyagban csupán egy olmosbunkó szerepel ezekhez kapcsolódva.

Olmosbunkó. Acélldrót végére erősített ólomgolyó, műanyag fogóval. Oswald Károly és Péntes Pál ifjúkommunisták Budafokon a forradalom alatt használták. Acél, ólom, műanyag. Kopott. Hossza 34 cm. Gyűjtés. 57.26.1

A Nemzeti Múzeum meghirdetett gyűjtőakciója kapcsán több érdekes tárgy gyarapodott a gyűjtemény. A legfontosabb emlék egy angliai menekülttáborban készített asztali emléktárgy, melyet az ajándékozó Sándor Imre saját kezűleg készített. A fából faragott asztali dísz a magyar címerben szereplő hármashalmon álló kettős keresztet formázza, elején fekvő kereszttel. A tárgy értékét tovább növeli, hogy az a Durham melletti táborban, a menekültek által felépített kegyhely-emlékmű kicsinyített mása. A tábor lakói e kegyhely körül rendezték

10 MNM TA Adattári szám: 1979-80.

4. kép Sándor Imre által, 1957-ben, egy angliai menekülttáborban készített asztali emléktárgy.
(fotó: Kardos Judit)

5. kép Nagy Alajos zakója és inge, amelyekben 1956-ban elhagyta az országot.
(fotó: Kardos Judit)

nemzeti ünnepeinkhez kapcsolódó megemlékezéseiket, s istentiszteleteiket is. Sándor Imre más, értékes ajándéka Könyvtárunkba, illetve Igazolványgyűjteménybe került. (4. kép)

Nagy Alajos, az ajkai Nemzeti Forradalmi Tanács egyik vezetője is több tárggyal gazdagította a kiállítást, ám mivel neki más tervei vannak személyes anyagával, csupán dokumentáltuk tárgyait. Ezen iratok, ausztriai menekültigazolványok mellett az ország elhagyásakor viselt ruházatát (zakó, ing), s táskáját foglalják magukban. (5. kép) Később, mint a nyugat-németországi magyar emigráció egyik szervezője, Nagy Alajos hozzájutott egy különleges relikviához, melyet ugyancsak láthattak a látogatók kiállításunkon: Mindszenty József papi gallérját.

Különös relikviagyűjteményt ajándékozott a Nemzeti Múzeumnak 2006-ban egy ismeretlen adományozó. Sajnos, az ilyenkor szokásos adatfelvétel hiányában igen keveset tudunk a tárgyról. Az emlékgűjteményt gazdája egy régi bonbonosdobozban állította össze. Az eredeti tulajdonos, Fábián Zsiga Eszter, erdélyi hölgy volt. A dobozban 1848-as ereklyék (nemzeti színű szalagok, Guyon Richard és Kiss Ernő tábornokok ruhafoszlányai, kardbojt, hajfonat stb.) mellett az 1940-es erdélyi bevonuláshoz, a második világháború erdélyi eseményeihez kapcsolódó emlékek (Női Honvédelmi Munkaszolgálatos címer, nemzeti színű szalag, vöröskeresztes szalag stb.), valamint 1956-ban, az erdélyi magyarok által szolidaritásból feltűzött kokárdák, Kossuth-címeres jelvények láthatók. Az anyagot több fontos jelentéstartalma emeli az átlagos tárgyak fölé. Egyrészt lényeges bizonyítéka az elcsatolt területek magyarságának az 1956-os forradalommal vállalt nyílt közösségére a kommunista román állam területén, valamint az anyaországi eseményekkel kapcsolatos információáramlásra is utal. Másrészt a tárgy kiemelkedően dokumentálja az elszakadt magyarság identitástudatának folyamatos voltát: a nemzeti sorsfordulók ereklyéinek gyűjtése és megőrzése a vészterhes időkben a büszkén vállalt magyarságtudat mementója. (6. kép)

Több, az ország elhagyására kényszerült forradalmár küldött akár csak egy kis Kossuth-címeres jelvényt, kítűzött, sapkajelvényt, vagy katonai zubbony levágott gombjait a múzeum felhívására. Kedves, megható levelek sora beszélt el a tárgyakhoz kapcsolódva tulaj-

7. kép Bush elnök által a magyar népnek ajándékozott kristály dísztal.
(fotó: Kardos Judit)

2006.¹² A tárgyat a Miniszterelnöki Hivatal adta át a Magyar Nemzeti Múzeumnak Gyurcsány Ferenc miniszterelnök kísérelével egyetemben. (7. kép)

Ugyancsak 2006-ban került a múzeumba Kopácsi Sándornak, az 1956-os forradalom Nemzetőrség helyettes parancsnokának néhány személyes tárgya. A forradalom után életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt Kopácsi hét esztendő múlva, általános amnesztiával szabadult, majd 1975-ben engedélyt kapott az ország elhagyására. Kanadába települt, ahonnan a rendszerváltást követően tért vissza szülőföldjére. 1991-ben Göncz Árpád köztársasági elnök vezérőrnaggyá nevezte ki Kopácsi Sándort. Az ekkor kapott vezérőrnagyi váll-lapok, tölgyfaág-jelvények, valamint a sapkarózsa együttese kiemelkedő jelentőségűek történeti értéküknél fogva. E tárgyak ékes bizonyítékai annak a gyökeres fordulatnak, mely a forradalom rendszerváltás utáni megítélésében végbement a hazai közéletben.

A Nemzeti Múzeum épülete – központi fekvésénél, s a Rádió ostromakor fontos stratégiai helyzeténél fogva – a forradalom eseményei közben sajnálatos módon több ízben kigyulladt (először október 23-án az épület jobb oldali traktusában, a Múzeum utca felőli

8. kép A Nemzeti Múzeum 1956-os égésekor megsérült kövek az újszerzeményi kiállításban.
(fotó: Kardos Judit)

12 Az angol szöveg fordítása: *Az Amerikai Egyesült Államok elnöke, Georg W. Bush ajándéka Magyarországnak népe számára az 1956-os magyar forradalom ötvenedik évfordulóján tartott megemlékezés alkalmából.*

részen, az első emeleti helyiségekben belövés miatt történt a tüzeset). A tűzoltóság összesen tizenegy alkalommal vonult ki, utoljára november 5-én. A jelentések szerint az ásvány-, kőzet- és meteorit-gyűjtemény kétharmada, a szakkönyvtár, dokumentációs anyagok garmadája, az őslénytár nagy része megsemmisült.¹³ A tűzkárok utolsó emlékeit a rendszerváltás után kezdődő múzeumrekonstrukció során mentették meg a szakemberek. Több, az 56-os tűzvész során megégett padlóburkoló követ, valamint két, golyónyomokat viselő ablakvédő vasrácsot emeltek ki a munkások. E tárgyak, mint múzeumtörténeti emlékek, s egyben 1956-os emlékek a gyűjteményben kerültek elhelyezésre. Az anyag az 1956-os forradalom emlékére rendezett újszerzeményi kiállításon bemutatásra került. (8. kép)

A kezelésembe tartozó két gyűjtemény 1956-os tárgyi anyagát áttekintve elmondható, hogy számos értékes, kiemelkedő történeti fontosságú, kordokumentáló tárgyat tartalmaz. Lényeges sajátossága a gyűjteményrésznek – amely a tematizálás alapján jól kivehető –, hogy számos tárgytípust érint. Ugyanakkor nem szabad elhallgatunk, hogy még az utóbbi évek tudatos gyűjtési koncepciója ellenére sem fedi le kellőképpen – nem csupán az általam tárgyalt két gyűjtemény, hanem a Nemzeti Múzeum többi legújabb kori gyűjteménye sem – az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeinek történetét (és a benne akár aktívan, akár passzívan részt vevő, elfojtását követő megtorlásait elszenvedő honfitársaink sorsát) a bemutatásra alkalmas tárgyi anyagunk.

A múzeumok azért vannak nehéz helyzetben az '56-os forradalomhoz hasonló történelmi események tárgyi anyagának gyűjtése kapcsán, mert annak rövid időtartama, veresége és az utána következő egypártrendszerben eltöltött évtizedek elhallgató politikája miatt eleve kevesebb az esély olyan, elsődrendű fontosságú történeti tárgyi források felbukkanására, mint amelyek hosszabb, nyugodtabb történelmi periódusokban, a jelenkortól ugyan távolabb esve keletkeztek, ám a körülmények kedvező alakulásának köszönhetően nagyobb eséllyel maradnak fenn.

Denkmäler der Revolution und des Freiheitskampfes von 1956 in zwei Sammlungen des Historischen Kabinetts im Ungarischen Nationalmuseum

Zusammenfassung

In den allerneuezeitlichsten Sammlungen, die zur Geschichtlichen Abteilung des Ungarischen Nationalmuseums gehören, befinden sich zahlreiche Objekte und unterschiedliche Dokumente, die mit den revolutionären Ereignissen von 1956 verbunden sind. In der gegenwärtigen Arbeit darlege ich jene in diesen Themenkreis fallenden Objekte, die zu den von mir behandelnden zwei Sammlungen – zur Sammlung von Stempeln- und Petschaften und der Sammlung von Einzelobjekten – gehören.

Die Geschichte der allerneuezeitlichsten Sammlungen der Geschichtlichen Abteilung geht bis zur Gründung der museologischen Klasse des im 1948 ins Leben gerufenen Instituts für Arbeiterbewegung zurück. Der siebenköpfige Stand der Klasse schied von dem Institut aus und machte sich unabhängig davon im 1957. Das im Anfang als Sammlung der allerneuezeitlichsten Geschichte genannte Institut bekam im Januar 1959 den Rang eines Muse-

13 *Baják László*: A Magyar Nemzeti Múzeum égése 1956-ban. *Folia Historica* 23/1. (2002) 55–67.

ums mit dem Namen „Museum für Allerneuzeitlichste Geschichte“. Das Museum fungierte als Auslagemuseum des kommunistischen Regimes, und natürlich spielte eine wichtige Rolle im Sammeln der mit den Wochen der Revolution verbundenen Objekte, Fotos und Dokumente. Es ist nicht verwunderlich, dass die Mehrheit des Materials von '56 in die verhandelnden zwei Sammlungen eben im 1957, beziehungsweise in den darauf folgenden zwei Jahren inventarisiert wurde. Wie es auch nicht verwunderlich ist, dass die Sammlungen in den bis zur politischen Wende kommenden 30 Jahren nicht mehr als nur mit 9 Objekten in Bezug auf '56 reicher wurden.

Deshalb war es sehr wichtig die Objektsammelaktion des Ungarischen Nationalmuseums mittlerweile der Vorbereitungen auf die fünfzigste Jahresfeier der Revolution, die das Zusammensammeln der sich bei Privatpersonen „versteckenden“ Objekte bezweckte. Dank dieser Initiative kamen Dutzende von gegenständlichen Andenken neben mehreren hundert von Fotos und zahlreichen Dokumenten der Emigration, Schriften, Presseprodukten in die Sammlungen des Museums.

Die Sammlung von Stempeln und Petschaften kann sich leider kaum mit zum 1956 knüpfenden Material rühmen. Neben einigen zeitgenössischen Stempeln des Parlaments und des Präsidialrats, und außer des Stempels der Nationalgarde von Kazincbarcika sind etliche – von Jungkommunisten gebrauchten – zur Herstellung von Flugblättern, Plakaten, Wandschriften brauchbare, selbst gebastelte Klischees, Schablonen usw. im Material zu befinden. 2006 gab uns das Politgeschichtliche Institut fast 100 Gummistempel- und Petschaften über. Unter den aus den 1950-er Jahren stammenden Stempeln und Petschaften gerieten einige Stempel in unseren Objektbestand, die mit 1956 verbunden sind.

In der Sammlung von Einzelobjekten können in mehreren Objektgruppen revolutionäre Andenken gefunden werden. Nach der Revolution wurden tendenziös die Beweise des brutal zerstörenden, stoßenden Verhaltens der Freiheitskämpfer eingesammelt – Beschädigte Wappen, rote Sterne, Straßenschilder usw., beziehungsweise die Reste der ehemals auf der Dózsa György-Strasse stehenden, umstürzten und zergliederten Sztálin-Statue. Auch die Andenken an den bis heute ungeklärten Tod von Oberst Sziklai Sándor, dem Direktor des Heeresgeschichtlichen Instituts wurden berufen die unsinnige Brutalität der „Gegenrevolutionäre“ zu veranschaulichen. Die zahlreichen Dosen von Roten Kreuz voll mit verschiedenen Lebensmitteln zeugen von der internationalen Unterstützung. Die während der Kämpfe der Revolution, von den Freiheitskämpfern gefertigten Andenken demonstrieren die persönliche Seite des Geschehens. Sowohl über die revolutionären Ereignisse auf dem Land als auch über die Zeit der Vergeltung berichten mehrere Objekte. Den Kampf gegen die Revolutionäre und die Bedeutung der aktiv, parteitreuen Kommunisten gelang es den Museologen der Epoche nur mit einer Objektgruppe zu dokumentieren – die meisten von diesen Objekten gehören zur Stempelsammlung, in der Sammlung der Einzelobjekte ist nur ein Bleikolben zu erwähnen.

Infolge der von dem Nationalmuseum ausgeschriebenen Sammelaktion wurde die Sammlung an mehrere interessante Objekte reicher. Das wichtigste Andenken ist ein Zierstück, das in einem englischen Flüchtlingslager angefertigt wurde. Daneben bekam das Museum eine seltsame Reliquiensammlung in einer alten Bonboniere. Im Bonboniere sind – neben anderen historischen Reliquien – von den Ungarn in Siebenbürgen im 1956 aus Solidarität angesteckte Kokarden und Zeichen mit Kossuth-Wappe zu sehen.

Als Zeichen der Ehre dem Freiheitskampf unseres Volks gegenüber schickte George W. Bush, der Präsident von USA auf die fünfzigste Jahresfeier, eine Kristallteller durch die ungarische Regierung an die Ungarn.

Ebenso in 2006 gerieten einige persönliche Gegenstände von Kopácsi Sándor, dem Stellvertretenden Kommandanten der Nationalgarde der Revolution von 1956 ins Museum.

Neben den erwähnten Andenken wurden mehrere, zu den teilweisen Brandschaden des Museumsgebäudes und zu den Einschuss-Spuren während des Angriffes des Radios im 1956 knüpfenden Wandteile herausgehoben und in Bestand genommen.

Übersehend das Objektmaterial aus dem 1956 der erörterten zwei Sammlungen kann behauptet werden, dass es viele wertvolle, zeitdokumentierende Objekte mit hervorragender geschichtlicher Bedeutung enthält. Wesentliche Eigenartigkeit des Sammlungsteils – wie es auf Grund der Thematisierung gut ausgenommen werden kann – ist, dass er viele Objekttypen angeht. Zugleich aber dürfen wir nicht es verschweigen, dass die Geschichte der Revolution und des Freiheitskampfes im 1956 von unserem zur Präsentation geeigneten Objektmaterial – nicht nur in den unter meiner Behandlung stehenden zwei Sammlungen sonder in anderen allerneuesten Sammlungen des Nationalmuseums – trotz der bewussten Sammelkonzeption der letzten Jahre nicht in erforderlicher Weise abgedeckt ist

Gedai István

Svájci gyermeklevelek 1956-ból

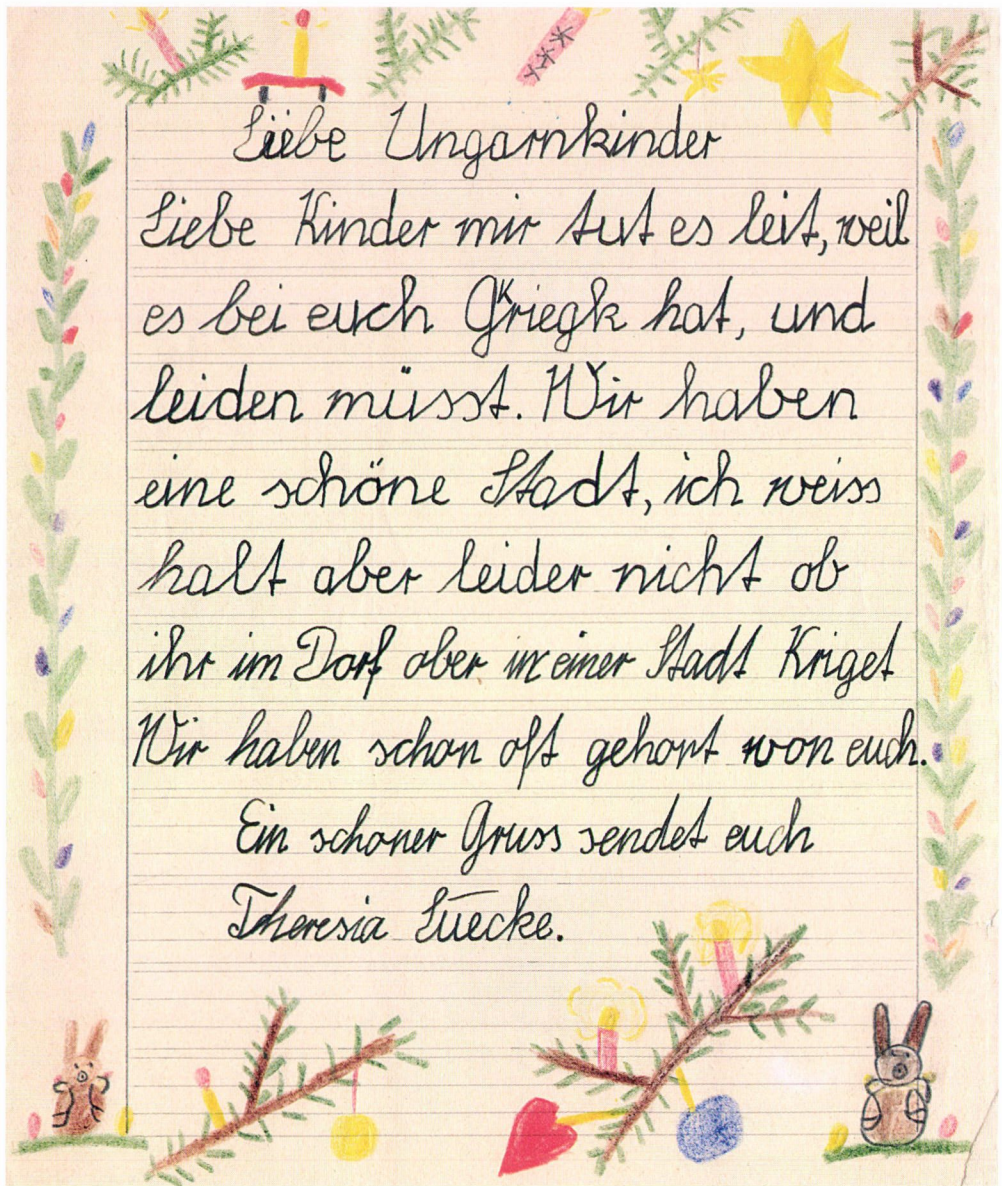
Az 1956-os magyar forradalomnak és szabadságharcnak lassan könyvtári irodalma van. Visszaemlékezések sora, tanulmány- és dokumentumkötetek jelennek meg, ahogyan a levéltárak titkosított iratai megnyílnak a kutatók előtt.

A véres hadieseményeket lehetővé tehető diplomáciai tárgyalások iratai mellett kedves és meghatározó színfoltnak mondhatók azok a levelek, amelyeket 7–8 éves svájci gyermekek írtak magyar gyerekeknek. 1956-ban a nemzetközi közvélemény egyként foglalt állást forradalmunk és szabadságharcunk mellett. Ezt mutatja svájci pedagógusoknak az a felhívása is, hogy a gyerekek (bizonyára a szülők, de az egész svájci társadalom egyetértésével is) szeretetsomagokat készítsenek a magyar kisgyermek részére. A svájci gyerekek a csomagokba füzetekből kitépett papíron leveleket is írtak, némelyikre még rajzoltak is. Ezek a csomagok már november 4. után érkeztek meg; akkor, amikor a szovjet hadsereg leverte a magyar szabadságharcot, de a hatalmát ezzel visszaszerezett állampárt és apparátusa még nem merte e csomagokat egyszerűen ellopni. Ám e leveleket nem engedték a magyar gyerekek kezébe juttatni. A karhatalmisták („pufajkások”) egészségügyi dolgozó nőket (ápoló-, asszisztensnők) rendelték be, akiknek elől zárt köpenyben kellett lenniük. Hosszú asztalokra kirakták a csomagokat, s az egészségügyi dolgozó nőknek az asztalok körbe állva e csomagokat fel kellett bontani és a leveleket megsemmisítésre kivenni. Minden két nő között egy-egy fegyveres karhatalmista állt gumibottal a kezébe és felügyelt, hogy minden levelet kivegyenek, és a megsemmisítőbe kerüljenek. E szigorú felügyelet ellenére a Budapest I. kerület egy védőnője kockáztatva a karhatalmista észrevétele esetén a várható – köztudottan – szadista megtorlást, néhány levelet kilopott, amelyekből 6 db maradt meg.

A leveleket a svájci gyerekek aláírták, de címüket nem tüntették fel. Feltételezhetően a csomagokon lehettek a címek, így a csomagok és levelek küldői ismeretlenek. E sorok írója – és a levelek eredeti tulajdonosa – 2002-ben Rudolf Weiersüller úrnak, Svájc budapesti nagykövetének említette a leveleket, és másolatukat átadta.

A nagykövetség intézkedésének következtében az egyik levél íróját azonosítani tudták: Marianne Dreher Purvines (Schwerzenbach). A Politikai Foglyok Országos Szövetsége (PO-FOSZ) és az '56-os Szövetség a hölgynek kitüntetés adományozásával köszönte meg akkori segítőkészségét. A kitüntetések Bernben, a Magyar Köztársaság nagykövetségén 2003. október 23-án, a nemzeti ünnepen adta át Pröhle Gergely nagykövet úr. Az ünnepélyen Marianne Dreher egy másik levél küldőjét is azonosította: Ueli Preisig (Schaffhausen).

A levelek nem bővítik ismereteinket 1956-ról, csupán egy kis adat az '56 utáni rendszerről és a nemzetközi közvéleményről.

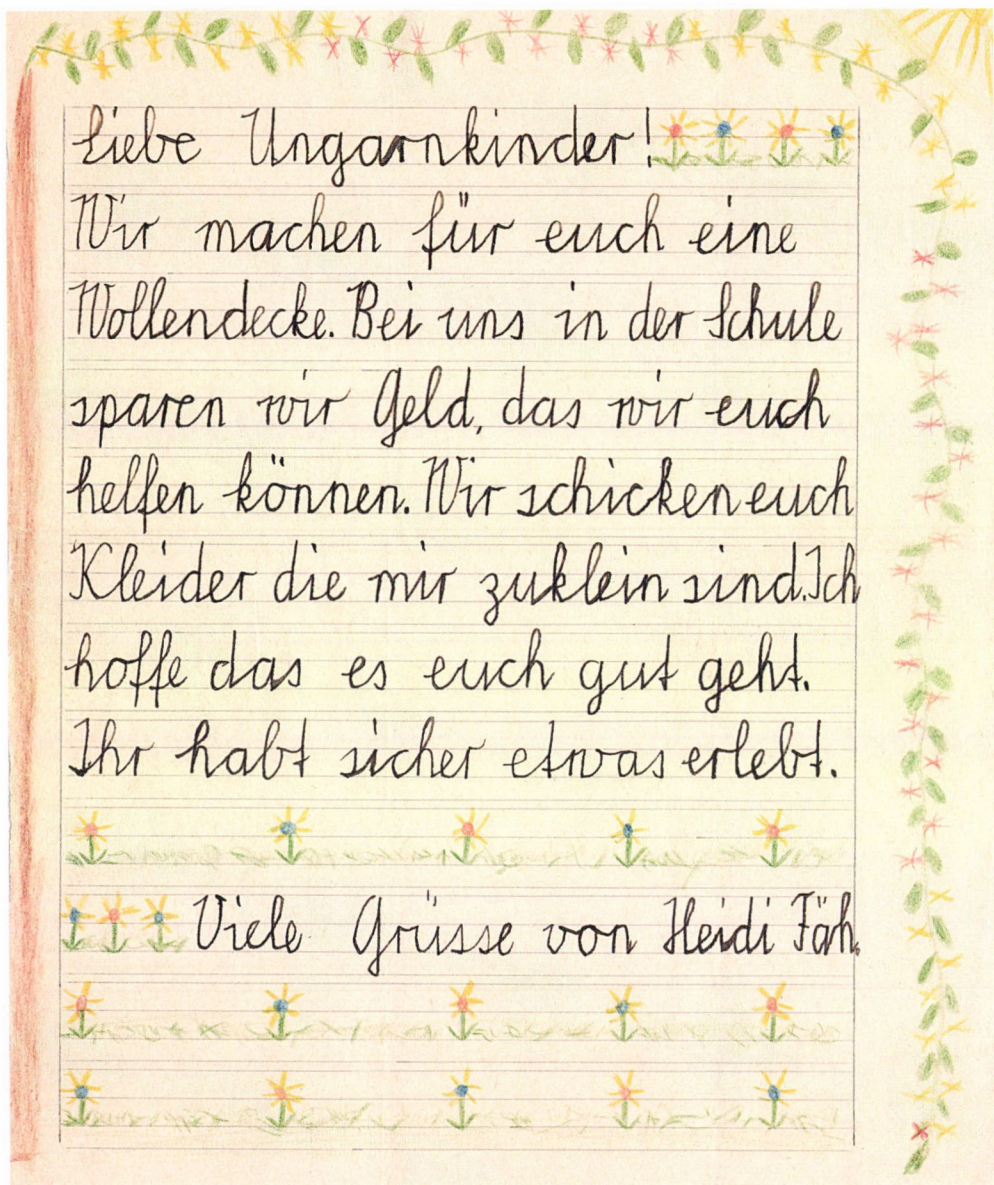
1. kép

Kedves magyar gyerekek!

Kedves gyerekek, sajnálom, hogy háború van nálatok, és szenvednetek kell. Nekünk szép városunk van, de persze sajnos nem tudom, hogy ti falun vagy egy városban háborúztok. Már gyakran hallottunk rólatok.

Szép üdvözetet küldök nektek.

Theresia Luecke

2. kép

Kedves magyar gyerekek!

Csinálunk nektek egy gyapjútakarót. Nálunk az iskolában pénzt gyűjtünk, hogy segíteni tudjunk nektek. Küldünk nektek ruhákat, amelyek nekem túl kicsik. Remélem, hogy jól vagytok. Biztosan átéltetek valamit.

Sok üdvözlét

Heidi Föh-től

Liebe Ungarnkinder.

Die Zwischenfälle in Ungarn und in
der Hauptstadt Budapest haben mich
begeistert. Und als ich im Radio hörte,
wie viele Flüchtlinge an der Ungarisch-
Oesterreichischen Grenze eingetroffen sind.
In der Klasse sammeln wir. Das rote Kreuz
wird euch helfen.

Viele grüße von Uli Nohl

3. kép

Kedves magyar gyerekek!

A Magyarországon és fővárosában, Budapesten történt események megdöbbentettek engem.

És amikor rádióban hallottam, mennyi menekült érkezett a magyar-osztrák határhoz. Az osztályban gyűjtünk. A Vöröskereszt segíteni fog nektek.

Sok üdvözet

Uli Nohl-tól

liebe Ungarnkinder! Wir
haben so erbarmen mit euch.
So arm seid ihr. Wir wollen
euch helfen. Und wir sammeln
Geld das ihr etwas wieder
haben. Auch ich will etwas
zu Opfer geben. Ich will es
euch gönnen in die Schweiz
zu kommen. Die Russen sind
so böß gewesen. Aber man
muss auch lieb mit ihnen
sein den sie sind jetzt

euch arm. Und ich habe
gedacht der lieb Gott
strafft sie den auch mal.
Ich hoffe es geht jetzt
euch besser. Viele grüsse von
Renate Braun.

4. kép

Kedves magyar gyerekek!

Együtt érzünk veletek. Olyan szegények vagytok. Segíteni akarunk nektek. És pénzt gyűjtünk, hogy megint legyen valamitek. Én is fel akarok valamit áldozni. Meg akarom adni nektek, hogy Svájcba jöhessetek. Az oroszok olyan gonoszok voltak. De kedvesnek is kell lenni velük, mert ők is szegények most. És én azt gondoltam a jó Isten majd valamikor megbünteti őket. Remélem, most jobban vagytok.

Sok üdvözlét

Renate Braun-tól

Liebe

Ungarnkinder!

Jetzt ist dann der Krieg glaube
ich vorbei. Ich habe am Radio ge-
hört, es lägen aber immer noch
viele tote Leute umher. Die Russen
haben wirklich einen brutalen an-
gestiftet. Die Schweiz hilft ja den
Ungarischen Flüchtlingen soviel
sie kann. Ich mache für euch ar-
me Leute eine warme Wolldecke.
Ihr seid wirklich mutig gewesen.
Ich habe euch sehr gern.

Viele Grüsse sendet Marianna Dreher
Rheinhof, Schaffhausen.

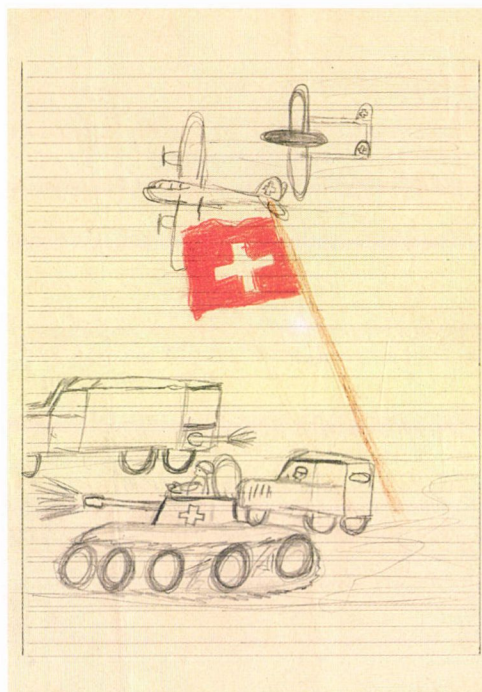
5. kép

Kedves magyar gyerekek!

Azt hiszem, most akkor vége a hábo-
rúnak. Hallottam a rádióban, hogy még
mindig sok halott ember fekszik szanaszét.
Az oroszok valóban brutális dolgokat
műveltek. Svájc segít a magyar menekül-
teknek, amennyit csak tud. Csinálok nek-
tek, szegény embereknek egy meleg
gyapjútakarót. Valóban bátrak voltatok.
Nagyon kedvellek titeket.

Sok üdvözetet küld

Marianna Dreher
Rheinhof, Schaffhausen

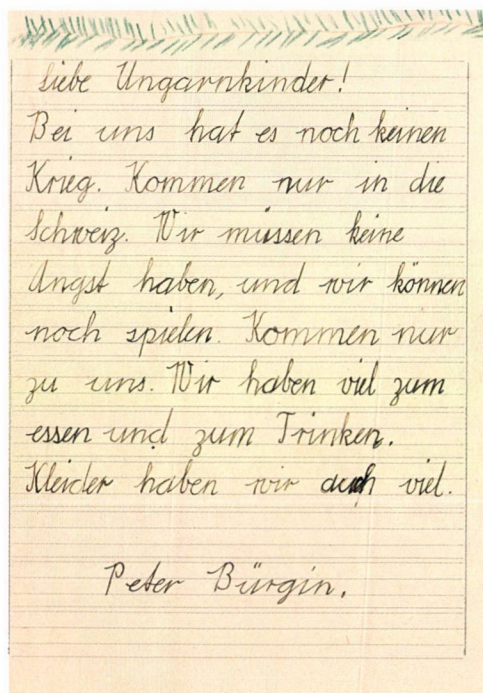

6. kép

Kedves magyar gyerekek.

Nálunk még nem volt háború. Gyertek hát Svájcba. Nekünk nem kell félnünk, és még játszhatunk. Gyertek hát hozzánk. Sok enni és innivalónk van. Ruhánk is sok van.

Peter Bürgin

Swiss child-letters from 1956

Summary

Beside the documents from the revolution and war of independence of 1956, the letters that 7-8 year old Swiss children wrote to their Hungarian companions remain as colorful and moving mementos. In 1956, the international public opinion unified to stand up beside our revolution and war of independence. This is shown by the call of Swiss teachers (probably supported by the parents and the whole Swiss society) that children prepare gift parcels for Hungarian children. The Swiss children placed letters written on notebook sheets in the parcels and sometimes even made drawings. These packages only arrived after 4 November, thus the Hungarian children never actually received them. The armed squads ordered women working in health service (nurses and assistants) to open the parcels and destroy the letters. A district nurse from the 1st district of Budapest managed to smuggle out some, out of which 6 letters remained.

Pallos Lajos

A Kossuth-címeres Tűzrendészeti Érem 1956–1957.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója a különféle eseményekre történő megemlékezések mellett ráirányította a figyelmet '56 megmaradt relikviáira is. Magán-személyek és közgyűjtemények anyagaiból zászlók, fényképek, nyomtatványok és egyéb emlékek kerültek az évfordulás múzeumi tárlatokra. A Magyar Nemzeti Múzeum Éremtára is osztozott ebben a munkában. Gyűjteményéből jelvényei több kiállításon is szerepeltek. Ezenkívül előadást tartottunk a jelvényekről a Magyar Múzeumi Történelem Társulat 2006-os szolnoki konferenciáján, amelyet tanulmány formájában is közreadtunk, kiegészítve az Éremtárban őrzött '56-os jelvények katalógusával.¹ Ehelyütt pedig a Tűzrendészeti Érem elnevezésű kitüntetés Kossuth-címeres változatát mutatjuk be az Éremtár gyűjteményéből. (1. kép)

Az 1956. október 23-ai tömegmegmozdulás alapvető célkitűzései közé tartozott a gyűlölt Rákosi-címer megszüntetése és a függetlenségi hagyományokat kifejező Kossuth-címer visszaállítása. A jogaiba visszahelyezett Kossuth-címer a forradalom és szabadságharc leverése után még több mint fél évig, egészen pontosan 1957. június 9-ig az ország hivatalos címere maradt.² Ez idő alatt számos hivatalos helyen keletkezett Kossuth-címeres tárgyi emlék, mint például a legfőbb állami hivatalok bélyegzői, amelyek közül az Elnöki Tanács titkárától és az országgyűlés alelnökétől is őriz egy-egy példányt a Nemzeti Múzeum Történelmi Tára.³ Az állami kitüntetési rendszerben a Tűzrendészeti Érem Kossuth-címeres változata az egyetlen tárgyi emlék, amely nyomát viseli 1956-nak. Mielőtt közelebbről megvizsgálánánk ennek a kitüntetésnek a keletkezési körülményeit, röviden bemutatjuk a korábbi hazai tűzoltó kitüntetéseket.

Magyarországon a 19. század közepi elszórt kezdeményezéseket követően a kiegyezés után alakultak meg országszerte a helyi önkéntes tűzoltó egyesületek. Ezek a szervezetek 1870-ben létrehozták a Magyar Országos Tűzoltó Szövetséget.⁴ A szövetség 1880-ban határozott kitüntetések létrehozásáról, amelyet az 1884-ben megalapított 5, 10, 15 és 20 éves tűzoltó szolgálati érmeikkel valósított meg. 1904-től létrehozta a 25 és 30, majd 1916-ban a 35 és 40 éves tűzoltó szolgálati érmeiket is.⁵ A századelőn megszületett a tűzoltók hivatalos

1. kép A Tűzrendészeti Érem arany fokozata a Kossuth-címerrel 1956–1957.

1 Pallos Lajos: 1956 jelvényei a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában. Történelmi Muzeológiai Szemle 7. (2007) 177–188.

2 L. a Magyar Népköztársaság Alkotmányának módosításáról szóló II. törvény 3. pontját. In: Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye, 1957.

3 Gál Vilmos: A Legújabbkori Bélyegző- és Pecsétgyűjtemény. In: A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei. Szerk.: Pintér János. Bp., 2002. 592.

4 Pataki Ferenc: Adatok a tűzoltó érmék készülő katalógusához. Az Érem 36. (1980. 1. sz.) 35.

5 Felszeghy Ferenc–Rátvay Imre–Petrichevich György–Ambrózy György: A rendjelek és kitüntetések történelmünkben. Bp., é. n. 488–489.

2. kép A Tűzrendészeti Érem ezüst fokozata, 1951.

3. kép A Tűzrendészeti Érem ezüst fokozata, 1956–1960.

állami kitüntetése is. A monarchia osztrák részében 1904-ben megalapított királyi tiszteletéremhez hasonlóan 1911-ben az uralkodó Magyarország számára létrehozta a tűzoltás és mentés terén teljesített 25 évi eredményes tevékenységért adományozható díszérmet.⁶ A Ferenc József mellképével díszített érmet 1918-ig Kőrmöcbányán, majd utána Budapesten gyártották.⁷ A tűzoltók részére így kialakult kitüntetési rendszer jelvényeit 1947-ig adományozták.

Az 1949-es kommunista hatalomátvételt követően az állam gyors ütemben hozta létre saját új kitüntetési rendszerét. A tűzoltók számára a régiek helyére az 1951-ben megalapított Tűzrendészeti Éremt állította. (2. kép) A minisztertanács 190/1951. (XI. 3.) számú rendeletével ezt a kitüntetést „a tűzrendészet terén kifejtett kiemelkedő, jó munka és az élet- és vagyon tűzvédelem terén szerzett érdemek elismerésére” hozta létre. A belügyminiszter adományozta. Három fokozata volt, úgymint aransávós ezüst, ezüst és bronz. A kitüntetés jelvénye egy 40 mm átmérőjű egyoldalú érem, amelynek közepén az új társadalmi rend jelképe, az ötágú vörös csillag szerepelt, amelyet felül fogaskerék, kétoldalt búzagalász, alul keresztbe fektetett tűzoltócsákány és vízsugárcső keretez. A hátlapra a tényleges adományozás első évszámát vésték be: 1952. A kitüntetés egy 25 mm széles ötszögletűre hajtogatott vörös szalag, amelynek közepén két oldalról szürke sáv által határolt nemzeti színű csík fut keresztül. A szalag ötszögletű formája egyértelműen a szovjet kitüntetések típusát idézi.

Pár évvel később, közvetlenül a forradalom előtt, 1956. október 14-én a minisztertanács 36/1956. (X. 14.) számú rendeletével módosította korábbi rendeletét. A módosítás a kitüntetés fokozataira vonatkozott, jelesül a korábbi aransávós ezüst, ezüst és bronz helyett ekkor arany, ezüst és bronz fokozatot határozott meg. Sem az 1951-es, sem az 1956-os rendelet nem emlékezett meg a kitüntetés jelvényének külalakjáról. Ettől függetlenül az 1956-os rendelet következményeként új típusú jelvény jelent meg: 40 mm átmérőjű préselt, áttört érem, amelyet közepén függőlegesen egy fáklyaformájú lemez köt össze. Erre a lemezre két szegeccsel ötágú vörös csillagot helyeztek. (3. kép) A kitüntetés háromszögletű szalagja visszatérést jelent a magyar hagyományokhoz. A szalag színe vörös, a szélén futó nemzeti színű sávot belülről egy szürke csík kíséri. A forradalom előestéjén kibocsátott rendelet időpontjára minden bizonnyal megszületett a kitüntetés módosított jelvényének a tervezete, sőt elkészülhettek a különböző fokozatok

6 Felszeghy F.–Rátvay I.–Petrichevich Gy.–Ambrózy Gy.: i. m. 488. és Bodrogi Péter–Molnár József–Zeidler Sándor: Nagy magyar kitüntetéskönyv. A magyar állam rendjelei és kitüntetései. Bp., 2005. 105.

7 Az Éremtárban 79. 7. 1. leltári szám alatt őrzött példány Kőrmöcbányán készült.

példányai is, jóllehet a sajtóban nem találtuk nyomát annak, hogy sort került volna október 14. és 23. között a Tűzrendészeti Érem adományozására. Nagyon valószínű, hogy sem ekkor, sem a forradalom napjaiban, sem pedig a forradalmat leverő ellenforradalmi Kádár-kormány működésének kezdeti napjaiban, a „rendcsinálással” eltelt időszakban nem adományozták ezt a kitüntetést. Ugyanakkor a forradalom alatt hivatalossá vált Kossuth-címert a Kádár-kormánynak is el kellett helyezni különféle tárgyasult formában az állami élet hivatalos helyein. A kitüntetések közül a Tűzrendészeti Érem az egyetlen, amelynek jelvényeit Kossuth-címmel látták el. Ennek az lehet a magyarázata, hogy ez a kitüntetés éppen a változás állapotában volt, új formájú jelvényeit még nem adományozták, talán teljes készletét még le sem gyártották. Ugyanakkor ezt a kitüntetést könnyen módosíthatták Kossuth-címesre, mivel mind a vörös csillag, mind a Kossuth-címer külön elemként szegecseléssel került a jelvényre. (4. és 5. kép) Amennyiben a forradalom címere tartósabban maradt volna az ország címere, úgy minden bizonnyal az államcímert magán viselő összes kitüntetésre is rákerült volna, mint ahogyan azokon 1957 második felétől fokozatosan megjelent a Légrády Sándor által tervezett úgynevezett Kádár-féle népköztársasági címer. Ez figyelhető meg például a Munka Vörös Zászló Érdemrend, a Vörös Zászló Érdemrend, a Vörös Csillag Érdemrend és a Kiváló Szolgálatért Érdemrend jelvényein.⁸ A Tűzrendészeti Érem jelvényein ugyan nem az állami címer, hanem a vörös csillag helyére került a Kossuth-címer, de közismert, hogy az éppen olyan népszerűtlen volt abban az időben, mint a Rákosi-féle államcímer. A Kádár-korszak legelsőként létrehozott kitüntetésének, az 1957. április 21-én megalapított Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékéremnek a központi eleme nem az ország címere, a forradalom alatt újjászületett Kossuth-címer, hanem a vörös csillag.⁹ Ez esetben ennek a jelképnek az alkalmazása annál is inkább érthető, hiszen ezzel a kitüntetéssel éppen a forradalom leverésében érdemeket szerzett személyeket jutalmazták. Ennek a kitüntetésnek a létrejötte is része annak a folyamatnak, amelyben a hatalomra került Kádár-kormány szemében a forradalom mindinkább „ellenforradalomná” lényegült át, hogy elfedje a szovjet fegyverekkel hatalomra jutott új rezsim tényleges ellenforradalmi jellegét. Ezt a politikai folyamatot figyelembe véve valószínűbbnek tűnik, hogy a Tűzrendészeti Érem jelvényeinek Kossuth-címes változatai még az 1957 áprilisa előtti időszakban készültek, de ez csak találgatás részünkről, hiszen az állam

4. kép A Tűzrendészeti Érem 1956–1960 közötti vörös csillagos jelvényének hátlapja

5. kép A Tűzrendészeti Érem 1956–1957-es Kossuth-címes jelvényének hátlapja

8 *Makai Ágnes–Héri Vera*: Kereszt, érem, csillag. Kitüntetések a magyar történelemben. Bp., 2002. 144., 146.

9 Uo. 152.

címere, jóllehet nem egyezett az új hatalom birtokosainak eszmeiségével, 1957 nyaráig mégiscsak a forradalom címere maradt.

A Tűzrendészeti Érem Kossuth-címeres változatáról az eddigi szakmunkák nem vettek tudomást. A Kádár-korszakban megjelent munkák esetében ez magától értetődő, hiszen a forradalom felemlegetése, ahhoz bármilyen formában kapcsolódó emlékek, így a Kossuth-címeres dokumentumok, tárgyak felidézése tabunak számított, a nyomtatványokat például könyvtárak zárt anyagként kezelték. A rendszerváltás után készült szakmunkák sem tárgyalták részben azért, mert nem ismerték, részben pedig, mert hamisítványnak vagy eredeti alkotóelemekből utólag összeállított darabnak vélték. Ez utóbbi feltételezéseket könnyen elvethetjük, amennyiben közelebről vesszük szemügyre a kérdést. A Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárába 1971-ben került be a Tűzrendészeti Érem Kossuth-címeres változatának arany és ezüst fokozata egy tekintélyesebb kitüntetés és jelvénygyűjtemény részeként. Nehezen valószínűsíthető, hogy az 1957 és 1971 között eltelt időszakban bárki is Kossuth-címeres kitüntetést hamisított vagy eredeti elemek felhasználásával gyártott volna,

6. kép A Kossuth Érdemrend II. fokozatának csillaga, 1948.

7. kép Katonai sapkajelvény tervezet, 1956–1957.

amikor '56 Kossuth-címeres jelvényeitől a legtöbben szabadulni igyekeztek, vagy legfeljebb titokban őrizgették. Nem beszélve arról, hogy a kitüntetés jó minőségű címerpajzsának legyártásához szükséges felszereltség üzemben tartása önmagában is veszélyes lett volna, ugyanakkor a gyártás anyagi befektetése sem térülhetett volna meg, hiszen a 60-as években az ilyen jellegű kitüntetések piaci ára viszonylag alacsony volt. Más oldalról „numizmatikai” bizonyítékok is rendelkezésre állnak annak megerősítésére, hogy a Kossuth-címeres Tűzrendészeti Érem 1956 vagy 1957 során abban az időben készült amikor a Kossuth-címer az állam hivatalos címere volt. A kitüntetés barokkos pajzsának alakja azonos az 1848-ban alapított Kossuth Érdemrend jelvényeinek pajzsával, amelyek az Állami Pénzverőben készültek, (6. kép) sőt az érdemrend I. osztályú jelvényére applikált pajzsok a méretével pontosan megegyezik, mindkettő 22×22 milliméteres. Ugyanakkor a két pajzs annyiban eltér egymástól, hogy a Tűzrendészeti Érem számára gyártott pajzsok a kettős kereszt tövéhez nyitott lombkoronát mintáztak. Ez az eltérés azt jelenti, hogy nem a Kossuth Érdemrendhez legyártott címerpajzsot használták fel, hanem új pajzsot készítettek a Tűzrendészeti Éremhez. Az 1956–57-es Kossuth-címeres időszaknak egy másik numizmatikai emléke, egy katonai sapkajelvény tervezet – amely 1965-ben került a múzeumba –, ugyanilyen formájú barokkos pajzsral készült, lombkoronával a kereszt talpánál. (7. kép) Ehhez azonban egészen biztosan új verőötvet kellett készíteni, mivel mérete (26×26 mm) meghaladja

a Kossuth Érdemrend legnagyobb méretű jelvényének a pajzsát is. Ez a tölgyfalombos katonai sapkajelvény tervezet feltehetően a tábornoki rangúak számára készült, mivel a katonaság egyszerű tárcsapajzs alakú Kossuth-címeres jelvényt viselt 1957 első felében. A katonaság sapkajelvényéhez hasonlít a Külügyminisztérium Kossuth-címeres hivatali jelvénye is. (8. kép) Összegezve az eddigieket az a véleményünk, hogy a hivatalos szervek számára Kossuth-címeres, szépen kivitelezett tűzománcos jelvények, így a Tűzrendészeti Érem fokozataihoz gyártott címerpajzsok is az Állami Pénzverőben készültek.

A bemutatott jelvények kapcsán felmerül még egy heraldikai kérdés, vajon az 1946–1949 években és az 1956–57-ben hivatalos Kossuth-címerben előírták-e a lombkoronát a kettős kereszt talpánál, vagy sem? Erre vonatkozóan rendeletet, előírást nem ismerünk, ugyanakkor mind a lombkoronás, mind a lombkorona nélküli címerpajzs alkalmazására is akad példa mindkét időszakból.

A Tűzrendészeti Érem történetéhez tartozik, hogy 1957 után a kitüntetés vörös csillagos lemezes változata sem volt hosszú életű (3. és 4. kép), mivel hogy a kitüntetés jelvényeit 1960-ban módosították.¹⁰ A kitüntetés alakja megmaradt, de a jelvény átmérője 35 milliméterre csökkent, és a vörös csillagot egy vékony lemez helyett egy vastag éremlapra szerelték fel egy szegeccsel. 1974-ben a minisztertanács rendeletileg a Tűzrendészeti Érem elnevezést Tűzbiztonsági Éremre változtatta, de a kitüntetés fennállása alatt jelvényeinek formája már többet nem változott.¹¹ (9. kép) Ugyanezen rendelettel egyidejűleg kibővítették a tűzvédelem terén szerzett érdemek és a vállalati tűzoltóság kötelékében végzett eredményes munka elismerését a Kiváló Tűzvédelmi Munkáért Érem, a Tűzvédelmi Munkáért Érem és a Vállalati Tűzoltó Szolgálati Érem megalapításával.¹² A tűzoltóság részére a szocialista korszakban így kiteljesedett kitüntetési rendszer 1991-ig maradt fenn. A rendszerváltás után a tűzoltók számára is új kitüntetéseket alapítottak.¹³

8. kép A Külügyminisztérium jelvénye, 1956–1957.

9. kép A Tűzrendészeti Érem (1974-től Tűzbiztonsági Érem) ezüst fokozata,

10 Pataki Ferenc: Adatok a tűzoltó érmék készülő katalógusához (2. rész). Az Érem 36. (1980. 2. sz.) 26.

11 A Minisztertanács 26/1974. (VI. 21.) számú rendelete a tűzvédelmi tevékenység elismeréséről. 5. §.

12 Bodrogi P.–Molnár J.–Zeidler S. i. m.: 196–197.

13 Uo. 253–255.

Fire Guards' Medal with Kossuth coat of arms 1956–1957.

Summary

The Hungarian revolution and war of independence in 1956 set back the old Kossuth coat of arms, instead of the communist coat of arms. It received its name from Lajos Kossuth, leader of the mid-19th century war of independence and symbolized the tradition of independence of the country. After the oppression of the revolution in November 1956, until June 1957 the Kossuth coat of arms remained the official state symbol. By then, the Kádár-government that seized power with Soviet military backup had grown strong enough to overtly oppose all goals of the revolution. During the more than half-year reign of the Kossuth coat of arms, several badges, prints and other objects were made using this symbol, among them the golden, silver and bronze degree of the Fireguards' Medal of Honor.

The Fire Guards' Medal was founded by the communist regime to replace the firemen honors of the former civilian era. Directly before the outbreak of the revolution an order made on 14 October 1956 decreed the change of the degrees of the medal and even the shape of the honor changed. The new shape was a filigree-like, embossed medal with a wreath of wheat running in a circle, connected with a vertical torch-shaped band. A five-pointed red star had been fixed on the band with two studs. As a result of the outbreak of the revolution and war of independence on 23 October 1956, instead of the ominous red star, the medal was produced with the old-new Kossuth coat of arms. What is interesting about the coat of arms on the medal is that its baroque shaped shield form is identical to that of the coat of arms on badges of the Kossuth Order, founded in 1948 before the communists took over. What concerns the short life version of the Fireguards' Medal with Kossuth coat of arms we do not have accurate data of its production so far.

Baják László

Történeti szempontok egy kiállításhoz

Az 1956. évi események félévszázados jubileuma tiszteletére, a Külügyminisztérium megrendelésére, számos ország magyar külképviseletén bemutatásra kerülő tablókiállítás elkészítése a látszat ellenére nem volt könnyű feladat. Nem azért, mintha a Nemzeti Múzeum számára egy 20 tablós kiállítás összeállítása nem volna rutinfeladat, sokkal inkább azért, mivel a készítése során ismeretlen számú és minőségű, magyar és külföldi elvárásnak kellett megfelelni. Úgy kellett 56-ról egy letisztult, az évforduló európai jelentőségéhez méltó képet felmutatni, hogy számos ok miatt 1956 történetéről, értékeléséről még a hazai szakmai körökben sincs teljes konszenzus, nem beszélve a különböző aktuálpolitikai kisajátítások és csúsztatások kártékony következményeiről. A kiállítás készítőinek tehát, akarva-akaratlanul, de alapvető történeti kérdésekben kellett állást foglalni, majd a kialakult koncepciót több különböző fórumon elfogadtatni. A következőkben tehát a kiállítás rendezése során szerzett tapasztalatok alapján szeretnék néhány elméleti történeti szempontot felvázolni.

Mára széles körben elfogadottá vált, hogy az 1956-os események forradalomként értékelhetőek, ám anélkül, hogy szakmai konszenzus alakult volna ki a forradalom fogalmának új meghatározásáról.¹ Az új értelmezés hiánya, illetve az a tény, hogy marxista értelemben „56” aligha tekinthető forradalomnak, érthetővé teszi a történetfilozófiai megítélés bizonytalanságát. A marxizmus a forradalmat a társadalmi haladás erőszakos megvalósítójának, illetve az osztályharc legfelső fokának vélte, amelynek végső célja a kommunizmus elérése. A megvalósult, és minden ismert esetben diktatórikus jellegű „kommunista” rendszerekben, így az 50-es évek Magyarországon is a forradalom és az osztályharc értelemszerűen elveszítette ezt a jelentőségét. Nem cáfolja ezt a korszak állandó retorikája, az „osztályellenség” és az „osztályellenség elleni harc” sűrű emlegetése sem, ugyanis ezeket a fogalmakat a megmerevedő diktatúra önigazolása érdekében, mesterségesen kreálták. A kiállítás persze nem csupán az elvárások miatt, mintegy új dogmaként tekintette 56-ot forradalomnak, hanem sokkal inkább elméleti megfontolásokból. A forradalmat ugyanis a demokrácia tömegmozgalom segítségével történő helyreállításaként fogta fel. Ennek a logikának megfelelően kezdődött pl. a kiállítás a totális diktatúra bemutatásával. Az 1956-os tömegmozgalmak legfontosabb belpolitikai követelései a törvényesség és a demokrácia helyreállítására vonatkoztak: szólás-, sajtó-, gyülekezési szabadság, többpárti országgyűlési választások stb. Nota bene a francia „revolution” (a latin nyelvre visszamenő eredeti jelentése: visszaállítás) a nagy francia forradalom kezdetén a rendi parlamenti kormányzás visszaállítását jelentette az abszolutizmussal szemben. A „demokrácia helyreállítása” nem egyenértékű a korábbi értelmezési kísérletek között már felmerült „antitotalitárius forradalom” fogalmával, ugyanis a folyamat végeredménye aligha egy diktatúramentes szocialista, vagy kommunista rendszer lett volna, lévén ilyen a történelemben azóta sem ismeretes.

Nyomósnak látszó érvként merülhet fel 1956 forradalom voltával szemben, hogy céljai, követelései között alig találunk olyat, amely deklaráltan valamiféle politikai rendszerváltást irányozna elő, vagy éppen nyíltan antikommunista lenne. Ebből azonban nem az következik, hogy 1956 csak egy reformkommunista mozgalom volt, hiszen a demokrácia, illetve demokratikus intézményrendszer visszaállítása, a forradalmat elindító szándékától függetlenül

1 A „forradalom” fogalmának megkerülése céljából 1989-ben bevezetett „népfelkelés” fogalma valójában nem áll ellentétben a forradalommal, mivel a népfelkelés része volt 1956 forradalmának.

idővel szükségszerűen szétfeszítette volna a fennálló kereteket és politikai rendszerváltást eredményezett volna. 1956-ban az események, még ha ezzel a résztvevők nem is voltak tisztában, egy polgári demokrácia helyreállítása felé mutattak. Természetesnek kell tekintenünk azt is, hogy a diktatúra körülményei között még fogalmi szinten sem alakulhatott ki koncepció egy alternatív politikai rendszerről. Az események tudatos résztvevői valamiféle demokratikus szocializmusban, vagy éppen a kapitalizmus és a szocializmus közti, ún. harmadik út elképzelésében gondolkodtak, anélkül azonban, hogy pontos képük lett volna ezek mibenlétéről. Sajátos módon a forradalom legfontosabb gyakorlati mintájává, számos ok miatt az 1848-as békés polgári forradalom, illetve annak egy romantikusan idealizált változata vált. A program kialakításában természetesen a forradalmat elindító egyetemi ifjúságnak volt meghatározó szerepe.²

Az 1956-os forradalom kitörésének legfontosabb előfeltételét kétségtelenül az SZKP XX. kongresszusa jelentette, amely szembefordult a rendszer sztálinista gyakorlatával. Az ideológiai fordulat erjedést indított el a vazallus szocialista országokban, és robbanáshoz vezetett Lengyelországban. A magyarországi események tehát közvetve a XX. kongresszus, közvetlenül pedig a pozsoni munkásfelkelés begyűrűző hatásaként foghatók fel. A fő közvetítő közeget kétségtelenül az egyetemi ifjúság jelentette. Jelentős hatása lehetett, pl. azoknak a magyar szakos lengyel diákoknak, akik 1956-ban érkeztek részképzésre a szegedi egyetemre. Némileg leegyszerűsítve elmondható, hogy a forradalmat a lengyel példát követő magyar egyetemi ifjúságnak az ország gyakorlatilag összes felsőoktatási intézményére kiterjedő mozgalma indította el. A korábbi állításokkal szemben az események alakulásában sem a nyugatnak, a nyugati titkosszolgálatoknak, sem az újabb vélekedésekben felbukkanó ÁVH, vagy éppen szovjet provokációknak nem volt lényeges szerepe. A történesek spontán módon, mindenki számára váratlanul hevültek forrpontra, nem utolsósorban az MDP vezetésének dogmatikus merevsége miatt. A diktatúra irányítói, a tömegektől elszakadva képtelenek voltak megfelelően reagálni a fejleményekre és gyakorlatilag háborúba taszították az országot, pedig az egyetemisták, illetve az X. 23-i tömegtüntetés céljai közül még teljes mértékig hiányzott az erőszak alkalmazása vagy éppen egy forradalom kirobantása. A forradalomnak egyébként, a korábbi elképzelésekkel szemben nem szükségszerű alkotóeleme a nyílt erőszak. A magyar történelemben nemcsak 1848, de 1918 forradalma is békés jellegű volt.

1956 annyiban is klasszikus forradalomnak tekinthető, hogy nem fölülről szervezték, hanem spontán, alulról jövő kezdeményezésként indult el. Az eseményeknek ez a sajátossága indokolja, hogy a történetírás korábbi gyakorlatával szemben a kiállítás alig foglalkozott a hatalmi elit, a legfelsőbb pártvezetés viszonyaival, a Nagy Imre köré szerveződött reformkommunista csoport tagjaival, vagy szerepével, valamint a Rajk temetéssel. A Rajk temetés október 6-án csak alkalmat és lehetőséget teremtett egy más irányú, és eredetű kisebb rendszerellenes demonstráció kialakulásához. A fenti események, illetve a pártelit belső lentéteinek felelőlegessége a külföldi nézők számára amúgy is érdektelen lett volna.

A közvélekedések szerint 1956 az elbukott magyar forradalmak sorát gyarapítja, ám ez a tétel némi finomításra szorul. 1956 forradalma ugyanis először győzött, majd csak azután bukott el. Október végére ugyanis a sztálinista diktatúra az egész országban összeomlott és a

2 A forradalom jellegére vonatkozó nézeteket először Litván György foglalta össze. (Az 1956-os magyar forradalom hagyománya és irodalma. (Előadások a Történettudományi Intézetben 19.) Bp., 1992.) Amíg Litván '56 politikai irányzatainak leírásában nem tulajdonít különösebb szerepet a forradalmat ténylegesen, szellemileg is elindító egyetemi ifjúságnak, addig legutóbb Rainer M. János már korrigálta ezt a hiányosságot. (Az eszmék útja, előzmények és események. In: A magyar forradalom eszméi. Bp., 2001. 34–35.)

hatalmat a legkisebb falu tanácsától az ország legfelső politikai vezetéséig az új forradalmi szervezetek vették át. Megvalósult a szólás-, gyülekezési- és sajtószabadság, újjáalakultak a demokratikus pártok stb. Azt sem kell gondolnunk, hogy a magyar forradalom kezdettől fogva bukásra volt ítélve. Kétségtelen ugyan, hogy az európai hatalmak tárgyalási potenciálját minimálisra csökkentette a szuezi válság, illetve intervenció, ám azt nem tudhatjuk, hogy az Egyesült Államok erőteljes diplomáciai támogatása, esetleg katonai demonstrációja mellett a Szovjetunió megkockáztatta volna-e a második katonai beavatkozást, különös tekintettel arra, hogy néhány évvel később Hruscsov visszakozott a kubai rakétatelepítési programjától. Ezzel szemben az Egyesült Államok, elismerve a háború után kialakult érdekszférákat, lényegében szabad kezet adott a Szovjetunióknak, amely megkönnyebbülve, október 31-én már kockázat nélkül dönthetett az újabb katonai erőszak mellett.

1956 forradalmát általában tiszta forradalomnak szokták tartani, azaz meglepően kevés volt benne a köztörvényes büntetés, az oktalan politikai erőszak, vagy éppen a véres önbíráskodás. Ennek ellenére, valamiféle rosszul értelmezett elfogulatlanságból időről-időre szokás fölemlegetni szabadon bocsátott bűnözőket, lincselési eseteket, vagy éppen antiszemitanak vélt megnyilvánulásokat is. Nyilvánvaló persze, hogy az ilyen esetek mikró történeti vizsgálata és feltárása szükségszerű és kívánatos, ugyanakkor a nagy léptékű összefoglalásokban, a szükségszerű általánosításokat tartalmazó népszerűsítő munkákban (mint ez a kiállítás) ezek emlegetése kerülendő, mivel az általánosító közlések közé beillesztett kisebb-nagyobb konkrétumok méltatlanul felértékelik az utóbbiakat. A történelemben mindenre és mindenre az ellenkezőjére is lehet példát találni, ám bármelyik általánosítása súlyos torzulást okozhat. A történelem fogalma nem írható le különböző történések egymás mellé helyezett, vagy éppen egymással szembeállított összességeként. A történelem ezzel szemben inkább a történések, események credójeként fogható föl, azaz a történelem nem azonos egyik összetevőjével, sőt az összetevők kisebb-nagyobb csoportjával sem. Ha tehát fel is tudunk mutatni 1956-ban lincseléseket, vagy antiszemitanak is vélhető jelenségeket, a forradalmat semmiképpen sem tanácsos hírbe hozni ezekkel, mivel a történések elsöprő többsége, vagy súlya, azaz vélhetően az credója ennek ellenkezőjét mutatja. Mindezeket figyelembe véve, ha pl. a Köztársaság téri, a forradalom folyamatában egyébként elszigetelt eseményeket egy olyan, főleg külföldiek számára készített általános összefoglalásban, mint ez a kiállítás, a konkrét (bár nem teljesen tisztázott) részleteivel kiemelünk, kétségtelenül hamis látszatot kelthetünk. A Köztársaság téri ügy megítélését persze erősen átszínezi, hogy a Kádár kormány a történeteket meghamisítva, egyes részleteket túldimenzionálva, az eseményeket a forradalom lejárására használta fel. Ez azonban már nem a forradalom, hanem a Kádár-korszak történetének része.

Az általános felfogás szerint az 1956-os forradalom november 4-ig, a szovjet csapatok második beavatkozásáig tartott. Valójában ez tévedés, amelynek legfőbb oka az alapvetően belpolitikai jellegű forradalom és az ország függetlenségének visszaállításáért folytatott szabadságharc összemosódása. November 4-én a szovjet hadsereg ugyan megkezdte a magyar függetlenségi törekvések vérbefojtását, amit körülbelül egyheti harc árán el is ért, de ez még nem jelentette automatikusan a forradalom bukását, illetve az ellenforradalmi restauráció győzelmét. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánynak nevezett ellenforradalmi báb-kormány ugyanis még további egy hónapig nem tudta ténylegesen irányítása alá vonni az országot, elsősorban a munkástanácsok által szervezett általános sztrájk miatt. A forradalmat végül a december elején elindított újabb véres erőszakhullám számolta fel, azaz a forradalom nem két hétig, hanem legalább másfél hónapig tartott.

1957-re az ellenforradalmi rendszer ugyan teljes győzelmet aratott és megszilárdult, ám a forradalom mégsem volt eredménytelen. Az események feltárták a szovjet kommunista rend-

szer valódi diktatórikus természetét, ami sok helyen kiábránduláshoz vezetett, végképp megállítva a kommunizmus további európai térnyerését. A belpolitikában sem maradtak el a következmények. Az 56-os események emléke ugyanis mindvégig sakkban tartotta a rendszert. Kádár János a 60-as évek közepétől a társadalomnak tett engedmények sorával, az élet-színvonal lassú, de folyamatos emelésével, illetve a korszak végén már csak szinten tartásával igyekezett elejét venni a forradalom megismétlődésének. Változatlan maradt viszont a rendszernek az ellenforradalomra nyilvánított „56” leverésére alapozódó legitimitációja. Ennek megfelelően a rendszerváltás folyamata a kivégzett Nagy Imre, illetve a forradalom rehabilitálásával vált visszafordíthatatlanná, és a szovjet csapatok Magyarországról történő kivonásával fejeződött be.

Historical perspectives on an exhibition

Summary

In honor of the 50th anniversary of the events of 1956, at the request of the Ministry of Foreign affairs, a memorial board was exhibited in the Hungarian embassies of numerous countries. On this occasion, the rethinking and reevaluation of the events from a current historical perspective became necessary. The article takes stand on certain important aspects of the revolution that have been hitherto dubious or adjudged contradictorily. It refutes those opinions that for one reason or another keep questioning the existence of the revolution. It traces the reasons of the outbreak and the most important aims. Out of historic-philosophic reasons the article distances itself from all efforts that try to compromise the events by generalizing certain isolated occasions of extreme rightism, anti-Semitism and crime.

It also confutes that the mechanic enumeration of events of opposite character leads to an objective, unbiased historiography. On the contrary, history can be viewed as the result of events with gravity and direction. It breaks with the tradition of considering the second Soviet intervention on 4 November 1956 as the ending point of the revolution. Finally, the article evaluates the short- and long-term effects of the revolution on Hungarian and World history.

